

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK ANABİLİM DALI

TUNCELİ İLİNİN KALKINMASINDA TURİZMİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: YEREL KURUM YÖNETİCİLERİ
BOYUTUYLA BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem ÖZGÜREL

Balıkesir, 2012

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK ANABİLİM DALI

TUNCELİ İLİNİN KALKINMASINDA TURİZMİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: YEREL KURUM YÖNETİCİLERİ
BOYUTUYLA BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem ÖZGÜREL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç Dr. Gülay ÖZDEMİR YILMAZ

Balıkesir, 2012

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Dalı'nda
2011/2501006 numaralı Gizem DÖĞER'in hazırladığı
"....." konulu DOKTORA/YÜKSEK
LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve
Sınav Yönetmeliği uyarınca 21.05.2012 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara
alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar
verilmiştir.

Başkan.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Gülşay ÖZDEMİR YILMAZ

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını
onaylıyorum.

06.06.2012
Enstitü Müdürü
(Unvanı, Adı-Soyadı)

Bu çalışma süresince fikirleriyle bana yol gösteren
Yrd. Doç. Dr. Gülşay ÖZDEMİR YILMAZ ve Yrd. Doç. Dr. Bahar
AYDEMİR'a; hem akademik alanda hem de yaşam içerisinde olumsuzlukları

ÖNSÖZ

Küreselleşme süreci tüm hızıyla yaşanırken, değişen dünya düzeniyle birlikte ülkelerin izledikleri kalkınma politikaları ve akabinde gerçekleştirdikleri kalkınma hamleleri de ulusal ölçekten, yerel ölçüğe doğru bir değişim göstermektedir. İlk bakışta küreselleşmeye ters gibi görünen yerelleşme süreci de hızlı biçimde yaşanmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde kalkınma anlayışı ulusal kalkınmadan yerel kalkınmaya doğru bir dönüşüm içerisindedir. Kalkınmanın ulusal ölçekten yerel ölçüğe kaymasına sebep olarak uluslararası rekabetin kentler arası rekabete dönüşmesi gösterilebilir. Her bir yerel alanın taşıdığı farklı özelliklerin ön plana çıkarılması ve sahip olduğu yerel kaynakların etkin kullanımı ile yerel alanlar, hem ulusal ölçekte hem de uluslararası ölçekte rekabet etme şansı bulabilmektedir. Dünyada turizmin gelişmesi için gerekli arz kaynaklarına sahip olan birçok ülkenin yerel ekonomik kalkınmada turizmi öncü sektör olarak seçtiği görülmektedir. Turizm özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan yörelerde; hem altyapı ve üstyapı çalışmalarının destekleyicisi, hem de yeni ekonomik düzenin lokomotifini olabilecektir. Bu çalışmayı yaparken konu seçiminde tüm bu sayılan faktörler etkili olmuş, görev yaptığım Tunceli ilinin Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına ilk alınan şehirlerden biri olmasına rağmen hâlihazırda kalkınmayı gerçekleştirememiş olması beni bu çalışmaya yönlendirmiştir.

Çalışma yapılırken konu ile ilgili kitap ve makalelere ulaşmak için çeşitli üniversitelerin kütüphanelerinden ve internetten yararlanılmıştır. Tunceli ili hakkında gerekli bilgileri toplamak için, Tunceli Valiliği, İlçe Kaymakamlıkları, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Tunceli Üniversitesi, Fırat Kalkınma Ajansı, İl/İlçe Özel İdareleri, Tunceli Merkez ve İlçe Belediye Başkanları ve Sivil Toplum Kuruluşları yetkilileri ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Bu çalışma süresince fikirleriyle bana yol gösteren saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Gülay ÖZDEMİR YILMAZ ve Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR'e, hem akademik alanda hem de yaşam içerisinde düşüncelerine

gereksinim duyduğum zamanlarda bana yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ, Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU, Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT ve Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN'e, tecrübeleri ile üniversite ve yüksek lisans öğrenimim boyunca üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Son söz olarak benim için çok değerli olan annem, babam, eşim ve oğluma desteklerinden dolayı sonsuz teşekkürler... Kendisinden çaldığım zaman için oğlum Tuna'dan özür diliyorum fakat bana sıkıntılarımı unutturduğu için de içten teşekkür ediyorum. Ayrıca doğduğum günden bu zamana kadar, üzerimde maddi ve manevi sonsuz emekleri olan ve bugünlere gelmemi sağlayan, beni her zaman motive eden canım annem Ayşe YILMAZ ve babam Coşkun YILMAZ'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Tunceli, 2012

Gizem ÖZGÜREL

ÖZET

TUNCELI İLİNİN KALKINMASINDA TURİZMİN DEĞERLENDİRİLMESİ: YEREL KURUMLAR BOYUTUYLA BİR ARAŞTIRMA

ÖZGÜREL, Gizem

Yüksek Lisans Tezi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gülay ÖZDEMİR YILMAZ
2012, 225 Sayfa

Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına 1968 yılında alınan Tunceli ili kalkınma hamlelerinde arzulanan seviyeye ulaşamamıştır. Uygulanan kalkınma politikalarının ulus ve ulus altı (bölge) ölçeğinde değerlendirilmesi, sahip olduğu potansiyelin yerel ölçekte değerlendirilmemesi ve yerel aktörlerin kalkınma çabalarında etkin rol almamaları/alamamaları Tunceli'yi sürekli göç veren, ekonomisi kamuya bağlı kalkınmamış bir il olarak karşımıza çıkarmaktadır. Yerel alanın, yerel halkın ve yerel dinamiklerin kalkınmada aktif rol almaları temeli üzerine inşa edilmiş olan yerel ekonomik kalkınma yaklaşımının tanımlamasından yola çıkarak Tunceli'nin kalkınması için, yörenin sahip olduğu potansiyelin en etkin ve verimli şekilde kullanılması amaçlanmalıdır. Ayrıca yerel kaynakların en etkin kullanılacağı sektörün belirlenmesi, sektör seçiminin önemini ortaya koymaktadır. Turizm sektörünün bu noktada Tunceli ilinin kalkınma hamlelerini gerçekleştirebilmesi için önemli bir araç olabileceği düşünülmektedir. Çalışmada bu düşüncenin test edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Tunceli ili yerel kurum yöneticileri üzerinde anket uygulaması yapılmış, yerel kurum yöneticilerinin ilin kalkınmasında turizm sektörü üzerine görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yerel ekonomik kalkınmada turizm sektörünün önemini belirleyebilmek amacıyla yapılan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmanın problemi, amacı ve önemi, varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmış, hipotezler belirlenmiştir. İkinci bölümü oluşturan ilgili alan yazın başlığı altında üç kısım oluşturulmuştur. Birinci kısımda; yerel ekonomik kalkınma kavramı, yerel ekonomik kalkınmada kurumların rolü ve

sektörel planlamanın önemi incelenmiştir. İkinci kısımda; turizm sektörü, turizmin yerel ekonomik kalkınmadaki önemi ve turizmle yerel ekonomik kalkınmayı başarmış örnekler incelenmiştir. Üçüncü kısımda; Tunceli hakkında çeşitli genel ve istatistiki bilgiler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve metodu açıklanmıştır. Dördüncü bölümde Tunceli ili yerel kurum yöneticilerinin ilin kalkınmasında turizm sektörüne bakışlarına ait düşüncelerinin tespitine yönelik anket sorularına verilen cevaplar analiz edilerek açıklanmış ve hipotezler sınanmıştır. Beşinci ve son bölümde ise; analizlerin sonuçları bir bütün olarak yorumlanmış ve sonuçlar doğrultusunda birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yerel Ekonomik Kalkınma, Yerel Ekonomik Kalkınmanın Araçları, Yerel Yönetimler, Turizm, Yerel Kurumlar, Tunceli

ABSTRACT

EVALUATION OF TOURISM IN THE DEVELOPMENT OF THE PROVINCE TUNCELI: A STUDY THROUGH DIMENSIONS OF LOCAL INSTUTIONS

ÖZGÜREL, Gizem

Master of Science Thesis, Department of Tourism and Hotel Management,

Supervisor: Asst. Prof. Gülay ÖZDEMİR YILMAZ

2012, 225 pages

Tunceli which was included in the priority regions in development in 1968 have not reached the desired levels of development. We consider Tunceli as an undeveloped province, its economy depending on the public, a city that people migrates constantly due to the evaluation of the implemented development policies at the national and sub national (regional) scale, non-evaluation of its potential at local scale and not taking an active role of local actors at the development efforts. Considering the definition of local economic development approach based on the fact that local area, local people and local dynamics take active roles at the development, the potential of the local should be used the most efficiently for the development of Tunceli. Moreover, the determination of sector in which the local resources are used the most efficiently reveals the importance of the choice of sector. At this point, tourism sector is regarded as the most significant tool that the province Tunceli can perform the developmental advances. The aim of this study is to test this idea. On this context, a survey was conducted to the managers of local institutions in Tunceli and their views on tourism sector at the development of the province were tried to determine.

This study aiming to determine the importance of tourism sector at the local economic development consists of five parts. The first part deals with the problem of the study, its aim and importance, its assumptions, limitations and hypothesis. The three sections are under the heading of related literature in the second part. In the first section; the concept of local economic development, the role of institutions at local economic development and the importance of sectoral planning. In the second section; tourism sector, the importance of tourism at local economic development and samples that has accomplished the local economic development through tourism. In the third section; various general and statistical information about Tunceli.

The method of the study was described in the third part. The answers to the questionnaire into the determination of the views of managers of local institutions on tourism sector at the development of the province were explained by analyzing and hypotheses were tested in the fourth part. The results of the analysis were interpreted as a whole and some proposals were made considering the results in the fifth part.

Key Words: Local Economic Development, the Tools of Local Economic Development, Local Governments, Tourism, Local Institutions, Tunceli

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
Sayfa	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	4
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.3. Araştırmanın Varsayımları	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
2. İLGİLİ ALANYAZIN	8
2.1. Yerel Ekonomik Kalkınma	8
2.1.1. Kalkınma Kavramı	8
2.1.2. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Kavramsal Açısından İncelenmesi	11
2.1.3. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Amaçları	13
2.1.4. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Araçları	14
2.1.4.1. Kurumsal Nitelikli Araçlar.....	18
2.1.4.2. Ekonomik Nitelikli Araçlar	19
2.1.4.3. Kültürel Nitelikli Araçlar.....	20
2.1.4.4. Sosyal Nitelikli Araçlar	22
2.1.5. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Başarı Koşulları	27
2.1.6. Yerel Ekonomik Kalkınmada Kurumların Rolü	29
2.1.6.1. Yerel Ekonomik Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü	30
2.1.6.2. Yerel Ekonomik Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü	33
2.1.6.3. Yerel Ekonomik Kalkınmada Üniversitelerin Rolü.....	34
2.1.6.4. Yerel Ekonomik Kalkınmada Özel Sektörün ve Girişimcilerin Rolü	36
2.1.6.5. Yerel Ekonomik Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Rolü	37

2.1.7. Yerel Ekonomik Kalkınmada Sektörel Planlamanın Önemi.....	38
2.2. Turizm Sektörü Ve Yerel Ekonomik Kalkınma İlişkisi.....	44
2.2.1. Genel Olarak Turizm	44
2.2.2. Turizm Çeşitleri	45
2.2.2.1. Sağlık ve Termal Turizmi.....	47
2.2.2.2. Spor Turizmi	49
2.2.2.3. Kültür ve İnanç Turizmi.....	52
2.2.2.4. Yayla Turizmi.....	53
2.2.2.5. Kamp ve Karavan Turizmi	55
2.2.2.6. Çiftlik Turizmi ve Tarım Turizmi (Agro-Turizm)	56
2.2.2.7. Botanik Turizmi.....	57
2.2.3. Turizm Piyasası Tanımı ve Özellikleri	58
2.2.3.1. Turizm Arzı Tanımı ve Özellikleri.....	59
2.2.3.2. Turizm Talebi Tanımı ve Özellikleri	61
2.2.4. Turizmin Geliştirilmesinde Planlamanın Önemi.....	62
2.2.5. Kalkınma Planlarında Turizm ve Yerel Kalkınmanın Bu Planlardaki Yeri.....	67
2.2.6. Turizmin Yerel Ekonomik Kalkınmadaki Önemi	78
2.2.6.1. Turizmin Yöreye Gelir Etkisi	79
2.2.6.2. Turizmin Yörede İstihdam Etkisi	81
2.2.6.2.1. Turizmin Yöredeki Diğer Sektörlere Etkisi	83
2.2.6.3. Turizm Sektörünün Yöreye Yatırım Etkisi.....	85
2.2.6.4. Turizm Sektörünün İnsan Kaynaklarına Etkisi	88
2.2.6.5. Turizm Sektörü ve Kamu Harcamaları Etkisi	89
2.2.7. Turizmle Yerel Kalkınmayı Sağlamış Başarı Örnekleri.....	90
2.3. Tunceli İline Genel Bakış	94
2.3.1. Tunceli İlinin Sosyo-Ekonomik Analizi.....	94
2.3.1.1. Nüfus ve Şehirleşme Göstergeleri	94
2.3.1.2. Sosyal ve Refah Göstergeleri.....	95
2.3.1.3. Ekonomik Yapı	97
2.3.2. Tunceli İlinin Turizm Arzı	98
2.3.2.1. Tunceli İlinin Bağımsız Turizm Arzı	98
2.3.2.1.1. Doğal Turistik Değerler.....	98
2.3.2.1.2. Tarihi Turistik Değerler	107

2.3.2.1.3. Kültürel Turistik Değerler	117
2.3.2.2. Tunceli İlinin Bağımlı Turizm Arzı	122
2.3.3. Tunceli İlinin Turizm Talebi.....	126
2.3.4. Ulaşım ve Altyapı	128
2.3.5. Tunceli İlinde Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri	131
2.3.5.1. Kıyı Kuşağı Kaynak Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri	132
2.3.5.2. Orman Kuşağı Kaynak Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri	133
2.3.5.3. Dağ Kuşağı Kaynak Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri	135
2.3.6. Tunceli İli Turizminin Güçlü-Zayıf Yanlar ve Fırsatlar-Tehditler (GZFT) Analizi	136
2.3.7. Tunceli İlinde Turizm Gelişimine Yönelik Yerel Kurumların Faaliyetleri.....	144
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	146
3.1. Yöntem	146
3.2. Evren ve Örneklem	147
3.3. Veri Toplama Araç ve Yöntemleri	153
3.4. Veri Toplama Süreci	154
3.5. Verilerin Analizi	154
4. BULGULAR VE YORUMLAR	155
4.1. Yerel Kalkınmaya İlişkin Bulgular	155
4.2. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydalarını Önem Sıralamasına Koymasının Dağılımı	161
4.3. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yönetici Görüşlerine Göre Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeline İlişkin Bulgular	164
4.4. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması.....	172
4.5. Turizm Potansiyeli ile Ekonomik Etkiler Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi.....	181
4.6. Araştırmaya Yönelik Bulguların Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Öneriler.....	180

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	188
KAYNAKÇA	192
EKLER.....	203

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa No

Çizelge 1. Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımının Geçirdiği Aşamalar	15
Çizelge 2. Tunceli İli Bakanlık Belgeli Konaklama İşletmeleri	122
Çizelge 3. Tunceli İli Turizm Yatırım Belgeli Tesisleri	123
Çizelge 4. Belediye Belgeli Tesislerin İlçelere Göre Dağılımı	123
Çizelge 5. Kamu Kuruluşlarına Ait Misafirhaneler	124
Çizelge 6. Belediye Belgeli Yeme-İçme ve Eğlence Yerleri	124
Çizelge 7. Tunceli İli Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Doluluk Oranı	127
Çizelge 8. Tunceli İli Belediyeden İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Doluluk Oranı	128
Çizelge 9. Tunceli İlinde Uygulanacak Projeler	144
Çizelge 10. Örneklem Grubunun Görevlerine Göre Dağılımı	149
Çizelge 11. Örneklem Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	150
Çizelge 12. Örneklem Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımı	150
Çizelge 13. Örneklem Grubunun Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	151
Çizelge 14. Örneklem Grubunun Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	151
Çizelge 15. Örneklem Grubunun Görev Sürelerine Göre Dağılımı	152
Çizelge 16. Ekonomik Etkiler ile Turizm Potansiyeli Ölçeği Genel Güvenirlik Analizi	153
Çizelge 17. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak "Kobi Sayısının Artmasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı	155
Çizelge 18. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak "Kentli Nüfusun Çokluğunu" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı	156
Çizelge 19. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak "İhracatın Sürekli Artış Göstermesini" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı	156

- Çizelge 20. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak "Eğitim, Sağlık ve Diğer Kamu Hizmetlerinin Sürekli Artmasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 157
- Çizelge 21. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak "İstihdam Oranının Artmasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 157
- Çizelge 22. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak "Kişi Başına Düşen Gelirin Artmasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 158
- Çizelge 23. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak "Yörenin Rekabet Gücünün Artmasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 158
- Çizelge 24. Örneklem Grubunun Yerel Kalkınmayı Sağlamada Lider Olarak Gördüğü Kurumun Yerel Kurumlara Göre Dağılımı 159
- Çizelge 25. Örneklem Grubunun Tunceli İlinin Kalkınması İçin Turizmin Geliştirilebilecek Bir Sektör Olup Olmama Durumuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı 159
- Çizelge 26. Örneklem Grubunun Tunceli Halkının Yöreye Sağlayacağı Ekonomik Faydalar Nedeniyle Turizmin Gelişimini Destekleyeceğini Düşünüp Düşünmeme Durumuna Göre Dağılımı 160
- Çizelge 27. Örneklem Grubunun Tunceli İlinde Turizmin Gelişimi İçin Yeterince Kaynak Ayrıldığını Düşünüp Düşünmeme Durumuna Göre Dağılımı 160
- Çizelge 28. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "Yöre Halkına Gelir Sağlamasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 161
- Çizelge 29. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "Yörede İstihdam Olanaklarının/Sayısının Artmasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 161
- Çizelge 30. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "Yöredeki Diğer Sektörlerin (Tarım, Hayvancılık, Hizmetler vb.) Gelişmesini Sağlamasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 162
- Çizelge 31. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "Altyapı Hizmetlerinin Gelişmesini Sağlamasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 162
- Çizelge 32. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "Yatırımların Artmasını Sağlamasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 163

- Çizelge 33. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "Yerel Yönetimlere Gelir Sağlamasını" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı 163
- Çizelge 34. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Düzeyi Ortalamaları..... 164
- Çizelge 35. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Açısından Yaşadığı En Önemli Sorunların Neler Olduğuna İlişkin Düşüncelerinin Ortalaması 165
- Çizelge 36. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Yörede Yaratabileceği Ekonomik Etkiler Hakkındaki Düşüncelerine Katılım Seviyesinin Ortalaması 167
- Çizelge 37. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki İfadelere Verdiği Cevapların Ortalaması 169
- Çizelge 38. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması 172
- Çizelge 39. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşması 172
- Çizelge 40. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Görev Süresi Değişkenine Göre Farklılaşması 173
- Çizelge 41. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Yörede Yaratabileceği Ekonomik Etkiler Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması 173
- Çizelge 42. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Yörede Yaratabileceği Ekonomik Etkiler Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşması 174
- Çizelge 43. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması 176
- Çizelge 44. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşması 177
- Çizelge 45. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Görev Süresi Değişkenine Göre Farklılaşması 179

Çizelge 46. Turizm Potansiyeli ile Ekonomik Etkiler Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi	181
Çizelge 47. Araştırmanın Hipotezleri.....	182

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1. Yerel Yapı Bileşenleri.....	30
Şekil 2. Türkiye’de Planlama Süreci (Yukarıdan Aşağıya)	39
Şekil 3. Örneklem Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	150
Şekil 4. Örneklem Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımı	151
Şekil 5. Örneklem Grubunun Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	151
Şekil 6. Örneklem Grubunun Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	152
Şekil 7. Örneklem Grubunun Görev Sürelerine Göre Dağılımı.....	152
Şekil 8. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Düzeyi Ortalamaları	164

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Genellikle sanayileşme ile özdeş kabul edilen ekonomik kalkınma; sermaye birikimini, teknolojiyi, sosyal ve siyasal gelişmeleri beraberinde getiren çok yönlü bir olgudur denilebilir. Turizm ise; döviz ve istihdam yaratan özelliğiyle ekonomik, değişik kültürlerin bir araya gelişini ve dinlenme faaliyetinin gerçekleştirilmesini sağlaması açısından sosyo-kültürel, yarattığı kaynak kullanımı talepleriyle ve çevreyi etkilemesi gibi çok çeşitli özellikleriyle birçok ülkede öncelikli sektör haline gelmiştir.

Ulusal kalkınma ve ulusal kalkınmada turizm sektörünün üstleneceği rol ile ilgili ileri sürülebilecek fikirler yerel ölçek için de söylenebilir. Toplum refahı ve kalkınma bakımından oldukça önem taşıyan ancak kendi kaynaklarını yok etme potansiyeline de sahip olan turizm sektörünün hem ulusal, hem bölgesel hem de yerel ölçekte değerlendirilmesi sistemli bir kalkınma için önem arz etmektedir. Kalkınmanın en üst sınırı il olan yerel boyutu çalışmamızda incelenmiştir.

Yerel kaynakların en etkin ve verimli bir biçimde kullanılmasını amaçlayan, yerel ölçekte düşünülüp, bölgesel ve ulusal ölçekteki planlarla eşgüdümlü olarak yürütülen yöresel planlar, yöresel amaçlara ulaşmanın ve yerel ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmenin anahtarı olacaktır. Mevcut kaynaklar üzerinde söz sahibi olan yerel kurumlar, bu kaynaklar üzerinde mülkiyet ve tasarruf yetkisi bulunan özel şahıslar, yatırımcı kuruluşlar ile bu çabalara doğrudan yada dolaylı olarak katkı sağlayacak olan sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek odaları arasında işbirliği ve koordinasyon sağlanarak etkin bir yönetim gerçekleştirilmesi kalkınma için gerekli bir diğer önemli husustur. Kalkınmanın gerçekleşebilmesi için hem yerel, hem bölgesel hem de ulusal ölçekte fiziki, sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik

alanlarda ortak gereksinimlerin karşılanması ve arzu edilen gelişmelerin sağlanması gerekmektedir.

Yerel ekonomik kalkınma için, yöre ekonomisinin sektörel analizlerinin yapılması, sürükleyici sektörün belirlenmesi önemli bir diğer husustur. Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan alanlarda turizm potansiyeli varlığı ve bunun ekonomik bir değere dönüşmesinin sağlanması yani turizmin geliştirilmesi yerel ekonomik kalkınma için bir çıkış mıdır? şeklindeki bir varsayım çalışmamızda kullanılmıştır.

Yörede merkezi idarenin, yerel yönetimin, sivil inisiyatiflerin katılımının sağlanmasıyla gerçekleştirilecek turizm gelişimi, tüm paydaşların memnuniyeti ve turizmin getirebileceği olumsuz etkileri en aza indirip, olumlu etkilerini artırarak planlı, kontrollü ve sistemli bir kalkınmayı sağlayabilir.

Çalışmamız yerel ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde turizm sektörünün önemini ortaya koymaya yönelik bir çerçeve çizmeyi amaçlamıştır. Bu bilgiler ışığında bu çalışma; Tunceli ilinin turizminin mevcut durumunu ortaya koyarak, yerel ekonomik kalkınma ekseninde sahip olduğu doğal ve kültürel varlıkların nasıl değerlendirilebileceğini araştırarak, yerel kurum yöneticilerinin bakış açılarını öğrenmeye ve uygulamaya yönelik sonuçlar elde etmeyi hedeflemiştir. Yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin kalkınmasında turizme bakış açılarını anlayabilmek için Tunceli merkez ve yedi ilçesine saha gezileri düzenlenmiş ve anketler yapılmıştır. Bu saha gezilerinin amacı; yörenin turizm potansiyelinin, arz durumunun yerinde analiz edilmesi ve bilgi altyapısının oluşturulmasının sağlanmasıdır.

Yerel ekonomik kalkınmada turizm sektörünün önemini belirleyebilmek amacıyla yapılan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmanın problemi, amacı ve önemi, varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmış, hipotezler belirlenmiştir.

İkinci bölüm ilgili alan yazın başlığı altında üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda; yerel ekonomik kalkınma ile ilgili genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. İlk olarak yerel ekonomik kalkınma kavramı analiz edilmiş, devamında yerel ekonomik kalkınmanın amaç ve araçları, yerel ekonomik kalkınmanın başarısı için gerekli koşullar ve yerel kurumların üstlendikleri rollere değinilmiştir. Son olarak da sektörel planlamanın önemi incelenmiştir. İkinci kısımda; ana hatlarıyla turizm sektörü ve yerel ekonomik kalkınmadaki önemi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın devamında turizmin gelişmesinde planlamanın önemi üzerinde durulmuş ve kalkınma planları turizm ve yerel kalkınma açısından değerlendirilmiştir. Daha sonra ise, turizmin yerel ekonomik kalkınmadaki önemi, geliştiği yörede sağladığı etkiler boyutuyla incelenmiş ve turizmle yerel ekonomik kalkınmayı başarmış örneklere yer verilmiştir. Üçüncü kısımda; Tunceli hakkında çeşitli genel ve istatistiki bilgiler açıklanmıştır. Devamında Tunceli ilinde geliştirilebilecek turizm çeşitlerine, Güçlü Yanlar-Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) Analizine ve ilde turizm gelişimine yönelik yerel kurumların faaliyetlerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve metodu açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde Tunceli ili yerel kurum yöneticilerinin ilin kalkınmasında turizm sektörüne bakışlarına ait düşüncelerinin tespitine yönelik anket sorularına verilen cevaplar analiz edilerek açıklanmış ve hipotezler sınanmıştır.

Beşinci ve son bölümde ise; analizlerin sonuçları bir bütün olarak yorumlanmış ve sonuçlar doğrultusunda birtakım önerilerde bulunulmuştur.

1.1. Problem

Bu araştırmanın problemi; "Yerel kurum yöneticilerinin, Tunceli ilinin kalkınmasında turizmi, geliştirilebilir bir sektör olarak, hangi konumda değerlendirdiklerini tespit etmek" tir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ulusların karşılaştırmalı üstünlüğünden şehirlerin karşılaştırmalı üstünlüğüne dönüşümün yaşandığı günümüzde ülkeler ekonomik kalkınma hamlelerini gerçekleştirebilmek için yerel unsurlarını en verimli şekilde değerlendirme çabası içerisine girmişlerdir. Kalkınma için yerel kaynakların en akılcı biçimde kullanılarak yerel ekonomik canlanmanın sağlanması temel hedef olmuştur. Yörenin kalkınma çabalarında; sahip olduğu varlıkların ve kalkınmasına engel teşkil eden unsurların tespit edilmesi ve bu envanterler ışığında geliştirilecek sektörün doğru seçimi kalkınma için önem arz etmektedir. Turizm potansiyeline sahip kalkınma çabası içerisindeki yörelerde turizmin öncü sektör olarak geliştirilmesi, sektörün yarattığı ekonomik etkiler ve sağladığı kazançlardan dolayı önemlidir.

Yerel değerlerin öne çıktığı bu süreçte başarıya ulaşabilmek için yerel alanın, yerel halkın ve yerel kurumların kalkınmada aktif rol almaları gerekmektedir. Yerel alanın kaynakları ve gereksinimleri hakkında en fazla bilgiye sahip olan yerel yönetimler, kaynakların verimli kullanımı noktasında fonksiyonel bir göreve sahiptirler. Hem karar hem de uygulama noktasında önemli görevler üstlenen yerel kurumlar arasında katılımcı işbirliğinin sağlanması ise kalkınma için önemli bir diğer husustur. Yerel kurumlar arasında ortak hedef, işbirliği ve koordinasyonun sağlanması; yöre turizminin geliştirilmesi ve kalkınmanın sağlanabilmesi için ortak çıkış noktasıdır.

Bu araştırmanın yapılmasındaki temel amaç; Tunceli yerel kurum yöneticilerinin, ilin kalkınmasında turizmi geliştirilebilecek bir sektör olarak görüp görmediklerine ilişkin düşüncelerinin tespit edilmesidir. Bu temel amaç ışığında çalışmanın alt amaçları da aşağıda verilmiştir;

- Yerel kurum yöneticilerinin yerel kalkınmanın ölçüsünün ne olduğuna ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin turizm açısından yaşadığı sorunların neler olduğuna ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin Tunceli iline turizmin gelişimi için yeterince kaynak ayrılıp ayrılmadığına ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin turizmin gelişmesinin yörede yaratacağı ekonomik etkilere ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin turizm potansiyeline ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin kalkınmayı sağlamada yerel kurumlardan hangisini lider kurum olarak gördüklerine ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin yaş gruplarına göre, Tunceli ilinde turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin yaş gruplarına göre, Tunceli ilinde turizm potansiyeline ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin eğitim düzeyi gruplarına göre, Tunceli ilinde turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin eğitim düzeyi gruplarına göre, Tunceli ilinde turizm potansiyeline ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin görev yaptıkları yıllara göre, Tunceli ilinde turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşlerini tespit etmek,
- Yerel kurum yöneticilerinin görev yaptıkları yıllara göre, Tunceli ilinde turizm potansiyeline ilişkin görüşlerini tespit etmektir.

Bu amaçlar çerçevesinde araştırmanın **temel hipotezi**, “Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin kalkınmasında turizmi geliştirilebilir bir sektör olarak görmektedirler” şeklindedir. Ayrıca araştırmada bu temel hipotez ile birlikte bazı alt hipotezler de oluşturulmuştur. Bu hipotezler ise aşağıdaki gibidir;

Hipotez 1: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinde turizmin gelişimi için yeterince kaynak ayrıldığını düşünmektedirler.

Hipotez 2: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli halkının yöreye sağlayacağı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişimini destekleyeceğini düşünmektedirler.

Hipotez 3: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin “Kültür ve İnanç Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 4: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin “Sağlık ve Termal Turizm” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 5: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin “Yayla Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 6: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin “Spor Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 7: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin “Botanik Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 8: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin “Çiftlik ve Tarım (Agro) Turizm” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 9: Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin “Kamp ve Karavan Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 10: Yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinde turizm potansiyeline ilişkin görüşleri ile turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşleri arasında pozitif ilişki vardır.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerine anket uygulanmıştır. Anket sorularında ek açıklama istedikleri yerler hakkında gerekli bilgiler verilmiş olduğundan, yöneticilerin anket formunda yer alan soruları, doğru bir biçimde cevaplandırdıkları varsayılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları incelendiğinde; araştırmanın uygulama kısmı 05.01.2012 – 12.03.2012 tarihleri arasında gerçekleştirildiğinden, anketin katılımcılarını, bu tarihler arasında görevleri başında bulunan yerel kurum yöneticileri oluşturmaktadır.

BÖLÜM II

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Yerel Ekonomik Kalkınma

2.1.1. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı, toplumların gelişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik içerikler kazandığı gibi aynı dönemde farklı içeriklerle de kullanılmıştır. Kavram bazen de kendine yakın anlamlar taşıyan sanayileşme, modernleşme, ilerleme, büyüme ve yapısal değişme gibi kavramlarla iç içe geçmiş, onların yerine kullanılmış ve doğal olarak anlam kaymasına uğramıştır. Bu durum kalkınma olgusunun anlamında bir kargaşaya sebep olmuştur (Yavilioğlu, 2002).

Kalkınma, daha çok II. Dünya Savaşı'ndan sonra sanayi alanında gelişmiş ülkeler ile geri kalmış ülkeler arasındaki gelir makasının önemli oranda açılması sebebiyle, bilhassa iktisadi alanlarda yaşanan sorunlar üzerinde durularak değerlendirilmiştir. İşsizlik, üretim artışı, sanayileşme gibi konularda yoğunlaşan bu yaklaşımlar, ulusal kalkınma anlayışını gündeme getirmiş ve her ülke kalkınma politika ve planları üzerinde yoğun çalışmalara girmiştir. Bu kapsamda milli gelir, işsizlik oranları, üretim kapasiteleri gibi konular üzerine odaklanılmıştır. Kalkınmanın iktisadi boyutunun öne çıkmasıyla birlikte, iktisadi kalkınma kavramı ve boyutları üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda iktisadi kalkınmanın, diğer kalkınma alanlarını etkilediği ve geliştirdiği düşüncesini savunanlarının sayısı hiç de az değildir (Çarkçı, 2008, 25).

Kalkınma, bir ekonomik gelişmeye yada aktiviteye atıfta bulunmadığı gibi, toplumda yaşanan sosyal değişimlerin genel bir süreci anlamına da gelmemektedir. Çünkü ülkeler ve toplumlar her zaman bir değişim süreci içerisindeyler. Bu süreç içerisinde kaynakların dağılımı, üretim teknikleri,

kurumsal yapı, toplumsal değerler, insanların tutum ve davranışları sürekli değişmekte ve belirli bir yön içerisinde gelişmektedir.

Dinler'e göre kalkınma; az gelişmiş ülkelerin üretim kapasitelerini artırma sorunudur. Kalkınma; salt üretimin ve kişi başına gelirin artırılması demek olmayıp, az gelişmiş bir toplumda iktisadi ve sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi yenileştirilmesidir. Bu nedenle de kalkınma teorisi, yalnızca ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, politik ve psikolojik etkenlerle de yakından ilgilidir (İldırar, 2004, 1).

İktisat yazınında yer alan kalkınma, büyüme, gelişme kavramlarının kimi zaman farklı, kimi zaman eş anlamlı kullanıldığı görülmektedir. Genel olarak kabul edilen yaklaşımlardan birincisine göre; kalkınma, büyüme ve gelişme kavramları eş anlamlı olarak kullanılarak hangi düzeyde olursa olsun bir ülkenin belirli bir dönemde (genellikle bir yılda) fert başına düşen milli gelirinin yükselmesi olarak tanımlanır. İkinci yaklaşıma göre büyüme, mevcut ekonomik yapıda bir değişme olmaksızın milli gelirin büyümesi olarak tanımlanır (Karpat ve Açıkgöz, 2001). Kalkınma kavramında ise; fert başına düşen reel milli geliri artırmak, bunun için gerekli sermaye birikimini sağlamak, toplumun yaşam standardını ve refah düzeyini yükseltmek için mevcut sosyo-ekonomik yapı değişiklikleri de kapsam içine alınmaktadır.

Dolayısıyla iktisadi kalkınma, sermaye birikimi ile teknolojik, sosyal ve siyasal gelişmeleri beraberinde getiren çok yönlü bir olgu, bir bünye değişikliğidir (Dülgeroğlu, 1991, 2-3). Çok boyutlu bir süreç olan ekonomik kalkınmada; nüfus, teknoloji, dış ticaret, tarım, finansal gelişme ve beşeri sermaye gibi çeşitli faktörler önemli rol oynamaktadır. Bu çerçeveden hareketle kalkınma; kendi kendine sürdürülebilir büyüme, üretim biçiminde yapısal değişme, teknolojik yenilik, sosyal, siyasal ve kurumsal yenileşme ve insanların yaşam koşullarında yaygın iyileşme olarak da tanımlanabilir (Özyakışır, 2011).

Ülkelerde kalkınmayı gösteren tek ve standart bir çizgi yoktur. Kalkınma çoğu zaman ülkelerin refahı ile ölçülebilmektedir (gayri safi milli

hasıla veya fert başına düşen gelir gibi). Bununla birlikte kalkınma, refah seviyesinden daha da fazlasını içermektedir. Örneğin politik özgürlük, temel insan haklarının garanti altına alınması yada insanların özgür iradeleriyle tercihlerini yapması gibi kavramlar da kalkınmanın en önemli bileşenleri haline gelmiştir. Refah, kalkınmanın en önemli unsuru olsa bile, refahın toplumu oluşturan bireyler tarafından nasıl kullanıldığı ve bireylerin kendi kişisel gelişimleri konusunda mevcut potansiyellerine ulaştırmada ne kadar iyi oldukları çok daha önemlidir (Jacob ve Abel, 2002).

Kalkınma kavramında yaşanan anlam karmaşasına benzer bir durum, bölgesel kalkınma ve yerel kalkınma kavramlarının tanımlamalarında da söz konusudur. Bu kavram kargaşası farklı amaçlara göre farklı alan ölçeklerinin kullanılmasından; hukuki, sosyolojik, demografik, coğrafi, siyasal ve çevresel disiplinlere de yer verilmesinden kaynaklanabilmektedir (Gündüz, 2006, 2).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın yaptığı tanıma göre bölgesel kalkınma; ülkede yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi sonucunda oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke kabul eden ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, iktisadi ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmaların tamamıdır (Çarkçı, 2008, 34). Bir başka tanıma göre bölgesel kalkınma, "geniş ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisinin tutarlılığı konusunda, genel rekabet dengelerini bozmayan etkinlik ve refah kazandırıcı çabaların tümüdür (Mengi ve Algan, 2003, 214). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iktisat yazınına giren bölgesel kalkınma kavramı, iktisadi ve sosyal kalkınma sorununa mekansal bir boyut kazandırmıştır. Kalkınma konusunda yaşanan değişimlerden birisi de ölçek değişimidir.

Küreselleşme süreci ile birlikte ulusal sınırların ve kurumların güç kaybetmelerine paralel olarak, yerel unsurların daha avantajlı pozisyonlara kavuşmaya başladıkları gözlemlenmektedir. Kalkınmanın ulusal ölçekten yerel ölçege kaymasının temel nedenlerinden birisi, günümüzde uluslararası rekabetin, kentler arası rekabete dönüşmesidir. Yerel dinamiklerin de

kalkınma için harekete geçirilmesi anlayışı bugün tüm gelişmiş ülkelerde genel kabul gören bir anlayıştır.

Ulusal kalkınmanın bir alt basamağını bölgesel kalkınma oluştururken, bölgesel kalkınmanın alt basamağını da yerel kalkınma oluşturmaktadır (Kaya ve diğerleri, 2007,139). Bölgesel kalkınma ile yerel kalkınma kavramları arasında yaşanan anlam kargaşasına benzer durum yerel kalkınma için de söz konusudur. Konunun çerçevesi farklı araştırmacılar tarafından değişik şekillerde belirlenmektedir. Yerel ekonomik kalkınma konusunda kavram kargaşasının izale edilebilmesi ve çalışmanın sınırlarının tespiti açısından, alt başlıkta yerel ekonomik kalkınma kavramsal olarak incelenecektir.

2.1.2. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Kavramsal Açından İncelenmesi

Yerel kalkınmanın tanımlanmasının yapılabilmesi için “yerel” kavramının irdelenmesi gerekmektedir. “Yerel” sözlük anlamıyla yöresel anlamına gelmektedir. “Yerel hem içinde yaşayanların yaşamları için bir çevre oluşturması, hem de orada yaşayanların kapasitelerinin belirlenmiş olması bakımından önem kazanmaktadır” (Tekeli, 2002, 8). Yerellik kavramı toplumsal hayatta iki bakımdan çevre oluşturmaktadır. Yaşanılan yer, doğal özellikleriyle içinde yer alan yapılarla yaşam çevremizi oluşturmaktadır ve toplumsal hayatımıza yön vermektedir. Toplumsal hayattaki ortak yaşam deneyimlerimiz yüz yüze ilişkilerden ortaya çıkmaktadır ve bu ilişkiler bireylerin hayatlarına anlam katmaktadır. İkinci oluşturduğu çevre ise, bu fiziki çevre içerisinde oluşan topluluktur (komünite).

Yerel ekonomik kalkınma tanımında bulunan “yerel” ifadesinin kapsadığı alan Dünya Bankası'nın yaptığı tanımlamada şu şekilde ifade edilmektedir (Anonymous, 2002); “Yerel olarak değerlendirilecek alanlar; metropol olmayan kentsel alanlar, kırsal niteliği ağır basan kentsel alanlar, kasabalar ve köylerdir”. Yerel ekonomik kalkınma için yapılan tanımlamalarda ifade edilen yerel kavramı; en geniş alan ve en üst basamak olarak ili kapsamaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre yerel ekonomik kalkınma; yerel kaynakları ve rekabet avantajını kullanarak belirli bir bölgede kamu ve özel sektör aktörleri arasında ortaklık ve işbirliği faaliyetlerini destekleyen, genel bir kalkınma stratejisinin ortak şekilde oluşumu ve uygulamasına olanak tanıyan, uygun bir iş ortamının yaratılması ve ekonomik aktivitelerin desteklenmesi gibi önemli hedefleri olan katılımcı bir kalkınma sürecidir (Van Boekel ve Van Logtestijn, 2002, 5).

Bir iktisadi kalkınma modeli olarak yerel ekonomik kalkınma kısaca yeni iş alanları yaratacak ve yöre ekonomisini canlandıracak en etkin politikaların belirlenmesi, bu politikaların en verimli şekilde bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda yerel ekonomik kalkınma yereldeki potansiyel ve gereksinimlere uyarlanmış, ağırlıklı iş olanakları/alanları yaratmak suretiyle ekonomiyi canlandırma, işsizliği önleme ve yoksullukla savaş üzerine geliştirilen yerel politika ve kavramlardan oluşur (Darıcı, 2007).

Yerel kalkınma sürdürülebilir, sağlıklı ve dengeli bir kalkınma anlayışının oluşması, toplumsal huzurun sağlanması, etkili altyapının oluşturulması, insan odaklı kalkınmanın sağlanması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, demokratik kültürün geliştirilmesi, yerel toplulukların kendi sorunlarına kendilerinin çözüm araması ve çözümlenmesinde, yeni sektörlerin katılımının sağlanmasında önemli rol oynamaktadır (Budanur, 2006).

Yerel düzeyde kalkınma, yerel kaynaklar üzerinde söz sahibi olan merkezi idarenin yerel teşkilatları, yerel yönetim; yani belediye, bu kaynaklar üzerinde mülkiyet ve tasarruf yetkisi bulunan özel şahıslar, yatırımcı kuruluşlar ile bu çabalara doğrudan yada dolaylı olarak katkı sağlayacak olan sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek odaları arasında etkili, sağlıklı işbirliği ve koordinasyonu gerekli kılmaktadır (Çarkçı, 2008, 74). Etkin bir yönetim ile fiziki, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda ortak gereksinimlerin karşılanması, arzu edilen gelişmelerin sağlanması yerel kalkınmanın gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Yukarıda yerel ekonomik kalkınma için yapılmış farklı tanımlamalar birlikte değerlendirilerek analiz edilmiş ve elde edilen bilgiler ışığında yerel ekonomik kalkınmanın amaçları aşağıda incelenmiştir.

2.1.3. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Amaçları

Yerel ekonomik kalkınma yörelerin en belirgin temel amacıdır. Bu amaca ulaşmadaki temel ilke ise; yörenin mevcut kaynak ve olanaklarını en rasyonel ve verimli şekilde kullanmaktır. Yerel ekonomik kalkınmayı gerçekleştirilememiş yörelerin, kalkınmaya engel teşkil eden tıkanıklıklarının aşılabilmesi için yerel ekonomik kalkınmanın amaçlarının net olarak tanımlanması gerekmektedir (Çarkçı, 2008, 40).

Yerel ekonomik kalkınmanın amaçlarından bazıları şöyledir;

- Yerelin ekonomik refahını ve yaşam kalitesini yükseltmek,
- Yerel alanda kaliteli istihdam olanakları ve özel girişimler yaratabilen, dışarıdan yeni yatırımlar çekebilene, dışa bağımlılığı az, ekonomik yapısında ve istihdam durumunda çeşitliliği ve kendi kendine yeterliliği (self-sufficiency) olan bir yapı oluşturmak,
- Küresel ve ulusal ekonomide yaşanan dönüşümlerin yerel ekonomi, işletmeler ve topluluk üzerinde oluşturabileceği olumsuzlukları hafifletmek,
- Yerel yada bölgesel ekonominin, insan ve doğal kaynak gizilgücünü daha iyi kullanarak, görece ekonomik üstünlüğünü ve rekabet gücünü arttırmak,
- Yerel olarak üretilen kendine özgü ürünlerin ve kaynakların daha etkin pazarlanmasını sağlayarak, yeni fırsatlar yakalamak ve yerel-bölgesel ekonomiye dışarıdan daha fazla kaynak girmesini sağlamak,
- Yerel halka daha fazla istihdam olanakları sunmak ve uzun dönemli kariyer fırsatları yaratmak,
- Dışlanmış grupların yerel ekonomiye katılımını desteklemek ve yerel ekonomik kalkınma getirilerinden yararlanmada adaleti gözetmek,

- Yerel alandaki işletmelerin daha verimli çalışabilmelerini sağlamak ve yeni işletmeleri çekebilmek için yörenin altyapısını iyileştirmek ve yörede yaşam kalitesini arttırmak (Gül, 2004).
- Yerel alanın ekonomik, sosyal ve kültürel aktiviteler için üst yapı donanımına kavuşmasını sağlamak,
- Yerel kültürel değerlerin korunması ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi yoluyla huzuru sağlamak,
- Yerelde bilgi üretim, ulaşım ve paylaşım sisteminin geliştirilmesini sağlamak ve
- Yerel ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamaktır (Kaya ve diğerleri, 2007, 140-141).

Yukarıda sayılan amaçların yanına muhakkak başka amaçlar da eklemek mümkündür. Her yörenin kendine özgü, spesifik koşulları gereği kalkınma hedefleri farklı olabilir. Ancak sayılan amaçlar genel geçer, ideal ve objektif amaçlardır. Yerel ekonomik kalkınmada amaçların başarılabilmesi için, bu amaçları gerçekleştirecek doğru araçların tayin ve tespitinin yapılmasına gereksinim duyulmaktadır (Çarkçı, 2008, 40). Yerel kalkınmayı sağlayacak araçlar, yörenin kalkınma hedeflerine ve yerel olanaklarına göre değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu farklılıkları göz önüne alarak, genel olarak yerel ekonomik kalkınmanın araçlarının neler olabileceği devam eden bölümde analiz edilecektir.

2.1.4. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Araçları

Küreselleşme eğiliminin hız kazanması, rekabete dayalı kalkınma stratejilerinin öne çıkması, bölgelerin ve yörelerin de kendi kalkınmalarını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesinde, merkezi yönetimin dışında kaynak yaratma, işbirliğini geliştirme, bilgi ve teknolojiye yararlanma çabalarına hız kazandırmıştır (Akın, 2006).

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, yerel ekonomik kalkınma 1960'lardan günümüze kadar özellikleri ve kullanılan araçları farklı olan 3 dönem geçirmiştir. Bu üç dönemde gözlenen, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımının

bir yandan küresel ölçekteki değişimleri de göz önüne alarak her aşamada kendisini yenilemiş olduğudur.

Çizelge 1. Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımının Geçirdiği Aşamalar

Aşamalar	Odak Noktaları	Araçlar
Birinci Aşama (1960-1980)	<ul style="list-style-type: none">-Hareketli sanayi yatırımları,-Yerel olmayan ulusal yatırımlar,-Yabancı doğrudan yatırımlar,-Altyapı yatırımları,	<ul style="list-style-type: none">-Büyük ölçekli yardımlar,-Yatırımcıyı hedefleyen sübvansede edilmiş krediler,-Vergi indirimleri,-Sübvansede edilmiş altyapı yatırım ve kredileri,-Pahalı sınaı istihdam teknikleri,
İkinci Aşama (1980-1990)	<ul style="list-style-type: none">-Yerel yatırımlar,-Küçük ölçekli yerel yatırımlar,-Belirli sektörlerdeki yabancı doğrudan yatırımlar,-Altyapı yatırımları,	<ul style="list-style-type: none">-Bireysel yatırım ve işyerlerine doğrudan ödeme şeklinde yardım,-Yerel yatırımların artması için uygun ortamın hazırlanması (yeni ofis alanları açmak, organize sanayi bölgeleri kurmak vb.),-Küçük ve orta ölçekli işletmeler için danışmanlık ve iş eğitimi,-Teknik destek,-İş başlatma desteği,-Çeşitli altyapı yatırımları,
Üçüncü Aşama (1990- ..?)	<ul style="list-style-type: none">-Altyapı yatırımları,-Kamu ve özel sektör ortaklıkları,-Yerelin yarışmacı üstünlüklerine katkıda bulunacak dış yatırımlar,-Üretim şebekeleri,	<ul style="list-style-type: none">-Yerel şirketlerin büyümesini hedefleyen konsensüse dayalı bir strateji geliştirmek,-Rekabete dayalı bir yerel yatırım iklimi oluşturmak,-Şebekeleşme ve işbirliğine teşvik ve destek,-İş kümelerinin oluşmasına teşvik,-İşgücü geliştirme ve eğitimine teşvik,-Küme gelişimini destekleyecek dış yatırımlar,-Yaşam kalitesini geliştirmek,-Kamu yararı için özel sektör yatırımlarının organizasyonu ve şebekeleşmesi ve gerekiyorsa piyasaya müdahale etmek,

Kaynak: Yalçınan ve Çavuşoğlu, 2003.

Yukarıdaki aşamalar incelendiğinde; 1960'lardan günümüze yerel birikimlerin yatırıma dönüşmesi, doğrudan yabancı sermayenin çekilmesi hedefinin yerini almaya başlandığı söylenebilir. Gelineen noktada bu ikilinin seçilmiş bileşenlerinin uyum içerisinde çalışması hedeflenmektedir. Diğer taraftan doğrudan destek ve teşvikler yerine, artık dolaylı destek ve teşviklerin önem kazandığı görülmektedir. Özellikle son aşamada işgücü ve yatırımcılara yönelik sosyal/mekansal/insani politikalar ile insana güven

ilkesinden hareketle işgücü ve yatırımcıların yeni organizasyon modelleri üzerinde durulmaktadır. İşgücü-işyeri uyumu ve bu yöndeki politikalar temel bileşenler arasına girmiştir. Değişmeyen ise altyapının her aşamada gerekliliğidir. Dünyadaki örneklerinde yerel yönetimler ekonomik gelişme için farklı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Farklılıklar yerel ekonominin gelişmişlik düzeyi, özellikleri ve yerel yönetimlerin etkinliği üzerinde biçimlenir. Temel yaklaşımlar şu şekilde özetlenebilir (Yalçın ve Çavuşoğlu, 2003);

Geleneksel Yaklaşımlar: Refaha ulaşmada esas faktör öncelikle sanayi sektöründe olmak üzere dış yatırımları çekmektir. Yatırımcılara; vergi indirimleri, ucuz arazi, indirilmiş hizmet fiyatları ve hatta zaman zaman doğrudan para yardımı sunularak teşvikler geliştirilir. Artan yatırımlar, iş alanları yaratacak ve hizmet sağlamada kullanılacak vergi gelirleri artacaktır. Sanayi dışında, turizm, yönetim ve finans kurumları da kârlı bulunan sektörler olarak öne çıkmaktadır.

Girişimci-Rekabetçi Stratejiler: Yerel karşılaştırmalı üstünlükler ve küçük işletmeler yoluyla iş yaratmak üzerinde yoğunlaşırlar. Yerel yönetimler potansiyel büyüme sektörlerini belirleyip destekleyici bir rol üstlenirler yada yerel iş çevrelerini doğrudan araştırmalar, krediler, yardımlar, danışmanlık, tesis, teknik altyapı vb. şekillerde desteklerler. Karşılaştırmalı ekonomik üstünlükler ve potansiyel büyüme sektörlerinin belirlenmesi için kapsamlı araştırmalara girişilir ve bunlara uygun yerel endüstriyel stratejiler geliştirilir.

Kentsel Verimlilik Yaklaşımı: Kentsel verimlilik kısmen yaşam ve iş yapma masraflarının azaltılmasıyla artırılır. Bu yaklaşımı destekleyen bir grup bunun ancak devlet müdahalesini minimize ederek, vergi ve fatura indirimleri ve özelleştirme yoluyla; diğer bir grup ise güçlü bir merkezi planlama ile artırılacağını savunur. İş-konut arası ulaşım zamanının kısaltılması bu yaklaşımın bir örneğidir.

İnsan Kaynaklarını Geliştirme Yaklaşımı: Kalifiye olmayan işgücünün yatırımları azalttığı öngörüsü üzerine kurulu olan bu yaklaşım, yatırım olması halinde bile gerekli bilgi ve becerileri yoksa insanların bu

yatırımlardan yararlanamayacağını öne sürer. Yerel yönetimler ya var olan yerel iş eğitimi kurumlarını destekler, ya ulusal düzeyde hükümetler tarafından sürdürülen iş eğitimi çalışmalarını kendi yerellerine taşımaya uğraşır, yada yetkileri dahilinde ise kendi iş eğitimi organlarını oluştururlar. Diğer bir alternatif de yatırım yapacak iş çevrelerine çalışanları için belirlenmiş miktarda iş eğitimi sunma şart koşulur.

Topluluk Temelli Yaklaşımlar: Düşük gelir grupları ve onların oluşturduğu organizasyonlarla birlikte çalışma gereğine vurgu yapar. Yatırımları kabul eder ancak esas gereksinim sahiplerinin bu yatırımlardan faydalanması için yeni gelişmenin aktif katılımcıları olması gerektiğini öne sürer. Topluluk geliştirme tröstleri ile yerel kredi yada gelişme kurumları için işçilerin yada yörede yaşayan alt gelir gruplarının sahip olduğu yatırımlara destek bu yaklaşımın temel aracıdır.

İlerlemeci Yaklaşımlar: Büyüme ile yeniden dağılımı ilişkilendirmeyi hedeflerler. Buna örnek olarak planlama kazancı (planning gain) sunulabilir. Yüksek rantlı alanlara verilen yapılaşma izinleri karşılığında yoksul bölgelerde yatırım yapma koşulu olarak bilinir.

Dünya uygulamaları dikkate alındığında, kalkınmayı destekleyici temel araçlarda çok çeşitlilik gözlenmektedir. Çok sayıda, farklı niteliklerde ve farklı işlevlerdeki bu araçlar giderek önemini daha da artırmaktadır. Bölgesel kalkınma ajanslarından, girişim sermayesi ve iş meleklerine, sanayi bölgeleri, teknokentler, teknoparklar, iş geliştirme merkezleri, iş kümelerine kadar bir dizi yeni araçlar önemini artırmaya başlamıştır. Bir de bunlara oda ve borsalar, üniversiteler, yerel yönetimler gibi geleneksel araçları eklediğimizde kalkınma araçlarının ne kadar çeşitli olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Henüz Türkiye’de uygulaması olmayan veya henüz çok yeni olan araçlarla ilgili bilgiler de aşağıda verilmiştir (Akın, 2006).

Bölgesel ve yerel kalkınma araçları; küreselleşme ve artan rekabet ortamında avantaj sağlamayı amaçlayan, farklı çıkış noktaları açısından değerlendirildiğinde 4 farklı kategoride incelenebilmektedir. Bu kategoriler;

kurumsal nitelikli araçlar, ekonomik nitelikli araçlar, kültürel nitelikli araçlar ve sosyal nitelikli araçlardır. Çalışmanın devamında kalkınma araçları detaylı olarak incelenecektir.

2.1.4.1. Kurumsal Nitelikli Araçlar

Kurumsal nitelikli araçlar, kendi içinde üç başlık altında incelenebilir. Bunlar;

- Kalkınma Ajansları,
- Yatırım Destek Ofisi,
- Bölgesel Kalkınma Planları, Operasyonel Programlar ve Güçlü-Zayıf Yanlar ve Fırsatlar-Tehditler (GZFT) Analizidir.

Kalkınma Ajansları, tüm diğer araçları yönlendirebilecek temel strateji ve politikaları, plan ve programları hazırlayacak veya hazırlatacak, kaynakların etkin kullanımını ve adil dağılımını sağlayacak, yerel potansiyel ve gereksinimleri belirleyecek, diğer araçlarla işbirliği ve uyumu gerçekleştirecek bir koordinasyon merkezi niteliği taşımaktadır. Yerel ekonomik kalkınmada başarı elde edilmesinin ön şartı kalkınma ajansının diğer araçlarla uyumlu, koordineli ve işbirliği içinde çalışması ve temel görevleri etkin bir şekilde yerine getirmesi ile mümkündür denebilir.

Yatırım Destek Ofisi (YDO), Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) kendi firmalarını kurmak için gerekli tüm idari işlemleri tek elden yürütebilecekleri ve bu konuda doldurulması gereken formlardan, finansal yardım seçeneklerine kadar geniş bir kapsamda danışıp tavsiye alabilecekleri birimlerdir. Kalkınma Ajansları Yasasının 15-17. maddelerinde düzenlenen Yatırım Destek Ofisleri, yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarına dayanan işlerini tek elden takip ve koordine ederek kısa sürede ve etkin bir şekilde sonuçlandırmayı hedeflemektedir (ÖİK, 2008).

Bölgesel Kalkınma Planları, Operasyonel Programlar; kalkınma planları kamu-özel sektör müdahalesine yönelik hedefleri ve araçları belirten

başvuru kaynaklarıdır ve tanımlanmış zaman dilimleri için kalkınma önceliklerinin formülasyonunu sağlayarak, bölgesel gelişmeyi sistematik hale getirmektedirler (ÖİK, 2008).

Güçlü-Zayıf Yanlar ve Fırsatlar-Tehditler (GZFT) Analizi; bir bölgenin/yörenin güçlü yanları, zayıf yanları, fırsat ve tehdit unsurlarının analizini içeren metottur. Analiz yöredeki tüm sosyal ve ekonomik aktörlerin görüşlerini ve kaynaklarını edinmeyi/kullanmayı sağlayan bir ön değerlendirme aracıdır (ÖİK, 2008).

2.1.4.2. Ekonomik Nitelikli Araçlar

Ekonomik nitelikli araçlar, kendi içinde dört başlık altında incelenebilir. Bunlar;

- Organize Sanayi Bölgeleri / Sanayi Parkları,
- Bölgesel Yardım Uygulamaları,
- Girişim (Risk) Sermayesi,
- Müşterek Bölgesel Kalkınma Uygulamalarıdır.

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB); özellikle Türkiye’de yarattığı istihdam, sağladığı destekler ve dışsallık gibi özelliklerinden dolayı gelişme aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri yerel düzeyde küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmelerine elverişli bir ortam sağlayarak sanayinin yerelleşmesine ve böylece sanayinin bölgeler arasında daha dengeli dağılımına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (ÖİK, 2008).

Bölgesel Yardım Uygulamaları; bir bölge yada yörede kurulan, yerleşen firmalara sağlanan destek ve finansal yardımları içeren bir araçtır. Genelde Küçük ve Orta Boy İşletmelere yönelik olan, yatırım indirimi yada sübvansiyon ve vergi istisnası şeklindeki desteklerin başarısı; sübvansiyonların uygunluğuna, desteklerin süresine bağlıdır. Türkiye’de 16 Temmuz 2009 itibariyle yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi ile Kalkınmada Öncelikli Yörelere uygulamasını esas alan eski teşvik sistemi sona ermiş ve

teşvikler yeniden belirlenen dört bölgeli bir yaklaşıma dayanılarak oluşturulmuştur. Yeni teşvik sistemi bölgesel ve sektörel uygulama yanında, büyük ölçekli yatırımları da kapsayan hatta onlara daha fazla avantaj sağlayan çeşitli destek mekanizmalarından oluşmaktadır (Yavan, 2011).

Girişim (Risk) Sermayesi; Türkiye için yeni, ancak hızla gelişen bir sektör olma özelliğindedir. Girişim sermayesi ile ilgili 1993 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından Seri VIII No.21 sayılı "Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği" çıkarılmıştır, ancak 1996 yılına kadar girişim sermayesi ile ilgili bir yatırım yapılmamıştır. Günümüzde yerli-yabancı yatırımların sayısı 10'a ulaşmaktadır. Girişim sermayesinin Türkiye'deki finans merkezleri olan belirli illerin dışında da yaygınlaşması ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler tarafından ulaşılabilir olması gerekmektedir.

Müşterek Bölgesel Kalkınma Uygulamaları; bir bölgedeki farklı finansal olanakların önceden tanımlanmış bölgesel kalkınma stratejisi doğrultusunda birleştirilerek kullanılmasını öngören bu araç, ancak bölgenin sosyal ve ekonomik aktörlerinin ortak hedeflerde mutabık kalması durumunda etkili olabilmektedir (ÖİK, 2008).

2.1.4.3. Kültürel Nitelikli Araçlar

Kültürel nitelikli araçlar, kendi içinde beş başlık altında incelenebilir. Bunlar;

- Konferans/Sergi/Fuar Merkezleri,
- Rekreasyon/Eğlence Parkları,
- Alternatif Turizm,
- Bölgesel Doğa Parkları ve
- Kültür Merkezleridir.

Konferans, Sergi ve Fuar Merkezlerinde Düzenlenen Etkinlikler; yörede ekonomik canlanmaya yol açtığı gibi, yöreye dinamik bir imaj kazandırmakta ve rekabet açısından avantajlı konuma gelmesini

sağlamaktadır. Konferans merkezleri, turizmin çeşitlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır ve ekonomik gelişmeye sağladığı destekle yerel kalkınma açısından dinamik bir rol üstlenmektedir (ÖİK, 2008).

Rekreasyon/Eğlence Parkları; günümüzde sektör haline gelen boş zaman turizmi araçları arasında yer alan rekreasyon alanları aynı zamanda yörelerin çekiciliğini arttırmakta da kullanılmaktadır. Hem özel sektör, hem de kamu sektörü tarafından kullanılan bu parklara örnek olarak; “Euro-Disney”, “Minyatürk Park” , Ankara’da “Harikalar Diyarı”, Antalya’da “Hasan Subaşı Kültür Parkı” verilebilir (ÖİK, 2008).

Alternatif Turizm; bölgesel veya yerel doğal ve tarihi kaynakların çeşitli eylem ve yöntemlerle spesifik turizm ürünlerine dönüştürülmesidir. Alternatif turizmin; istihdam, turizm sezonunun uzaması, çekiciliğin ve imajın güçlendirilmesi gibi birçok bölgesel katkısı söz konusudur. Alternatif turizm alanları ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar temalı parklar, golf alanları, eko turizm, konaklama amaçlı turizm yatırımları, yayla turizmi, macera turizmi, doğa parkı ve sportif amaçlı turizmi kapsamaktadır. Belek bölgesindeki golf turizmine yönelik hizmet veren oteller, Erzincan ilindeki rafting, tracking gibi doğa turizmine yönelik faaliyetler, Düzce Gölyaka Kültür Parkı, Küre Dağları Eko Turizm Projesi, Milas/Muğla Uyku Vadisi’nin turizme açılması gibi örnekler alternatif turizm alanlarına verilebilecek örneklerdir (ÖİK, 2008).

Bölgesel Doğa Parkları; bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır. Doğa parkları bölgelerin hem cazibe merkezi olmasında hem de turizm faaliyetlerinin zenginleştirilmesinde kullanılmaktadır. Dünya genelinde, zengin flora ve fauna türlerine sahip, yüksek değerdeki doğal varlıkları bulunan alanların hem korunmasını sağlamak, hem de bu yerleri ziyaret edenler sayesinde yerel-bölgesel ekonomiye katkı sağlamak üzere doğa parkları geliştirilmektedir (ÖİK, 2008).

Kültür Merkezleri; esas olarak sahip olunan kültürel varlıkların korunmasını, değerlendirilmesini ve sergilenmesini hedef alan bir

uygulamadır. Gerek yurt içindeki, gerekse yurt dışındaki kültürel etkinlik takipçilerinin ilgisini çekecek nitelikteki organizasyonlar ile kültür merkezlerinin daha canlı hale getirilmesi, ekonomik ve sosyal anlamda kentsel ve bölgesel dönüşümü sağlamada, ayrıca kentlerin kültürel varlığıyla yurt içinde ve yurt dışında ön plana çıkmasında önemli bir araç olarak görülmektedir (ÖİK, 2008).

2.1.4.4. Sosyal Nitelikli Araçlar

Sosyal nitelikli araçlar, kendi içinde üç başlık altında incelenebilir. Bunlar;

- Sistem Temelliler,
- İşbirliği Temelliler,
- Girişimcilik Temelliler.

Sosyal nitelikli araçlardan sistem temelli olanlar şunlardır;

Bölgesel İnovasyon (Yenilik) Sistemi; doğrudan bir araç olmaktan ziyade bölgesel inovasyon; teknoloji, ağ, kümelenme vb. araçların temelini oluşturmada kullanılan stratejik nitelikli bir yaklaşımdır (Özçelik ve Taymaz, 2004). Bölgesel inovasyon sisteminin haritalandırılması ve bu sistemin bölgedeki paydaşlar tarafından kabul görmesi bölgesel planlama çalışmalarına ve gelişme operasyonlarına temel teşkil etmektedir.

Bölgesel İnovasyon Stratejisi (BİS); hareket noktası, bir bölgedeki araştırma-geliştirme altyapısı ve tesisleri dışında, işletmelerin gerçek gereksinimlerinin tanımlanması ve böylece araştırma-geliştirme fonlarının sadece saf bilimsel ve teknolojik araştırma ile sınırlı kalmayıp, yerel kalkınmayı da yönlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Türkiye bu tür bir uygulamayı ilk defa Mersin bölgesinin oluşturduğu konsorsiyumla başlatmıştır. 32 ay sürecek projenin ortakları; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Teknopark, Mersin Üniversitesi, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Mersin Tarsus Organize Sanayi Bölgesi ve Epirus İnovasyon Gelişme Merkezidir (Yunanistan) (ÖİK, 2008).

Sosyal nitelikli araçlardan işbirliği temelli olanlar ise yedi başlık altında incelenebilir. Bunlar;

İş/İnovasyon/Teknoloji Merkezleri; özellikle genç girişimciler ile yenilikçi Küçük ve Orta Boy İşletmeleri hedef alan bu merkezler kamu sektörü ağırlıklı kurulmakta, tamamlayıcı olarak özel sektör rol üstlenmektedir. Teknoloji merkezleri ise; şirketlere yönelik teknolojilerde uzmanlaşmış organizasyonlardır. Bu merkezlerde verilen hizmetler bölgesel teknolojiyi desteklemeye yönelik uygulamalı araştırma, test etme, uygunluk sertifikalaması, kalibrasyon (ölçüm), bilgi, teknoloji tavsiyesi gibi faaliyetleri içermektedir. Türkiye'deki teknoloji merkezleri Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) temelli/destekli olarak faaliyet göstermektedir (ÖİK, 2008).

İnovasyon Aktarım Merkezi; İnovasyon Aktarım Merkezi (IRC- Innovation Relay Centre) ağı 1995 yılında Avrupa Komisyonu tarafından, Küçük ve Orta Boy İşletmelere tüm Avrupa pazarına açılma olanağı tanımak, böylece teknolojilerini ithal veya ihraç etme sürecinde destek olmak için kurulmuştur. İnovasyon Aktarım Merkezleri, uluslararası teknoloji transferini gerçekleştirmek amacıyla kendi görev bölgelerinden topladıkları teknoloji arz/taleplerini birbirleriyle paylaşarak yada işbirliği etkinlikleri düzenleyerek teknolojinin uluslararası boyutta el değiştirmesine çalışırlar. 33 ayrı ülkede merkezleri oluşturulan IRC'nin Türkiye'de iki temsilcisi bulunmaktadır. İnovasyon Aktarım Merkezi-Anatolia Ankara merkezli ve İnovasyon Aktarım Merkezi-EGE İzmir merkezli olarak hizmet vermektedir (ÖİK, 2008).

İş/İşletme Kümeleri/Kümelenmeleri; bölgesel büyüme ve rekabet gücü için anahtar aktör olarak değerlendirilmektedir. İş kümeleri, belirli bir bölgede birbirleri ile ilişkileri olan uzman tedarikçilerin, hizmet sunucuların (danışmanlık, makine ekipman üreticileri, araçlar, bankalar vb.) ve ilgili kurumların sinerjiyi maksimize etmek amacıyla coğrafi olarak yoğunlaşmaları ile oluşan bölgelerdir. Türkiye'de İstanbul Tekstil Konfeksiyon İhracatçıları

Birliği (İTKİB) tarafından Avrupa Birliği kaynakları ile yürütölen kümedenme projesi bulunmaktadır. (ÖİK, 2008).

Kamu-Özel Sektör Ortaklığı (Girişimi); ortak stratejilerin tanımlanması yada müşterek finansal veya altyapısal yatırımlar için başta yerel yönetimler olmak üzere kamu kuruluşları ve özel sektör arasında gerçekleştirilen ortaklık sözleşmelerinden oluşmaktadır. Ulusal ve uluslararası özel sermayenin harekete geçirilmesini sağlayan bu araç, özel sektörün olanakları ve gereksinimleri arasında da daha etkin bir denge kurulmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca üretken alanlarda yapılan yatırımlar ve işbirlikleri bölgesel kalkınma vizyonunu piyasa dinamikleri ile buluşturmaktadır (ÖİK, 2008).

Aracı (Katalizör) Kurumlar; kamu ve özel sektör arasında kurulan bağlantılarla uzun vadeli bölgesel gelişme hedeflerine ulaşmak ve kalkınmaya hız kazandırmak amacıyla kamu yararına hizmet eden yapılardır. Görevleri temel olarak; kamu politikaları uygulama mekanizmasında yetersiz ve etkisiz kalan kamu girişimlerini, özel sektör esnekliği ile sentezleyerek kamu/özel sektör işbirliğinin geliştirilerek bölgesel politikaların etkin uygulanmasını sağlamaktır. Kalkınma ajansları, teknoloji transfer kurumları, sanayi ve ticaret odaları ile yerel yönetim birlikleri aracı kurumlar arasında yer almaktadır (ÖİK, 2008).

Ticari Birlikler; atıl halde bulunan uzmanlık ve deneyimleri bir araya getirecek şekilde firmalar arası ortaklıklar kurmak, kalkınmaya yönelik bir diğer çözümdür. Firmalar bağımsızlıklarını koruyarak birlik oluştururlar. Bu birliklerin amaçları, hammadde satın almaktan piyasada ortak hareket etmeye kadar değişebilmektedir. Türkiye'de bu tür yapılanmalar sektörel dış ticaret şirketleri ve sektör dernekleri şeklinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak bu birliklerin birincil hedefleri arasında bölgesel gelişmenin olduğunu söylemek şimdilik zordur (ÖİK, 2008).

Bölge İçi Sektörel Sanayi Ağları; bölgede özellikle aynı teknoloji yoğun ekonomik sektörde faaliyette bulunan, üretim öncesi ve sonrası

aşamalarda çalışan firmaların yoğunlaştığı ağlardır. Toplumun bir üretim ağı etrafında sosyal ve ekonomik çatisının yeniden dinamizm kazanmasına yol açan bir oluşumdur. Uygulamada bu ağlardaki başarının; firmaların yoğunlaşması, firmalar için sektörel destek politikası, çekicilik için bir merkezin varlığı, ayrıca bir büyük öncü girişimin veya araştırma merkezinin varlığı ile ilişkili olduğu görülmektedir (ÖİK, 2008).

Sosyal nitelikli araçlardan girişimcilik temelli olanlar ise altı başlık altında incelenebilir. Bunlar;

- Teknoparklar/ Teknokentler,
- İş/İşletme Üretim Merkezleri (Business Incubators),
- Türev İşletmeler,
- İş Tohumlama/Çekirdek Sermaye Merkezleri,
- İş/İşletme Melekleri ve
- Girişimciliğin Geliştirilmesi Programlarıdır.

Teknoparklar/Teknokentler; teknoparklar özellikle yenilikçi firmaların doğuşuna kaynaklık ederek yerleştiği bölgede üniversite-iş dünyası ilişkileri aracılığı ile katma değeri yüksek yeni iş alanlarının açılmasına, firmaların kurulmasına olanak sağlamaktadır. Türkiye’de Teknopark konusunda çalışmalar 1990 yıllarda başlamış ve ilk örnekler Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Marmara Araştırma Merkezi ile verilmiştir (ÖİK, 2008).

İş/İşletme Üretim Merkezleri (Business Incubators); temel felsefesi, bölgede yer alan nitelikli girişimcilerin piyasa koşullarında mücadele edecek olgunluğa ulaşmalarını sağlayacak ortam ve şartların oluşturulması ve bu durum gerçekleştiğinde, işletmelerin merkezi terk ederek yerlerini yeni girişimcilere bırakmalarınıdır. İşletme üretim merkezleri bölgede yeni kurulan işletmelere sağladığı olanaklar ve araçlar ile kalkınmanın temel sorunu olan istihdam ve girişimciliği sağlaması nedeniyle sıkça kullanılan stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’deki başarılı uygulamalarından biri Cyberpark’tadır (ÖİK, 2008).

Türev İşletmeler; türev işletme ve ürünler (Spin-Off), teknoloji yoğun işletmelerin veya üniversitelerin gerçekleştirdikleri araştırma-geliştirme çalışmaları sonrasında geliştirdikleri ürünler/sistemler için aldıkları lisans ve patentleri ticari üretime geçirmek amacıyla kurulan işletmeleri veya bu süreci destekleyerek Küçük ve Orta Boy İşletmelerin yaratıcılığını geliştirmeyi amaçlayan tekniktir. Türkiye’de türev işletmeler ve ürünlere ilişkin spesifik bir uygulama bulunmamakla birlikte girişim sermayesi bunları destekleyen bir finans modeli olarak değerlendirilebilir. Türev işletmelerin bölgesel gelişme açısından önemi; büyük firmalar dışında yenilikçi ve yönetim deneyimi bulunan firmaların bölgesel gelişmeye yönelik olarak bölgelerde özendirilmesi ile ilişkilidir (ÖİK, 2008).

İş Tohumlama/Çekirdek Sermaye Merkezleri; iş tohumlama (seed capital) merkezleri, yeni teknolojileri içeren ve genellikle uzun bir gelişme dönemine gereksinim duyan yeni iş alanlarında fikirleri olan fakat yeterli düzeyde veya hiç sermayesi olmayan girişimcilere gereksinimleri olan başlangıç sermayesinin sağlandığı merkezler veya finansman kuruluşlarıdır. Türev işletmelerde olduğu gibi iş tohumlama merkezlerini de Türkiye’de girişim sermayesi destekleri çerçevesinde ele almak mümkündür (ÖİK, 2008).

İş/İşletme Melekleri; yüksek risk ve yüksek büyüme potansiyeli içeren firmalara kuruluşlarının çok erken bir döneminde yatırım yapan özel bir yatırımcı tipidir. İş meleklerinin kendileri de genellikle başarılı girişimcilerdir ve yatırım yaptıkları firmalarda iş konusunda sürekli danışmanlık yaparak ve yol göstererek değer yaratırlar (ÖİK, 2008).

Girişimciliğin Geliştirilmesi Programları; bu programlardaki eylemler genel olarak iki alanda yoğunlaşmaktadır. Birincisi; girişimciliğin eğitim sistemi içinde özendirilerek uzun vadede yüksek potansiyelli girişimcilerin yetiştirilmesidir. İkincisi ise; gençler ve kadınlar gibi spesifik grupları hedefleyen girişimciliği geliştirme eylemleridir. Türkiye’de çeşitli projelerle girişimciliği geliştirilmesi söz konusu olmakla birlikte Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’nın Genç

Girişimci Yetiştirme Programı üniversite son sınıf öğrencilerinin kendi işlerini kurmasını hedefleyen spesifik ve formel bir uygulama olarak dikkat çekmektedir (ÖİK, 2008).

2.1.5. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Başarı Koşulları

Yerel ekonomik kalkınma çabalarının başarıya ulaşabilmesi için gerekli şartlar aşağıda özetlenmiştir (Darıcı, 2007);

- Yerel ekonomik kalkınmanın başarısı için yerel dinamiklerin potansiyelleri ortaya çıkarılmalıdır.
- Yerel yönetimlerle birlikte topyekûn bir kalkınma için tüm kesimlerin desteğinde ortak bir amaç geliştirmeli büyümenin teşviki, eşitsizliklerin azaltılması ve yoksulluğa karşı mücadele gerçekleştirilmelidir.
- Yerel ekonomik kalkınma birliklerinde yer alan organizasyonlara (kooperatifler, birlikler, sendikalar vb.) teknik ve mali destek sağlanmalıdır. Bu organizasyonlar mali yardımlar, krediler, vergi indirimleri, iş eğitimleri, teknik danışmanlık ile desteklenmelidir. Öncelikle yerel sermayenin canlanması hedeflenmeli, esnek şekilde yatırım teşvik edilmelidir.
- Yerel ekonomik kalkınma kapsamındaki önceliklerin sürdürülebilir bir mali plan çerçevesinde yaşama geçirilmesinin sağlanması için katılımcı ve şeffaf bir bütçe hazırlanmalıdır. Üretime dönüştürülemeyen yerel birikimlerin yerel ekonomiye kazandırılması için çeşitli teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir. Yerel yönetimlerin belirlediği olanak ve teşviklerle küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretimi, yerelin üstünlüklere sahip olduğu alan/alanlarına kaydırılmalıdır.
- Yoksul kesimlerin işgücü bilgi ve becerisindeki eksiklikler, ekonomik gelişmeden aldıkları payın artmasının önündeki en büyük engeldir. Yerel yönetimler uygun iş eğitimi sağlayarak bu kesimlerin istihdam koşullarını yaratmalıdır. Yerel yönetim ve oluşturulan koalisyonlar, mevcut işgücü verilerini toplamalı ve bu verileri kullanarak yerel ekonomik kalkınmanın etkinlik ve ürünlerini artırmalıdır.

- Yerel yönetimler kentsel gelişmeyi yasaklarla kontrol etmek yerine teşvik etmeli ve yönlendirmelidir. Gelişme potansiyeline sahip araziler belirlenmeli, gelişme için hazırlanmalı ve sonra da kullanıma açılmalıdır.
- Altyapı yatırımlarının ekonomik büyüme, istihdam, üretim, gelir dağılımı ve yoksullukla savaş konularında çok önemli etkileri görülmektedir. Bu anlamda hizmette halka yakınlık ilkesi uygulanmalı, yerel nüfusa ve yerel girişimciye sağlanacak temel hizmetler ile sağlıklı ve temiz bir çevre taahhüt edilmelidir. Yerel ekonomik kalkınmanın başarısının esas göstergelerinden biri yöredeki yaşam kalitesi olacaktır.
- İktisadi üretimden dışlanmış kesimlerin, yoksulluktan kurtulma yolunda bir bilinç geliştirmeleri, iç dayanışması olan emek örgütleri ile üretime katılmaları böylece siyasal alanda etkileme ve pazarlık etme güçlerini elde edebilmeleri için, pazarlama ve tüketim kooperatifleri kurulmalıdır. Bu çabalarla birlikte küreselleşmiş dünya yapısına eklenemeyen ve bunun sonucu dışlanan kesimlerin yaşam koşulları geliştirebilir, karar alma süreçlerinde etkin rol üstlenmeleri sağlanabilir.

Yerel ekonomik kalkınma sürecinde seçilmiş, atanmış kamu görevlilerinin, işletmelerin, girişimcilerin, toplum liderlerinin, yöre halkının, oda ve birliklerin ve diğer sivil toplum örgütlerinin karşılaşılabilecekleri bazı önemli sorunlar şunlardır;

- Kentsel alanlarda yerel yönetimlerin sayıca çokluğundan, yetki-sorumluluk dağılımının karmaşık olması ve uzlaşma-işbirliği kültürünün gelişmemiş olmasından dolayı eşgüdümlü işbirliğine gidilememesi,
- Merkezi hükümetin destek vermemesi yada desteğini kesmesi,
- Kalkınma girişiminin en azından ilk etapta olumsuz etkileyeceği grupların direnci,
- Yerel topluluğun insan kaynakları, sosyal sınıflar, ekonomik faaliyetler vb. açısından aşırı homojen bir yapıya sahip olması,
- Uygulamada ayrımcılık yapılması,

- Var olan gizilgücün ve girişimci ruhun harekete geçirilmesi için gerekli çabanın gösterilmemesi,
- Yerel halktan ve girişimcilerden yeterli destek alınamaması,
- Altyapının, konut stokunun vb. çok yetersiz olması,
- Katılıma olanak verilmemesidir.

Başarılı yerel ekonomik kalkınma girişimlerinin özellikleri şöyle sıralanabilir (Gül, 2004);

- Güçlü belediye ve kamu kesimi liderliği,
- Etkin kamu-özel sektör işbirliği,
- İyi hazırlanmış ve amaçları açıkça belirlenmiş ekonomik kalkınma planı,
- Yerel girişimcilik ruhunun harekete geçirilmesi,
- Ekonomik kalkınma faaliyetlerinin eşgüdümünün iyi yapılması,
- Yerel yönetim birim(ler)inin yönetsel-bürokratik gücünün etkin kullanımı.

Yerel kalkınmanın başarısında yerel kurumların rolü büyüktür. Yerel kurumların aralarındaki işbirliği tüm çabaların başarılması ve kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için oldukça önemlidir. Bu nedenle devam eden bölümde yerel ekonomik kalkınmanın kurumları ayrıntılı olarak incelenmektedir.

2.1.6. Yerel Ekonomik Kalkınmada Kurumların Rolü

Yerel ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde, yerel ve bölgesel oluşumlar, yüksek düzeyde bir örgütlenme ve özerkliğe sahip olduklarında, kalkınmayı teşvik etmek ve işsizliğe karşı mücadele etmek için kilit faktörler olurlar. Kalkınma hamlesinin gerçekleştirilmesi sürecinde yer alan kurumların birbirleriyle uyumu, koordinasyonu ve birbirlerini desteklemeleri gerekmektedir. Uzlaşılarda yapılmadığı, farklı paydaşların, farklı grupların kaygılarının dikkate alınmadığı, etkin ve etkili çalışan katılımcı

mekanizmaların kurulmadığı durumlarda hedeflerin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır (Özkaynak ve Adaman, 2005).

Enerji ve kaynaklarını birleştirerek yerel halkın gereksinimlerinin karşılanmasında çok önemli rol oynayan yerel kurumların merkez, yerel düzey ve daha alt birimler olarak sınıflandırılması şu şekilde olabilir;

Merkez	Yerel Düzey		Mahalle-Köy
	Belediye	İl Özel İdaresi	Muhtar
Bakanlıklar	Taşra Teşkilatı		
Meslek Odaları	Yerel Odalar		
Üniversite			
Sivil Toplum (Dernekler, Vakıflar, Sivil İnisiyatif vb.)			
Medya Kuruluşları			

Şekil 1. Yerel Yapı Bileşenleri

Kaynak: Dedeoğlu, 2007, 18.

Geniş bir yerel kurumlar yelpazesi tarafından yerel, birbirine entegre ortaklıklar kurulması, yaratıcı ve yenilikçi yaklaşımlar getirebilir. Yerel aktörler; yani yerel yönetimler, kalkınma ajansları, üniversiteler, özel sektör ve girişimciler ile sivil toplum kuruluşları çalışmanın devamında incelenmektedir.

2.1.6.1. Yerel Ekonomik Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü

Yerel yönetim yada yerinden yönetim, Yönetim Bilimi'nde "adem-i merkeziyet" olarak bilinen bir kavramdır. Yerinden yönetim; yerel nitelikteki kamusal hizmetlerin, merkezin dışında, seçimle iş başına gelen, kamu tüzel kişiliğine sahip yerel yönetimlerce kamu gücünü kullanarak yürütülmesidir (Erkul, 2010, 8).

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 127. maddesine göre yerel yönetimler; "il, belediye veya köy halkının yerel, müşterek gereksinimlerini karşılamak üzere kurulmuş, esasları kanunla belirtilen ve karar organları,

gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, “yerinden yönetim (yerel yönetim) ilkesi” ne uygun olarak kanunla düzenlenir ifadeleriyle açıklanmıştır (Erkul, 2010, 8).

Sürekli gelişme ve değişme sürecini yaşadığımız günümüzde, yerelleşme eğilimlerinin önemli bir parametresi olan yerel yönetimlerin niteliğinde ve işlevlerinde de önemli değişimler meydana gelmiştir. Yerel yönetimler; kamu hizmeti sunmadan işletme niteliğine, örgüt ve yönetim anlayışından demokratikleşmeye, etkin ve verimli hizmet sunma ilkelerinden modern yönetim tekniklerine, teknolojik etkileşimden işbirliği çabalarına, alternatif hizmet sunma yöntemlerinden sosyal sorumluluk ve ahlak anlayışına kadar görünümelerini belirleyen birçok alanda kendini göstermekte, ağırlığını duyurmaktadır (Çukurçayır ve Tekel, 2003, 33).

Küreselleşme sürecinde değişen koşullara uyum, rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, küresel piyasanın dinamik olarak izlenmesi, örgüt yapılarında esneklik ve maliyet kontrolü gibi önemli olgular, yerel dinamiklerin yerel ekonomik kalkınma sürecindeki önemini artırmıştır. Yerel yönetimler, teknik olarak devletin bir parçası olmalarına rağmen, fiziksel ve psikolojik açıdan yerel kalkınmanın esas aktörleri olarak hareket edecek kadar yerel topluluklara yakındırlar. Merkezi karar alma sisteminin bulunduğu ülkelerde bile, yerel ekonomik kalkınmaya öncülük etmede yerel yetkililer giderek artan biçimde aktif rol almaktadırlar (Göymen, 2000, 60).

Günümüzde yerelin, küresel düzeyde üstlendiği ekonomik ve siyasi rol, onu bir kalkınma aktörü konumuna getirmiştir. Yerel kaynakları ve gereksinimleri iyi bilen yerel yönetimler, buldukları bölgedeki bireysel girişimlerin ve sanayi organizasyonlarının oluşturulmasında ve geliştirilmesinde daha etkili olmaktadır. Yerel yönetimlerin temelinde, hizmet sunumunda yerel halkın gereksinmelerine yanıt vermenin yanında, kamusal mal ve hizmetlerin sunumu bakımından ekonomik etkinliğin gerçekleştirilmesi yatmaktadır. Bu bağlamda özellikle belediyeler önemli bir misyon üstlenmektedir. Yerel kalkınma alanında belediyelerin yüklenmiş

oldukları bu misyonunun dört önemli boyutu bulunmaktadır. Bunlar (Göymen, 2004);

- **Ekonomik Gelişme:** Bir yörenin tüm kaynaklarının (doğal kaynaklar, insan, sermaye, teknoloji) akılcı bir şekilde ve belirli önceliklere göre, yöre insanının refahını artıracak şekilde harekete geçirilmesi,
- **Sosyal Paylaşım ve Kapsayıcılık:** Toplumsal eşitlik, paylaşım, dayanışma, gönüllülük, toplum hizmeti, ortak gelecek, ortak sorumluluk gibi değer ve kavramları yerleştirmek, geliştirmek, sosyalizasyon sürecinin bir parçası yapmak. Bunları yaparken tüm sosyal kesimleri kapsamak.
- **Siyasal Katılım:** Tüm yurttaşların, siyaset ve karar alma mekanizmaları konusunda ilgilenmelerini ve bilgilendirilmelerini sağlayarak demokratik, katılımcı, saydam, hesap verebilir siyasal yapılar ve süreçler oluşturmak. Temsili demokrasiden, katılımcı demokrasiye geçişi sağlamak.
- **Kültürel Çoğulculuk:** Yöredeki ırk, dil, din, kültürel farklılıkların insanları/grupları ayırıcı/uzaklaştırıcı değil; yakınlaştırıcı, birleştirici, sosyal ilişkileri ve toplumu zenginleştirici olmasını sağlayacak politikalar uygulamak.

Bu misyona ve temel amaçlara dönük olarak belediyelerin etkinlikleri şunlar olabilir (Göymen, 2004);

- Yörenin ekonomik kalkınmasına, özellikle yeterli altyapıyı sağlayarak katkıda bulunmak,
- Yörenin yatırımlar için çekici hale gelmesine çalışmak,
- Yöredeki yatırımcıları yeni iş alanları yaratılması yönünde desteklemek,
- Sürdürülebilir kalkınmanın koşullarını hazırlamak,
- Yöredeki sosyal sermayenin geliştirilmesine katkıda bulunmak,
- Yörenin "öğrenen bölge" olmasının koşullarını yaratmak,
- Yörede, ekonomik ve sosyal kalkınmaya dönük işbirliği, ortak yaklaşım, bilgi/beceri paylaşımı ve ortak hareketi özendirmek,

- Dünya ile iletişim kurmak; yöredeki paydaşların evrensel gelişmelerini izlemelerini kolaylaştırmak; yurtdışı yatay ilişkileri özendirme

2.1.6.2. Yerel Ekonomik Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü

Kalkınma Ajansları; bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisinde özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır (Koçberber, 2006).

Avrupa Birliği tarafından desteklenen bu tür kurumlar aday ülke konumundaki Türkiye açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarına ilişkin ilk çalışmalar 1990’lı yıllarda başlamış ve 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun, 08/02/2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kalkınma Ajanslarının gündeme gelmesi, ulusal kalkınma planlarının hedeflenen sonuçlara ulaşamaması, bölgesel dengesizlikler gibi içsel nedenler, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde hızlanma ve dünya genelinde bölgesel kalkınma politikalarının ve bölge anlayışının değişmesi gibi dışsal nedenler ile ilişkilendirilebilir (Kayasü ve diğerleri, 2003, 80).

Kalkınma Ajansları, sektörel veya genel çaplı kalkınma problemlerini tanımlayan, bu problemlerin çözümüne ilişkin stratejiler geliştiren ve pratik sonuçlara ulaşma amacıyla çözüm üretebilecek plan ve projeleri destekleyen koordinatör, katalizör yapılardır. Kalkınma Ajansları kuruluş şekli, işlevleri ve yapıları itibariyle farklılıklar göstermelerine rağmen ortak paydaları; kalkınma odaklı olmaları, belirli bir coğrafi bölgenin gelişmesini gözetmeleri ve söz konusu bölgenin içsel potansiyelini harekete geçirmeleridir.

Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının amaçlarını aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür (Oskay ve Kubar, 2007);

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,

- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığına bildirmek,
- Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek,
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Bölgenin iş ve yatırım olanaklarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak,
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamaktır.

Kalkınma Ajanslarının amaçları doğrultusunda genelde daha fazla ekonomik gelişme ve yenilenme oluşturma, iş etkinliğinin, yatırımın ve rekabetçiliğin gelişmesini sağlama, işgören ve işverenleri destekleme, çalışma yöntemleri ile ilgili yeteneklerin gelişmesini artırma üzerinde odaklandığı görülmektedir (ÖİK, 2008).

2.1.6.3. Yerel Ekonomik Kalkınmada Üniversitelerin Rolü

Üniversiteler (Yükseköğretim Kurumları) yerel ekonominin sosyal kurumu olup, bu kurum akademik ve idari personel, öğrenciler ve tüzel kişiliği ile bulunduğu şehrin ekonomisini etkilediği gibi şehrin sosyal, kültürel, siyasal, bilimsel ve fiziki çevresiyle devamlı etkileşim halindedir. Ayrıca yerel ve ulusal kalkınmada da anahtar role sahiptir. Üniversite hem yerel ekonomi hem de ülke ekonomisi için en önemli tetikleyici unsurlardan biridir. Üniversiteler hem gelir/harcama akımları hem de istihdamla önemli bir

ekonomik birim olma özelliği taşımalarının yanı sıra, kuruldukları yörenin ve hatta bölgenin sosyal ve kültürel yapısına da olumlu katkılarıyla öne çıkmaktadırlar (Bleaney, 1992).

Kaynakların etkin kullanıldığı, öğretim üyesi, öğretim elemanı, öğrenci ve eğitim kalitesinin yüksek olduğu yükseköğretim kurumları rekabetle birlikte yerel ve ulusal ekonomiye daha fazla katkı yapacaklardır. Yükseköğretim sürecinden geçen bireyler ilk olarak eğitim ve öğretim sürecinde yaptıkları harcamalarla, ikinci olarak nitelikli işgücü olarak üretim sürecine katıldıklarında yerel ve ulusal ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan eğitim faaliyetleri için kamu ve özel sektörün yaptığı harcamalar da yerel ve ulusal ekonomiye katkı sağlamaktadır. Bu katkılar Lewis (1988) ve Atik (1999) tarafından doğrudan, dolaylı ve uyarılmış, Bleaney ve diğerleri (1992) tarafından ise doğrudan ve dolaylı katkılar şeklinde ifade edilmiştir. Bu çalışmada ise Lewis (1988) ve Atik (1999)'in sınıflandırması esas alınmıştır.

Doğrudan katkılar; “doğrudan istihdam” ve “doğrudan gelir” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Bilginoğlu ve diğerleri, 2002, 6). Üniversite bünyesinde çalışan idari ve akademik personel yerel ekonomideki doğrudan istihdam katkısıdır. Üniversitede istihdam edilen personele ödenen ücret ve maaşlar doğrudan gelir kapsamına girmektedir. Doğrudan istihdama part-time çalışan burslu öğrencileri ve diğer çalışanları da ilave etmek mümkündür (Lewis, 1988).

Dolaylı katkılar; üniversite doğrudan istihdam ettiği işgücünün dışında yerel faktör sahiplerinden de mal ve hizmet alımı yapmaktadır. Bu işlemler sonunda dolaylı katkılar ortaya çıkmaktadır. Çoğu durumda bu katkılar gelir ve istihdam gibi farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (Lewis, 1988). İkinci dolaylı katkı yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin yaptıkları harcamalarla yerel ekonomiye yaptıkları katkıdır. Bunun yanı sıra öğretim elemanlarının da mal ve hizmet alımları yerel ekonomiye önemli ölçüde dolaylı katkılar sağlamaktadır. Üniversitenin belki de en önemli dolaylı etkisi beşeri sermaye stokuna yaptığı katkıdır. Diğer taraftan üniversite ile birlikte şehrin havası değişmekte, bilimsel etkinlikler artmakta ve şehirdeki

ekonomik faaliyetlerde önemli bir canlanma olmaktadır. Üniversite bulunduğu bölgenin eğitim, öğretim ve kültürel altyapısının gelişmesine katkıda bulunmakla kalmamakta aynı zamanda bölgenin ekonomik kalkınması için de itici (destekleyici) bir güç oluşturmaktadır. Üniversite nitelikli bireyler yetiştirerek beşeri sermaye stokuna önemli bir katkıda bulunmaktadır. Üniversiteler ile birlikte hem yerel hem de ulusal çapta bilimsel faaliyetler artmakta, bilgi birikiminin üretime aktarılması ise üniversite-sanayi işbirliği ve Araştırma-Geliştirme (Ar-ge) ile olmakta ve kalkınmayı desteklemektedir (Çatalbaş, 2007).

2.1.6.4. Yerel Ekonomik Kalkınmada Özel Sektörün ve Girişimcilerin Rolü

“Kalkınma, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi”dir ve bu bağlamda “girişimciliğin geliştirilmesi” nin, özellikle 1990’lardan itibaren kalkınmada anahtar rol oynadığı, bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimleri ile belirlenmiştir. Bunun sonucunda yerel kalkınmada özel önem kazanan girişimcilik, “yerel ekonomik kalkınmanın da motoru” olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Sayın, 2006).

Yerel ve bölgesel kalkınma için kaynak bulmakta güçlük çekilen bir ortamda, kalkınmayı en az kamu kaynağı kullanarak gerçekleştirmek için atıl kapasite kullanımı önlenerek girişimciler dahil tüm kesimlerin ekonomiye etkin biçimde katılımı sağlanmalıdır. Ekonomik kalkınmanın itici gücü özel sektördür. Yerel girişimciler de temel aktörlerden biridir. Girişimciler, toplumda etkili, olumlu ve kayda değer kişiler olarak görülmektedir (Can ve Karataş, 2007).

“Bir tarayıcı gibi sürekli olarak çevreyi gözleyip talep açıklarını yakalayan, yeni talepler oluşturan, talepteki değişimleri zamanında fark eden, kaynakları sağlayarak üretim tesislerini kuran, rekabeti seven varlığının önemli nedeni olarak gören, riske girmekten ve sorumluluk üstlenmekten çekinmeyen, atak ve yaratıcı yeteneklere sahip kişiler” şeklinde ifade edilen

girişimci, işsizlik sorununa önemli bir çözüm olanağı sunduğu gibi ekonomik kalkınmanın da aktörüdür (Memiş ve diğerleri, 2007).

Girişimci ekonomik kaynakların düşük üretkenlik alanlarından yüksek alanlara aktarılması sürecinde baş aktördür. Girişimci yeni düşüncelerin meydana getirilmesi, yayılması yada uygulanmasını hızlandırır, yeni endüstrilerin doğmasına yol açar. Yeni teknolojiler kullanarak verimliliği artırır ve hızla büyüyen sektörler oluşturduğu için ekonomik büyümeyi de hızlandırır (Aktoprak, 2006). Bu nedenle özellikle az gelişmiş bölgelerde girişimcilik faaliyetlerinin desteklenerek geliştirilmesi, ekonomik kalkınmanın özel bir koşulu olarak önerilmektedir (Özkan ve diğerleri, 2003).

2.1.6.5. Yerel Ekonomik Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Rolü

Sivil Toplum Kuruluşları; kamu yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, demokratik bir işleyişe sahip, bürokratik donanımdan uzak ve belirli toplumsal amaçlara ulaşmak için gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmelerdir (Kaya, 2006).

Dünya Bankası'nın tanımına göre sivil toplum kuruluşları, sosyal barışı ve refahı arttırmak için çalışan, yoksulluğa dikkati çeken, çevreyi koruyan, temel sosyal hizmetleri sağlamaya çalışan ve temelde sosyal gelişmeyi sağlama amacı güden özel organizasyonlardır.

Kalkınma sürecine girmiş ülkelerde sayıları gittikçe artan sivil toplum kuruluşları, sosyal hayatın vazgeçilmez bir unsuru ve gelişen ekonomilerin aynı zamanda kalkınması için gerekli kurumları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu kurumlar ülkelerin hazırlamış olduğu kalkınma programlarında yerel dinamikleri harekete geçirme konusunda gittikçe artan bir öneme de sahip olmuşlardır (Demiral, 2007).

Büyüme merkezli kalkınma yaklaşımları yerine insanı merkeze alan yeni kalkınma yaklaşımları sivil toplum kuruluşlarını, kalkınma sürecinde

devlet ile birlikte hareket eden “kalkınmanın yeni aktörleri” olarak tanımlanmışlardır. Sivil toplum kuruluşları günümüzde kamusal otoritenin eksik kaldığı eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, çevre, kırsal kalkınma, kentsel dönüşüm gibi değişik alanlarda önemli işlevler üstlenmektedirler (Demiral, 2007).

Bir bölgede kalkınma sorununun tarafı konumunda olan ve her biri kalkınma yolunda çeşitli görev ve sorumluluklar üstlenmiş aktörler arasında oluşturulabilecek etkin işbirliği, kalkınmaya yönelik çabaların başarıya ulaşmasında yaşamsal öneme sahip olmaktadır (Çakmak, 2006, 84).

Türkiye’de sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması için en önemli gereklilik kalkınmanın temel paradigmalarının iyi anlaşılmasıdır. Bunlar (Şentürk, 2004);

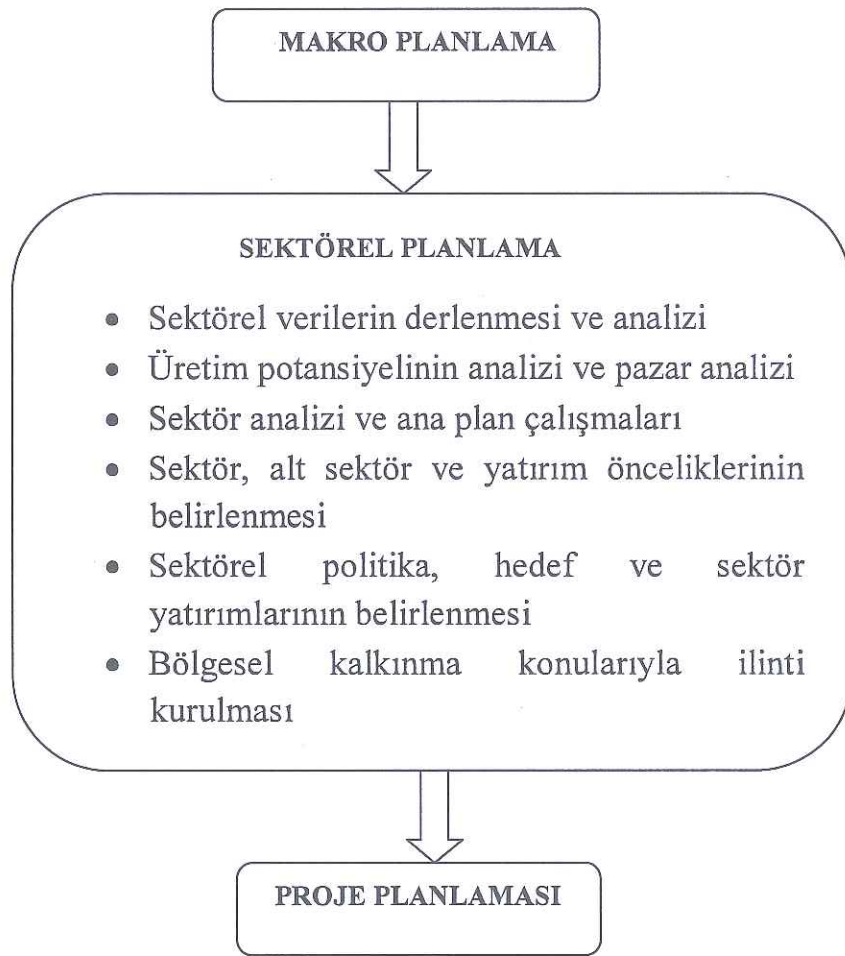
- Yerel aktörlerin işbirliği,
- Yerel girişimcilerin yapabilirlik kapasite ve becerilerinin geliştirilmesi,
- Kamunun öncülük ve rehberlik yapması,
- Planların yerel kalkınma anlayışına göre yeniden ele alınması,
- İşgücünün geliştirilerek kalifiye edilmesi ve yukarıda belirtilen tüm bu faaliyetlerin yerel sivil toplum kuruluşları ile birlikte koordineli sürdürülmesidir.

2.1.7. Yerel Ekonomik Kalkınmada Sektörel Planlamanın Önemi

Sektörel planlama; çeşitli sektörlerdeki gelişme potansiyeli göz önünde bulundurularak, plandaki ekonomik ve sosyal hedeflerin nasıl geliştirilebileceğinin araştırılmasıdır. Sektörel planlama; inşaat, imalat, tarım, ulaştırma ve turizm gibi ulusal ekonominin değişik sektörlerinin birbirlerinden ayrı ele alınarak planlanmasıdır (İçöz ve diğerleri, 2002, 84). Sektörel planlamada doğal kaynakların, yatırılmış sermayenin ve insan gücünün en verimli kullanılması esastır. İllerde salt mekan (arazi vb.) planlamasına dayalı (çevre düzeni planı vs.) değil, sektörel sorunları (darboğazları, potansiyelleri)

gözetken düzenleyici, yönlendirici, yol gösterici stratejik planlara gereksinim duyulmaktadır. Stratejik sektörleri hedefleyen, teknolojik gelişmenin odak noktasında olan, yüksek katma değer ve istihdam yaratan, teknolojik dışsallıklar yaratabilen, birden fazla sektöre taşabilecek etkiler yaratabilecek yatırım projelerine sahip İl Gelişme Planları illerdeki merkezi ve yerel hükümet kurumlarına güçlü bir perspektif kazandırabilmektedir (Eser, 2004).

Aşağıda Türkiye’de uygulanan planlama süreci şematik olarak gösterilmiştir;

Şekil 2. Türkiye’de Planlama Süreci (Yukarıdan Aşağıya)

Kaynak: DPT; Türkiye’de Kamu Yatırımlarının Planlanması.

Türkiye’de planlı dönemde bölge, il, ilçe ve yerel yönetim birimleri düzeyinde çeşitli planlama yaklaşımlarının benimsenmesine ve kimi

uygulamalara geçilmesine karşın, üç kademeli (ülke, bölge, yerel) planlama sistemi işlemeye başlatılamamış, mekan boyutu plana tam anlamıyla yerleştirilememiştir. Ülke, bölge ve yerelin kendi aralarındaki ilişkileri bir bütünlük içinde belirlenmeden, hangi düzeyde ve kapsamda planlar hazırlanacağı ve hizmetlerin ne tür kurumsal düzenlemeler gerektirdiği saptanmadan, tutarlı bir sistem uygulamaya konamamaktadır. Planlı dönemdeki arayış ve uygulamaların Türkiye koşullarında böyle bir sistem için yapılacak düzenlemeler açısından önemli birikim oluşturduğu söylenebilir. Ancak, yaklaşımlarda belirginlik ve süreklilik niteliklerinin zayıflığı örgütsel yapının gelişmesini de olumsuz yönde etkilemiş ve ülke düzeyinde planlama hizmetinin yerine getirilmesi için gerekli altyapı oluşturulamamıştır. Oysa birbiri ile uyumlu şekilde çalışan yerel, bölgesel, ulusal planlama örgütlerinin oluşması planlama işlevinin ülkede, bölgede ve yerelde etkin şekilde yerine getirilmesine katkı sağlayabilir. Bu tür birim ve kadrolar; ülkenin bütününden gelen gereksinmelere karşı ilgili karar mekanizmalarının duyarlılığını artıracakları gibi, çözümler de bugünkünden daha akılcı, çevreye dönük ve etkili oluşu sağlayacaklar, kaynak kullanımında savurganlığı azaltırken başka türlü harekete geçirilmesi rastlantıya kalmış kaynakların kalkınma sürecinde değerlendirilmesine olanak hazırlayacaklardır. Her üç kademe de bu tür çalışmalar başlarsa, sonunda bir üst kademe bir alt kademedeki destek kazanacak; uygulamayı yönlendirme ve denetleme gerçekten mümkün olacaktır. Yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte sektörle ilgili bilgi birikiminin oluşmasına hizmet edecek deneyim gelecek yılların sorunlarına ülke koşullarında çok daha geçerli çözümlerin önerilmesinde başlıca rolü oynayacaktır (ÖİK, 2008).

Ayrıca üzerinde önemli durulması gereken bir husus da yerel yönetimlerin yaptıkları kalkınma planları ile ilgili karşılaştıkları sınırlardır. Bunlardan birincisi, yerel yönetimlerin sosyo-ekonomik planlarındaki sınırları kendi coğrafi sınırlarıdır. İkinci önemli sınırlama da ulusal planın bütünlüğü ilkesidir. Bu ilkenin yanı sıra idarenin bütünlüğü ilkesi de göz önünde tutulduğunda, yerel yönetimlerin kendi coğrafi alanlarında kapsayıcı ve sosyo-ekonomik nitelikte planlar yapabilmesi çok yönlü planlamanın gerekli kıldığı yüksek teknik, iyi örgütlenme ve sıkı disiplin sağlanması gibi temel

koşulların gerçekleştirilmesine bağlı bulunmaktadır. Bu durumda bu tip yerel planların yapılmasında özellikle teknik, mali ve örgütsel açılardan devletin yardımını ve ulusal planlarla bütünlüğün sağlanması amacıyla da denetimini zorunlu kılmaktadır. Devletin bu görevlerini yerine getirirken ulusal planla yerel planlar arasındaki ilişkilerin net bir biçimde saptanmış, bir başka deyişle planın mekan boyutunun ve bu boyut içinde yerel planların konumunun da öncelikle belirlenmiş olması gereklidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi planlı döneme geçildiğinden bu yana bu tip arayışlara rastlanmakla birlikte bu sorunun Türk plancılığının çözülmemiş ana sorunlarından biri olarak varlığını sürdürdüğü bilinmektedir (www.yerelsiyaset.com).

Yerel kalkınmanın başarısı için ulusal düzeyde yapılan planlama sürecinin benzerinin yerel düzeyde de yapılması gerekmektedir. Yerel kalkınma planının başarısı için de temel şartlardan biri ve en önemlisi yerel ekonomik fotoğrafın çekilmesi, yöreye ait ekonomik değerlerin neler olduğunun tespit edilmesi, yörenin ekonomik envanterinin, mevcut durum raporunun ortaya koyulmasıdır. Mevcut durumu görmeden ortaya koyulan her türlü kalkınma stratejisi temelsiz ve sağlıksız olacaktır (ÖİK, 2008). Bir yörede en canlı sektörün hangisi olduğu, bölgenin yıllık ihracat potansiyeli, yıllık gayri safi hasılası, sektörlerin üretim kapasiteleri, ilin, ilçenin, beldenin kişi başına düşen geliri, tarım, sanayi, hizmet sektörlerinin genel yapısı, potansiyel yatırım alanlarının ne olduğu, arsa ve arazi stoku, hammadde, sermaye birikimi, işgücü potansiyeli ortaya konulmadan yerel ekonomik gelişim için strateji tayin etmek zor hatta olanaksızdır.

Rekabet açısından yöreyi ayağa kaldıracak sektörün hangisi olduğunun bilinmesi, söz konusu sektörün ne oranda destekleneceğini ve önünün açılması gerekliliğini bilmemizi sağlayacaktır. İstihdamın yoğun olduğu iş alanının tespit edilmesi, istihdamla ilgili yerel politikalar geliştirilmesini sağlayacaktır (Çarkçı, 2008,122).

Uzun yıllardan beri az gelişmişlikten gelişmişliğe ulaşmada, büyüme ve gelişmeye en müsait sektör olarak "sanayi" sektörü kabul edilmiş, bu durum iktisadi kalkınma ile sanayileşmenin eş anlamda kullanılmasına sebep

olmuştur. Ancak bir ülkede sanayileşmenin önemini ve sanayileşmenin getirdiği dinamizmi inkar etmeden yerel potansiyel dikkate alınarak hizmetler sektörünün ön plana çıkarılması, gelişmede sürükleyici sektör olabilmesi de mümkündür. Yerel kalkınmada turizmin önemli bir rolü vardır. Bu rol, onu kalkınmış ülkelerde önemli bir sektör konumuna getirirken, özellikle kalkınmakta olan ülkelerde turistik potansiyeli olan yörelerin geliştirilmesinde turizm sektörü gibi “yardımcı sektörlerin” kalkınmaya hız verici ve tamamlayıcı etkileri artık iyice anlaşılmıştır. Türkiye'nin de sahip olduğu zengin turistik potansiyeli kullanarak geri kalmış bölgelerin kalkınmasını bu yolla sağlaması ülkede bulunan bölgeler arası dengesizlikleri giderecektir (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008). Bu bağlamda endüstriyel gelişmeye topluca uygun olmayan alanlarda turizmin bir ekonomik faaliyet kolu olarak geliştirilmesi, ülkenin bir taraftan kazanılan zenginliğinin diğer tarafta harcanması yoluyla zenginliğin bu yörelere aktarılması ve buralarda refah düzeyinin yükselmesine yardımcı olması muhtemeldir (Dinçer, 1993, 84).

Turizm sektörünün gelişmede sürükleyici sektör olabilmesi için, turizmden bağımsız unsurlar olarak ele alabileceğimiz, yörenin konumu, arazi şekli, su kaynakları, bitki örtüsü, ormanları, iklimi, tarihi ve kültürel değerleri vb. gibi unsurları tespit edilmelidir. Yerel ekonomik kalkınma için, mevcut turizm potansiyelini ekonomik değere dönüştürebilmek, yöreye yeni şartlar ve fırsatlar yaratabilmek için yerel ve bölgesel turizm potansiyeli değerlendirilmelidir (ÖİK, 2008).

Turizm sektörünün yerel ekonomik kalkınma üzerindeki potansiyel katkısından birçok farklı kaynaktan bahsedilmektedir. Daha doğrusu turizm sektörünün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, bölgeler ve yöreler arasındaki gelişmişlik farkını azaltacağı, ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişmeyi ise istikrarlı bir biçimde hızlandıracağından sıklıkla söz edilmektedir (WTO, 1980:1). Gerçekten de turizm sektörünün gelir ve istihdam yaratma gibi kalkınmayı tetikleyici önemli potansiyel bir gücü bulunmaktadır (Oktayer ve diğerleri, 2007, 26). Turizm, toplumsal refah ve gelişme bakımından çok önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın, aynı zamanda kendi kaynaklarını yok edebilecek bir potansiyele de sahiptir (İçöz ve diğerleri,

2002, 62). Bu sebepten turizm planlaması da uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel anlamda gerekli olduğu kadar dikkatle ve özenle ele alınması gereken hassas bir konudur.

Turizm planlaması, turizm gelişim ve yönetiminde başarıya ulaşmak için her aşamada önemlidir. Uzun vadeli olarak ele alındığında, dünyadaki birçok turizm alanında yaşananlar, planlı bir turizm yaklaşımının belirgin sorunları ortadan kaldırdığını ve turistlerin tatmin olmalarında rol oynadığını göstermiştir. Plansız şekilde turizmin geliştiği yöreler, zamanla çevresel ve sosyal sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar hem yerel halkı, hem de turistleri olumsuz olarak etkilemektedir. Bununla beraber, elde edilmesi beklenen ekonomik katkıların miktarı da azalmaktadır. Ayrıca rekabet açısından plansız gelişen turizm bölgeleri, planlı gelişen turizm bölgeleri ile hiçbir şekilde rekabet edememektedirler. Her ne kadar plansız gelişen turizm bölgeleri tekrar planlanabilse de, bu durum için oldukça fazla zaman ve finansal yatırım gerektirmektedir (Özdemir, 2006). Ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte yapılacak turizm planlamasında bir üst kademe bir alt kademeden destek kazanacak, uygulama ve denetlemede mümkün olacaktır.

Turizm-yerel kalkınma ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu sektörü ve özelliklerini biraz daha yakından tanımamız şüphesiz ki yararlı olacaktır. Bu nedenle, çalışmamızın izleyen bölümünde turizm sektörünün yapısı ve özellikleri ile yerel ekonomik kalkınmadaki önemi ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

2.2. Turizm Sektörü Ve Yerel Ekonomik Kalkınma İlişkisi

2.2.1. Genel Olarak Turizm

İlk çağlardan günümüze kadar her dönemde kendine özgü koşulları ve kültürü içerisinde sürekli gelişme gösteren ve insan yaşamında önemli bir yere sahip turizm kavramı, yazında bir yer edinmiş ve sayısız tanımlamaları yapılmıştır (Uçar ve diğerleri, 2010, 1).

Schullar 1910'da turizmi; başka bir ülkeden, şehir veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü olarak tanımlamıştır (Maviş ve Akoğlu, 2001).

Çağdaş turizm kavramı, ilk olarak İkinci Dünya Savaşı döneminde Hunziker ve Krapf tarafından kaleme alınmış ve " insanların sürekli çalışma ve konutlarının bulunduğu yer dışında yaptıkları seyahat ve konaklamalarından meydana gelen ilişki ve olayların tümü" olarak tanımlanmıştır (Ürger, 1992,10).

Picard, "turizmin ana fonksiyonunun ülkeye yabancı döviz kaynaklarının akmasını sağlamak ve turist harcamalarının ekonomiye yaptığı katkıları araştırmak" olduğunu ifade ederek ekonomi yönlü bir yaklaşımda bulunmuştur (Tunç ve Saç, 1998, 14).

Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmi; "insanların yaşadıkları çevrenin dışındaki bir yerde yirmi dört saatten az ve bir yıldan fazla kalmamak şartıyla, eğlence, iş, sağlık, boş zaman ve spor gibi çeşitli amaçlarla gerçekleştirdiği faaliyetler olarak tanımlamıştır (WTO,1995, 15).

Turizm boş zamanın ve tasarrufun nasıl kullanılacağına ilişkin ekonomik bir kararla başlamış olan ve yatırım, tüketim, istihdam, dışsattım ve kamu gelirleri gibi ekonomik yönleri bulunan bir sektördür (Kozak ve diğerleri, 2001, 8).

Turizmi taşıdığı özellikler itibariyle diğer sektörlerden farklı kılan en temel ve genel özelliklerinden bahsetmek gerekirse (Bahar ve Kozak, 2006, 30);

- Turizm, toplumsal ve kültürel değerlerden oluşan sosyo-kültürel bir etkinlik olup, somut ve soyut anlamda sunulan her türlü birikim turizm ürününü oluşturur.
- Turizm; ulaştırma, konaklama, dinlenme-eğlenme, yeme-içme, sağlık, alışveriş, araç, tesis ve faaliyetlerden meydana gelen, çok geniş kapsamlı bir alt ekonomik sektör yada disiplindir.
- Turizm, insanların yani turistlerin gittiği yerde yaptığı tüketim harcaması nedeniyle mali bir işlem özelliğine sahiptir.
- Turizm, insanların gittiği tatil bölgesindeki yerel, toplumsal, ekonomik, ekolojik ve çevresel ilişkilerin; doğal, tarihi ve kültürel yapının dikkatli bir şekilde korunmasını gerektiren çok yönlü bir ekonomik faaliyettir.
- Sosyal bir olgu olma özelliği ile turizm; farklı insanlar, kültürler, dinler ve uluslararası barışın, dostluğun, kardeşliğin korunmasında önemli bir araçtır.
- Turizm sağladığı yararlarla bir ülkedeki üreticileri, tüketicileri, toplumları ve ulusal ekonomileri ilgilendiren kapsamlı bir mikro ve makro ekonomik faaliyettir.

2.2.2. Turizm Çeşitleri

Turizm çeşitleri konusunda pek çok kaynakta çoğu zaman birbirlerinden farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Bunun nedeni, turizmin çeşitlerinin birbirleri ile olan yakın ilgisi ve kendi aralarında çok kesin çizgilerle ayrılmamasıdır (Bahar ve Kozak, 2006, 34);

Katılan Kişi Sayısına Göre Turizm Çeşitleri;

- ***Bireysel Turizm;*** kişilerin tek tek turizm olayına katılmalarını ifade eder.

- **Grup Turizmi;** aralarında ortak bir takım niteliklere sahip olan bireylerin 11-16 kişilik gruplar oluşturarak gerçekleştirilen turizm çeşididir (dernek üyeleri, öğrenci grupları vb.).
- **Kitle Turizmi;** birbirleriyle ilişkisi olmayan büyük grupların gerçekleştirdiği turizm çeşididir.

Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Çeşitleri;

- **İç Turizm;** ülke vatandaşlarının kendi ülke sınırları içinde turizm faaliyetine katılmaları sonucu oluşan turizm çeşididir.
- **Dış Turizm;** yabancıların bir ülkeyi seyahatleri ve ülke vatandaşlarının yabancı bir ülkeye seyahatlerini ifade etmektedir.

Katılanların Yaşlarına Göre Turizm Çeşitleri;

- **Gençlik Turizmi;** 15-24 yaş grupları arasındaki bireylerin anne, baba veya diğer aile yakınları olmaksızın turizme katılmalarıdır.
- **Orta Yaş (Yetişkin) Turizmi;** 25-60 yaş arasında yer alan bireylerin katıldıkları turizm hareketlerine denir.
- **3. Yaş Turizmi;** 60 ve üzeri yaş grubunda yer alan bireylerin gerçekleştirdikleri turizm etkinliklerine denir.

Katılanların Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Turizm Çeşitleri;

- **Sosyal Turizm;** ekonomik yönden zayıf olan kitlelerin bir takım öznel önlemler ve teşvik uygulamalarıyla turizm etkinliklerine katılmalarının sağlanmasından doğan turizm türüdür (İşçi, memur, emekliler, gençler, engelliler, çiftçiler vb.).
- **Lüks (Selektif) Turizm;** yüksek gelir grubunda yer alan bireylere özgü turizm türüdür (Av, golf, kruvaziyer turizmi vb.).

Katılanların Amaçlarına Göre Turizm Çeşitleri;

Önceleri bireysel olarak başlayan dünya turizm hareketleri zamanla kitlesel faaliyetlere dönüşmüştür. Kitle turizm hareketliliği içerisinde yer alan

insanların tüketim taleplerinde meydana gelen değişimler ise son yıllarda turizm sektöründe ürün çeşitlendirme çalışmaları ve klasik turizm ürünü olarak adlandırılan deniz, kum ve güneş üçlemesine alternatif olarak ortaya çıkan alternatif turizm çeşitlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kılıç ve Kurnaz, 2010). 1990'lı yıllardan itibaren gündeme gelen alternatif turizm kavramı denizin, güneşin ve sahillerin kaynak olarak kullanıldığı kitle turizmine alternatif olarak gelişen turizm çeşitlerini yansıtmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde kitle turizminden kaynaklanan çevresel ve sosyal bozulmalara karşın doğaya, kültüre, tarihi eserlere zarar vermeden bu değerleri de turistik faaliyetlere katma düşüncesiyle yukarıda ifade edilen kıyı turizmi dışındaki turizm çeşitleri birçok alternatif turistik ürün olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Gülbahar, 2009).

Günümüzde denizlerin kirlenmesi, dünya genelinde alternatif turizm türlerine olan talebin artması, Türkiye açısından turizm çeşitlendirilmesinin gerekliliğini gözler önüne sermiştir (Gülbahar, 2009). Özellikle son yıllarda Türkiye'de üzerinde çok sık durulan " turizm çeşitlendirilmesi" kavramı, katılanların amaçlarına göre turizm kriteri ile yakından ilgilidir. Amaçlarına göre turizm çeşitleri; deniz, kongre, sağlık ve termal, yat, mağara, dağ ve kış sporları, av, golf, kültür ve inanç, yayla, akarsu (kano-rafting), ipek yolu, hava sporları, kuş gözlemciliği, su altı dalış, botanik, gençlik, tarım turizmi vb. olarak sayılabilir.

Devam eden bölümde alternatif turizm çeşitlerinden bazıları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Burada dikkate alınan unsur ise, Tunceli ilinde geliştirilebilecek turizm çeşitlerini daha yakından tanıyabilmektir.

2.2.2.1. Sağlık ve Termal Turizmi

Sağlık turizmi bir turizm aktivitesi yada destinasyon olarak turistlerin sağlık amacıyla bölgeye getirilmesi ve bu amaçla yapılan diğer aktiviteler olarak tanımlanabilir (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008). Meditasyondan, saç ektirmeye, estetik operasyonlardan tüp bebek uygulamalarına kadar her türlü tıbbi uygulamayı kapsayan sağlık turizminde (otel, tatil köyü, motel, pansiyon,

hastaneler gibi) konaklama işletmeleri ile kaplıca ve çeşitli kür merkezleri hizmet vermektedirler (Selvi, 2008, 275).

Teknolojideki baş döndürücü gelişmeler, insan yaşamını kolaylaştırıcı birçok buluşu ortaya çıkardığı gibi aynı zamanda kişi ve toplum sağlığını olumsuz yönde etkileyen gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. İnsanlar karşılaştıkları bu olumsuzlukları gidermek için ilk çağlardan beri sağlık amaçlı seyahatlerle özellikle termal suların bulunduğu yerlere gitmişlerdir. İnsanlar iki sebepten dolayı bu tür seyahatlere katılmışlardır. Bu sebeplerden birincisi; var olan sağlıklarını korumak ve devamını sağlamaktır. İkinci sebep ise; bozulan sağlıklarını düzeltmek ve yeniden eski sağlıklarına kavuşmaktır (Öztaş ve Karabulut, 2006, 24).

Sağlık turizminin temelinde kaplıcalar yatmakta ve tedavi amaçlı olarak yılın her mevsiminde kullanılabilir. Termal turizm; doğal şekilde belirli sıcaklığa sahip olarak yer üstüne çıkan ve faydalı mineralleri içeren şifalı suların ve şifalı çamur ile buharların bulunduğu yörelerde, yöreye özgü iklim şartları içerisinde gerçekleşen turizm türüdür (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002). Turizm Bakanlığı yayımlarında ise; mineralize termal sular ile çamurların, kaynağın yöresindeki çevre ve iklim faktörleri bileşiminde insan sağlığına olumlu katkı sağlamak üzere, uzman hekim denetim ve programında fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, diyet, psikoterapi vb. destek tedaviler ile koordineli kür uygulamaları için yapılan turizm hareketi "termalizm" olarak adlandırılmaktadır (Turizm Bakanlığı, 1993,13).

Termal turizmin sağladığı olanaklardan bazıları;

- 12 ay turizm yapma olanağı,
- Tesislerde yüksek doluluk oranına ulaşılması,
- Yüksek istihdam oluşturulması,
- Diğer turizm türleri ile kolay entegrasyon oluşturularak bölgesel dengeli turizm gelişmesinin sağlanması,
- Termal tesislerde insan sağlığını iyileştirici aktiviteler yanı sıra sağlıklı-zinde insan yaratma, eğlence ve dinlenme olanaklarının da bulunması,

- Kür merkezi (tedavi) entegrasyonuna sahip tesislerin maliyetini çabuk geri ödeyen karlı ve rekabet gücüne sahip yatırımlar olmasıdır (www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr).

2.2.2.2. Spor Turizmi

Spora ilgi duyan kişilerin, spor yapmak ve/veya sportif etkinlikleri izlemek amacıyla turizm olayına katılmalarından doğan olay ve ilişkiler bütünüdür. Bir başka tanıma göre spor turizmi; kişilerin eğlenmek amacıyla sürekli yaşadıkları yerden ayrılarak spor aktivitelerini seyretmek veya bunlara katılmak amacıyla, seyahat etmelerinden doğan faaliyetler bütünüdür. Bir seyahatin spor turizmi kapsamına girmesi için; seyahatin turizm tanımına ve kapsamına uygun olması, öncelikli olarak sportif amaçlarla yapılması gerekir (Erdem ve Girgin, 2008, 388-389).

Spor turizmi kavramı, genel anlamda ve farklı dallardaki spor çeşitlerini kapsamına almaktadır. Günümüzde spor turizmindeki gelişmelere bakıldığında, insanların birkaç farklı dalda (rafting, kar kayağı, yamaç paraşütü vb.) spor yapmanın yanında, sadece tek bir spor dalında veya tek bir sporu yapmak amacıyla seyahat etmeye başladıkları görülmektedir. Böylece farklı dallarda spor yapmayı kapsayan "spor turizmi" yanında spor turizminin türleri olarak alt dallar ortaya çıkmıştır. Türkiye'de spor turizmi çeşitleri aşağıda sıralanmıştır (Erdem ve Girgin, 2008, 396).

- Su altı dalış turizmi,
- Hava sporları (yamaç paraşütü, paraşüt, balon)
- Dağcılık ve kış sporları,
- Akarsu turizmi,
- Futbol turizmi,
- Av turizmi,
- Golf turizmi.

Spor turizmi kapsamına giren aktivitelerden Tunceli ilinde geliştirilebilecek olan çeşitleri şu şekilde özetlemek mümkündür;

Hava Sporları: Hava sporları kapsamında; yamaç paraşütü, paraşüt ve balon aktiviteleri göze çarpmaktadır. Yamaç paraşütünün bilinen en ekonomik hava aracı olması ve doğa sporları ile iç içe olması bugün geniş bir kitle tarafından sevilerek yapılmasını sağlamıştır. Yamaç paraşütü sporu; temelde özel bir yetenek ve aşırı efor gerektirmeyen, standart bir eğitim sonrasında yapımı oldukça kolay ve zevkli bir spor dalıdır. Türk Hava Kurumu, üniversite kulüpleri ve özel kulüpler tarafından yamaç paraşütü eğitimleri düzenlenmektedir (www.kultur.gov.tr).

Dünyada ilk ortaya çıkışı 18. yüzyıl sonlarına uzanan balonla uçuş sporu da Türkiye’de de yoğun ilgi görmektedir. Uzun yıllardır bireysel sportif amaçlı yapıldığı gibi, Türkiye’deki birçok turistik yöredeki yerel etkinliklerde balonla kent turları düzenlenmektedir (Erdem ve Girgin, 2008,397).

Dağcılık ve Kış Sporları: Dağlar dünyadaki başlıca turizm kaynaklarından biridir ve turizm, dağlık alanlarda hızla gelişen bir olgudur. Dağcılığa dayalı turizm için büyük yatırımlar gerekmemektedir. Dağ turizminde sermaye, dağın ve doğanın kendisidir. Dağlık ortamda bulunma, tatil, dinlenme ile dağ sporları yapma uğraşısını kapsayan dağ turizmi genellikle orta ve yüksek dağlık yöreler üzerinde planlanır ve geliştirilirler (Somuncu, 2004).

Dağ turizmi kapsamında doğa yürüyüşleri, bisiklet turları, kaya tırmanıcılığı, yamaç paraşütü, asılma planörü, buzul kayağı, balonla yapılan yüksek dağ kayağı, kızak, snowboard ve kayak faaliyetleri yapılabilmektedir (Uçar ve diğerleri, 2010, 39). Dağların kayak sporuna uygun alanlarının konaklama, ağırlama ve eğlence tesislerinin yapımı ile kayak merkezine dönüşmesi kış turizmini ortaya çıkarmıştır. Kış turizmi karlı ortamlarda yapılan ve kış sporları uygulamalarının ağırlıklı olarak geliştirildiği merkez ve alanlar üzerinde yoğunlaşan bir turizm hareketidir. Kış turizmi kayak sporu ile ilişkili olduğu için kar yağışları, karın kalınlığı, karın yerde kalma süresi kış turizminin süresini belirlemektedir (Doğaner, 2001, 176-177).

Türkiye’de batı bölgelerindeki sınırlı sayıdaki kış turizm merkezlerinin dışında, potansiyel büyük oranda İç ve Doğu Anadolu bölgelerinde yer almaktadır. Bu bölgelerde bulunan ve uygunluğu tespit edilen kış turizm merkezlerinin turistik birer ürüne dönüştürülmesi, genel turizm kalkınması çalışmaları içerisinde kış sporları ve kış turizminin önemini artırmaktadır (Kırzioğlu, 1993).

Su Sporları: Türkiye’nin sahip olduğu zengin doğal kaynaklarından birisi de akarsulardır ve bunların önemli bir bölümü kısaca “akarsu turizmi” olarak tanımlanan rafting, kano ve nehir kayağı aktiviteleri için çok elverişlidir. Doğa turizminin önde gelen dallarından biri olan ve büyük yatırımlar gerektirmeyen akarsu turizmi; çevrenin tarihi, arkeolojik, kültürel, otantik değerleri ve diğer turizm çeşitleriyle bir bütün oluşturmaktadır (Oktayer ve diğerleri, 2007,140).

Akarsu turizmi; akış hızı yüksek akarsularda “raft” olarak adlandırılan şişme botlarla veya kano olarak isimlendirilen ince, uzun botlarla, küreklerin uyum içinde çekilerek, sudaki kaya engellerden botları devirmeme esasına dayalı olan ve bu spora ilgi duyan kişilerin katılımı ile gerçekleşen sportif bir turizm dalıdır (Ünlüönen ve diğerleri, 2007, 24; Uçar ve diğerleri, 2010, 38).

Dünyanın pek çok ülkesinde doğal göl ve yapay göller pek çok turistik aktivitenin oluşturulduğu yerler olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de göllerin hem kapladıkları alan bakımından, hem de sayıca en fazla bulunduğu bölge Doğu Anadolu Bölgesi’dir (Özgen, 2010). Turizm amaçlı olarak yüzme, yelken yarışları, sörf, gruplar halinde teknelerle göl seyri ile sportif olta balıkçılığı açısından elverişli bir konuma sahip olan doğal ve yapay göller turizm çekim merkezi olmaktadır.

Av Turizmi: Spor turizmi içinde yer alan bir diğer turizm çeşidi olan av turizmi; av ve yaban hayatı kaynaklarının kontrollü olarak yerli ve yabancı avcılarının kullanımına sunulması, avcılarının belirlenmiş yasalar çerçevesinde avlanmaları ve her türlü avcılık faaliyetleriyle uğraşmalarının sonucunda oluşan ilişkiler bütünü olarak tanımlanabilir. Avlak işletmeleri, acenteler vb.

tarafından av meraklıları için düzenlenen av programları, av turizmi kapsamında yer almaktadır. Av turizmi içinde önemli bir yere sahip olan avcılık, doğaya dönüş özlemi içinde bulunan günümüz insanını monotonluktan uzaklaştırarak değişik gereksinimleri gidermektedir (Şafak, 2003).

Golf Turizmi: Golf sporu, özel olarak tasarlanmış ve yapılmış doğal sahalarda, yine özel olarak tasarlanmış golf sopaları ve özel sert bir topa oynanan, amacı saha üzerindeki 18 deliğe en az vuruş sayısı ile topları sokma ve parkuru tamamlama amacı üzerine kurgulanmış olan bir spor dalıdır (www.wikipedia.org).

Üzerinde önemle durulması gereken turizm çeşitlerinden birisi de golf turizmidir. Çünkü bu turizm aktivitesine katılmak amacıyla gelen turistlerin diğer turizm aktivitelerine katılan turistlere göre daha zengin ve harcamalarının da yine diğer turizm çeşitlerine katılan turistlerin yaptıkları harcamalardan daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (Erdem ve Girgin, 2008, 399).

2.2.2.3. Kültür ve İnanç Turizmi

Kültürün bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan bir bütün olduğunu söyleyen bilim insanları, aynı zamanda kültürün toplumda mevcut her türlü bilgi, ilgi, alışkanlık, değer yargıları, genel tutumlar, görüş, düşünce ve tüm davranış şekilleriyle bir bütün olduğunu savunmaktadırlar. Kültür kavramının barındırmış olduğu özelliklerinden dolayı, birçok turist, toplumlara ait kültürleri tanıma isteği içinde seyahat etmektedirler. Turistlerin bu farklı kültürleri görüp tanımak için gerçekleştirdikleri seyahat ve konaklama faaliyetleri “kültür turizmi” olarak adlandırılmaktadır (Uygur ve Baykan, 2007).

Kültür turizmini Richards (1996); bireylerin sürekli oturdukları yerlerden, yeni bilgiler ve deneyimler kazanmak, kültürel gereksinimlerini gidermek amacı ile diğer yerlere seyahat etmeleri olarak tanımlamaktadır.

Turizm araştırmacılarının ortak kabullerine göre; kültür turizmine olan talebin giderek artma eğiliminde olduğu ve gerek ülke, gerekse bölge ekonomisine olan getirisinin de artış gösterdiğidir (ztrk ve Yazıcıoğlu, 2002). Dünya Turizm rgt'ne (WTO) göre, yapılan turizm seyahatlerinin %37'sini kültür turizmi oluşturmakta ve bu talebin her yıl %15 oranında artacağı tahmin edilmektedir (Uygur ve Baykan, 2007). Dünya Turizm rgt'nün ele aldığı kültür turizmi; eğitim, sanat, kültür, festival turları, anıtları, sit alanları ve doğal güzelliklerin ziyaretleri, hac gezileri ile özellikle faaliyet alanı kültürel etkinlik olan seyahatleri içermektedir (Aklanoğlu, 2010).

lkeler için önemli bir alternatif turizm türü olan kültür turizmi, "gelir sağlayıcı etkisinin yanında, kültürel değerlerin korunması açısından da üzerinde durulan, geniş bir faaliyet alanına sahip bir turizm şeklidir (ztrk ve Yazıcıoğlu, 2002).

İnanç turizmi ise; kutsal beldeleri ziyaret etmek, dini toplantı ve törenlere katılmak veya bunları izlemek, dini görevleri yerine getirmek veya ünlü mabetleri görmek amacı ile yapılan, çok önemli boyutlara ulaşan seyahat ve konaklamaların oluşturduğu turizm çeşididir.

Dünya turizm potansiyelinde, inançla ilgili seyahatlerin payı giderek artmaktadır. Giderek artan bu kültürel ve inanca dayalı ziyaretin Türkiye'ye sağlayacağı turizm geliri önem arz etmektedir (Oktayer ve diğerleri, 2007: 134). Türkiye'nin coğrafi konum itibariyle Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında doğal bir köprü olması, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması,  semavi dinin (Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik) ahenk ve huzur içinde yan yana yaşadığı cami, kilise ve sinagogların bulunması ve tüm bu değerleri birleştiren insanının konukseverliği ile kültür ve inanç turizmi için çok çekici bir ülke konumuna gelmektedir (Bayat, 2010).

2.2.2.4. Yayla Turizmi

Yayla turizmi; doğayla iç içe yaşamayı sevenlerin günübirlik veya kısa

sürelî konaklama amacıyla, rakımlı yerlerde yaptıkları turizm faaliyetidir (Oktayer ve diğçerleri, 2007,137).

Kendine özgü coğrafya ve iklime sahip olan Türkiye'nin zengin yaşam kültürü içindeki "yayla yaşantısı" alışkanlığı yayla turizminin doğmasına neden olmuştur. Yaklaşık 3-4 aylık bir süreyi kapsayan yayla yaşantısında sosyalleşmek, eğlenmek amacıyla, türkülerin söylendiğı, oyunların oynandığı şenlikler yaylaların turizm açısından alternatif bir ürün olarak değerlendirilmesine neden olmuş ve yayla turizminin başlamasını sağlamıştır (Uçar ve diğçerleri, 2010, 36).

Kentsel alanların görüntüsü, monotonluğu ve kirliliğinden kaçan turistler için; yaylaların bitki örtüsü, kaynak suları, temiz havası, sessizliğı, kendine has doğal çekiciliğı yayla turizmine olan talebi artırmaktadır.

Türkiye sahip olduğı uygun iklimsel özellikler, üstün peyzaj değerleri, kırsal öğelerin ağırlık kazandığı geleneksel yaşam biçimi ve dağcılık/tırmanışlar, atlı doğa gezisi, golf, trekking, yamaç paraşütü, flora/fauna incelemesi, jeep safari, çim kayağı vb. doğa sporlarına uygun alanlar ile yayla turizmine son derece elverişlidir. Özellikle Ege, Akdeniz, Doğı Karadeniz, Güney Doğı Anadolu ve Doğı Anadolu Bölgelerinde yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan halk, hem hayvancılık faaliyetlerini sürdürmek hem de yazın serin yerlerde bulunmak için yaylara çıkmaktadırlar (Öğütçü, 2002,1; www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr).

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayla turizm merkezlerinin seçimindeki genel kriterler ve yayla turizmi ile ulaşılması planlanan hedefler aşağıda belirtilmiştir;

Genel kriterler;

- Doğal değerlere yönelik potansiyelin zengin olması,
- Sivil mimari karakterinin olması,
- Kent merkezine ulaşımın kolay sağlanır olması,

- Yöre halkının sosyal yapısının turizme yakın olması,
- Aktivitenin ekonomik olarak sürdürülebilmesi,
- Diğer turizm çeşitleri ile entegrasyonunun sağlanabilir olmasıdır.

Hedefler;

- Kırsal kesimde yaşayanların da turizm gelirlerinden pay almalarının sağlanması,
- Turizm yatırımcısı için ekonomik açıdan uygun ve cazip yayla turizm merkezlerinin oluşturulması,
- Yayla turizminin sürdürülebilirliği için ürün çeşitliliğinin sağlanması,
- Yayla turizmini yönlendirecek turist profilinin belirlenmesidir.

2.2.2.5. Kamp ve Karavan Turizmi

Kamp ve karavan turizmi için kullanılan “kamp” ve “karavan” kelimeleri özde farklı anlamlar ifade etmelerine karşın, günümüzde “kamp ve karavan turizmi” adı altında tek bir turizm çeşidi için kullanılmaktadır.

Karavan turizmi; insanların ulaşım, konaklama, bir dereceye kadar da yeme içme gereksinimlerini kendileri karşılayarak, değişik ülkeleri görüp tanımak amacıyla karavanlar ile yaptıkları ziyaretlerden doğan bir turizm çeşididir (Usta, 2001, 44).

Karavan turizmi doğayı tahrip etmeyen hatta koruyan, betonlaşmaya yol açmayan dolayısıyla doğanın dengesini bozmayan, yeni gezer-yatak kapasiteleri yaratan bir turizm faaliyetidir. Bunun yanında insanlara dağ bayır dolaşarak, istenilen yerde geceleme esnekliği sağladığından, tatil süresinin yollarda geçen ve sıkıcı olan bölümünü devreden çıkarır ve tatili hemen başlatması gibi farklı bir avantaj sunar (Şenol, 2008,492). Karavanlar her ne kadar içerisindekilere istedikleri yerde durma ve konaklama olanağı sunsa da, yine de karavanlar için bazı alt ve üst yapısı ihtiyaca cevap verecek şekilde hazırlanmış özel alanların yapılmış olması gerekir ki, bu alanlar da *kamp* olarak ifade edilebilir.

Kamp turizmine karavanlarıyla katılan yada çadır tutkunu insanlara yönelik park ve konaklama olanağı sunmak amacıyla oluşturulmuş özel donanımlı ve işletme belgesiyle çalışan merkezlerdir. Bunu ifade etmek için kullanılan "kamping"; karayolları güzergahları ve yakın çevrelerinde, kent girişlerinde, deniz, göl, dağ gibi doğal güzelliği olan yerlerde kurulan ve genellikle kampçıların kendi olanaklarıyla geceleme, yeme-içme, dinlenme, eğlence ve spor gereksinimlerini karşıladıkları karavan, çadır veya bungalovlardan oluşan en az 30 ünitelik tesisleri ifade etmektedir (Şenol, 2008, 482).

Kamp ve karavan turizmine olan ilginin artmasında şehirlerin sıkıcı, gürültülü yaşantısından doğanın dinlendirici, rahatlatıcı ortamı içine yönelme isteği etkili olmaktadır.

2.2.2.6. Çiftlik Turizmi ve Tarım Turizmi (Agro-Turizm)

Çiftlik turizmi; insanların sürekli yaşadıkları, çalıştıkları ve her zamanki sosyal temel gereksinimlerini karşıladıkları yerlerin dışında, faaliyette olan bir çiftliğe gelerek gününbirlik veyadaha uzun süreli konaklamalarla bu çiftlikteki tarımsal faaliyetlere katılmalarıyla oluşan bir turizm türüdür (Kılıç ve Kurnaz, 2010). Temel olarak küçük çiftlikler olmak üzere, çiftçilere ek gelir sağlamak amacıyla bağ, bahçe, tarla, ahır, ağıl, kümes vb. tarımsal üretim alanları ile küçük ölçekli ve geleneksel gıda işleme tesisleri gibi faaliyet alanlarını ziyaret etmek, günlük işlerine katılmak, çiftlik evinde geceleme, alış veriş yapmak ve bazen de eğitim almak gibi aktivitelerin bir veya birkaçını kapsamaktadır (Cebeci, 2008). Çiftliklerde ziyaretçilere konaklama, yeme-içme olanakları ve bir takım açık hava aktiviteleri sunulmaktadır (Kılıç ve Kurnaz, 2010). Organik tarım, ekolojik yaşam ve tatil olgularının birlikte değerlendirildiği bu çiftliklerde doğal mimari yaklaşımıyla tasarlanmış taş, ahşap ve kerpiç evlerde yılın 12 ayı turizm yapılabilir. Çiftlik turizmine katılan bireyler; yerel kültür ve el sanatları atölyelerinde kilim dokuma, topraktan çömlek yapma, ahşap boyama, sepet örme, tarhana, erişte, reçel, turşu, salça, pekmez, peynir yapma, inek sağma, koyun gütmeye, yün kırma, çiftlik hayvanlarını besleme, meyve toplama gibi faaliyetlere katılmaktadırlar.

Tarım turizmi ise; sürdürülebilir turizmin gelişmesini sağlayan, çevreye saygı gösteren, bölgelerin kültürel mirasına ve otantik özelliklerine değer veren bir turizm türüdür (Uçar ve diğerleri, 2010, 40). Tarım turizmi tarımsal üretimin yoğun olduğu bölgelerde yapılması özelliğiyle üreticilere ek gelir sağlayan bir faaliyettir. Bu turizm türünün yapıldığı bölgelerde tarım ve turizm bütünleştirilerek faydalı bir etkileşim yaratılmaktadır. Verimli tarım arazilerinde üretim devam ederken, verimsiz yada tarıma uygun olmayan alanlar da turizm ve rekreasyon faaliyetlerinde kullanılarak değerlendirilmektedir (Küçükaltan, 2002,150).

2.2.2.7. Botanik Turizmi

Alternatif bir turizm çeşidi olarak ortaya çıkan botanik turizmde temel olgu, bitkisel varlıklar yani “botanik varlıklardır” veya diğer bir deyişle “floristik unsurlar”dır.

Yerküredeki botanik varlıklar, türleri (species), cinsleri (genus), familyaları ve bunların yeryüzündeki dağılışları açısından ele alınırlar. Türlerin yeryüzüne dağılışları bakımından en önemli hususlardan biri endemiklerdir. Endemik demek, dünyanın sadece kısıtlı bir alanında bulunan ve buradan başka dünyanın hiçbir yerinde bulunmayan tür demektir. Endemikler botanik turizmi açısından dikkat çeken unsurlardır (Sönmez, 2008,163). Avrupa'nın endemik bitki türü sayısı 2.750 adet iken, bu sayı Türkiye'de 3.000 adettir (www.kultur.gov.tr).

Botanik turizminin belli başlı özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Sönmez, 2008,165-166);

- Botanik turizmi materyali, doğanın flora varlığı, flora zenginliği ve flora ilginçliği olan alternatif bir turizm çeşididir.
- Botanik turizmi, ülkenin floristik varlıklarının nicelik ve niteliklerinin bilinmesini gerektiren bir turizm çeşididir.
- Botanik turizmi, floristik zenginliğin ve ilginçliğin mevcut olduğu her mekânda gerçekleştirilebilecek bir turizm çeşididir.

- Botanik turizmi doğaya zarar vermeden gerçekleştirilebilecek yumuşak (soft) bir turizm çeşididir.
- Botanik turizmi tabiatın korunmasına yardımcı olan, bunu amaç edinen ve bunu sağlayan bir turizm faaliyetidir.
- Botanik turizmi, bitki türlerinin özelliklerine göre, gözlem yapma olanağının bütün yıla dağılmış olduğu bir turizm çeşididir.
- Botanik turizmi, konaklama merkezleri için kaliteli ve bakımlı, trekkingler için de patika türü yollara gereksinim duyan bir turizm türüdür.
- Botanik turizmi, dış ülkelerden gelecek turistlerin ağır bastığı bir turizm çeşidi olma vasfına sahiptir.
- Botanik turizmi aktivitelerine katılanlar eğitilmiş, konularında hayli bilgili, donanımlı ve varlıklı insanlar olma özelliği taşırlar.
- Küçük gruplar halinde doğayı gezen ve doğada dolaşan, doğayı inceleyen insanlardan oluşur.
- Botanik turizmi, bu işi organize edecek tur operatörlerine gereksinim duyan bir turizm çeşididir.
- Botanik turizmi, aktivitenin yapıldığı mekânı iyi tanıyan, özellikleri hakkında detaylı bilgiye sahip, turizm rehberlerine gereksinim duyan bir turizm etkinliğidir.

Yukarıda bahsedilen veya sadece isimleri söylenen turizm türlerinin geliştirilebilmesi için bir yörede potansiyel ve mevcut arz kaynaklarının dikkate alınması gerekmektedir. Turizm arz kaynaklarını daha yakından tanıyabilmemiz için devam eden bölümde turizm piyasası başlığı altında turizm arz ve talebi konusu açıklanmaktadır.

2.2.3. Turizm Piyasası Tanımı ve Özellikleri

Ekonomi yazınında, bir malı satmak için arz edenler ile o malı almak isteyenlerin tümünün oluşturduğu örgütlenmeye "piyasa" denilmektedir. Bu bakış açısıyla turizm piyasası; turizm ürününün arz ve talebinin karşılaştığı yer olarak tanımlanmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006, 81). Bir başka tanımlamada turizm piyasası; belirli şartlar altında bir yerin turistlere

sunabileceği turistik dönemlerin bütünü ile o yere seyahat etme isteğinde bulunan ve bu isteğini gerçekleştirmeye olanak verecek kadar finansal güce sahip olan insanların karşılaştıkları mahal ve bu karşılaşmayı sağlayan kanallar, örgütler bütünüdür.

Normal şartlar altında, ekonomideki diğer sektörler için piyasanın üç unsuru içerdiği görülmektedir. Bunlar; arz, talep ve fiyattır. Turizm piyasası ise bu üç unsuru içermekle birlikte, kendine özgü yapısı gereği ayrıca aşağıda yer alan diğer üç özelliği de bünyesinde barındırmaktadır (Olalı ve Timur, 1986, 194). Bunlar;

- Turizm piyasası, coğrafik bir bölgeyi kapsamaktadır,
- Turizm piyasası, turizmin çok bileşenli yapısı nedeniyle süreklilik arz eder ve yavaş değişikliğe uğrar,
- Turizmde, coğrafik bölgeler arasında içsel bir turist hareketi söz konusudur.

2.2.3.1. Turizm Arzı Tanımı ve Özellikleri

Belirli bir zamanda, üreticilerin çeşitli fiyatlardan satmak üzere piyasaya sundukları miktarlar arz olarak ifade edilmektedir (Dinler, 1998:183). Turizm arzı da, yukarıda genel anlamıyla ifade edilen arz kavramından pek farklı değildir (Bahar ve Kozak, 2006, 83).

Turizm arzı, belirli şartlar altında belirli bir fiyatta, bir bölgenin turistlere satmaya yada turistlerin faydalanmasına sunduğu her türlü doğal, tarihi, kültürel, arkeolojik değerler ile tesis ve hizmetlerin tümüdür (Sezgin, 2001, 50).

Turizm sektöründe, turizmden bağımsız ve turizme bağımlı iki çeşit arz kavramı bulunmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006, 83). Bunlar;

- **Bağımsız turizm arzı;** bir bölgenin doğal, tarihi, kültürel ve folklorik değerleridir. Bir yörenin bu değerlere sahip olması, o yöreye olan

turizm talebini arttıracak, teşvik edecek ve çekiciliğini arttıracaktır. Bu değerler, o yörede turizme yönelik yapılacak tesis ve faaliyetler; bir başka ifadeyle, sunulacak turizm ürününün kalitesi oranında turizm arzı görünümüne kavuşacaktır.

- **Bağımlı turizm arzı ise;** bir yörede var olan turizm potansiyelinin turizm sektörünü destekleyici kurum ve kuruluşlar yardımıyla turiste hizmet amaçlı sunulmasıdır.

Turizm ile ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmeyi hedefleyen ülkelerin, turizm amaçlı kullanabileceği arz kaynaklarını iyi analiz etmeleri ve onları turistin ve ülkenin yararına sunabilmeleri önem arz etmektedir. Buradan hareketle, bir ülkenin turizm arzının ve özelliklerinin incelenmesi, turizm planlamasında o ülkenin hangi bölgelerinin ve çekicilik merkezlerinin tanıtılmasının o ülkeye maksimum faydayı sağlayacağı konusunda yardımcı olacaktır.

Turizm arzının sektöre özgü bazı özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır (Olalı ve Timur, 1986,179-180; Bahar ve Kozak, 2006, 84-85);

- Turizmde arz ancak büyük yatırımlarla meydana gelebilmektedir.
- Turizm sektöründe arz, her ülkenin insan yapısına (sosyo-ekonomik, sosyo-demografik ve psikolojik özelliklerine) uygun olarak ürünün pazarlanmasını ve sunulmasını gerektirmektedir.
- Turizm sektöründe hizmetin satışı, üretimi ve tüketimi sonucunda müşteride (turist) oluşan tatmin hep soyut olarak gerçekleşmektedir.
- Turizm sektöründe dinamik bir yapının olması, yaşanan krizler, turizm talebindeki mevsimsel dalgalanmalar, politik huzursuzluklar ile tesadüfî faktörlerden kolay etkilenen bu sektörde, satılan ürün ve hizmetlerin stok edilmesini engellemektedir. Bu nedenle turizm arzını oluşturan mal ve hizmetlerin üretildiği anda tüketilmesi gerekmektedir.
- Turizm arzında ikame olanaklarının yüksek olması risklerin dağıtımını güçleştirmektedir.

- Turizm arzının temel özelliği emek-yoğun bir üretime dayalı olmasıdır. Teknolojik gelişmeler diğer sektörlerde üretim yapısını değiştirerek verimliliği arttırmakta ve maliyetleri düşürmektedir. Turizm sektöründe beşeri sermayenin yani insanın yerine makinelerin kullanılması çok sınırlı alanlarda (rezervasyon işlemleri, vize, pasaport kontrolleri vb.) mümkün olabilmektedir.
- Turizm arzı, diğer turistik bölgelerdeki fiyatların etkisi, tüketicilerdeki değişik eğilimler ve gereksinimler gibi dış unsurların etkisi ile farklılıklar göstermektedir. Her bölgenin sahip olduğu çekiciliklerin farklı olması, turizmin mevsimsellik özelliği, turizm arzı ile turizm talebinin birbirinden uzakta oluşu gibi nedenler turizmi tam rekabet ortamından uzaklaştırır.
- Turizm arzı kapasite kullanımına dayalı bir esnekliğe sahiptir ve konaklama tesislerinde kapasiteyi yatak sayısı ifade eder. Bu nedenle, kapasite kullanımı günlük, aylık, mevsimlik ve yıllık geceleme olarak hesaplanmaktadır.
- Turizm arzı kısa dönemde inelastik (katı) bir özellik gösterir. Talep artışına bağlı olarak kısa sürede ek bir turizm arzı oluşturulabilmesi mümkün değildir. Arzın kısa dönemde artan talebi karşılayamaması nedeniyle ürün fiyatlarında artış söz konusu olabilir.
- Turizmde tüketici durumunda olan turist, arz edilen ürünün bir parçasını oluşturmakta ve ürünü alabilmek, tüketebilmek yada olumlu/olumsuz bir imaj geliştirebilmek için arzın bulunduğu yere gitmek zorundadır.

2.2.3.2. Turizm Talebi Tanımı ve Özellikleri

Talep, genel olarak belirli bir malın veya hizmetin belirli bir piyasada, belirli bir anda, muhtemel fiyatlar karşısında alıcıların o mal ve hizmetlerden satın almayı düşündükleri miktarlardır. Tanımda yer alan mal ve hizmet kavramlarının her ikisi de turistik faaliyetleri kapsadığında, turizm talebi söz konusu olmaktadır.

Turizm talebi, turist gönderen bir merkezden turist çeken bir merkeze yönelik olan akımdır (Yarcan, 1994, 29). Bir diğer tanıma göre turizm talebi;

insanların turizm gereksinimlerini karşılamak amacıyla yeterli alım gücü ve boş zaman ile desteklenmiş olan, turistik ürün ve hizmetleri satın alma isteğinde bulunan insan miktarıdır (Usta, 2001,114).

Turizm talebinin belli başlı özellikleri şunlardır (Yağcı, 2003, 38);

- Turizm talebi bağımsızdır ve insanı seyahate yönelten etkenler kişiden kişiye değişmektedir.
- Turizm talebi çok yönlüdür. Talep fiziksel bir rahatlama veya ticari bir faaliyete katılma isteğinden kaynaklanabilir.
- Turizm talebi kişisel kullanılabilir gelire bağlıdır ve satın alma gücüne bağlı olarak değişiklik göstermektedir.
- Turizm talebinde ikame olanaklarının geniş olması; tüketim tercihlerine ekonomik, politik ve sosyal faktörlerin etki etmesi, talebe elastik (esnek) bir görünüm kazandırmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006,109).
- Turizm talebine konu olan turizm ürünü, ekonomideki lüks ve kültürel nitelikteki diğer ürün ve hizmetlerle rekabet halindedir.
- Turizm talebi mevsimlik bir özellik taşır ve turizm hareketleri belli mevsimlerde yoğunlaşır.
- Turizm talebi, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterebilmektedir.

Bir yörede turizmin geliştirilebilmesi için gerekli arz ve talep unsurlarının dikkate alınması oldukça önemlidir, bununla birlikte turistik gelişmenin dengeli ve verimli bir şekilde sağlanabilmesi için yöresel planlama yapmanın gerekliliği de tartışılmazdır. Yöresel planlama yaparken de arz ve talebin irdelenmesi, planlamanın başarısı açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle çalışmanın devam eden bölümünde turizmde planlamanın önemi üzerinde durulmaktadır.

2.2.4. Turizmin Geliştirilmesinde Planlamanın Önemi

Değişen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel şartlar nedeniyle bölgesel gelişme yaklaşımlarında da bir değerler dizisi değişimi ortaya çıkmıştır.

Bölgesel düzeyde olduğu gibi kurumsal ve kişisel aktörlerin rolü değişime tabi olmuş, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, değişim özellikle turizm sektöründe ortaya çıkmıştır. Turizm planlaması ve bölge planlama politikalarının etkileri turizm araştırmalarının ilgi alanına yoğun olarak girmiştir (Koşan, 2006).

Turizm planlamasını; genel planlama kavramlarının ve yaklaşımlarının turizm sisteminin belirli özelliklerine adapte edilerek uygulanması olarak tanımlayabiliriz (Şahbaz ve Akdu, 2010). Bir başka ifadeyle turizm planlaması, belirli bir dönemde turizm sektöründe ulaşılmak istenen hedefleri, bu hedeflere varabilmek için yararlanılabilecek araçları, parasal ve fiziksel olanakları, yapılacak işleri, iş zamanlamasını ve işlerin sorumluluğunu gösteren disiplinli bir düzenlemedir diyebiliriz (Bayer, 1992, 51). Örneğin Türkiye'deki Beş Yıllık Kalkınma Planları, yol gösterici, çok hedefli, ulusal ve makro plan özellikleri taşıyarak turizme ait ilke ve hedefleri içermektedir (Yağcı, 2003, 194).

Turizm planlaması, bir yöre, bölge yada ülke için gerçekleştirilen kapsamlı planların içinde yer alan plan çeşididir ve ülkenin genel kalkınma plan ve programlarının bir parçasıdır. Diğer bir ifadeyle, ülke, bölge veya yöre düzeyinde gerçekleştirilecek turizm planlarının devletin ekonomi politikalarıyla uyum içerisinde olması gerekmektedir (Yağcı, 2003, 194-195).

Turistik gelişmenin dengeli ve verimli bir şekilde yürütülmesi için bütün düzeylerde turizm planlamasına gereksinim duyulmaktadır. Planlama yapılmadan turizmin gelişimine izin verilen yerlerde çevresel ve sosyal sorunlar ortaya çıkmakta, plansız gelişme hem yerel halka zarar vermekte hem de turistlerde memnuniyetsizlik meydana getirmektedir (Avcıkurt, 2003, 75-76).

Turizmin bir alanda gelişmesinin sosyal, ekonomik ve çevresel faydaları ve maliyetleri göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Turizm, toplumsal refah ve gelişme bakımından çok önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın, daha öncede ifade edildiği gibi, turizm aynı zamanda kendi kaynaklarını yok edebilecek bir potansiyele de sahiptir (İçöz ve diğerleri,

2002, 62). Bu yüzden turizm planlaması dikkatle ve özenle ele alınması gereken bir konudur. Başarılı bir turizm gelişiminin sağlanması ve yönetiminin gerçekleştirilmesi için de gereklidir. Turizm planlaması sektörden beklentisi olan ülkeler, bölgeler hatta yöreler için büyük bir önem arz etmektedir. Uzun dönemli bir planlama yaklaşımıyla ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde karlılık oranlarını yükseltmek ve turizm piyasasında yer alan karar birimlerinin memnuniyetini artırmak mümkündür. Gerçekte bütün gelişen ülkeler kalkınmalarını hızlandırmak ve yönlendirmek için planlamayı zorunlu bir araç olarak görmektedirler. Gelişen ülkelerdeki planlama ihtiyacı piyasa mekanizmasının iyi işlememesi ve kaynakların, üretilen mal ve hizmetlerin tahsisinde etkili olamamasından dolayı ortaya çıkmaktadır. Hatta iyi işleyen bir piyasa mekanizması bile; belirli bir sürede maksimum kalkınma hızının sağlanması ve kaynakların kullanımında etkinlik ve mobilitayı sağlayamamakta, hem üretim biçimi açısından hem de gelir dağılımı açısından sapmalar olmaktadır. Bu sebeple plana gereksinim duyulmaktadır. Planlar ayrıca daha çok kalkınma yardımı alabilmek için bir ön koşul olmakta ve kabul görmektedir (Dülgeroğlu, 1991,140).

Turizmin ekonomide çok sayıda sektörle etkileşim içinde bulunması, yarattığı olumlu ve olumsuz etkiler, kaynakların uzun dönemli korunma gerekliliği, turizm yatırım maliyetlerinin yüksekliği, giderek artan rekabet karşısında etkin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin tasarlanması turizm faaliyetlerinin bir plan ve politika dahilinde yürütülmesini zorunlu kılmaktadır (Yağcı, 2011).

Turizm planlamasında temel amaç; ulusal kazancı en yüksek düzeye çıkarmak, dengeli bir gelişmeyi, düzenli bir büyümeyi gerçekleştirmektir (Topay ve diğerleri, 2008). Bu bağlamda yerel ölçekte yerel kazancı en yüksek düzeye çıkarmak, yörede dengeli bir gelişim sağlayabilmek ve düzenli büyümeyi gerçekleştirebilmek için yerel turizm planlarının yapılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel ölçekte turizmin geliştirilmesi amacına hizmet edecek yerel turizm planlarının amaçlarını aşağıdaki gibi ifade edebiliriz;

- Yerelin ekonomik ve sosyal kalkınmasında turizmin hızlandırıcı ve sürükleyici bir sektör olmasının sağlanması (Olalı, 1990, 76-77),
- Turizmin yörede gelir ve istihdam yaratmaya olan katkısının artırılması,
- Turizmin başta yöresel olmak üzere bölgesel kalkınmaya olan etkisinden yararlanılması,
- Turistik altyapı ve üst yapı yatırımlarında öncelikleri belirlenmesi, yapılacak olan yatırımlar içinden en uygun ve en kazançlı olanı saptayarak, yerel kaynak kullanımında önceliklerin belirlenmesi,
- Turizmde niceliksel ve niteliksel bir gelişmeyi gerçekleştirmek, bu amaçla yörenin izlenecek turistik tanıtma ve propaganda stratejisinin belirlenmesi,
- Yöre turizminin geliştirilmesindeki amaç ve faaliyetlerin belirlenmesini sağlayarak ulusal turizm politikasına uyumlu ve tamamlayıcı olacak yerel turizm politikasının belirlenmesi (Olalı, 1990, 76; Olalı ve Korzay, 1993, 242),
- Yörenin turizm talep analizlerini yaparak, yöre arz ve talebi arasında dengeyi sağlayacak önlemlerin belirlenmesi,
- Yerel alandaki turistik alanların yapısına ve amaçlarına uygun turistik gelişme türlerinin belirlenmesi (Avcıkurt, 2003, 76-77).
- Kamu yönetiminin, yerel halkın kültürel, sosyal ve ekonomik felsefesi ile uyumlu bir turizm geliştirme programını uygulamaya koyması,
- Yörenin sosyo-ekonomik ve demografik yapısının analiz edilmesi,
- Turizm etkilerinin yerel halk üzerindeki olumlu etkilerinin belirlenmesi,
- Bilimsel araştırmalar ışığında yerel halkın memnun olmadığı önemli hususların tespit edilmesi ve önlem alınması,
- Yörede turizm sektörünün gereksinim duyacağı zorunlu işgücünün hesaplanması,
- Yöredeki turistik hizmetler ve mallar için ulusal fiyat politikalarına uyumlu ve rekabet edebilirliğinin göz önüne alındığı fiyat politikalarının saptanması,
- Doğal ve kültürel varlıkların korunması sayılabilir (www.frmtr.com).

Turizmde tesadüflere bırakılmış bir sektörel gelişme, öncelikle turizm faaliyetlerinden yararlanmayı bekleyen yerel halka ardından bölge ve ülke ekonomisine zarar getirir. Plansız bir turizm gelişimi kısa dönemde mikro ölçekte karlılık yaratsa bile, uzun dönemde toplumsal ve çevresel değerler açısından büyük maliyetlerin ortaya çıkmasına neden olabilir (Yağcı, 2003,195). Yerel ölçekte yörenin sahip olduğu potansiyel ve kaynaklara uygun olarak sektörel gelişmenin sağlanması yerel ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesinde temel unsurdur. Yörenin sahip olduğu olanaklar, kendine has özellikleri ve mevcut sorunları, sektörel tercihlerle mekansal analizin birlikte ele alındığı yeni bir planlama yaklaşımını zorunlu kılmaktadır (Yücel ve Ata, 2006,507). Yerel kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için izlenen strateji doğrultusunda sektörel düzeyde yapılacak araştırmalara ve sektörel planlamaya gereksinim duyulmaktadır. Çünkü sektörel planlama, yerel alandaki yatırım önceliklerinin ve diğer sektörlerle bağlantıların nasıl olması gerektiğine yardımcı olur (Gürbüz, 1998,140).

Türkiye’de bugüne kadar uygulanan turizm planlarının ekonomik ve fiziksel planlama çalışmalarıyla sınırlı kaldığı ve planlamanın tüm evrelerinde eksikliklerin bulunduğu ifade edilebilir. Planlama çalışmalarında bugüne dek katılımcı bir uygulama ve dolayısıyla turizmin gelişim sürecinde en çok etkilenen yerel halk, yerel yönetim, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve meslek birlikleri gibi paydaşların konuyla ilgili istek ve beklentilerinin dikkate alınmadığı görülmektedir. Şahbaz ve Akdu’nun araştırmasına göre; yerelde ilgili tüm paydaşların katılımıyla gerçekleştirilen bir planlamanın daha etkili olacağı ve turizm faaliyetleri ile turizmden elde edilen gelirin artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Turizm planlamasının katılımcı turizm planlaması yaklaşımı çerçevesinde ele alınması; turizmle ilgili tüm paydaşları, hükümeti, sivil toplum kuruluşlarını, turizm işletmelerini, esnafları ve halkı planlama sürecine dahil edecektir (Şahbaz ve Akdu, 2010).

Türkiye’de turizm–planlama-kalkınma ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için kalkınma planlarında turizm ve yerel kalkınmanın bu plandaki yerinin incelenmesi gereği ortaya çıkmış ve çalışmanın devamında değerlendirilmiştir.

2.2.5. Kalkınma Planlarında Turizm ve Yerel Kalkınmanın Bu Planlardaki Yeri

Uluslararası ortaya çıkan gelişmelere koşut Türkiye’de turizmin ekonomik kalkınma aracı olarak görülmeye başlanması ve bu konuda ulusal politikalar oluşturulma süreci 1960’lı yıllardan itibaren hız kazanmıştır. 1960’da ekonomik gelişmeyi kalkınma planlarıyla yönlendirmek amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. 1960 yılından sonra bölge planlama yapma ve yaptırma görevi Devlet Planlama Teşkilatı’na verilmiştir. 1963 yılından itibaren başlayan beş yıllık kalkınma planları uygulaması günümüzde 2007-2013 dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı aşamasındadır. Planlı dönem olarak adlandırılan bu süreçte 5 yıllık dönemler halinde hazırlanan kalkınma planları Türkiye’nin sektörel hedefler ve bölgesel stratejilerinin izlenebileceği önemli araçlardır (Naycı, 2009).

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1963-1967): Planda ulusal kaynakların etkin kullanımına özellikle vurgu yapılmıştır. Bu plan döneminde ekonomik kalkınmayı hızlandırmak, sonuçta daha dengeli bir ekonomi oluşmasını sağlamak amacıyla çeşitli bölgelerin potansiyellerine gerekli ilgiyi göstermek amacı hedeflenmiştir (Göymen, 2010,111). Sektörel gelişmeler bölümünde turizmle ilgili mevcut durum tespiti ve hedefler sıralanırken birinci öncelik ülkenin doğal ve tarihi olanakları ile sahip olduğu turizm potansiyelinin en kısa zamanda geliştirilerek elde edilecek gelir ile ödeme bilançosu açığının gelişen turizm aracılığıyla kapatılması bir zorunluluk olarak görülmüştür (Naycı, 2009). Ülkeye kayan turizm talebini karşılamak üzere gerekli konaklama tesislerinin yapımına olduğu kadar propaganda çalışmalarına, hizmet sektörünün ve hediyelik eşya gibi sanayi dallarının da geliştirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Ülke kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle turizm potansiyeli yüksek olan ve kısa sürede sonuç alınabilecek merkezler ile turizm yönünden gelişmiş merkezlerin bulunduğu alanlarda turizmin desteklenmesi planlanmıştır (ÖİK, 2008).

Sektörle ilgili fikirlerin hayata geçebilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılarak, yasa ve tüzüklerin turizmin gelişmesini engelleyici hükümlerinin

değiştirileceği ve Türkiye'nin bütün turizm işlerini gerekli yetki ve olanaklarla düzenli olarak yürütmek üzere bir teşkilatın en kısa zamanda kurulacağı belirtilerek ileriki yıllarda kurulacak Turizm Bakanlığı'nın altyapısı hazırlanmıştır (Naycı, 2009).

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1968-1972): Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın devamı niteliğinde olan ve ilk plandakilere ilave olarak Milli plandan bağımsız bir bölge planı hazırlanamayacağı görüşü benimsenmiştir. Bu plan döneminde; büyüme kutupları (merkezleri) önerilerek, bu merkezlerin ekonomik ve sosyal gelişmeyi çevrelerine yansıtacakları kabul edilmiştir. Büyüme kutupları olarak belirlenen merkezlerde kamu yatırımlarının artırılması, gerekli alt yapının tamamlanarak özel sektör yatırımlarının bu bölgelere çekilmesi hedeflenmiştir (www.dpt.gov.tr). Bölgesel kalkınma politikalarının uygulanmasında temel alınan bölge kriteri Kalkınmada Öncelikli Yörelere kavramıdır. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki iller olmak üzere, ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından geri kalmış yörelere "Kalkınmada Öncelikli Yörelere" olarak isimlendirilmiştir (Poroy, 2004,7). Planlı dönemde başlatılmış olan uygulamaya ilk olarak İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer verilmiştir. 1968 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini kapsayan 22 İl Kalkınmada Öncelikli Yörelere olarak belirlenmiştir.

Plan döneminde, turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel işlevlerinden tam olarak yararlanmak ve turizm gelirini, yabancı turist sayısını ve ortalama tüketim harcamalarını artırmak hedeflenmiştir. İç turizmin geliştirilmesi, turizm yatırımlarının desteklenmesi, altyapı tesislerinin ve örnek tesislerin kamu sektörü tarafından ele alınarak diğer turizm yatırımlarının özel sektöre bırakılması temel ilkeler olarak benimsenmiştir (Kozak ve diğerleri, 2001,114). Planda yatırım teşvikleri için, vergi indirimi, kredi olanaklarının artırılması ve "organize sanayi bölgesi" oluşturulma düşüncesi şekillenmiştir (www.dpt.gov.tr).

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1973-1977): Plan döneminde iç ve dış turizmi geliştirmek, tanıtım, organizasyon ve denetim faaliyetlerini

kitle turizmi esaslarına uygun yürütmek ana hedef olarak belirlenmiştir. Hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için turizm yatırım ve işletmeciliğinde özel sektöre ağırlık verilmesi planlanmıştır (Kozak ve diğerleri, 2001,115-116). Planda turizmi teşvik çalışmalarının ülkenin her tarafına dağılmasının alt ve üstyapı bakımından bazı verimsiz yatırımlara sebep olacağı; bu nedenle yatırımların öncelik bölgelerinde yoğunlaştırılması ilkesinin benimsendiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda yatırımda öncelikli bölgeler olarak Akdeniz, Göreme, Uludağ, Güney Ege ve kısmen Marmara Bölgelerinde arazi kullanımına yön vermek, turistik tesislerin düzensiz olarak gelişmelerini önlemek amacıyla fiziksel planlama çalışmalarına girildiği belirtilmiştir. Önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde hedeflenen turizm politikası kitle turizminin geliştirilmesidir (Naycı, 2009).

Plan döneminde başlayan ekonomik durgunluk ve petrol krizi, Türkiye'deki turizm gelirlerinde, tüm dünyada olduğu gibi, hedeflenen düzeye ulaşmasını engellemiştir (Sezgin, 2001,151).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1979-1983): Plan döneminde, konaklama tesisi yatırımlarının turizmde öncelikli yörelerde yoğunlaştırılması ve kitle turizmi gereklerine uygun tesisler kurulmasının esas alındığı ve bu dönemde fiziksel planlama çalışmaları ile birlikte bu çalışmaların istenilen yönde ve sürede sonuçlanmasını da sağlamak üzere "Organize Turizm Bölgeleri"nin geliştirilmesine başlanacağı ilke olarak belirtilmektedir. Planda "deniz, göl ve nehir kıyılarının kamu yararına kullanılmasını sağlamak, ikinci konut yapımını önlemek amacıyla yasal düzenlemelere ilişkin çalışmaların sonuçlandırılacağı" ifade edilmektedir (Naycı, 2009). Önceki planlardan farklı olarak çevre sorunları başlığı altında "Türkiye'nin taraf olduğu Barcelona Sözleşmesi"ne atıf yapılarak deniz kirliliğine dikkat çekilmektedir. "Ekonomik Amaçlara İlişkin Araçlar" başlığı altında; Türkiye'nin doğal ve tarihi zenginlikleri ve konumunun kitle turizminin kısa sürede ve büyük ölçüde gelişmesine olanak verecek ve yüksek döviz geliri sağlayacak biçimde değerlendirileceği aktarılmaktadır (www.dpt.gov.tr). Bunun için planlanan yerlerde tümleşik turizm merkezlerinin geliştirilmesine ve büyük turistik konaklama tesislerinin yapımına öncelik verileceği belirtilmiştir. Ayrıca yurtiçi

hava ulaşımının etkinleştirileceği; böylece hava alanlarının ülkenin kitle turizmüne açılışını, dışsatımı ve iç ulaşımı kolaylaştırıp hızlandırıcı düzeye getirileceği belirtilmektedir (Naycı, 2009).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1985-1989): Planda tekrar birinci ve ikinci plan dönemindeki uygulamalara dönülerek, bölge planlama benimsenmiş ve aynı zamanda da üçüncü ve dördüncü planda yer verilen Kalkınmada Öncelikli Yörelere uygulamasının devamı öngörülmüştür.

Planda 2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu gereğince belirlenen turizm alan ve merkezlerinin geliştirilmesi öncelik taşımaktadır. Konferans, termal, yat ve kış turizmleri için gerekli altyapı çalışmalarına ağırlık verilmesi planlanmıştır. Üstyapının geliştirilmesi, yatak kapasitelerinin artırılması ve özellikle işletmecilik eğitimi konularının devlet tarafından desteklenmesi, yabancı sermayenin teşvik edilmesi, Turizm Bankası'nın doğrudan yatırım yerine fonlarını kredi olarak kullandırması ve turizm sektörünün ulaştırma sorunlarına cevap verecek tedbirler, turizm sektörü ile koordinasyon yapılarak uygulamaya konulması planlanmıştır (www.dpt.gov.tr).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1990-1994): Planda, "bölge planlaması" kavramının yerini "bölgesel gelişme" kavramının aldığı görülmektedir. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda tanımlanan "16 bölge ayrımı" bırakılarak, bölge planlamasının Kalkınmada Öncelikli Yörelere kaydırılması ilkesi benimsenmiştir. Planda, kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini arttırmak ve işsizliği azaltmak için yöresel potansiyeli bulunan, turizm, el sanatları, hayvancılık, dokumacılık gibi alanlarda girişimcilerin desteklenmesi için gerekli faaliyetlere yer verilmiştir. Aynı zamanda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde terörün ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar paralelinde, bu yörelerde köyünü terk etmek zorunda kalan yurttaşlardan, geriye dönmek isteyenler ile kırsal alanda yaşayan kamulaştırma nedeniyle yerleşim birimleri baraj gölü altında kalan nüfusun yeni iskan alanlarında ekonomik ve sosyal yaşantılarının iyileştirilmesi üzerinde durulmuştur.

Planda turizm alt ve üstyapısının nitelik ve niceliğinin yükseltilmesine ağırlık verilmiştir. Mevcut tesislerde doluluk oranlarını artırıcı, faaliyet mevsimini uzatıcı ve nitelik yükseltici önlemlere yer verilmiştir. Turizm gelirlerinde son yıllarda sağlanan artışı sürekli kılmak için, turizm yatırımlarının özendirilmesine devam edilmesine ve dış tanıtım faaliyetlerine ve eğitilmiş personel açığının kapatılmasına yönelik çalışmalara hız verilmesi planlanmıştır. Doğal güzellikleri ve kültürel değerlerin korunmasına gerekli önceliklerin verilmesi, belirli sahaların korumaya alınarak turizme açılması teşvik edileceği belirtilmiştir. Planda turizm mevsiminin uzatılmasına yönelik önlemler alınması, aile pansiyonculuğunun desteklenmesi, seyahat acentelerinin teşvik edilmesi temel ilkeler olarak benimsenmiştir (www.dpt.gov.tr).

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1996-2000): Bölgesel gelişme ile ilgili politika ve önlemlere en geniş biçimde bu planda yer verilmiştir. Bu planda, diğer planlardan farklı olarak "Bölgesel Dengelerin Sağlanması" başlığı altında; bölgesel gelişme, il planlama, metropollerle ilgili düzenleme konularına yer verilmiştir.

Plandaki temel ilke; ekonomik, sosyal kültürel ve siyasal bir bütün olarak "sürdürülebilir kalkınma" nın, ulusal birlik ve bütünlüğü arttırmak amacıyla bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltıcı yönde ele alınması gerekliliğidir.

Planda turizmin geldiği nokta değerlendirilerek, turizmin çeşitlendirilmesi (golf, kış, dağ, yayla, termal vb.) konusundaki eksiklikler vurgulanmaktadır. İlk defa kıyı alanlarında turizm tesislerinin ve ikinci konut gelişmelerinin yarattığı çatışmalardan bahsedilerek "kıyı yönetimi çalışmaları" yapılması gerektiği aktarılmakta ve Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Kıyı Yönetimi (ATAK) projesi örnek gösterilmektedir. Ayrıca bölgesel gelişme politika ve ilkeleri kapsamında; doğanın, kültür ve tabiat varlıklarının tahribatını en aza indirmek için yerleşmelerin ve gelişme alanlarının yer seçimlerinin belirlenmesinde mevcut doğal koşullar ve ekolojik denge konularının önemle ele alınacağı ifade edilmiştir. Planda sadece

ekosistemleri değil, aynı zamanda kültür ve tabiat varlıklarını da koruyan ve sürdürülebilir kalkınma anlayışını temel alan ve bu amaçla yerel kaynakları harekete geçirebilen bir bölgesel kalkınma yaklaşımı geliştirilecektir ifadesi kullanılmaktadır (Naycı, 2009).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğinin sağlanması sektörün temel amaçları olarak belirlenmiştir (www.dpt.gov.tr). Plan döneminde benimsenen politikalar, turizmde yatak kapasitesinin artırılmasına yönelik stratejiden vazgeçtiğini göstermesi bakımından önemlidir. Yeni strateji turizmin diğer sorunlarının çözümüne yönelmiştir (Kozak ve diğerleri, 2001,119). Diğer planlardan farklı olarak, bu planda “turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel halkın ve yerel yönetimlerin turizm ile ilgili kararlara katılımının sağlanması” benimsenmiştir (Sezgin, 2001,159).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (2001-2005): Bu dönemde, planlı dönemde geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasında için belirlenen hedeflere ulaşılamadığı ifade edilerek, Kalkınmada Öncelikli Yörelere daha hızlı gelişmesini sağlamak için yatırım ve personel politikalarına önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Aydemir, 20024).

VIII. Kalkınma Planı ile turizmin son 20 yıllık süreç içerisinde nasıl geliştiği tartışılırken; sektörde son yıllarda yaşanan sıkıntılara değinilmektedir. Başta kitle turizmi olmak üzere dengesiz turizm gelişmelerinin sadece doğal ve tarihi çevre üzerinde yarattığı fiziksel etkilerden değil, o bölgede yaşayan halkın ekonomik kaynakları üzerindeki olumsuzluklardan da bahsedilmektedir. Bu noktada öne çıkan vurgular şunlardır;

- Turizm açısından önemli merkezlerdeki ulaşım altyapısının özellikle havaalanlarının geliştirilmesi konusunun önemini koruduğu

belirtmiştir. Bu yaklaşım altyapıya ilişkin geçmiş bakış açısının devam ettiğini göstermektedir.

- Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihi ve sosyal çevreyi kollayıcı koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özen gösterileceği belirtilerek doğa dostu turizme vurgu yapılmaktadır.
- Planda, sürdürülebilir gelişmenin bir ilkesi olarak yerel halkın ekonomik kaynaklarının devamlılığı ve karar verme sürecine katılımının hedeflendiği görülmektedir.
- “Turizme yönelik arazi kullanım planları yapma, yaptırma, onama sürecini yeniden tanımlayan, yetkileri belirleyen ve etkin bir denetim sistemi getiren bir yasal düzenleme yapılacağı” belirtilmektedir. Bu ilke kapsamında daha sonraki yıllarda yapılan yasal düzenlemeler ile Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ilan edilerek bu alanlardaki tüm ölçekteki plan yapma yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilmiştir (Naycı, 2009).

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (2007-2013): Planda stratejik amaçlar; rekabet gücünün artırılması, istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğin artırılması gelişme ekseninde değerlendirilmiştir. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bölgesel gelişme politikasının merkezi düzeyde etkinleştirilmesi, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele bağlı gelişmenin sağlanması, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması ile kırsal kalkınmanın ve bölgesel gelişmenin sağlanması amaçlanmıştır (www.dpt.gov.tr).

Planda, kamunun yerel kalkınmaya ilişkin destek politikaları, bölgesel gelişme düzey ve potansiyelleri dikkate alınarak gözden geçirilecek; başta mekansal odaklı devlet yardımları olmak üzere, girişim sermayesi, mikro kredi kurumları, farklılaştırılmış asgari ücret uygulaması ve girdi maliyetlendirilmesi gibi yatırım, üretim ve istihdamı arttırıcı yeni araçlar geliştirileceği ifade edilmiştir (DPT, 2006, 37).

Planda bölgelerde; yenilikçi, rekabet edebilir, dinamik ve yüksek katma değer yaratabilen öncü sektörler seçileceği ve destekleneceği belirtilmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planında turizm sektörü,

- Ülkedeki refah ve gelişmişlik dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendirilerek, turizm potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizm geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması hedeflenmektedir. Yeterince ele alınmamış yörelerden biri olan Tunceli ilinin sahip olduğu turizm potansiyelinin değerlendirilerek yörede turizmin geliştirilmesi, ilin ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlayacaktır.
- Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özen gösterilmesi,
- Sektörde yeni kapasite yaratmanın yanı sıra mevcut ürünün niteliğinin yükseltilmesine ağırlık verilerek, yeni aktörlerin, tanıtım, pazarlama, altyapı, turizm eğitimi ve çevre konularında görevleri ile kamunun turizm sektöründeki rolünün yeniden tanımlanması,
- Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla varış noktası yöntemine ağırlık verilerek golf, kış, dağ, termal, yat, kongre turizmi ve eko turizm ile ilgili yönlendirme faaliyetlerinin sürdürülmesi planlanmaktadır. Türkiye’de Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamında belirlenen, yeni potansiyel alanlar yaratma amacına hizmet edebilecek illerden biri olan Tunceli ili golf, kış, dağ, termal ve eko turizm ile ilgili turizm potansiyeline sahiptir.
- Türkiye’nin fiyat, hizmet kalitesi ve jeotermal kaynaklar açısından rekabet üstünlüğü göz önüne alınarak, sağlık turizminin desteklenmesi,
- Mevcut kapasiteleri karlılık sağlayacak fiyat ve doluluk oranlarında dolduracak talep yaratılincaya kadar, turizm teşviklerinde pazarlama alanına, hava ulaştırmasına ve toplam kalite iyileştirilmesine öncelik verilmesi,

- Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve kullanıcıların turizmle ilgili kararlara ve kamu eliyle yapılacak fiziki altyapının finansmanına katılımın sağlanması,
- Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı'nın hazırlanması,
- Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonun, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sisteminin getirilmesi,
- Kültür turizminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmaları bağlamında, otantik özellikleriyle korunarak turizme açılan yöresel örneklerin çoğaltılmasının desteklenmesi hedeflenmektedir (www.dpt.gov.tr).
- Başbakanlığın yüklenmiş olduğu icrai fonksiyonlarından arındırılarak asli görevine döndürülmesi ve örgütsel yapısının küçültülmesi amacıyla Başbakanlığa bağlı olan ve Başbakanlıkla ilgili kurum ve kuruluşların sayısının azaltılması amacıyla Kültür Bakanlığı Turizm Bakanlığı ile birleştirilmiştir.
- Turizm gelirlerinin Dokuzuncu Kalkınma Plan dönemi sonunda 36.4 milyar dolara, ziyaretçi sayısının 38 milyona, yurtdışına çıkacak vatandaş sayısının ise 15 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.
- Dokuzuncu Kalkınma Plan dönemi sonunda belgeli toplam yatak sayısının 950 bin olması, inşa halindeki ve proje aşamasındaki tesislerin tamamlanması ve ikinci konutlardaki turizme açılan yataklarla birlikte, toplam yatak sayısının 1.3 milyona ulaşması beklenmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda "turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere 'Turizm Sektörü Ana Planı' hazırlanacaktır" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadede yer alan hedef Türkiye Turizm Stratejisi 2023 çalışması Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) hedefleri ile uyum içinde hazırlanmıştır (Türkiye Turizm Stratejisi-2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013, Türkiye'nin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek Türkiye'nin turizmden alacağı payı artırmayı hedeflemektedir.

Çalışma kapsamında, kıyı alanlarında turizm potansiyeli yüksek alanların "Turizm Kentleri" şeklinde bölgesel ölçekte ve özel sektör yatırımlarını özendirici "arazi, geliştirme modeli," anlayışında planlanması ve geliştirilmesi söz konusudur. Bu şekilde sadece kıyı şeridi değil kıyı gerisindeki alanların ve hatta yerleşmelerin bir bütün olarak planlanması, turizm çeşitliliğinin artırılması, mevcut yerleşmelerin iyileştirilmesi ve dönüşümlerinin sağlanması politikalarıyla, turizm sektörünün sürdürülebilirliği hedeflenmektedir.

Planlama kısmında; turizm sektöründeki planlamanın esnek, şeffaf ve hesap verebilir, yönetim ve uygulama etaplarında katılımcı ve sürdürülebilir gelişim niteliklerine sahip stratejik planlama anlayışına dayanması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Yatırım kısmında ise; genel olarak, sektörde Katma Değer Vergisi (KDV) indiriminin yatırımları hızlandıracağı, turizm sektöründe yatırım ve danışmanlık hizmeti veren firmaların belirli standartlara getirilmesi, belge verilmesi, bölgeye ve turizm türüne özgü yıllık teşvik sistemlerinin gerekliliği gibi konular ele alınmaktadır.

Örgütlenme kısmında, sektör için iyi yönetim ve bunun etkin kılınması için ulusal, bölgesel, il düzeyinde ve nokta bazında konseylerin kurulması önerilmektedir. Bu çerçevede, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Ulusal Turizm Belgeleme, İç Turizm Araştırma ve Yönlendirme ve Turizm Eğitimi Yönlendirme gibi birimlerin kurulmasını sağlayacak yasal ve örgütsel düzenlemelerin yapılmasının önemi vurgulanmaktadır. İç Turizm Stratejisi'nde, genel olarak iç turizmle ilgili istatistiklerin derlenmesi ve iç turizmi özendirici kampanyaların önemi üzerinde durulmaktadır.

Araştırma-geliştirme kısmında, ilerleyen dönemde ulusal düzeyde turizm sektöründe araştırma geliştirmeden sorumlu kuruluşlar ve görevleri hakkında öneriler sunulmaktadır.

Hizmet kalitesi kısmında; turizm sektöründe sürekli eğitim, müşteri memnuniyeti, Toplam Kalite Yönetimi konusunda karar vericilerin bilinçlendirilmesinin gerekliliği, mesleki niteliklerin standardizasyonu ve belgelendirilmesinin önemi vurgulanmaktadır.

Ulaşım ve Altyapının Güçlendirilmesi kısmında; turizmin gelişimi ve çeşitlenmesinin olmazsa olmaz koşullarından biri olan altyapının geliştirilmesi ile birlikte ulaşımın çeşitlendirilmesi ve niteliğinin yükseltilmesi olduğu belirtilerek bu alanlarda kamunun maliyetini en aza indirecek özel sektörü ön plana çıkaracak çeşitli uygulamalara girişilmesinin önemi ele alınmaktadır.

Tanıtım ve Pazarlama kısmında, reklam kampanyaları, markalaşma ve imajın öneminin altı çizilmektedir.

Eğitim kısmında, turizm sektöründeki eğitimin ölçülebilir sonuçlar içermesi, sektörde yer alan aktörlerin sürekli eğitimle niteliklerinin iyileştirilmesi ve turizm eğitiminin nitelik ve nicelik olarak üst ölçekli kararlar düzeyinde yönlendirilmesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın etkin rol oynamasına vurgu yapılmaktadır.

Kentsel Ölçekte Markalaşma kısmında; Türkiye'de turizmde markalaşan şehirler ve kültür turizmi kapsamında yapılması gereken çalışmalar yer almaktadır.

Turizm Türlerinin Çeşitlendirilmesi kısmında, gelecek dönemde, öncelikle geliştirilmesi planlanan turizm türleri (sağlık ve termal, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, eko-turizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizmi) ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmektedir.

Turizm Gelişim Bölgeleri, Turizm Koridorları, Turizm Kentleri ve Eko-turizm Bölgelerinin geliştirilmesi kısımlarında tematik ve yönlendirici nitelikte

bir yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşım kamu kaynaklarını ve özel sektörü bir anlamda öncelikli turizm gelişim bölgelerine yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca alternatif turizm türlerinin ulusal ve bölgesel ölçekte nasıl, nerde ve hangi ölçütler çerçevesinde geliştirileceği konusunda bilgiler verilmektedir.

2012-2014 Orta Vadeli Programda ve 2012 Programında turizm sektöründe, küreselleşmenin ortaya koyduğu dinamikleri barındıran, ülkeye daha çok turist gelmesinin yanı sıra hizmet kalitesini artırmaya çalışan, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, doğal sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, Türkiye turizminin karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun olarak, golf, termal, kongre, kruvaziyer, sağlık turizmini ön plana çıkaran bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

Kalkınma planları genel olarak değerlendirildiğinde yerel düzeyde kalkınmanın VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan itibaren gündeme geldiği hatta turizm gelişiminde baş aktörlerden olan yerel halkın ve yerel yönetimlerin, kararlara katılımının ve desteklerinin sağlanmasına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Sağlıklı bir planlama ile turizmin sağlayacağı avantajlardan yararlanılarak, kalkınma hamlelerinin gerçekleştirilmesinde turizm sürükleyici sektör misyonunu yerine getirebilecektir. Çalışmanın devam eden bölümünde planlı bir gelişim süreci izleyen turizmin yöreye sağlayabileceği katkıların neler olabileceği, bir başka ifadeyle turizmin yerel kalkınmadaki önemi üzerinde durulacaktır.

2.2.6. Turizmin Yerel Ekonomik Kalkınmadaki Önemi

Dünyada en hızlı gelişme performansı gösteren ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında önemli etkileri olan sektörlerden birisi de turizmdir. 1980'lerin başında ABD'nin ve Batı Avrupa'nın birçok kentinde turizm sektörü yerel ekonomik kalkınmanın ve kentsel yenilenmenin temel odağı olmuştur. Bununla birlikte turizm Batı Avrupa'da nüfus kaybı yaşayan

birçok kırsal alanda ekonomik kalkınmanın yerel sürükleyicisi olarak tanımlanmıştır (Eceral ve Özmen, 2009).

Tarım ve sanayi faaliyetleri açısından yeterli kaynak ve gelişme olanaklarına sahip olmayan ancak; zengin turizm potansiyeline sahip alanlar teşvik edici, destekleyici, planlı ve etkin bir turizm politikası uygulaması ile turistik yönden kalkındırılabilir ve turizm sektörünün gelişmesi ile kalkınma arasındaki doğru yönlü ilişkinin bir sonucu olarak yerel ekonomik kalkınma sağlanabilir (Bahar ve Kozak, 2006, 141; Tunçsiper ve Yılmaz, 2009).

Turizmin yerel ekonomik kalkınmadaki önemi, turizmin yöreye etkileri göz önünde bulundurularak incelenecektir.

2.2.6.1. Turizmin Yöreye Gelir Etkisi

Turistlerin seyahat etmek amacıyla gittikleri ülkelerde veya bölgelerde, konaklama, gezi-eğlence, yeme-içme, ulaşım, alışveriş, hediyelik eşya gibi gereksinimlerini karşılamak amacı ile yaptıkları harcamalar söz konusu yerin ekonomik olarak gelirinin artmasına neden olmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006,135).

Turistlerin yapmış olduğu ilk harcamaların neden olduğu dolaysız gelir etkisi yanında, bu gelirlerin ekonomi içindeki devrinin yarattığı dolaylı ve uyarılmış etkiler de mevcuttur, bu etkilere “ikinci derece etkiler” denir (Olalı ve Timur, 1986, 59). Turistlerin yaptığı direkt harcamalar; ekonomide konaklama tesisleri, yiyecek-içecek işletmeleri, ulaştırma işletmeleri, dükkânlar vb. için dolaysız gelir etkisi yaratmaktadır. Turizm gelirlerini elde eden birimlerin yaptıkları harcamalar ise dolaylı gelirleri oluşturmaktadır. Turizm işletmelerinin istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler, stok teşkili için yaptıkları alımlar, ek bir talep yaratacağından bu ek talebin karşılanması için istihdamın artırılması yada ücretlerin yükselmesi ve üretimin artırılması kişisel gelirlerde bir artış yaratmaktadır. Kişisel gelirlerin yükselmesine paralel olarak artan tüketim harcamaları ekonomide uyarılmış etkiler yaratarak bir canlanmaya neden olmaktadır.

Turizmin gelir etkisini tam ortaya koyabilmek bakımından; turistik tüketim harcamalarının gelir etkisi yanında, turistik yatırım harcamalarının da gelir etkisini incelemek gerekmektedir. Yörede artan turizm talebini karşılamak amacıyla turistik yatırımların yapılması sonucu oluşan harcamalar gerek turizm sektöründe gerekse sektörü belirleyen diğer sektörlerdeki üretim faktörlerinin gelirlerini arttırmaktadır (Olalı ve Timur,1988,106-108).

Turizm sektörünün gelişmesi ile turizmin yöreye gelir etkisinin artması, hem yöredeki temel sektörlerde, hem de diğer sektörlerde istihdam yaratılmasında yol gösterici olacaktır. Turizm sektörünün gelişmesinin sonucu, yörede ikamet edenler, evlerini pansiyon olarak turistlere kiraya verme yoluyla bir gelir elde edeceklerdir. Bununla birlikte, aile ve turistlerin aynı çatı altında birlikte yaşamaları sosyo-ekonomik kalkınmaya olumlu yönde katkı sağlayacaktır (Çeken, 2008).

Ayrıca değinilmesi gereken bir başka husus da; yörede turizmden sağlanan vergilerin yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı olmasıdır. Sektörde kullanılan üretim faktörlerinden, işletmelerden veya bunların gelirlerinden, turizm faaliyetlerinden elde edilen diğer kazançlardan alınan vergiler, su ve temizlik harçları, haberleşme ve ulaşırmadan sağlanan vb. gelirler yerel yönetimlerin gelirlerini oluşturmaktadır. Yörede turizm vasıtasıyla elde edilen tüm bu gelirler, diğer sektörler aracılığıyla zor hatta olanaksız olan döviz ve vergi gelirlerinin yükseltilmesi anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2009).

Turizmin ekonomik etkileri genellikle olumlu yönleri ile ele alınmaktadır. Oysaki bir bölgede meydana gelen turizm hareketlerinin her zaman olumlu ekonomik etkiler meydana getireceğini söylemek mümkün değildir. Turizmin zaman içindeki gelişimi, turizmden sağlanan faydanın azalacağını yada olumsuz gelişmelere neden olacağını göstermektedir (Bahar ve Kozak, 2006,144). Turizmin olumsuz etkilerinden birisi ithalat etkisidir. Turistlerin ithal mal tüketmeleri, bu tür tüketime yerli halkı özendirmeleri, turistik yatırımlarda ithal malzemelerin kullanılması ve yabancı sermayeli turistik işletmelerin yabancı personelinin ücret ve kar transferi

yapması gibi nedenlerle ülke dışına döviz çıkışı da olabilmektedir. Makro iktisat teorisinde milli-gelir harcama akımından “sızıntı” olarak adlandırılan bu durum, turizmin çoğaltan etkisini azaltmaktadır. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, bir yörede sızıntı oranının yüksek olması, yöreye kalan gelirin de düşük olmasına neden olmaktadır (www.ekitapyayin.com).

Turizmin yöreye olumsuz ekonomik etkileri içerisinde ifade edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise; “yabancı turistlerin ihtiyacı olan tüm turizm mal ve hizmetlerinin coğrafik olarak soyutlanmış resortlar içerisinde karşılandığı turizm tipi olan anklav turizmi içerisinde değerlendirilen “her şey dahil sistemdir”. “Her şey dahil” sistemi ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, satışın turist gönderen ülkede yapılmasından dolayı, bu satıştan turistin geleceği ülke yeterince kazanç sağlayamamaktadır. Ayrıca, turistler tüm zamanlarını resort, tatil köyü gibi alanlarda geçirdikleri ve tüm gereksinimlerini bu alanlarda karşılayabildikleri için yerel halkın turizmden kazanç sağlama olanağı kalmamaktadır. Bu turizm türünün yerel ekonomiler üzerinde daha zayıf refah artırıcı özelliğe sahip olduğu söylenebilir (Önal, Düzakın ve Çiftçi, 2006, 89; Soyak, 2005, 31).

2.2.6.2. Turizmin Yörede İstihdam Etkisi

İstihdam kavramı bazı yazarlar tarafından; çalışma arzusunda olan, iş arayan veya emek arzı olarak tanımlanırken, bazılarına göre ise, ekonomide çalışma istek ve arzusunda olan tüm yetişkin insanların iş bulup çalışmaları olarak ifade edilmiştir.

Turizmin parasal etkilerinin yanı sıra, ekonomide yarattığı etkilerin en önemlisi emek-yoğun üretim tekniğinden kaynaklanan istihdam etkisidir (Korzay, 1992). Bu nedenle, turizm sektörü kendisinin doğrudan istihdama katkıda bulunması ve bu sektöre girdi veren diğer sektörlerle de dolaylı istihdam olanakları sağlaması dolayısıyla, ülkedeki toplam istihdamı etkilemektedir (Coltman, 1989, 226-227). Yerel bir alanda turizmin gelişimine ve talebin yoğunluğuna bağlı olarak, sektörün istihdam yaratma özelliği yöre ekonomisinde de benzer etkiler yaratacaktır. Bu etki direkt (doğrudan),

endirekt (dolaylı) ve ek istihdam (uyarılmış) olmak üzere üç şekilde gerçekleşir.

- **Direkt istihdam;** turizm sektöründe doğrudan yaratılan istihdamdır. Sektörün emek-yoğun üretim tarzı ile çalışması, makineleşme ve otomasyona gitmenin sınırlı oluşu direkt istihdam etkisini artırır.
- **Endirekt istihdam;** turizm sektörüne mal ve hizmet veren yan sektörlerde yaratılan istihdamdır.
- **Ek istihdam;** bölge sakinlerinin turizmden elde ettiği gelirleri yeniden harcaması sonucu meydana gelen istihdamdır (Şahin, 1990).

Turizm sektörü yapısı gereği yarı nitelikli ve niteliksiz işgücünü bünyesinde barındırmakta, sektör çalışanları içinde kadın işgücü ve genç işgücü oranını artırmaktadır (Vanhove, 2005, 203). Bir yörede turizmin gelişmesine paralel olarak turistik tesis yatırımlarının artması, işgücünü talebini artıracak gibi, turizmde genellikle birçok iş, yüksek beceri düzeyinde olmayı gerektirmediğinden bu işler için gerekli işgücünün turizmin geliştiği yöreden sağlanması, yörede işsiz kesim, kadınlar ve çeşitli kesimler için geniş bir iş fırsatı sağlayacaktır (Yılmaz, 2011).

Turizm sektörünün ekonomide istihdam yaratıcı özelliği bulunmasına rağmen, sektörün mevsimsellik özelliği, sektörde genel olarak eksik istihdam şartlarının geçerli olması sonucunu doğurmakta ve istihdam edilen personel sayısında aşırı dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu durum hem ekonomik hem de toplumsal açıdan bir maliyet yaratmaktadır. Turizm sektöründe kadınların, part-time çalışanların, ikinci bir işi olanların ve çok genç yada çok yaşlı kişilerin çalıştırıldığı yaygın olarak gözlenmektedir. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta da; ev kadınları, öğrenciler ve emekliler gibi işsizlik istatistiklerinde yer almayan kişilerin, mevsimlik olarak yoğun bir biçimde işe alınmaları nedeniyle, turizm sektörünün işsizlik sorununun çözümüne katkısı ilk bakışta görüldüğü kadar fazla olmadığıdır (Oktayer ve diğerleri, 2007, 94).

2.2.6.2.1. Turizmin Yöredeki Diğer Sektörlere Etkisi

Turizm sektörü turistik gereksinimlerin karşılanmasında ekonominin bütün sektörlerinden yararlandığı gibi, diğer sektörler de turizm sektöründen faydalanmaktadır. Ancak turizmin hem arz hem de talep yönü ile ekonomi içerisinde birçok sektörle ilişkide olması turizmin tüm etkilerinin ortaya çıkarılmasını yada ölçülmesini zorlaştırmaktadır. İkinci olarak turizm sektörü "sektörler kesiti" özelliği nedeniyle birçok sektörden pay almakta, yani birçok sektörü doğrudan ve birçok sektörü de dolaylı olarak etkilemektedir. Bu durum sağlıklı ve yeterli veri elde edilmesini de zorlaştırmaktadır (Unur, 2004,115).

Turizm sektörünün bir yörede gelişmesi, hiç kuşkusuz o yöre ekonomisinin canlanmasına ve hareketlenmesine yol açmakta; kendi alt sektörleri olan konaklama işletmeciliği, seyahat işletmeciliği, yiyecek-içecek işletmeciliği gibi alanların yanı sıra tarım ve sanayi gibi diğer sektörlerle de yakın girdi çıktı ilişkisi içine girmektedir (Oktayer ve diğerleri, 2007, 94).

Turizmin Tarım Sektörü Üzerindeki Etkisi; turizmin dolaylı olarak etkilediği sektörlerden en önemlisi tarım sektörüdür. Tarım sektörü üzerindeki etkisi iki başlık altında değerlendirilebilir. Bunlardan ilki; turizmin tarım sektörü üzerinde gelir yaratıcı bir etkiye sahip olmasıdır. Tarım ürünlerine talebin artmasıyla üreticilerin gelirleri artmakta, arazi sahiplerinin arazilerini kamp alanı olarak turizme açmaları ek bir gelir elde etme olanağı sunmaktadır. Turizmin tarım sektörü üzerindeki ikinci etkisi ise istihdam açısından değerlendirilebilir. Tarım sektöründeki mevsimlik işsizlik ve atıl kapasite durumlarının turizmin yarattığı istihdam olanakları ile azaltılması mümkündür (Bahar ve Kozak, 2006,143).

Turizmin tarım sektörüne sağladığı yararlar yanında; bazı problemler doğurduğu da görülür. Turizm sektöründe tahsisler yüzünden; kullanılabilir tarım alanlarının daralması, turistik yörelerde kaynakların turizm sektörüne akması örnek olarak verilebilir (Olalı ve Timur, 1986,111, Bahar ve Kozak, 2006:143). Ayrıca verimli tarım alanlarının ve zeytinliklerin ekonomik yararı

olmayan yılda birkaç kez kullanılan yazlık konut yapımına bırakılması, çarpık yapılaşmaya, erozyon riskine ve Türkiye için önemli bir zenginlik olan tarım ürünlerinin azalmasına neden olmaktadır (Oktayer ve diğerleri, 2007, 108).

Turizmin Sanayi Sektörü Üzerindeki Etkisi; tüketim malı üreten sanayiler üzerinde turizmin etkisinin fazla olduğu görülmektedir. Turistik gereksinimlerin yönlendirdiği talebe uyum sağlanması amacıyla gıda, içki, tütün mamulleri, dokuma, giyim gibi sanayi kollarında üretilen malların turistik standartlara uygun olmasına çalışılır. Turizmin ara malı üreten; deri ve deri mamulleri, cam, seramik, sıhhi tesisat, demir ve çelik gibi sanayi kesimi üzerindeki etkisi yüksektir. Yatırım malı üreten sanayiler üzerinde turizmin etkisi oldukça azdır. Yalnızca ulaştırma araçları üreten sanayilerde turizmin gerektirdiği bazı değişiklikler yapılmaktadır (Bahar ve Kozak, 2006,143).

Turizmin sanayi sektörü üzerindeki ağırlıklı etkisi, turizm yatırımlarının artmasıyla birlikte bu yatırımlarda kullanılan sanayi malları üzerinde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; ağır sanayi ürünleri başta olmak üzere, çimento, demir, çelik, bilgisayar teknolojileri, karayolu, deniz ve hava limanları gibi altyapı olanakları ile inşaat, orman, seramik gibi diğer sanayi ürünlerini kapsamaktadır (Bahar ve Kozak, 2006,143).

Turizmin Hizmet Sektörü Üzerindeki Etkisi; turizmin gelişmesi, yörede turistik hareketlenmenin olmasına ve yatırımların artmasına, hizmet sektörünün önem kazanmasına ve gelişmesine neden olur.

Turizmin önemli ölçüde etkilediği sektör, kendisinin de içinde yer aldığı hizmetler sektörüdür. Gelişen turizmin yerel alanda etkilediği üretim sektörleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Bahar ve Kozak, 2006,144);

- Cari tüketimle ilgili üçüncü üretim sektörünün gelişmesine yardımcı olur (Bakkal ve manavda satışı sunulan ekmek, et, süt, meyve-sebze vb. ürünler gibi).

- Donatım sanatlarıyla ilgili üçüncü üretim sektörünün gelişmesine yardımcı olur (Çeşitli teknik hizmetleri sunmakla sorumlu elektrikçi, boyacı, demirci, inşaat işçiliği gibi).
- Konforla ilgili üçüncü üretim sektörünün gelişmesine yardımcı olur (Moda evleri, spor malzemeleri, parfümeri, gazeteci, pastane, çay salonu, çiçekçi gibi).
- Yardım ve güvenlik hizmetleriyle ilgili üçüncü üretim sektörünün gelişmesine yardımcı olur (Bunları sunmakla sorumlu sağlık tesisleri, banka, sigorta, güvenlik sektörü gibi).
- Toplum arasında lüks olarak kabul gören hizmetlerle ilgili üçüncü üretim sektörünün gelişmesine yardımcı olur (Kuyumcu, gece kulübü, sauna, antikacılar gibi).
- Tatil ve turizme yönelik hizmetlerin yerine getirilmesine destek olur (Ulaşım, benzin istasyonları, eğlence merkezleri, animasyon ve rekreasyon etkinlikleri vb.).
- Bir alanda turizmin gelişimi ile birlikte o alanda kapsamındaki kamu hizmetleri de gelişir (Yol, su, elektrik, haberleşme, kanalizasyon, sosyal konutlar gibi).

Turizm sektöründe çalışan personelin mutlaka mesleki formasyona sahip olması gerektiğinden, sektörde istihdam edilecek personele belli beceri ve tecrübenin kazandırılması, aynı zamanda hizmet sektöründe de kaliteyi arttırıcı bir rol oynamaktadır (Oktayer ve diğerleri, 2007,110).

2.2.6.3. Turizm Sektörünün Yöreye Yatırım Etkisi

Turizm sektöründe yatırım kavramı; altyapı yatırımları ve üstyapı yatırımlarını (konaklama ve yan hizmet tesislerinin kurulması) ifade etmektedir. Ancak mevcut altyapının ve turizm tesislerinin genişletilmesi, yenilenmesi ve turizm ürünlerinin geliştirilmesi amacıyla yapılan harcamalar da (diğer hizmet tesisleri yatırımları) turizm yatırımı içinde düşünölmelidir (Şenel, 2007). Turizmin en önemli ekonomik etkilerinden biri de yöreye yapılan yatırımlardır. Çünkü yapılan yatırımlar, yöre ekonomisine doğrudan ve dolaylı olarak birçok önemli etkiler yaratmaktadır. Turistik talebi

karşılama hazır hale gelebilmenin temel şartı, altyapı ve üstyapı çalışmalarıyla birtakım yerel hizmetlerle hazır olabilmektir (Yılmaz, 2011).

Turizm Sektörünün Yöredeki Altyapı Yatırımlarına Olan Etkisi; yerel kalkınmanın sağlanabilmesi için en önemli faktör altyapıdır. Altyapının gelişmesi sadece doğrudan üretimi ve tüketimi etkilemez, aynı zamanda yerel bir alanın; çıktı, gelir ve istihdamının artması ve yaşam kalitesinin yükselmesi yönünde de katkıda bulunur.

Altyapı yatırımları genel (fiziksel) altyapı ve özel yada turizme özgü altyapı yatırımları olarak iki kısma ayrılabilir. Genel altyapı; sektörden bağımsız olarak yöre için yapılmış temel kamu hizmetleri yani; su, enerji, kanalizasyon, ulaştırma, haberleşme vb. hizmetlerdir. Turizme özgü altyapı yatırımları ise; turistik tesislerin ve turistik gereksinimlerin yaygınlaştırılması olarak ifade edilebilir (Oktayer ve diğerleri, 2007,110).

Yerel alanda turizm faaliyetlerinin başlaması, turizmin gelişmesi ve turizm ile ilgili kararların alınması ile yerel alanın altyapı özellikleri arasında direkt ilişki vardır. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin verimli çalışabilmesi bulunduğu yerel alandaki altyapı yatırımlarının durumuna bağlıdır. Bu sebeple altyapının yeterli hale gelebilmesi ile turizmin gelişmesi arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, turizmin gelişmesi için altyapı yatırımlarına gereksinim duyulduğu gibi, turizmin gelişmesinin de altyapı yatırımlarını etkilemesidir. Turizmin gelişmesi durumunda altyapı kullanımında etkinlik sağlanır (Yılmaz, 2011). Mevcut altyapıyı geliştirmenin ekonomik yapılabilirliği artar. Ayrıca yöre halkının kitle ulaştırma sistemlerinde yüksek standartlara, elektrik, su vb. altyapı hizmetlerine, alışveriş ve eğlence merkezlerine kavuşmaları yoluyla sosyal refah sağlanmış olur. Altyapı faktörü içerisinde bahsedilmesi gereken bir diğer önemli husus; doğal altyapı ve sektörün doğal altyapıya etkisidir. Çünkü bir yerel alanda turizmin gelişebilmesi, turizmin en önemli sermayesi olan doğal faktörlere bağlıdır. Doğal altyapı faktörlerinin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesilleri "sürdürülebilirlik" ilkesi doğrultusunda miras olarak

birakılması için turizm yöreye fayda sağlamaktadır (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008).

Turizm Sektörünün Yöredeki Üstyapı Yatırımlarına Olan Etkisi; turizm sektörünün gelişmesi için önem taşıyan ve turizmin gelişmesi ile birlikte değer kazanan diğer bir faktör de üstyapı yatırımlarıdır. Turistik üstyapı; turistlerin barınma, beslenme ve eğlenme gereksinimlerini karşılamak üzere, altyapı hizmetleriyle desteklenen turistik tesisleri ifade etmektedir. Turistik tesisler; otel, tatil köyü, pansiyon, alışveriş merkezleri, eğlence yerleri, müzeler, spor alanları vb. tesisleri ihtiva eder (Oktayer ve diğerleri, 2007, 118; Demirkol ve Oktay, 2004, 33). Turizmin tipik özelliği, birbirinden farklı dallarda faaliyet gösteren çok sayıda küçük birimlerden oluşmasıdır. Bu birimler arasında küçük lokantalar, moteller, oteller, çamaşırhaneler, el sanatları satış dükkânları vb. sayılabilir. Böylelikle, yönetimin altyapıya ve bazen de üstyapıya yatırım yapması, birçok küçük işletmelere yatırım yapılmasını teşvik eder. Bu işletmelerin sermaye gereksinimlerinin nispeten düşük olmasıyla birlikte, yapılan yatırımlar hızla sonuç vermektedir.

Turizm sektöründe konaklama, yeme-içme ve eğlenceye yönelik tesisler turizmin birincil üstyapısını meydana getirmektedir. Birincil üstyapı yanında turist akımını çeken varlıklara içerik ve nitelik kazandıran yada varlıklara ulaşmayı sağlayan yapısal ve kurumsal bir ikincil üstyapı mevcuttur. İkincil üstyapı, turizm sektörünü kendi altyapısı ile bütünleştirir. İkincil üstyapı (Oktayer ve diğerleri, 2007, 122):

- Ulaşım araçları,
- Jeo-ekonomik varlıklar,
 - Kıyı turizmini sağlayan donanım,
 - Dağ turizmi için teleferik ve dağcılık donanımı,
 - Kış turizmi için kayak donanımı,
 - Termal turizmi için sağlık tesisleri,
- Tarihsel nitelikteki varlıklar, müze düzenlemesi ve hizmetleri, restorasyon vb.

- Boş zaman değerlendirmeye yönelik donanım ve düzenlemeler,
- Sağlık, güvenlik ve günlük yaşamla ilgili hizmetler (Sağlık hizmetleri, çocuk oyun ve bakım alanları vb.) olarak sınıflandırmak mümkündür.

Sonuç olarak bir turistik alanda turizmin gelişmesi ile birlikte, alt ve üstyapı olanakları miktar ve kalite olarak artar. Böylelikle yeni gelir ve istihdam olanakları yaratılmış olur.

2.2.6.4. Turizm Sektörünün İnsan Kaynaklarına Etkisi

Kalkınma, fiziki (maddi) ve insan (beşeri) kaynaklarının, nicel ve nitel yönden konumuna bağlı bulunmaktadır. Özellikle fiziki kaynakların değerlendirilip ekonomik sürece aktarılmasında büyük fonksiyonu olan insan faktörü; kalkınmanın gerçekleştirilmesinde çok önemli bir yere sahiptir (Tunç, 1998).

Turizmin yerel alandaki insan sermayesi üzerine olan etkilerinden biri; turizm eğitimi almış işgücünün tercihinin öncelikli olarak turizmin geliştiği destinasyonlar olmasından dolayı eğitilmiş ve vasıflı işgücünü yöreye çekmesi ve turizm sektörünün emek-yoğun bir sektör olmasından dolayı istihdam yaratması (özellikle sektör kadınların ve gençlerin istihdam edilmesini etkin rol oynamaktadır), yöre halkına doğrudan veya dolaylı yeni iş olanakları sağlamasıdır. Hizmetler sektörü içerisinde özellikle turizm sektörü; yeni istihdam olanakları yaratma özelliğinden dolayı, işsizlik oranının yüksek olduğu ülkeler açısından önemli bir sektör konumunda bulunmaktadır (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009).

Yörede turizm sektörünün gelişmesi; halkın yaşam standartlarının yükselmesini sağlayarak, yerel alanın eğitim, sağlık, kültürel faaliyetler vb. sosyo-ekonomik değerlerinin artmasını ve bunun bir sonucu olarak da insan kaynaklarının kalitesinin artmasını sağlayacaktır.

Kısaca özetlemek gerekirse; turizmin yerel alanda bilinçli bir şekilde gelişmesi yerelin beşeri sermayesi üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır.

2.2.6.5. Turizm Sektörü ve Kamu Harcamaları Etkisi

Turizm, başta bölgesel kalkınmaya yaptığı katkılar, yatırımcıları uyarıcı etkileri, sağladığı gelir ve istihdam olanakları olmak üzere çok sayıdaki nedenden dolayı kamu kesiminin üzerinde önemle durduğu sektörlerin başında gelmektedir (Yağcı, 2003). Kamu kesiminin altyapı hizmetlerini gerçekleştirmesi, doğrudan turizm sektörünün gelişimi için olmasa da turizm alanlarına ulaşılabilirliğin ve dolayısıyla turizm sektörünün gelişiminin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Kamu kesiminin turizm için yapmış olduğu harcamalardan bazıları; gerekli altyapıyı hazırlama çalışmaları, turizmi teşvik etmek için yaptığı harcamalar ve idari harcamalardır.

Turizm sektörü kamu kesimi için harcamaları arttırıcı etki yaratırken turizmin de kamu kesimi gelirlerini arttırıcı etkisi vardır. Sektörden alınan direkt vergiler (kurumlar vergisi, sosyal sigorta primleri, işletme vergisi gibi), bu direkt vergiler dışında vize ücretleri, lisanslar, liman vergisi, gümrük vergisi, iç tüketim harcamaları, haberleşme ve ulaştırmadan sağlanan gelirler, su ve temizlik harçları, satış ve pul gelirleri vb. turizmden sağlanan gelirler içinde sayılabilir (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009).

Turizm sektörünün gelişiminin sağlanmasında ve yerel ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde etkin güçlerden birisi olan yerel yönetimlerin, yerelde etkinliklerini daha da artırmaları ve gereksinimlere daha hızlı cevap verebilmeleri; turizmin gelişmesi ve bunun doğal bir sonucu olarak turizmin yöreye sağladığı katkılarla mümkündür. Çünkü turizm yerel yönetimlerin gelirlerini, altyapı hizmetlerini vb. dolaylı olarak etkilemektedir (Unur, 2000).

Yukarıda belirtilen kalkınma unsurlarının gerçekleşme hızı ülkenin, bölgenin veya yörenin sahip olduğu turizm arz verilerinin etkin bir şekilde kullanılmasına ve turizm sektörünün hem yöre, hem bölge hem de ülke kalkınması için öncelikli sektör haline getirilmesi ile mümkündür (Kar ve diğerleri, 2004).

2.2.7. Turizmle Yerel Kalkınmayı Sağlamış Başarı Örnekleri

Dünyada turizmin geliştirilmesiyle birlikte yerel ekonomik kalkınmanın sağlanabildiğine dair somut örnekler rastlamak mümkündür. Kuzey Batı Britanya'da kıyı turizminin yeniden canlandırılmasına ve böylelikle yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasına yönelik Torbay, Cornwall, Weymouth ve Portland için oluşturulan üç projenin başarısı en güzel örneklerden biridir. Kıyı turizminin yeniden canlandırılması için Turizm Gelişim Eylem Programları oluşturulmuş, sorun ve gereksinimler belirlenmiştir. Kıyı turizminin yeniden canlandırılması programının tamamlanması sonucunda yöre ekonomilerinde turizm en önemli sektör olmuş, yıllık turizm gelirlerinde, yerel istihdamda ilgili yeni iş sahalarının açılmasında büyük bir artış sağlanmıştır (Agarwal, 1999).

Turizm ile yerel ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik verilebilecek somut örneklerden biri de Orta İspanya Pirene dağlarının turizm amaçlı kayak merkezi olarak hizmete açılmasıdır. 19. yüzyılda asıl geçim kaynağı hayvancılık olan yörede hayvancılık faaliyetleri dört ay yapılabilmekteydi. Diğer aylarda karla kaplı olduğu için çevre yörelere göç edilmekteydi. Zaman içerisinde göç edilen yörelerin de taşıma kapasitelerinin zorlanması sonucunda artık göç edilemez duruma gelmiş ve bu nedenle ekonomik gerileme yaşanmaya başlanmıştı. Ekonomik durgunluğun aşılabilmesi için sosyal ve ekonomik çerçevede turizm temelli kayak merkezleri kurulmuştur. Yıllar itibariyle burada sosyo-ekonomik gelişmeler yaşanmış, göç alır hale gelmiş ve özellikle genç nüfusta artış meydana gelmiştir (Lasanta ve diğerleri, 2007).

Güney Afrika'da da yerel gelişme stratejisi olarak turizm sektörü kabul edilmiştir. Burada turizm temelli gelişim girişimlerinin en somut örneklerinden biri KwaZulu-Natal diğeri ise Batı Cape yöreleridir. Bu yörelerde turizmin gelişebilmesi ve böylelikle yerel kalkınmanın sağlanabilmesi için ekonomik, sosyal, çevresel kaynakların nasıl kullanılacağına tespitinde yerel yönetimlerin çabalarının büyük önem taşıdığı görülmektedir (Binns ve Nel, 2002).

Avrupa Birliği'nin desteklediği Yerel Ekonomik Kalkınma projelerinden, Portekiz Guimarães ve İtalya Cosenza kenti de başarı örnekleri arasında yerini almıştır. Guimarães Portekiz'in kuzeybatısında Braga bölgesinde yer almaktadır. Nüfusu 50.000 ve yüzölçümü 241.4 km² dir. Tarihi açıdan oldukça zengin olan Guimarães, Portekiz'in doğduğu yer olarak kabul edilmektedir. Yerel ekonomik kalkınma girişimi, 1993 yılında yörede yer alan tarihi binaları restore etmek için ana bir program başlatılmış ve program ile küçük girişimciler yatırım için teşvik edilmişlerdir. 250'nin üzerinde tarihi bina restore edilmiş ve bu durum turistlerin ilgisini çekmiştir. 1999 yılında 30.000'den fazla turist kente gelmiştir. Bu restorasyon projesi uluslararası anlamda tanınmaya yardımcı olmuş ve birçok ödöl kazanmıştır. Restorasyon projesi 1993 yılında "Europe Nostra Ödülü"nü kazanmıştır. Guimarães Portekiz hükümeti tarafından 2012 yılı Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmiştir. Önemli evrensel bir değer olarak kabul edilmesi, Portekiz milletinin kimliğinin oluştuğu yer olarak kabul edilmesi ve çok iyi planlanmış olması nedeniyle 2001 yılında Dünya Mirası Raporları'nda Dünya Mirası olarak kabul edilmiştir (Özmen, 2007).

Cosenza İtalya'nın güneyinde yer alan Kalabriya bölgesinin başkentidir. Busento ve Crati adlı iki nehir kıyısında kurulu kent, 22.500 nüfusa sahiptir. Birçok müze, kütüphane, geleneksel ve uzmanlaşmış tiyatroları bulunmaktadır. Kent zengin bir tarihi geçmişe sahiptir. Kentin zamanla tarihi alanları tahrip edilmeye başlanmıştır ve bu süreçle birlikte 3 ana kentsel yenileme projesi başlığı altında 35 proje geliştirilmiştir. Bu projelerle Cosenza kültürel bir merkez haline gelmiştir. Film festivalleri, sergiler, konserler, kongreler gibi kültürel aktiviteler düzenlenmiştir. Bu durum turistlerin bölgeye gelmesini sağlamıştır. 1997'den beri her yıl en az 100 adet organizasyon gerçekleştirilmiştir. Bu organizasyonlarla birlikte istihdam da artmıştır (European Comission, 2006). Ayrıca ücretsiz bilgisayar ve dil kurslar verilmiş, yerel kütüphane ve uydu video ekipmanlarına sahip odalar halka açık hale getirilmiş, yerel halkta yaşam kalitesinin sosyal anlamda gelişmesi için çaba gösterilmiştir (Özmen, 2007).

Yerel ekonomik kalkınmanın turizmle gerçekleştiği yerlerden birisi de Latin Amerika'da, Güney Peru'da bulunan Colca Vadisi'nin olduğu bölgedir. Yöre ekonomisi özellikle 1950-1980 yılları arasında daha çok gelişen sanayi ve beraberinde gelen ticarete dayanmaktadır. Fakat 1980'lerden sonra özellikle 1990'ların ortalarında özellikle Tapay ve Sibayo alanları bu gelişimden yeterinde faydalanamadıkları için diğer bölgelere göçler yaşanmaya başlamıştır. 1990'ların ortalarında yapılan çalışmalar -bölgenin ekonomik açıdan detaylı olarak incelenmesi, bölgenin turizm açısından ele alınması vb.- bu bölgede turizmin gelişebileceğine dair somut örnekler sunmuştur. Gösterilen çabalar sonucunda yerel girişimcilerin ve göç edenlerin de geri dönmesiyle turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmalara başlanmıştır. Colca Vadisi görsel olarak müthiş vadilere, endemik hayvan türlerine ve keşfedilmemiş güzelliklere sahip bir yerdir. Sahip olduğu doğal güzelliklerle turizmin gelişmesine son derece elverişli bir yer olarak görülüyordu. Yörede seyahat acentelerinin artırılması ve acenteler arası rekabetin oluşması, fiyatların da ucuzlamasıyla bölgeye gelen turist sayısı giderek artmış ve kendiliğinden reklam olmasını da sağlamıştır. Şu anda bölgenin ve yerel halkın en önemli geçim kaynağı turizmdir. Öyle ki; bölgede restoranlar, küçük işletme ve dükkanların sayısında artış olmuş, yeni minibüs hatları oluşturulmuş, tur rehberliği anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu da istihdam artışını beraberinde getirmiştir (Bidwell, 2010).

Alternatif turizm ile yerel ekonomik kalkınmasını gerçekleştiren yerlerden birisi de Utah'ta bulunan Park City'dir. Birleşik Devletlerde ikinci büyük gümüş rezervine sahip olan Park City, 1869'da gümüş madenciliği temelinde kurulan bir şehirdir. 1900'lü yılların başından 1963'e kadar geçimini gümüş madenciliğiyle sağlayan ve hızla gelişen bir şehir olmuştur. Sonrasında gerilemeye başlayan ve yine bu tarihlerde ilk kayak merkezini kuran Park City'de 1970'lerin sonlarına doğru madencilik sona ermiştir. Şehir, planlı bir şekilde özellikle kış turizminin geliştirilmesiyle beraber gelişmeye başlamış ve bu gelişim her geçen yıl giderek artış göstermiştir. 2002 yılında hazırlanan Park City ekonomi raporunda turizmin avantajları ve faydaları net bir şekilde ortaya konmuştur. Şehri ziyarete gelen yerli ve yabancı turistler, şehre yıllık 303 milyon dolar para bırakmaktadırlar. Turizm ayrıca seyahat ve

benzer alanlarda 6622 kişiye iş sağlamış bulunmaktadır. Raporun ortaya çıkardığı başka bir sonuç da kışın şehri ziyaret edenlerin sayısının, yazın ziyaret edenlerin sayısının 3 katı olmasıdır. Park City ülkenin önde gelen 3 kayak merkezini bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar: Mountain Resort, The Canyons ve Deer Valley Resort'dur. 2002 kış olimpiyatlarının büyük bir kısmı burada yapılmış, olimpiyatlar yörenin hem turist akınına uğramasına hem de etkili bir şekilde reklamının yapılmasına yardım etmiştir. Olimpiyatlar iş ve döviz olanaklarının yanı sıra yolların, evlerin, binaların, kayak merkezlerinin onarılmasını da sağlamıştır. Etkinlikler boyunca yarım milyon turist şehri ziyaret etmiş ve çok kısa sürede binlerce dolar bırakmıştır. Daha sonra da 26 farklı etkinliğe ev sahipliği yapan şehir bu alanda zirveye oturmuştur. Şehrin nüfusu 2000-2010 arası ikiye katlanmıştır. Utah, ülke oranının iki katı büyüme sağlamıştır (Sítko, 2005).

Turizm, yerel kalkınma ve Tunceli ilişkisini konu alan çalışmamızın devam eden bölümünde turizmin geliştirilebilmesi ve yukarıda açıklanan avantajlarından yararlanılabilmesi için, Tunceli ili sahip olduğu turizm değerleri açısından ayrıntılı bir şekilde incelenecek, ilin sahip olduğu turizm arz kaynakları, güçlü ve zayıf yönleri üzerinde durulacaktır.

2.3. Tunceli İline Genel Bakış

2.3.1. Tunceli İlinin Sosyo-Ekonomik Analizi

Gelişmişlik göstergelerini oluşturabilmek için; Türkiye’de bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması ve karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke çapında İstatistiki Bölge Birimleri sınıflandırılması yapılmıştır. Buna göre iller 3. düzey olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak 1. düzey ve 2. düzey olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması yapılmıştır. Tunceli İli; TRB1 Bölgesi’nde (Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli), TRB14 olarak sınıflandırılmıştır (TÜİK, 2010).

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre; Tunceli İli 2003 araştırmasına göre; 52. sırada, 2010 araştırmasına göre ise; 63. sırada yer almaktadır. Dinçer ve diğerleri (2003), 1996 yılındaki karşılaştırmaya göre 2003 yılında 12 sıra yükselen Tunceli’nin yoğun göç veren bir il olduğunu belirterek sıralamadaki yükselmenin nedeninin ildeki nüfus azalışı olduğunu tespit etmişlerdir. İlde özellikle eğitim ve sağlık göstergelerinin kötüleşmesi mevcut sıralamada Tunceli’nin 11 basamak gerilemesine neden olmuş ve 1996’daki konumuna geri dönmüştür (Yıldız, Sivri ve Berber, 2010).

Aşağıda Tunceli İlinin gelişmişlik gösterileri detaylı olarak incelenmektedir.

2.3.1.1. Nüfus ve Şehirleşme Göstergeleri

Nüfus, nüfus yoğunluğu, şehirleşme oranı ve genç nüfusun oranı sosyo-ekonomik durum saptaması bakımından önemli göstergeler olduğu için, Tunceli İli ile ilgili bu göstergeler aşağıda incelenmektedir.

Tunceli İlinin 31 Aralık 2010 tarihi itibari ile nüfusu; 2010 "Adrese Dayalı Nüfus Sayımı" (ADNKS) sonuçlarına göre 76.699'dur. Nüfusun 47.531'i il ve ilçe merkezlerinde (şehirlerde), 29.168 kişi ise belde/köylerde yaşamaktadır. Şehirde yaşayanların oranı % 62, köyde yaşayanların oranı ise % 38'dir. Şehirleşme oranı olarak il; Türkiye ortalaması olan % 76'nın altındadır ve nüfusun % 53'ünü erkekler, % 47'sini ise kadınlar oluşturmaktadır.

İlde 0-14 yaş arasındakilerin ilin toplam nüfusa oranı % 17.4, 15-64 yaş arasındakilerin oranı % 70.2, 65 yaş ve üstü olanların oranı ise % 12,4'dür.

Adrese Dayalı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, il merkezi nüfusu 26.410, ilin nüfus yoğunluğu ise km² başına 10 kişidir ve ülke nüfus yoğunluğu olan km² başına 96 kişinin çok altındadır.

İlin net göç hızı 2010 verilerine göre; ‰ 1.9 iken yıllık nüfus artışı ise; ‰ -79,7'dir. İlin ekonomik yönden az gelişmiş olması, coğrafi açıdan mevsimsel faktörlerin etkisi altında olması, hızlı nüfus artışı, iklim şartları ve yaşanan şiddet/terör olayları nedeniyle sürekli göç veren bir konuma sahip olmuştur. Göç hareketleri çok yönlü olarak gelişme göstermiştir. Göçler daha çok nitelikli işgücünün ve sermayedarların Batı illerine göç etmesi ve aynı zamanda kırsal kesimden niteliksiz işgücünün şehirlere gelmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

2.3.1.2. Sosyal ve Refah Göstergeleri

Tunceli'de işsizlik önemli sorunlardan biridir. 2010 yılı işsizlik oranı %18,6 ile Türkiye ortalaması olan %14'ün üzerindedir. Buna paralel olarak ilde işgücüne katılım oranı %45,3 Türkiye ortalaması olan 47,9'un altında ve istihdam oranı %40,1 Türkiye ortalaması olan 41,2'nin altındadır (TÜİK, 2010).

İlde; 54 ilköğretim okulunda 612 öğretmen ve 19 ortaöğretim okulunda ise 271 öğretmen görev yapmaktadır. Okullaşma oranı açısından bir değerlendirme yapmak gerekirse Tunceli'de okul öncesi %51 ile Türkiye ortalaması olan %38'in üzerindedir. İlköğretimde % 100 ile Türkiye ortalaması olan % 90 aşılmıştır. Ortaöğretimde Tunceli'de okullaşma oranı %85, Türkiye ortalaması ise %50'dir. Özellikle kız çocukları başta olmak üzere okullaşma oranı ilk ve ortaöğretimde Türkiye ortalamasının üzerindedir (Tunceli Valiliği, Stratejik Plan 2010-2014).

Tunceli'de 22.05.2008 tarihinde 3 fakülte, 1 meslek yüksekokulu ve 2 enstitüden oluşan Tunceli Üniversitesi kurulmuştur. Tunceli Üniversite hakkında detaylı bilgili çalışmanın devamında verilecektir.

Tunceli il merkezi ile Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Nazımiye Pertek ve Pülümür ilçelerinde halk kütüphaneleri bulunmaktadır. İl genelinde 2009 yılında 69.533 kitap, 33.453 kitapseverle buluşmuştur (Tunceli Valiliği Stratejik Planı, 2010-2014).

Tunceli merkez ve ilçelerde; 1 futbol sahası (çim), 3 futbol sahası (toprak), 18 semt sahası (basketbol, futbol ve voleybol sahası), 1 tenis sahası, 4 spor salonu, 1 kayak merkezi ve 1 gençlik merkezi ile toplamda 29 spor tesisi bulunmaktadır. İlde Milli Eğitimden lisanslı 1184, faal 309, lisanslı 3646 sporcu bulunmaktadır.

İlde 4 Devlet Hastanesi, 8 Toplum Sağlığı Merkezi, 14 Aile Sağlığı Merkezi, 1 Halk Sağlığı Laboratuvarı, 1 Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, 1 Verem Savaş Dispanseri, 1 Ana Çocuk Sağlığı Merkezi bulunmaktadır. İldeki hasta yatak sayısı 210'dur. Tunceli'de her 100.000 kişiye 179 hastane yatağı düşmektedir, bu oran 262 olan Türkiye ortalamasının altındadır ve iller bazında yapılan sıralamada 63. sırada yer almaktadır. 2002-2006 yılları arasında toplam hekim sayısı ilde %19,96 azalırken, diş hekimi sayısı %23,08 artmış, diğer sağlık personellerinin sayısı ise % 0,49 oranında azalmıştır (www.fka.org.tr). 2008 verilerine göre Tunceli'de 15 adet eczane hizmet vermektedir (Tunceli Valiliği).

2.3.1.3. Ekonomik Yapı

Tunceli'de tarım ve hayvancılık ağırlıklı bir sosyo-ekonomik yapı görülmektedir. Yer üstü ve yer altı sularının bol olması ve güneyde sulanabilir düz tarım alanlarının bulunması, sulu tarım için avantaj teşkil etmektedir. İlde; bağcılık, meyve sebze yetiştiriciliği ve yem bitkileri üretimi tarım sektöründe yatırım alanları olarak sayılabilir (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Hayvancılık halkın temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Ancak ilde organize bir besi hayvancılığı gelişmemiştir. 2010 yılına kadar olan çalışmalar sonucunda 12 adet su ürünleri tesisi faaliyete geçmiş olup, bu tesisler 4.920 ton/yıl sofralık kapasitesi ve 12.000.000 adet/yıl kuluçka kapasiteye sahiptir. 2010 yılında ilde 231 köyde yaklaşık 45.000 arılı kovan üretim yapılmış ve bu kovanlardan 945 ton bal elde edilmiştir. Tunceli İl Tarım Müdürlüğü'nün verilerine göre; tarım ve hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren toplam işletme sayısı 15.310 olup, bu işletmelerin dağılımı sayı ve oranları; Hayvancılık 8.497 (% 55), Çiftçilik 6.374 (% 42), Arıcılık 427 (% 3), Su Ürünleri 12 (%0,08)'dir (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Tunceli, bölgesinde sanayinin en az geliştiği il olup, hem istihdam hem de Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı şirket sayısı bakımından hem bölgenin, hem de Türkiye'nin çok gerisinde kalmıştır. Tunceli Sanayi ve Ticaret Odası'na kayıtlı toplam şirket sayısı 627 olup, bunları iktisadi faaliyet alanına göre dağılımı; Hizmet Sektörü 365 şirket (%58), Sanayi Sektörü 218 şirket (%35) ve Tarım Sektörü 44 şirket(%7)'dir (TÜİK, 2010). İldeki firmalar genelde küçük ölçekli firmalardır. İlde en yüksek kapasitede çalışan işletme yaklaşık % 35 kapasite ile çalışmakta olup ilin genelinde kapasite kullanım oranı çok düşüktür (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Tunceli'nin önemli sanayi siteleri merkezde faaliyette bulunan 44 işyeri kapasiteli Küçük Sanayi Sitesi'ne (KSS) ilaveten 2. Kısım 100 işyerli Tunceli Merkez KSS ile 50'şer işyeri kapasiteli Çemişgezek ve Pertek Küçük Sanayi Siteleri projeleri bulunmaktadır. 2001 yılı sonu itibariyle altyapı çalışmaları tamamlanan 36 işyeri kapasiteli OSB alanı bulunmaktadır. OSB'de mevcut

sanayi parsellerine girişimci ve yatırımcı talebi olmadığından inşaat çalışmaları başlamamıştır. Bölgede faaliyet gösteren tüm organize sanayi bölgelerinde bakanlık kredisinden, gelir stopajı teşvikinden, enerji desteği teşvikinden ve 5084 Sayılı Teşvik Kanunu'ndan faydalanılmaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Ovacık ilçesi sınırları içinde sanayide kullanılabilecek kömür yataklarının mevcut olduğu bilinmektedir. Kısa bir süre işletilen kömür ocağının daha sonra faaliyeti durdurulmuştur.

Tunceli ili sanayi sektöründe olduğu gibi hizmet sektörü ve alt kolu olan turizm sektöründe de beklenen gelişmeyi gösterememiştir. İl kültür ve inanç, yayla, agro (tarım), spor, av, dağ ve kış turizmi ile termal turizm bakımından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Var olan potansiyelin yatırımlarla desteklenerek sektörel gelişimine gereksinim duyulmaktadır. Bu bağlamda Pertek ilçesinde faaliyet gösteren termal tesisler ilde turizmin gelişimi açısından lokomotif görevi görmektedir.

2.3.2. Tunceli İlinin Turizm Arzı

Bir önceki bölümde detaylı olarak turizm arzı incelenmiş ve turizm sektöründe, turizmden bağımsız ve turizme bağımlı iki çeşit arz kavramı olduğu ifade edilmişti. Bu bağlamda Tunceli İlinin turizm arzı da bu iki başlık altında değerlendirilecektir.

2.3.2.1. Tunceli İlinin Bağımsız Turizm Arzı

2.3.2.1.1. Doğal Turistik Değerler

İldeki önemli turistik değerlerin başında Munzur Milli Parkı gelmektedir. Tunceli-Ovacık arasında uzanan Munzur Vadisinde, 42.000 hektarlık bir alan 1971 yılında Milli Park olarak ilan edilmiştir. Türkiye'nin en büyük milli parklarından biri olan "Munzur Vadisi Milli Parkı", 1518 çeşit kayıtlı bitki çeşidi ile ilin doğal zenginliğini ortaya koymaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatlar, 2010).

İl başta akarsular, şelaleler ve gözeler olmak üzere kuzeydeki dağların zirvelerindeki çok sayıda küçük krater gölleri ve Keban Baraj Gölünden oluşan su kaynakları, çevresindeki doğal güzelliklerle birlikte turizm ve rekreasyon açısından çok zengin potansiyel sunmaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Tunceli'deki akarsular arasında Munzur Suyu ve Peri Suyu, bol su taşıdıklarından debileri itibariyle özellikle bahar aylarında rafting sporu için çok elverişli olanaklara sahiptir. Bu iki akarsu sadece il ve bölge ölçeğinde değil, ülke genelinde rafting için elverişli koşullar sunan az sayıda akarsular arasında sayılabilir. Munzur Suyu, Pülümür Çayı, Peri Suyu, Mercan ve Tahar Çaylarının bol, berrak ve temiz sularında çok çeşitli balıklar yaşamaktadır. Başta alabalık olmak üzere yöre için önemli bir ekonomik değer olan balık varlığı, sportif balıkçılık için de potansiyel oluşturmaktadır. Alabalık, balık popülasyonu içinde yöreye özgü kırmızı benekli endemik türü ve lezzeti ile turizm açısından da önem taşımaktadır. (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Çok sayıda dere ile beslenen ve yer yer derin boğazlar içerisinde oldukça hızlı akan Munzur Suyunun Ovacık-Tunceli arasında kalan kısmı, akarsuyu doğuran gözelerden başlayarak, vadi boyunca gerek bitki örtüsü ve yabanıl yaşam, gerekse farklı doğa peyzajı açısından çok zengin veriler sunmaktadır. Su sıcaklığı kış aylarında 0-4 derece, yaz aylarında 18-20 derece olan Munzur Suyunun debisi çok düzenli olmamakla birlikte Aşağı-Turunoba-Sarıtaş-Halbori Gözeleri arasındaki yaklaşık 20 km.lik kısmı, rafting sporuna elverişli potansiyele sahiptir. Munzur Suyu, rafting sporu açısından uzman bir ekip tarafından incelenmiş ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Munzur Suyu yatağının ve vadinin genişlediği yerlerde doğal bitki örtüsüyle, vadinin dar ve derin olduğu yerlerde dik yamaçlardaki ilginç kaya oluşumları ve yer yer görülen kanyonları ve şelalelerle, değişik manzaralar sunmaktadır. Bu kanyonlar arasında özellikle Halbori Gözelerinin yaklaşık 3-4 km. kuzeyinde Munzur Suyuna karışan Laç Deresinin oluşturduğu ve doğuda Pülümür Çayına kadar uzanan kanyon son derece etkileyicidir (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Ovacık-Yeşilyazı dolaylarında ve Munzur Gözelerinde 1,5 km. aşağıda Munzur Suyunun iki yanında yer yer bölgenin karakteristik ağacı olan huş meşceresi bulunur. Türkiye’de ender bulunan ağaç türlerinden olan huş, akarsu kıyılarında ilin bitki örtüsü zenginliğine önemli bir katkı sağlamaktadır. Pülümür Çayı Vadisi Avcı Dağlarının eteklerinden doğan ve Tunceli merkezinde Munzur Suyuna katılan Pülümür Çayı, kar sularıyla ve çok sayıda dere ile beslendiği için suyu boldur. Tunceli-Pülümür karayolunun yaklaşık 20 km. kuzeyinden başlayarak Pülümür’e kadar genelde dar ve dik bir vadiye akan çayın iki tarafı zengin orman örtüsünün yanı sıra şelaleler, kayalık yamaçlar ve kanyonlardan oluşan vadi doğal veriler bakımından oldukça zengindir.

Tunceli-Pülümür karayolu kenarında, Tunceli İl merkezine yaklaşık 40 km. uzaklıkta yer alan Zenginpınar Şelalesi, vadi yamaçlarından oldukça dik bir eğimde çok kuvvetli akarak yolun altından Pülümür Çayına ulaşmaktadır. Zenginpınar Şelalesi, gerek bitki örtüsünün zenginliği gerekse vadinin çarpıcı derinliği ile çok etkileyici doğal verilere sahiptir. Pülümür Çayı ve vadinin karşı yamaçlarındaki sık orman örtüsü, doğal çevre ve manzara zenginliklerini artıran unsurlardır. Ulaşımın kolay olması nedeniyle piknik amaçlı olarak çok yoğun kullanılan yerlerin başında gelmektedir. Şelale alanında taş-beton setler ve merdivenler oluşturularak oturma mekanları düzenlenmiştir. Pülümür Vadisi ve bitki örtüsünün bir arada oluşturduğu doğal çevre özellikleri bakımından çok çekici bir yer olan Zenginpınar Şelalesi ve Mesire Yeri piknik, doğa yürüyüşü gibi günübirlik turizme yönelik olarak önemli potansiyele sahiptir (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Tunceli-Pülümür karayolu üzerinde, il merkezine yaklaşık 30 km. uzaklıkta ve Pülümür Çayı kenarında yer alan Kutudere Mesire Yerinin içinden aynı zamanda küçük bir dere geçmektedir. Su gözelerinin de bulunduğu Kutudere, ulaşım kolaylığı, kaliteli içme suyu ve doğal güzellikleri ile yaz aylarında yöre halkı tarafından en yoğun kullanılan piknik alanlarından biridir. Ağaç varlığı ve çeşitliliği açısından zengin bir bitki örtüsü olan Kutudere Mesire Yerinde bulunan işletmelerde yaz aylarında yeme-içme hizmeti sunulabilmektedir. Burada bulunan derenin taş yığılmak suretiyle

önünün kesilmesiyle oluşan gölcükte insanlar yüzme olanağı da bulmaktadırlar (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Ayrıca Ağlayan Kayalar sularının bolluğu, doğal çevre ve peyzaj bakımından öne çıkmaktadır. Vadi boyunca yer yer rastlanan dik yamaçlı çıplak kayalıklar, doğal peyzaj, manzara özellikleri ve çeşitli doğa sporları açısından turizm potansiyeline sahiptir. Kutudere mesire yerine varmadan birkaç km. önce Pülümür Çayının doğu yamacında Papaz Dağı olarak bilinen kesim, Nazimiye yol ayrımından sonra çayın iki tarafındaki kayalık kesimler, Alacık-Kırmızıköprü arasındaki kayalıklar ve Ağlayan Kayaların karşı yamaçları ile Gelin Odalarının bulunduğu yamaçlar, doğa yürüyüşleri, kaya tırmanışı ve yamaç paraşütü gibi doğa sporlarına yönelik potansiyele sahiptir (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Kar sularıyla beslendiği için yaz aylarında da suyu bol olan Peri Suyunun Dedebağ-Bağın Kaplıcasının kuzey ve güney kesimlerinde vadinin dar ve kıvrımlı, suyun debisinin güçlü olduğu 3-4 km.lik kısmı, rafting açısından elverişli potansiyele sahiptir. Bağın kaplıcalarının bulunduğu kesimde dar bir vadide akan Peri Suyunun iki tarafındaki kayalık yamaçların oluşturduğu doğal peyzaj, görsel açıdan çekici olduğu kadar kaya tırmanışı gibi sporlar açısından da cazip niteliklere sahiptir.

İlde kaplıca turizmine yönelik en önemli potansiyel olan Bağın Kaplıcasının ve 200 metre güneyde Elazığ yakasında yer alan Golan Kaplıcasının olması, Peri suyunun bu kesiminde turizm olanaklarını çeşitlendirmektedir. Bağın Kaplıcasının birkaç yüz metre kuzeyinde Peri Suyu kenarında, geniş bir çevreye hakim bir tepe üzerinde Bağın Kalesi yer almaktadır. Kaplıca ve kale arasındaki vadi yamaçları, hem bitki örtüsü, hem manzara açısından, hem de doğa yürüyüşleri bakımından çekici bir güzergah oluşturmaktadır. Peri Suyu sportif balıkçılık açısından da uygun olanaklara sahiptir. Munzur Dağları ve Avcı Dağlarının arasında dik ve derin bir vadide akan Mercan Deresi, yüksek dağlardan beslendiği için suyu boldur (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010). Sportif balıkçılık için elverişli olan Mercan Deresinin büyük bir kısmı Munzur Vadisi Milli Park sınırları içerisinde kalmaktadır. Bitki

örtüsü bakımından çok zengin olan Mercan Vadisinin Kuzey kesimleri doğa yürüyüşleri, orman varlığı bakımından zengin olan güney kesimleri piknik ve kamping etkinlikleri için uygun potansiyeller taşımaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Munzur Dağlarının, Mercan Vadisine inen yamaçlarında yer alan Kırk Merdiven Şelaleleri, dar ve küçük bir vadide akan birkaç şelaleden oluşmaktadır. Suyun bolluğu, doğal çevre ve peyzaj özellikleriyle ilginç ve çekici görsel zenginlikler sunan Kırk Merdiven Şelaleleri, Ovacık kuzeyinde yaylalara çıkan güzergah üzerinde ilk durak yerlerinden biridir. Tahar Çayı Vadisi Kırklar Dağından doğan ve Kırklar Çayından beslenen Tahar Çayı, Çemişgezek İlçesinin batısından geçerek Keban Baraj Gölüne dökülmektedir (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010). Yüksek dağlardan beslenmediği için, taşıdığı su miktarı kaynak sularına ve mevsim yağışlarına bağlı kalmaktadır. Tahar Çayı Vadisi bitki örtüsü bakımından oldukça zengindir. Çay kenarlarında çok çeşitli ağaç türlerinin oluşturduğu doğal bitki örtüsü, piknik yapmak ve kamp kurmak için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Ayrıca çayın genişlediği ve suyun durgunlaştığı kesimlerde yaz aylarında yüzmek mümkündür. Tahar Çayının ilçe merkezinin kuzeyinde kalan kesimleri ve Keban Baraj Gölüne Yakın kesimleri, sportif balıkçılık yönünden uygun yerlerdir (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Doğal göller, Munzur dağları ile bu sıranın alt birikimlerini oluşturan Mercan, Avcı, Karasakal Dağları üzerinde ve Bağırpaşa Dağının doruklar bölgesinde, buzul yataklarının ve çöküntü alanlarının suyla dolması sonucunda oluşmuş küçük buzul gölleri ve krater gölleri vardır. Turizm açısından önem taşıyan bu göller Karagöl, Koçgölü, Şer Gölü, Dilincik Gölü, Çimli Gölü, Mercan Gölleri, Katır Gölleri ve Buyer Baba Gölleridir. Baraj Gölleri Keban Baraj Gölü, Çemişgezek, Pertek ve Mazgirt ilçelerinin 51 köyünün kısmi arazilerini kaplamıştır. 675 km²'lik bir alana sahip baraj gölünün yöre iklimi üzerinde olumlu etkileri olmuştur. Keban Baraj Gölüne açılan vadi boylarında ve çöküntü alanlarında iklimin ilin orta ve kuzey kesimlerine göre daha yumuşak hissedilmesi ve bahar mevsiminin daha belirgin olması, göl kıyılarını piknik, kamping gibi rekreasyon faaliyetleri için

daha uygun hale getirmektedir. Baraj Gölünün Çemişgezek, Göktepe ve Akpazar kesimleri ise sportif balıkçılık için elverişli doğal ortama sahiptir. Ayrıca baraj gölü yüzme etkinliklerinin yanı sıra başta rüzgar sörfü olmak üzere çeşitli su sporları için de önemli bir potansiyel yaratmaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Munzur Vadisi Milli Parkı Tunceli kent merkezine 8 km. uzaklıkta başlayıp, vadi boyunca Munzur Dağlarına uzanmaktadır. Bu bölgenin milli park olarak ilan edilmesinde etken olan veriler, başta akarsu kaynakları ve gözeler olmak üzere zengin doğal veriler, endemik bitki türleri ve yöreye özgü hayvan türleri ile zenginleşen bitki örtüsü ve yaban hayvan varlığıdır. Milli parkın kuzeyinde, Munzur Dağlarının üzerinde 2000-3000 metrelik zirvelerde yer alan krater gölleri, Ovacık düzlüğünde kaynayan gözeler ve kanyonlar ile vadi boyunca dökülen şelaleler parkın doğal değerlerini zenginleştirmektedir. Milli parkın her köşesinden eşsiz doğal görünüm ve tüm yabanıl yaşam kolaylıkla izlenebilmektedir. Bu özellikleriyle Munzur Vadisi, gerek rekreasyonel etkinlikler, gerekse doğa araştırmaları için turizme yönelik çok önemli potansiyel taşımaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Munzur (Ovacık) Gözeleri; Tunceli kent merkezine 80 km., Ovacık ilçe merkezine 17 km. uzaklıkta yer almaktadır. Munzur Dağlarının eteklerinden yaklaşık 200-300 metrelik alanda, karstik kaynaktan irili ufaklı 40 göz halinde fışkıran beyaz köpüklü buz gibi sular, yamaçlardan aşağılara doğru küçük şelaleler oluşturarak akmakta ve Munzur Suyunu oluşturmaktadır. Karstik kayaların, gözelerin ve Munzur Suyunun bir arada oluşturduğu doğal çevre eşine ender rastlanan özellikleri ve görsel değerleriyle il ve bölge ölçeğinde önemli bir rekreasyon ve turizm odağı olma potansiyeli taşımaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010). Munzur Gözelerinin 20 hektarlık kısmı, 1963 yılında Orman İçi Dinlenme Yeri olarak ayrılmıştır. Yöre halkının en yoğun kullandığı mesire yerlerinden biridir. Ancak yerel olanaklarla yapılmış birkaç beton masa, oturaklar, çocuk oyun alanı ile bir lokantadan başka herhangi bir tesis yoktur. Munzur Gözelerinin kuzey kesiminde bulunan ağaçlandırma alanına 2000 yılında çam, ladin, huş ve akasya fidanları dikilmiştir. Gözeler ile Munzur Suyu arasında kalan

kısımlarda yürütülen çevre düzenleme çalışmaları kapsamında beton setler, küçük havuzlar, yürüme yolları, oturma mekanları ve köprüler yapılmıştır (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Halbori Gözeleri; Tunceli-Ovacık yolu üzerinde, kent merkezine yaklaşık 20 km. uzaklıkta, Munzur Suyu kenarında, derin ve kayalık bir vadinin içerisinde yer almaktadır. Halbori Gözeleri, çok soğuk kaynak sulara sahip bir dinlenme ve mesire yeri olup, oldukça yoğun kullanılmaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010). Ancak, beton masa ve oturaklar dışında hiçbir tesis bulunmamakla birlikte doğal yapısını ve güzelliğini korumaktadır (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Dereova (Gelin Pınarı) Şelalesi; il merkezine 46 km., Nazımiye ilçe merkezine 11 km. uzaklıkta, Dereova Köyündedir. 20 m. yükseklikten 3 kaynaktan yaygın bir şekilde dökülen sular, Pülümür Çayının kollarından biri olan ve çok derin bir vadide akan dereye karışmaktadır. Kışın şelale sularının donmasıyla oluşan sarkıt ve dikitler, eşsiz bir manzara meydana getirmektedir. Şelalenin çevresi çok dik eğimli olup bodur meşe ağaçları ile kaplıdır. Şelale ve çevresi doğal nitelikleriyle piknik, doğa yürüyüşü gibi günübirlik etkinlikler için önemli bir potansiyel taşımakla birlikte, yakın çevresinde turizme ve rekreasyona yönelik başka kaynakların olmaması, ulaşımın zor olması, arazinin çok eğimli olmasından dolayı bir takım tesisler ve otopark düzenlemeleri için uygun alanların olmaması, Dereova Şelalesinin turizm amaçlı olarak kullanımını kısıtlamaktadır. (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Kutudere Mesire Yeri; Tunceli-Pülümür karayolu üzerinde, il merkezine yaklaşık 30 km. mesafededir. Pülümür Çayı kenarında yer alan mesire yerinin içinden ayrıca küçük bir dere de geçmektedir. Su gözelerinin de bulunduğu Kutudere, ulaşım kolaylığı, kaliteli içme suyu ve doğal güzellikleri ile yaz aylarında yöre halkı tarafından en yoğun kullanılan piknik alanlarından biridir. Ağaç varlığı ve çeşitliliği açısından zengin bir bitki örtüsü olan Kutudere Mesire yerinde bulunan işletmelerde yaz aylarında yeme-içme hizmeti sunulabilmektedir. Diğer mesire yerleri; Tunceli-Elazığ karayolu

üzerinde, il merkezine 8 km. uzaklıktaki Dinar Deresi çevresi, Munzur Suyu ve Mercan Deresinin birleştiği bölge, Pülümür Çayı ile Yastık Deresinin birleştiği bölge, Pertek Feribot İskelesi çevresi, Keban Baraj Gölü kıyıları, zengin bitki örtüsü ve doğal güzellikleri ile mesire yeri ve çeşitli rekreasyon etkinlikleri için cazip alanlardır.

Tunceli İlinde merkez ilçe, Mazgirt Nazımiye, Pertek ve Pülümür ilçelerinde bilinen 5 kaplıca vardır. Ancak, kaplıcalarda konaklamaya yönelik birkaç tesis dışında sağlık turizmine hizmet verecek hiçbir tesis yoktur. Mevcut konaklama tesisleri ise yöre halkının gereksinimlerini karşılayacak kapasite ve yeterlilikte değildir. İldeki kaplıcaların toplam banyo kapasitesi 1555 kişi/gündür (Tunceli İl Çevre Durum Raporu, 2005).

Anafatma Kaplıcası; Tunceli-Ovacık karayolu üzerinde, il merkezine yaklaşık 7 km. uzaklıkta bulunan kaplıcanın tek kaynaktan çıkan suyun akım değeri 3 lt/sn., sıcaklığı 25°C, PH değeri 6.5'tir. 2500-3000 m²'lik bir alanı kaplayan kaplıcadan sadece yöre halkı yararlanmaktadır. Herhangi bir tesis bulunmamaktadır.

Dedebağ (Bağın) Kaplıcası; Mazgirt İlçesi, Dedebağ Köyündeki kaplıca, ilçe merkezine 65 km. uzaklıkta, Peri Suyu kenarındadır. III. öncelikli kaplıca sınıfına giren Bağın Kaplıcasında tek kaynaktan çıkan suyun akım değeri 5 lt/sn, sıcaklığı 35 °C, PH değeri 5.0'dır. Kaplıca suyu kalsiyum sülfatlı ve klorür bikarbonatlı sular grubundadır. Banyo uygulamalarına elverişli olan bu sular, romatizmal hastalıklar, kırık-çıkık sekelleri ve kadın hastalıkları tedavisinde olumlu etki yapmaktadır. Kaplıca alanında, tek katlı olarak yapılan 30 yataklı konaklama tesisi ile bir yeme-içme tesisi ve çay bahçesi bulunmakta olup inşaat çalışmaları devam etmektedir. (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Aşağı Doluca (Harik) Kaplıcası; Nazımiye İlçesi, Aşağı Doluca Köyünde olup, ilçe merkezine 16 km. uzaklıktadır. Tek kaynaktan çıkan suyun akım değeri 2 lt/sn., sıcaklığı 39°C, PH değeri 5.0'dır. Harik Kaplıcasında bir konaklama tesisi vardır.

Karaderbent Köyü Kaplıcası; Pülümür İlçesine 13 km. uzaklıktadır. Kaplıca suyunun akım değeri 0.2 lt/sn., sıcaklığı 25°C, PH değeri 6.0'dır.

Sütlüce (Harçık) İçmecesı; Merkez ilçe sınırları içinde, Tunceli-Erzincan Karayolu kenarında, il merkezine 4 km. uzaklıktadır. İki kaynak halinde olan suyun akım değeri 2.4 lt/sn., sıcaklığı 24.5°C'dir. Maden suyu olarak kullanılabilir nitelikte olan bu radyoaktif kaynak değerlendirilmediği için doğada akıp gitmektedir.

Pertek Termal; 2010 yılından itibaren hizmet vermeye başlayan üç yıldızlı 49 odalı termal tesis, sağlık ve termal turizmi açısından ilin ilk yatırım belgeli tesisidir. İl merkezine 52 km. uzaklıktadır. Tek kaynaktan çıkan suyun akım değeri 45 lt/sn., sıcaklığı ise 39-40°C'dir Termal tesiste, havuz ve kütvetlerde kullanılan kaplıca suyu 2400 mg/litre mineral içermekte, yüksek oranda sodyum bikarbonat, kalsiyum, magnezyum, florür ve karbondioksit içeren karışık termomineralli su niteliği taşımaktadır.

Diğer Kaplıca ve İçmeceler; Tunceli'de bu kaplıca ve içmeceler dışında ayrıca merkez ilçede Dikilitaş maden suyu, Mazgirt yöresinde Ilıcak maden suyu ve Pülümür yöresinde Pülümür maden suyu bulunmaktadır. Bu suların akım değerleri 2 lt/sn dolayındadır. Sıcaklıkları 17.5 ile 18 °C olan bu kaynaklarda henüz hiçbir tesis bulunmamaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

Tunceli ilinin fiziki coğrafyası dağ ve kış sporları, yayla ve doğa turizmi açısından önemli potansiyele sahiptir. Dağlık kesimlerde 800-2000 metreler arasındaki orta yükselti kuşağı, genellikle sağlıklı iklim tanımına uygun yerler olarak kabul edilmektedir. 2000-3000 metre yükselti kuşağı ise sürekli olmayan gününbirlik yaşama ortamı olarak tanımlanmakta ve insan sağlığı için olumlu özellikler göstermektedir (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Tunceli topraklarında Doğu Torosların uzantısı olan Munzur Dağları ve Avcı Dağları, il topraklarının kuzeybatı ve kuzey kesiminde doğal sınır oluşturmakta, kuzeydoğusunda ise Bağırpaşa Dağı yer almaktadır. En

yüksek noktası, Avcı Dağlarının üzerindeki 3463 metre yükseklikteki Akbaba Tepesidir. İlin orta ve güney kesimlerinde yaklaşık, 1500-2000 metre yükseklikte dizilen tepeler vardır. Bu tepelerin başlıcaları; Mazgirt'in doğusundaki Kırklar Dağı, Hozat'ın güneydoğusundaki Topatan Tepe ve Merkez ilçe-Ovacık arasındaki Karaoğlan Dağıdır. Birbirlerinden derin ve dar vadilerle ayrılan ve tek tek yükselen bu dağlar, sık sayılabilecek meşe ormanlarıyla kaplıdır, eteklerde ise ardıc topluluklarıyla kaplıdır (www.tunceliilkultur.gov.tr).

Tunceli'de dağlar, turizm açısından akarsulardan sonra en önemli potansiyeli oluşturmaktadır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü ilde kışlar çok soğuk ve yağışlı olup uzun sürmektedir. Munzur Dağları, Avcı Dağları ve Bağırpaşa Dağının 1800-2000 metreden yüksek kesimlerinde doğal koşullar nedeniyle ağaç yetişmediği için bu kesimler tamamen çıplak olup yılın 6 ayı karlar altındadır. Bu dağların zirveleri sürekli kar ve buzlarla kaplıdır. Ovacık iklim verilerine göre Aralık-Nisan ayları arasında 129-253 cm arasında değişen kar kalınlığı, ilçenin dağlık kesimlerinde 5 ay boyunca kış sporlarının yapılmasına olanak sağlamaktadır. Zirvelerde yaklaşık 3500 metreye kadar ulaşan Munzur Dağları ve Ovacık İlçesinin güneyindeki meşelik tepeler ile ilin kuzeydoğusundaki Bağırpaşa Dağı, dağ ve kış turizminin geliştirilmesi için elverişli olanaklar sunmaktadır. Tunceli'nin dağlık kesimlerinde suya karşı değişik dirençteki kalkerli kayaların zamanla oyulmasıyla oluşan yüzlerce mağara, Munzur Dağlarının çeşitli yerlerine serpilmiş doğal korunaklardır. Bu mağaralar, turizm açısından da önem taşımaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

2.3.2.1.2.Tarihi Turistik Değerler

Tunceli'de yapılan çalışmalar yöre tarihinin Son Neolitik yada İlk Kalkolitik Çağa değin indiğini ortaya koymuştur. Çemişgezek ilçesi sınırları içerisinde kalan tarih öncesi yerleşmelerden Pulur ve Yeniköy Höyüklerinde, Keban Baraj Gölünün suları altında kalmadan önce bazı çalışmalar yapılmıştır.

Mazgirt ilçesine bağlı Kuşçu Köyünde Til Höyüğü, Göktepe Köyünde Göktepe Höyüğü, Ovacık-Köyünü Mevkiinde ise Efkar Tepesi Höyüğü vardır. Efkar Tepesi Höyüğü 1994 yılında, Til Höyüğü 1996 yılında I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. Ancak yukarıda sayılan her üç höyükte de bugüne kadar hiçbir kazı çalışması yapılmamıştır (Tunceli İl Çevre Durum Raporu, 2005).

Pulur (Sakyol Höyüğü); Keban Baraj Gölü altında kalan Pulur Köyünün kuzeydoğusunda doğal bir tepede bulunan höyükte 1968 yılında başlayan kazılarda, Son Neolitik/İlk Kalkolitik dönemden İlk Tunç Çağına kadar 11 yapı katı saptanmıştır. Bunlardan 6-9 ve 11. katların yangın geçirdiği anlaşılmıştır. Son Neolitik/İlk Kalkolitik dönem kültür katmanında obsidyen ve hayvan kemikleri bulunmuştur. Dönemin çanak çömleği, tek renklilerle, beyaz üzerine kırmızı şeritli örneklerden oluşmaktadır. Pulur'da evlerde odalar bir avluya açılır. Höyüğün ortasındaki avlunun çevresine tepenin eğimine uygun olarak sıralanan taş temelli kerpiç evler, bu dizilişleriyle kale görünümündedir. Odalarda büyük bir ocak, onun yanında bir de mangal işlevinde küçük bir ocak yer alır. Ayrıca yere gömülü dibekler ve taş şekiller vardır.

En önemli buluntular, tapınak odalarında elde edilmiştir. 11. yapı katında kerpiç duvarlarla ayrılmış iki odada Bereket Tanrıçasını betimleyen keman biçimi idoller, keramik ve çeşitli adak eşyası bulunmuştur. Bereket Tanrıçası ve eşini simgeleyen heykeller Anadolu'da az bulunan örneklerdir. Tapınaklardaki insan yüzlü ocaklar ilginç buluntulardır. Bu heykellerin etekleri ocak işlevi görmektedir. Kırmızı ve kahverengi keramikler, geometrik bezekli ve hayvan figürlüdür. 11. kata kadar kara, açkılı, kabartma bezekli Karaz tipi keramik bulunmuştur. Pulur'da madensel yapıt yoktur, ancak işlenmemiş demir cevheri ile krom bulunmuştur. 1968-1969 yıllarında Pulur Höyüğünde yapılan kazılarda çıkarılan 1064 adet eser halen Elazığ'daki müzelerde sergilenmektedir (Tunceli İl Çevre Durum Raporu, 2005).

Yeniköy Höyüğü; Pulur'un (Sakyol) doğusunda, Keban Baraj Gölü altında kalan Luluşağı Köyünün 3 km. kuzeyindedir. Gavur Höyüğü adıyla da bilinen yerleşmede dört yapı katı kazılmıştır. Tepedeki Bizans ve Roma

kalıntılarının büyük bir bölümü köylülerce sökülmiş olan höyükte daha erken dönemlere ilişkin mimari kalıntı az, keramik buluntu çoktur. Kara ve açkılı kaplar yada krem rengi üzerine kırmızı veya koyu kahverengi bezekli kaplar da vardır. İlk Tunç Çağa ait olan buluntular ve işlenmemiş bakır parçaları, madencilğin varlığının kanıtlanması açısından da önemlidir.

Til Höyüğü; Mazgirt'e bağlı Kuşçu köyünde bulunan Til Höyüğü, karayolunun yaklaşık 1 km. güneyinde yer almaktadır. Toprak bir yolla ulaşılan Til Höyüğü, Kültür ve Tabiat ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından I.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiş, ancak burada bugüne kadar herhangi bir kazı yapılmamıştır.

Göktepe Höyüğü; Tunceli-Elazığ karayolu üzerinde, Mazgirt'e bağlı Göktepe Köyünün yaklaşık 500 metre güneyinde Göktepe Höyüğüne toprak bir yolla ulaşılmaktadır. Höyükte bugüne kadar herhangi bir kazı yapılmamıştır.

Efkar Tepesi Höyüğü; Ovacık ilçe merkezinin güneyinde, Köyünü mevkiinde yer alan Efkar Tepesi Ören Yeri, Kültür ve Tabiat ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 1994 yılında I.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiş, bugüne kadar herhangi bir kazı yapılmamıştır (Tunceli İl Çevre Durum Raporu, 2005).

Pınarlar Tepesi Höyüğü; Pertek ilçesinin, Pınarlar Bucağında yer alan bu höyükte bugüne kadar herhangi bir kazı çalışması yapılmamıştır.

Atlantı Köyü Tarihi Yerleşim Kalıntıları; Tunceli merkez Atlantı Köyü, Pah Mezrasında bulunan tarihi yerleşim yerine ait bina kalıntıları Sivil Mimari Örneği olarak Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 1991 yılında tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Halen söz konusu bina kalıntılarında herhangi bir bilimsel çalışma yapılmış olmadığından tarihi dönemi hakkında bir bilgi mevcut değildir.

Şahverdi Arkeolojik Sit Alanı; günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yaşadıkları devirlerin, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan bulgulara rastlanması nedeniyle söz konusu alan 2002 yılında Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından II. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir (www.fka.org.tr).

Tunceli'de tarihi yapıların yoğunlaştığı yerler Mazgirt, Çemişgezek ve Pertek ilçeleridir. Bu ilçelerde Selçuklu, Osmanlı ve az sayıda Bizans ve Ermeni kültürüne ait yapılara rastlanmaktadır. Ayrıca il genelinde birçok köyde Akkoyunlu kültürüne ait koyun ve koçbaşı mezar taşları bulunmaktadır. Tunceli'nin güney ilçelerindeki Osmanlı yapıları, batıdaki mimari gelişmelerden etkilenmemiş Erken Dönem özellikleri taşımaktadır.

Çemişgezek:

Yelmaniye Camii; Çemişgezek ilçe merkezinde bulunan caminin Timur döneminde Tacüddin Yelman adında bir Türkmen Beyi tarafından 14. yüzyıl başında yaptırıldığı sanılmaktadır. Devamlı onarım ve değişiklik yapıldığı anlaşılan yapının çevresinde bazı ek yapıların izleri bulunmaktadır. Güney kısmında uzanan temel kalıntıları caminin bir yapılar topluluğu içinde kaldığını göstermektedir. Eğimli bir alanda kesme taştan yapılan caminin batı cephesindeki eyvan biçimindeki taç kapısı, özgünlüğünü koruyabilmiş tek bölümdür. Özenli taş işçiliği ve boyutlarıyla anıtsal bir görünümü olan giriş, geometrik bezemeli kuşaklarla çevrilidir. Giriş kapısının iki yanındaki sekizgen, geometrik bezekli sütunlar, kapıların açılmasıyla, kendi ekseninde etrafında dönmektedirler. Cami tek kubbeli olup minaresi yoktur. Mihrabın etrafı yeşil çinilerle süslüdür. Çini ile taşın bir arada kullanıldığı göz alıcı mihrabın yanındaki minber yalıdır. Yelmaniye Camisi, Selçuklu ve Osmanlı mimari tarzları arasında bir geçiş yapısı niteliğindedir (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Süleymaniye Camii; ilçedeki tarihi eserler arasında en büyük yapı olan caminin mimari özellikleri Selçuklu tarzının yansıtmaktadır. Yörede XIV-XV. yüzyıldan itibaren Türkmen Beylerinin etkinliğinin arttığı, özellikle

Çaldıran Savaşı'ndan (1514) sonra Yavuz Sultan Selim tarafından, Pir Hüseyin Bey'e verilen Çemişgezek'te yapılaşmanın çoğaldığı bir dönemde ve muhtemelen XV-XVI yüzyıllarda bu caminin inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir. Caminin kapısı aslını koruyarak günümüze kadar kalmıştır. Caminin tek şerefeli ve oldukça geniş çaplı olan minaresi tek parça tuğladan inşa edilmiş olup, oldukça dikkat çekmektedir.

Uzun Hasan Türbesi; ilçenin girişinde, Tekya Mevkiinde, blok bir kaya üzerine inşa edilmiş, sekizgen planlı bir yapıdır. İki katlı kesme taştan yapılan türbe içten ve dıştan piramit çatı ile örtülmüştür. Halk arasında Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'a ait olduğu sanılmakla beraber türbenin kitabesinde yazılan bilgilere göre aslında türbenin 1572 yılında Behlülbey oğlu Şah Bey ve iki oğlu için yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Hükümdarı Yavuz Sultan Selim döneminde Çemişgezek Beylerinden olan zatın vücudunun kemiklerinin uzun olmasından dolayı halk arasında Uzun Hasan adıyla anılmasına neden olmuştur. Türbe iki katlı olup alt katta cenazelik vardır. Selçuklu mimari tarzını yansıtan seçkin bir yapıdır.

Ulukale Camii; Çemişgezek Ulukale Köyünde bulunan cami evler arasına sıkışmış moloz taştan bir yapıdır. 1793'te yapılan camiye sonradan eklenmiş son cemaat yerinden girilmektedir. Giriş kapısı orta eksen üzerinden olmayıp yana kaydırılmıştır. Ana mekan ayaklarla, enine dört nef'e bölünmüştür. Düz dam örtülü yapının içi de, dışı da yalındır.

Hamidiye Medresesi; Çemişgezek ilçe merkezinde bulunan Hamidiye Medresesinin kitabesindeki ifadede II. Abdülhamit zamanında 1861-1862 yıllarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyet Döneminde bir süre Adliye olarak kullanılmıştır. Mülkiyeti bir şahsa ait olup, halen konut olarak kullanılmaktadır.

Hamam-ı Atik (Eski Hamam); ilçe merkezindeki çarşı içinde yer alan yapının girişindeki Türkçe ve Arapça iki yazıttan hamamın, 15. yüzyılda yapıldığı, 18. yüzyılda onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Çemişgezek'te uzun süre egemen olmuş Akkoyunlular döneminden kaldığı kesinlikle bilinen tek

yapıdır. Kesme ve moloz taşla tuğla karışımı hamamda, orta kubbeli bölüm ile yanlarda buraya açılan beşik tonozlu mekanlardan oluşmaktadır. Köşelerde ise giriş ve ılıklığa geçişi sağlayan küçük kubbeli bölümler yer alır. Ortada beşik tonoz, yanlarda kubbeli bölümlerin oluşturduğu ılıklıktan, soyunmalıkla aynı plandaki sıcaklığa geçilir. Sıcaklığın beşik tonozlu mekanına açılan külhan, yapı boyunca uzanmaktadır.

Yeni Hamam; Güney cephede bulunan giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 1701-1702 yılları arasında Hacı Bayramoğlu Hüseyin adında bir kişi tarafından inşa ettirildiği belirtilen bu yapı doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plan üzerine inşa edilmiştir. Soğukluk, sıcaklık, ılıkılık ve külhan bölümlerinden oluşan yapı düzgün kesme taş ve tuğla malzeme ile inşa edilmiştir.

Sivdin Köprüsü; Karar Deresi üstündeki taş köprü, suyun iki yakasındaki kayalara oturmuş tek bir kemerden oluşmaktadır. Korkuluk duvarları moloz taştandır. Yapı 12. yada 13. yüzyıla tarihlenmektedir.

Aşağı Köprü; geçmişte ilçe merkezi ile güney ova köyleri arasında ulaşımı sağlayan tarihi köprü, 1203 yılında inşa edilmiştir. Bugün ulaşım amaçlı kullanılmamaktadır.

Tahar (Yusuf Ziya Paşa) Köprüsü; ilçeye 3 km. uzaklıkta Tahar Çayı üzerindeki taş köprü tek sivri kemerden oluşmaktadır. Köprünün yazıtından 1807 yılında Yusuf Ziya Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Köprünün 1856 tarihinde Diyarbakır Valisi Akif Paşa tarafından onarılmış olduğu kaynaklarda geçmektedir. 55 metre uzunluğa, 9 metre yüksekliğe ve 4.3 metre genişliğe sahip köprünün her iki tarafında 70 cm. yüksekliğinde korkuluklar yer alır. Köprünün dört işaret taşından birine kavak ağacı motifi işlenmiştir.

İn Delikleri (Derviş Hücreleri); Çemişgezek ilçe merkezinin batısında Tahar Çayı Vadisinin yukarıya doğru uzanan sarp kalker kayalarına konut amaçlı oyulmuş 20 civarında oda bulunmaktadır. İn deliklerinin kimler

tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Üç kat halinde sıralı odalar ve bu odaları aydınlatan büyük pencereler ile uzun koridorlardan oluşmaktadır. İn Deliklerinde ayrıca su gereksinimini karşılamak üzere, kayaların arasından sızan suların toplandığı sarnıçlar, yukarıdaki odalara ulaşmak için kayalardan yapılan merdivenler ve galeriler bulunmaktadır.

Ferruh-Şad Bey Türbesi; Ulukale Köyü yakınında tarlalar arasındadır. Kesme, moloz, taş ve tuğladan yapılan türbe, kubbe kaplaması dışında oldukça sağlamdır. Kapısındaki yazıttan 1551'de yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Yapı altta mumyalık, üstte mescit bölümüyle Selçuklu türbe geleneğini taşımaktadır. Sivri kemer içindeki girişin karşısında mihrap yer alır. Çevresinde bazı tarihi eser kalıntıları ve mezar taşları bulunmaktadır.

Meydan Çeşmesi; Ulukale Köyü meydanındadır. Kesme taştan yapı, küçük köşe sütunlarına oturan sivri kemerli eyvan biçimindedir. Kemerlerin biçimi ve yapıdaki kimi ayrıntılarla yapı 16. yüzyıl sonu yada 17. yüzyıl başına tarihlenmektedir.

Çemişgezek Kalesi; Çemişgezek ilçe merkezinin batısında Tahar Çayı kenarında bir tepe üzerinde yapılan kalenin bir duvarından küçük bir kısım günümüze kadar kalmıştır. Kesme ve moloz taştan yapılan kalenin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir.

Mazgirt:

Mazgirt Kalesi; Mazgirt ilçe merkezinin kuzeyinde, ilçeye hakim tepe üzerinde kurulmuştur. Büyük ölçüde yıkılmış olan kale surlarının bir kısmı hala ayaktadır. Kalenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kaleye bir mağara yoluyla gidilmekte olup mağaranın önünde kırk basamaklı bir merdiven vardır. Kalenin en yüksek yerinde bir köşk ve yel değirmeni olduğu sanılan kalıntılar bulunmaktadır.

Kale Köyü Kalesi; Mazgirt ilçe merkezinin doğusunda, ilçeye 20 km. uzaklıkta olan Kale Köyünde bir tepe üzerine kurulmuştur. Kaleye büyük bir

bölümü aşınmış merdivenlerle çıkılmaktadır. Kalenin giriş kapısının yanında bulunan çivi yazılarının büyük kısmı halen durmaktadır. Kalenin giriş kapısı ve iç bölümleri kayalar oyularak inşa edilmiştir. Kalenin içinde büyük bir sarnıç vardır. Kalenin üzerinde bulunduğu kayanın tabanına doğru, büyük bir bölümü taş ve toprakla dolmuş 30-40 metre uzunluğunda bir dehliz mevcuttur.

Bağın Kalesi; Mazgirt ilçe merkezinin doğusunda il sınırının bitişiğinde yer alan Dedebağ Köyünde bulunan Bağın Kalesi, Peri Suyunun kenarında bir tepe üzerinde kurulmuştur. Kalenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Giriş kapısı Peri Suyuna bakan yamaçta olan kalenin surları büyük ölçüde yıkılmıştır.

Elti Hatun Türbesi; Mazgirt ilçe merkezinde yer alan sekizgen biçimli türbe, 13. yüzyıl eseri bir kümbettir. Elti Hatun adına yapılan türbenin içinde ikisi büyük, biri küçük olmak üzere üç tane mezar bulunmaktadır.

Elti Hatun Camii; Mazgirt ilçe merkezinde bulunan caminin yazıtından 1252 yılında Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kız kardeşi Elti Hatun adına yapıldığı anlaşılmaktadır. Güneydeki altıgen mihrap çıkıntısı ile son cemaat yerinin kuzeyindeki çeşme, yapıya devinim kazandırır. Derin bir niş biçimindeki çeşme çıkıntısı, beş sıralı mukarnaslarla bezelidir. Mahfil kapısı ise mukarnaslar dışında yalındır. Ana mekandan daha yüksek olan son cemaat yerinin en önemli bölümü, doğudaki iç içe iki niş biçimindeki taç kapısıdır. Tonoz örtülü son cemaat yerinden taç kapıyla yine tonoz örtülü üç bölümlü ana mekana girilir. Yapıdaki pencereler oldukça düzensizdir.

Pertek:

Derun-i Hisar (Sağman Kalesi); Pertek'e bağlı Sağman Köyündeki askeri kale, yöreye hakim bir tepe üzerinde kurulmuştur. Kalenin yapım tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Evliya Çelebi'nin tariflerine göre, Diyarbakır'daki Artukoğulları sülalesinden bir Türk Beyi tarafından yaptırıldığı

sanılmaktadır. Tepenin batı ve güney yamacında kale surları sağlam bir şekilde günümüze kadar kalmıştır (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Baysungur Camii; Pertek ilçesinin güneyinde, Murat Irmağının kıyısında Türkmen Beylerinden Pir Hüseyin oğlu, Rüstem Oğlu Sungurbey tarafından 1577 yılında yaptırılmıştır. Üç kubbeli son cemaat yeri ve tek kubbeli ana mekandan oluşmaktadır. Son cemaat yeri ile minare, iki renkli taştır. Taç kapı ve mihrabın taş işçiliği çok özenlidir. Pencereleler, sütunlara oturmuş sivri kemerlerle çevrelenmiştir. Cami, çok kuvvetli süsleme tekniği ile Türk mimari tarzı tezyini sanatının ender yapılarından biridir. Baysungur Camii, bu bölgenin Keban Baraj Gölü suları altında kalmasıyla, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Bölümü tarafından taşları numaralandırılmak suretiyle Pertek ilçe merkezine taşınmış ve bugün bulunduğu yerde yeniden monte edilerek ibadete açılmıştır (Tunceli İl Çevre Durum Raporu, 2005).

Pertek Kalesi; Pertek ilçesinin güneyinde, Murat Irmağının kıyısındaki bir tepenin üzerinde inşa edilen Pertek Kalesi, bu bölgenin Keban Baraj Gölü suları altında kalması nedeniyle bugün bir ada görünümünde kalmıştır. Osmanlılar zamanında onarım gören kalenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. İç içe iki surdan oluşan kalede, surlar arasında yapı kalıntıları bulunmaktadır. Kalenin güney cephesindeki yontma taşların arasına kondurulmuş kırmızı sert tuğlalar ve serpiştirilmiş mavi çiniler vardır.

Çelebi Ağa Camii; Pertek ilçesinin güneyinde, Murat Irmağının kıyısında yer alan cami giriş kapısının üzerinde yer alan kitabeye göre Koca Hacılı Ali oğlu Çelebi Bey tarafından 1570'de yaptırılmıştır. Kesme ve moloz taştan yapılan cami, üç kubbeli son cemaat yeri ve tek kubbeli ana mekandan oluşmaktadır. Ana mekanın batısında yer alan beşik tonozlu mekanın duvarında eyvanlı çeşme ve minare vardır. Çeşme, minare ve son cemaat yeri duvarları, iki renkli kesme taştan yapılmıştır. Çelebi Ağa Camii, bu bölgenin Keban Baraj Gölü suları altında kalmasıyla, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Bölümü tarafından taşları numaralandırılmak

suretiyle Pertek İlçesinin Soğukpınar Mahallesine bugün bulunduğu yere taşınmış ve burada yeniden monte edilerek kullanıma açılmıştır.

Sağman Camii; Pertek ilçe merkezinin kuzeyinde, Pertek'e 20 km. uzaklıkta bulunan Sağman Köyündeki camiyi, 1555'te Keyhüsrev Bey'in oğlu Salih Bey'in yaptırdığı sanılmaktadır. Renkli taşlardan yapılmış taç kapıdan dörtgen planlı ve kubbeli ana mekana girilir. Sekizgen kasnağa oturan kubbenin üstü taştandır. Minareye cami dışından çıkılmaktadır. Yanındaki altıgen planlı türbe, renkli taşlardan kuşaklarla bezelidir. Yakın zamanda restore edilen Sağman Camii giriş cephesindeki mermer ve somaki taştan yapılmış sütunlar bugün yerinde mevcut değildir. Giriş kapısındaki oyma işçiliği, çok özenli ve dikkat çekicidir. Camiye bitişik tek parça mermerden yapılmış ve üzerinde otuzdan fazla çeşme olan bir sebil bulunmaktadır.

Pülümür:

Gelin Odaları (Mağaraları); ilçe merkezine 3 km. uzaklıkta Tunceli-Pülümür karayolu üzerinde yolun üst kısımlarında yer alan ve Gelin Odaları adlandırılan mağaraların, Urartular döneminde burada yaşayanlar tarafından kayaların oyularak oda haline getirildiği ve bu odalarda yaşadıkları sanılmaktadır. İçinde çok derinlere oyma taş merdivenlerle inilen gizli bir geçit olduğu bilinmektedir.

Hatun Köprüsü; Pülümür Çayı üzerinde kurulu bulunan köprünün yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekte, ancak Selçuklu Döneminden kaldığı tahmin edilmektedir. Kemer köprü, yılların etkisiyle tahrip olmuştur.

Koçbaşı Mezar Taşları; Tunceli'nin çeşitli kesimlerindeki eski mezarlıklarda bulunan tarihi koç biçimindeki mezar taşları, Akkoyunlular dönemindeki Türkmen geleneğine tanıklık eder. Heykellerin bir kısmının üzerinde kılıç, bıçak, sadak, kalkan, hançer, dokuma tezgahı, şiş, herek, çatal gibi eşyalara ait kabartma figürlerin yanı sıra çeşitli hayvan ve bitki figürleri de yaygın olarak kullanılmıştır. Bu figürler yalnız bezek olarak değil, orada yatan kişinin cinsiyeti, toplumsal konumu ve mesleğini de belirten

figürlerdir. Kılıç, kalkan, at, ok, tüfek, tabanca, bıçak gibi şekiller mezar sahibinin erkek olduğuna ve yiğitliğine işarettir. Kandil, terazi vb. şekiller din adamlarına; iğne, sap, küskü, el gibi figürler ise kadınlara aittir. İbrik ve tepsi gibi figürler cömertliğin ifadesidir (Tunceli İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2011: 21).

Mahsume (Besime) Hatun Türbesi; halk arasında Besime olarak bilinen Mahsume adında bir kadına ait olduğu sanılan türbenin yapım tarihini veren herhangi bir kitabe olmadığı gibi, kaynaklarda yapıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Çevrede bulunan diğer türbelerle plan ve malzeme yönünden benzerlik gösteren yapının XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl başlarında yapılmış olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte kesin bir tarih verilememektedir. Bugün harap durumda bulunan bu yapının izlerinden sekizgen plana sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Çoban Baba Türbesi; türbenin yapım tarihini veren herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. XV. yüzyıla ait olduğu sanılan bu türbenin, halk arasında anlatılan bir efsaneye göre, Moğollar tarafından Anadolu işgal edilince Hacı Bektaş-ı Veli tarafından buraya gönderilmiş, halkı irşad ederek buradan göç etmelerinin engellemiş bir zat olan Çoban Baba'ya ait olduğu sanılmaktadır.

2.3.2.1.3.Kültürel Turistik Değerler

Tunceli'de sosyal ve kültürel yaşamın şekillenmesinde, yörenin tarihsel ve toplumsal evrimine bağlı gelişmeler ile doğa koşullarına bağlı ekonomik faaliyetler belirleyici olmuştur.

İlde tarım topraklarının kısıtlı olması nedeniyle hayvancılığın daha çok gelişmesi, yazın yaylalara çıkıp, kışın köye dönmek biçiminde göçebe bir yaşamı da beraberinde getirmiştir. Hayvancılık, yörede geleneksel el sanatları arasında halı, kilim, cicim ve palaz dokumacılığının daha çok gelişmesini sağlamıştır.

1960'lı yıllarda ekonomik ve sosyal nedenlerle hız kazanan göç olgusu, değerlerin değişmesinde önemli bir etken olmuştur. İl merkezine ve dışarı illere yönelen göç sürecinde güçlü aile bağları korunsa da aşiret düzeni çözülmeye başlamıştır. Göçün yanı sıra, eğitim gören genç kuşakların da sosyal yapının gelişmesinde ve töresel yapının çözülmesinde önemli katkıları olmuştur. Tunceli yöresinde toplumsal yardımlaşma kurumu olarak da önemli olan kirvelik, geleneksel yaşamın ayakta duran kurumlarından biridir (www.tunceliilkultur.gov.tr).

Tunceli'de toplumsal yaşamı biçimlendiren kültürel çeşitlilik, geleneksel aşiret yapısı, doğa ve iklim koşullarından kaynaklanan çok zengin bir saz ve oyun kültürü vardır. Merkez, Hozat ve Ovacık yörelerinden derlenen ezgiler, Sivas aşıkamlarıyla büyük bir benzerlik göstermektedir.

Yörede savaş ve ölüm olaylarının arkasından ağıt yakma geleneği yaygındır. Yöre yaşamından kesitlerin yansıdığı manilerde daha çok sevdalar ve ayrılıklar konu edilir. Tunceli'deki yöre söylencelerinde ise doğa ve dinsel öğelerin egemen olduğu görülmektedir.

Çevre yörelerde oynanan seyirlik oyunların benzerlerinin yanında sadece bu yöreye özgü geleneksel yapıdan, yaşama ve üretme biçiminden, köy-kent ayrılığından kaynaklanan pek çok ilginç seyirlik oyunlar da bulunmaktadır.

Turizmi destekleyen etkinlikler içinde en önemli veri, yöredeki zengin halk kültürü olan folklordur. Yaşama biçimini sembolize eden yöresel halk oyunları, giysi ve motifleri, oynanış biçimleri yörenin değerleridir. Tunceli'de düğünlerde, bayramlarda ve özel günlerde oynanan pek çok oyun vardır. Geleneksel oyunlar arasında "Halay" çok yaygındır. Oyunlar, davul-zurna yada keman, kemençe, cümbüş eşliğinde oynanır. Alevi köylerinde Sivas ve Tokat semahlarına benzer ezgiler görülür. Semahlar halay biçiminde oynanmaktadır. Tunceli ve Çemişgezek'te düğün halayının önünde kılıç-kalkan oynanır.

Yörede kara düzen, bağlama düzeni, bulgari düzen ve şarkı düzeni olmak üzere 4 ayrı düzen saptanmıştır. Yörede kullanılan halk müziği araçları arasında en yaygın olanlar, tezeneli sazlardan bağlama, iki telli cura ve yakın zamanlarda tanbura; yaylı sazlardan kemane, üflemelilerden zurna, dilli-dilsiz kavallar, çoban düdükları ve çığırta; vurmaliilerden davul ve teftir.

Yörede halk edebiyatı ve halk şiiri ürünlerinin çoğu günümüze kadar ulaşmamıştır. Bu konuda kapsamlı bir araştırma da günümüze kadar yapılmadığından halk edebiyatı ve halk şiirleri üzerine bilgiler oldukça zayıftır.

Tunceli yöresinde geleneksel yaşamın gereği olarak uzun kış gecelerinde yapılan toplantılarda, eğlencelerde, tarlada, çeşme başında yada düğünlerde mani söyleme geleneği canlılığını korumaktadır. Daha çok sevdaları ve ayrılıkları konu alan manilere, yöre yaşamından kesitler de yansımıştır.

Tunceli'deki yöre efsanelerinde ise doğa ve dinsel öğelerin egemen olduğu görülmektedir. Yöre söylencelerinin en bilineni, Munzur Baba Efsanesi'dir. Süpürgeç Dağı ile Karadağ ve adı bir dostluk simgesi olarak günümüzde de yaşayan Süpürgeç Baba söylencelere konu olmuştur (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Tunceli'de geleneksel el sanatları arasında en yaygın olanlar halı, kilim, cicim ve palaz dokumacılığı, dericilik ve çanak çömlek yapımıdır. Günümüzde halı ve kilim dokumacılığı ilçe merkezlerinde; çanak-çömlek yapımı ise daha çok köylerde yaygındır.

İlde temel ekonomik faaliyetin hayvancılık olması, geleneksel el sanatları arasında dokumacılığın ön plana çıkmasını sağlamıştır. Yöreden yünden yapılan halı, kilim, çanta, heybe, çorap ve keçi kılından çuval, palaz, harar, örken gibi el dokumaları yapılmaktadır. Pamuk ipliğinden çizgili olarak dokunan ve çoğunlukla kadın şalvarlarında kullanılan manusa (arap dudağı), günümüzde yaygın değildir. Yöreye özgü el sanatları arasında önemli bir yeri

olan cicim dokumacılığı, Hozat'ın Dervişcemaal köyünde halen sürdürülmektedir.

Yörede günümüzde de bitki köklerinden elde edilen doğal boya kullanımı yaygındır. Süslemelerde geometrik biçimlerle oluşturulmuş kompozisyonlar yaygındır. Bitki ve hayvan motiflerine daha çok aşiret dokumalarında rastlanır. Halı dokumacılığı Mazgirt, Çemişgezek, Pülümür ve Ovacık ilçelerinde gelişmiştir. Özellikle Ovacık ilçesinin Yeşilyazı Bucağında dokunan Kemaliye türü ince halılar ünlüdür. Kumaş dokumacılığı daha çok aşiretlerde yaygındır. Bunlar yünden iki iplik tekniğinde dokunur. Beyaz ve siyah renkli kumaşlara yörede "barason" kumaşı denir.

Çemişgezek ilçesinin Karahisar Köyündeki yaygın çanak-çömlek yapıcılığı, günümüzde kaybolmaya başlamıştır. Kadınlar kırmızı killi topraktan başta güveç, kazan kapağı, ibrik, ayran leğeni, yayık ve pekmez küpü gibi kaplar yapmaktadırlar.

Tunceli'de günümüzde örnekleri çok az görülmekle birlikte, koyun derisinden namazlık, keçi derisinden tuluk (sütün yağını çıkarmak için kullanılır), dağarcık, öküz ve inek derisinden de çarık, atların palan kayışları, eğerleri, üzengileri ve dizginleri yapılır (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Yörede temel ekonomik etkinliklerin tarım ve hayvancılık olması nedeniyle yöre mutfağı; tahıl ürünleri ile hayvansal besinlere dayanır. Bağcılığın yaygın olduğu yerlerde besin ürünleri çeşitlenmektedir. "Şire"nin hem tatlı hem de katık olarak kullanımı yaygındır. Pekmez, pestil ve orcik (cevizli sucuk), şireden yapılan besin türleridir. Ayrıca döğme denilen bulgurla, şireli tarhana yapılır. Buğdaydan elde edilen döğmeden yapılan "döğme pilavı" ve "keşkek", yarmadan yapılan "malhuta çorbası", tarhana, erişte ve un pilavı yörenin yaygın yemeklerindedir. Sütten yağ, yoğurt, ayran ve çökelek yapılır. Yörenin en bilinen yemeklerinden biri olan "hazırlop köftesi"dir. Ekmekler genellikle tandırda yada sacda pişirilir. Mayalı hamurdan yapılan ekşili ekmek, bazlama; mayasız hamurdan yapılan yufka, kumbik, kül (ocak) gömmesi ve değirmen poğaçası yaygın ekmek türleridir. Yumurtalı

tepsi kumbiği, su böreği, bişi ve hırınç gibi börek türü hamurlu yiyecekler, sacda yada ocakta pişirilir. Kalbur hurması ve baklava yaygın türleridir.

Tunceli’de son yıllarda bazı tarımsal ürünlerin turizm ve ekonomiye katkısını artırmak amacıyla daha iyi tanıtılmasına yönelik çabalar artmıştır. Bu anlamda bal üretimi her yıl Pülümür ilçesinde düzenlenen “Bal Festivali” kapsamında tanıtılmaya ve ilgi görmeye başlamıştır. Çemişgezek, Hozat ve Pertek ilçelerinde hayvancılığa dayalı olarak üretilen şavak peyniri ve tulum peyniri ile meyveciliğe dayalı kurutulmuş çekirdeksiz dut, pestil, orcik gibi ürünler özellikle bu yörelerde düzenlenen festivaller kapsamında tanıtılmakta, yapılan ödüllü yarışmalarda üreticiler teşvik edilmektedir.

Bu ürünlerin il dışında ve ülke genelinde tanıtımına yönelik etkinliklerin artması ve paketlemenin malzeme ve tasarım olarak geliştirilmesi halinde, geleneksel ürünlerle Tunceli turizmine önemli bir katkı sağlanacaktır.

İlde düzenlenen yerel etkinlikler;

Kurtuluş Günleri; Her yıl 17 Kasım’da “ Atatürk’ün Pertek’e Gelişi” ve 17 Aralık’ta “Pülümür’ün Düşman İşgalinden Kurtuluşu” yapılan çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

Pülümür Bal Festivali; Pülümür ilçesinde, her yıl Eylül ayı içerisinde belirlenen tarihlerde düzenlenen “Pülümür Bal Festivali”, yörenin ekonomik ve kültürel hayatına zenginlik kazandırmaktadır. Festival boyunca çeşitli kültürel etkinliklerin yanı sıra kaliteli bal üretimini teşvik etmek amacıyla yarışmalar düzenlemekte ve ilk üç dereceye giren ürün sahiplerine ödül verilmektedir.

Çemişgezek Dut ve Peynir Festivali; Çemişgezek ilçesinde ilk kez 26-28 Haziran 1998 tarihinde kutlanan “Dut ve Peynir Festivali” gerek insanları bir araya getirip kaynaştırması, gerekse yöresel ürünlerin tanıtımını sağlaması bakımından ilçeye büyük katkı sağlamakta ve düzenlenen etkinliklerle festivale katılanlar hoşça vakit geçirmektedirler.

Pertek Dut Festivali; Pertek ilçesinde Temmuz ayı içerisinde belirlenen tarihler arasında düzenlenen festival kapsamında, başta çekirdeksiz dut olmak üzere meyveciliğe dayalı yöresel ürünler tanıtılmakta, ilçenin doğal, tarihi ve kültürel değerleri, Keban Baraj Gölünde ve ilçede düzenlenen çeşitli etkinlik ve gezilerle kutlanmaktadır.

Munzur Kültür ve Doğa Festivali; Tunceli Belediyesi tarafından ilk kez 28-30 Temmuz 2000 tarihinde düzenlenmiş geniş katılımlı bir festivaldir. Fotoğraf sergisi, halk oyunları gösterisi, halk müziği konserleri, film gösterisi, kent gezisi, panel, söyleşi ve edebiyatçıların imza günleri ile çok geniş bir kesimin ilgisini çeken festival programına Tunceli dışından da önemli oranda katılım gerçekleşir. Kentin sosyal ve kültürel yaşamına çok olumlu bir katkı sağlayan festival, il turizmini de canlandırmaktadır (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

2.3.2.2. Tunceli İlinin Bağımlı Turizm Arzı

Konaklama Tesisleri: Tunceli kent merkezi, Pertek ve Ovacık'da bulunan ve Bakanlık belgeli konaklama işletmeleri aşağıdaki çizelgede gösterilmektedir.

Çizelge 2. Tunceli İli Bakanlık Belgeli Konaklama İşletmeleri

Konaklama Tesis Türü	Sayısı	Kapasitesi
**** YILDIZLI OTEL	1	• 67 Oda-148 Yatak
*** YILDIZLI OTEL	1	• 12 Oda-37 Suit-172 Yatak
PANSİYON	1	• 18 Oda- 36 Yatak

Kaynak: Tunceli İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2012

Yukarıdaki çizelgede yer alan ve Bakanlıktan belgeli konaklama işletmelerinden 3 ve 4 yıldızlı otellerin henüz Bakanlığın tesis istatistiklerine yansımadağı görülmüştür.

Çizelge 3. Tunceli İli Turizm Yatırım Belgeli Tesisleri

Konaklama Tesis Türü	Sayısı	Kapasitesi
TATİL KÖYÜ	1	• 99 Oda-198 Yatak
*** YILDIZLI OTEL	1	• 32 Oda- 64 Yatak

Kaynak: Tunceli İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2012

Turizm yatırım belgeli tesisler inşaat aşamasındadır.

Aşağıdaki çizelge Tunceli’de bulunan belediye belgeli konaklama işletmelerinin kapasitesi verilmektedir. Söz konusu çizelge Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yayınladığı en son (2006) verilerinden elde edilmiştir.

Çizelge 4. Belediye Belgeli Tesislerin İlçelere Göre Dağılımı

İlçe Adı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Merkez	2	35	74
Hozat	2	24	53
Nazımiye	1	17	32
Ovacık	1	23	46
Pertek	1	7	14
Pülümür	1	12	36
Toplam	8	118	255

Kaynak: www.turizm.gov.tr.

Tunceli ilinde 9’u kamu kuruluşlarına, 1’i Esnaf ve Sanatkârlar Odası’na ait olmak üzere toplam 10 misafirhanenin yatak kapasitesi 300’dür. Bu misafirhanelerin bazılarında idari birimlerden başka lokanta-kafeterya, çay salonu, oyun salonu gibi ek sosyal birimler de bulunmaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Çizelge 5. Kamu Kuruluşlarına Ait Misafirhaneler

Tesis	Oda	Yatak
DSİ Misafirhanesi	8	16
Köy Hizmetleri Misafirhanesi	16	37
Karayolları Misafirhanesi	5	10
Tunceli Öğretmenevi	18	40
Polisevi Misafirhanesi	35	96
Bayındırlık Lokali	5	10
Pülümür Öğretmenevi	10	21
Pertek Öğretmenevi	2	4
Ovacık Öğretmenevi	18	40
Esnaf ve Sanatkârlar Odası Misafirhanesi	6	26
Toplam	123	300

Kaynak: Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005

Yeme, İçme ve Eğlence Tesisleri: Tunceli ilinde 21 adet yeme-içme ve eğlence tesis bulunmaktadır. Belediye belgeli tesislerin %38'i lokanta-restoran, %34'ü birahane, %14'ü kafeterya ve %14'ü pastanelerden oluşmaktadır. Lokantaların toplam kapasitesi 820 kişidir (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Çizelge 6. Belediye Belgeli Yeme-İçme ve Eğlence Yerleri

Tesisin Türü	Tesis Sayısı	%	Kapasite
Lokanta-Restoran	8	38.0	820
Birahane	7	34.0	-
Pastane	3	14.0	-
Kafeterya	3	14.0	-
Toplam	21	100.00	-

Kaynak: Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005.

Diğer ilçe merkezlerinde yeme-içme ve eğlence tesisleri, çok az sayıda olup nitelik ve kapasite olarak turizm açısından fazla bir önem taşımamaktadır. Bunlar içerisinde Pertek Feribot iskelesinde ve Ovacık girişindeki alabalık üretme çiftliğinde faaliyet halinde olan yeme ve içme tesisleri oldukça yoğun kullanılmaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Geçmişte şehirlerarası ulaşım amacıyla yoğun olarak kullanılan Elazığ-Erzincan karayolunun Tunceli-Pülümür kesimi, yol üstü yeme-içme

tesislerinin en yoğun olduğu güzergahtır. Pülümür çayına paralel olarak uzanan karayolunun iki tarafı doğal veriler açısından da çok zengin olduğu için, Pülümür yolu üzerindeki tesisler, Tunceli halkı tarafından rekreasyon amacıyla yoğun olarak kullanılmaktadır (www.tuncelikulturturizm.gov.tr).

Tunceli'de turizm ve rekreasyon olanaklarının gelişmesi sürecinde, sahip olduğu potansiyele Ovacık Yolu ile birlikte ön plana çıkacak olan Pülümür Yolu üzerindeki yeme-içme ve eğlence tesislerinin sayı, nitelik ve kapasite olarak artması beklenmektedir (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Toplantı Salonları, Kültür Merkezleri; Tunceli'de yapımına 1995 yılında başlanıp 2007 yılında tamamlanan, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yaptırılan Kültür Merkezi bulunmaktadır. Kültür merkezi binasında 280 kişilik konferans salonu, 75 kişilik çok amaçlı salon, sergi salonu, güzel sanatlar salonu, el sanatları salonu bölümleri bulunmaktadır (Tunceli İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2012).

Özel İdare Müdürlüğü tarafından yapımına başlanan hizmet binası ve tesisleri Tunceli kent girişinde Hükümet Konağı'nın yanında yer almaktadır. Tesislerde idari birimler, 350 kişilik çok amaçlı bir salon, 8 oda ve 16 yataklı bir misafirhane ve 200 kişilik kafeteryanın yanı sıra yüzme havuzu, tenis kortu gibi spor etkinliklerine yönelik tesisler de yer almaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Tunceli kent merkezinde Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü tarafından yaptırılan Gençlik Merkezi'nde idari birimler, lokanta, kafeterya ve çok amaçlı salonların yanı sıra gençlere folklor, müzik, satranç, bilgisayar vb. konularda çalışma ve kurs olanaklarının sağlanacağı sosyal birimler de yer almaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

İlçelerde kütüphaneler dışında kültürel alanda hizmet veren tesis yoktur. Merkez ilçe ile Hozat, Pertek, Pülümür ve Çemişgezek'te birer ilçe

kütüphanesi bulunmaktadır. Mazgirt ve Nazımiye'deki kütüphanelerin yapımı tamamlanmış olup, henüz kullanıma açılmamıştır.

Ovacık ilçe girişinde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yaptırılan kültür merkezi bulunmakta ve idari birimlerin yanı sıra çok amaçlı gösteri ve toplantı salonları, kütüphane, sergi salonu, folklor, müzik vb. etkinlikler için çalışma mekanları yer almaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

İş, Alışveriş ve Eğlence Merkezleri; Tunceli'de sanayi ve ticaret sektörlerinin gelişmemiş olması ve ilin ekonomik ilişkiler ve ticaret yönünden büyük ölçüde Elazığ'a bağımlı olması nedeniyle özel sektörün iş, alışveriş ve eğlence sektöründe turizme yönelik potansiyel taşıyan önemli yatırımlar olmamıştır. Tunceli'deki en büyük alışveriş merkezi, kent merkezinde faaliyette olan Belediye Yeraltı Çarşısıdır.

Kentsel Parklar, Spor ve Rekreasyon Tesisleri; Tunceli merkez ve ilçelerdeki mevcut park ve spor tesisleri, yöre halkına rekreasyonel etkinlikler açısından hizmet vermekte yetersiz kalmaktadır. Kentsel park niteliğinde olmamakla birlikte kent halkının kısa süreli dinlenme-eğlenme gereksinimlerini karşılayan parklar, İsmet İnönü Parkı, Uğur Mumcu Parkı ve yapımı devam eden Tepebaşı Parkıdır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

İlin Tepebaşı mevkiinde, Belediye tarafından yaptırılan park, Munzur Suyuna manzaralı bir yamaçta teraslar oluşturarak düzenlenmektedir. Yapımı devam eden parkta oturma –dinlenme alanlarının yanı sıra çay bahçesi ve yeme-içme tesisleri de yer almaktadır. Parkta lokanta ve çay bahçesi bulunmaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

2.3.3. Tunceli İlinin Turizm Talebi

Tunceli ilinde başta akarsular ve dağlar olmak üzere doğal, tarihi, kültürel ve folklorik veriler bakımından iç ve dış turizm talebi yaratacak

potansiyel var olmasına karşın, 1990 sonrasında yaşanan şiddet-terör olaylarının yarattığı güvenlik sorunları, ilde turizmin önceki yıllara göre daha da gerilemesine yol açmıştır. Tunceli iline gelen yabancı turist sayısı yok denecek kadar azdır. Yerli turistlerin ortalama kalış süreleri ise ülke ortalamalarına göre oldukça düşük kalmaktadır. Tunceli ilinde konaklayan turistlerin geliş amaçlarına ilişkin veri olmamakla birlikte, yerinde edinilen bilgi ve gözlemlere göre, yerli turistlerin çoğunluğunu çevre kasaba ve köylerden iş ve alışveriş amaçlı gelenler oluşturmaktadır. Yerli turizm talebinin bir bölümünü, son 8-9 yıldır ilde eğitim, ulaşım ve enerji sektöründe yoğunlaşan yatırımlar dolayısıyla başka illerden gelen kamu görevlileri oluşturmaktadır. Tunceli'de doğal kaynaklara yönelen ve 1990 öncesi ve 1990'ların başında son yıllara göre daha yoğun olan turizm talebi, bireysel ve küçük grup talepleri olarak ortaya çıkmaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Aşağıda Tunceli Turizm Bakanlığı işletme belgeli konaklama tesislerinde; konaklayan kişi sayısı, geceleme sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranı 1999 yılından 2009 yılına kadar (2009 dahil) verilmiştir.

Çizelge 7. Tunceli İli Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Doluluk Oranı

Yıllar	Konaklayan Kişi Sayısı			Geceleme Sayısı			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
1999	5	12888	12893	18	26094	26112	3.6	2.0	2.0	0.04	71.49	71.53
2000	-	15434	15434	-	29182	29182	-	1.9	1.9	-	79.73	79.73
2001	22	13696	13718	76	24296	24372	3.5	1.8	1.8	0.21	66.56	66.77
2002	65	13522	13587	271	28163	28434	4.2	2.1	2.1	0.74	77.16	77.90
2003	127	10615	10742	670	21994	22664	5.3	2.1	2.1	1.84	60.26	62.09
2004	94	8651	8745	399	17239	17638	4.2	2.0	2.0	1.09	47.10	48.19
2005	90	6881	6971	230	14577	14807	2.6	2.1	2.1	0.93	58.96	59.89
2006	134	3960	4094	344	7970	8314	2.6	2.0	2.0	2.62	60.65	63.27
2007	21	2000	2021	48	3926	3974	2.3	2.0	2.0	0.37	29.88	30.24
2008	11	1946	1957	29	3916	3945	2.6	2.0	2.0	0.22	29.72	29.94
2009	90	2326	2416	215	5001	5216	2.4	2.2	2.2	1.64	38.06	39.70

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı, 2010.

Aşağıda Tunceli ili belediyeden işletme belgeli konaklama tesislerinde; konaklayan kişi sayısı, geceleme sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranı 1999 yılından 2010 yılına kadar (2010 dahil) verilmiştir.

Çizelge 8. Tunceli İli Belediyeden İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Doluluk Oranı

Yıllar	Konaklayan Kişi Sayısı			Geceleme Sayısı			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	32	33484	33516	48	59044	59092	1.5	1.8	1.8	0.3	37.26	37.29
2001	-	48411	48411	-	77464	77464	-	1.6	1.6	-	49.01	49.01
2002	94	47270	47364	686	78701	79387	7.3	1.7	1.7	0.55	67.80	68.50
2003	70	23825	23895	151	51325	51479	2.2	2.2	2.2	0.13	43.67	43.80
2004	24	22083	22107	84	37815	37899	3.5	1.7	1.7	0.07	32.09	32.16
2005	32	15691	15723	45	26146	26191	1.4	1.7	1.7	0.04	26.14	26.19
2006	50	37224	37274	174	65705	65879	3.5	1.8	1.8	0.14	53.26	53.40
2007	17	36057	36074	44	65586	65630	2.6	1.8	1.8	0.03	47.79	47.82
2008	40	18268	18308	116	33251	33367	2.9	1.8	1.8	0.13	37.08	37.21
2009	34	24664	24698	91	50480	50571	2.7	2.0	2.0	0.08	44.34	44.42
2010	22	11424	11446	39	18065	18104	1.8	1.6	1.6	0.09	42.03	42.12

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı, 2010.

2.3.4. Ulaşım ve Altyapı

Tunceli, Doğu Anadolu'nun kuzey ve güneyini birbirine bağlayan Erzincan-Elazığ karayolu üzerinde yer almaktadır. İl topraklarında kuzey-güney yönünde uzanan ve Erzincan'ı Pülümür, Tunceli ve Pertek üzerinden Elazığ'a bağlayan karayolu, Tunceli İlinin içinden geçmektedir. İlçeler, birer il yolu ile bu ana eksene bağlanmaktadır. 2010 yılı sonu itibariyle ilde 138 km. devlet yolu, 466 km. il yolu olmak üzere toplam 637 km. karayolu ağı bulunmaktadır. Devlet yollarının tamamı asfalt ve 33 km.si de bölünmüş yoldur. İl yollarının 405 km'si asfalt, 2 km.si parke, 37 km.si stabilize ve 22 km.si de toprak yoldur. Mart 2011 itibariyle, 101 köy ve 49 mezranın yolu (498 km.) asfalt, 140 köy ve 192 mezranın yolu (1130 km.) stabilize, 78 köy ve 494 mezranın (1266 km.) yolu tesviyeli, 230 mezranın yolu (440 km.) ham yoldur. 47 köy ve 163 mezranın yolu karayolları ağındadır (www.tunceli.gov.tr).

Tunceli-Erzincan karayolu aynı zamanda Güneydoğu Anadolu'yu Doğu ve Karadeniz Bölgelerine bağlayan devlet karayollarından biridir. Tunceli'nin İç Anadolu ve Karadeniz illeri ile ulaşım bağlantısı, kuzeyde sınırdan geçen Erzurum-Erzincan karayoluyla, güney illeri ile ulaşım bağlantısı ise Elazığ'dan geçen Bingöl-Elazığ-Malatya karayolu ile sağlanır.

Eskiden Pertek-Elazığ bağlantısını sağlayan köprü, Keban Baraj Gölü suları altında kaldığı için günümüzde Pertek ve Çemişgezek-Akpınar'da kurulan feribot iskeleleri ile Elazığ yakasına ulaşım sağlanmaktadır. Tunceli-Elazığ kent merkezleri arasındaki uzaklık karayolu ile 136 km'dir. Pertek ilçesi üzerinden gidildiğinde Tunceli-Elazığ arasındaki karayolu uzaklığı, Keban Baraj Gölü geçişi hariç 75 km'dir.

Tunceli ilinde faaliyet gösteren üç adet A Grubu seyahat acentesi faaliyet göstermektedir.

Tunceli'ye en yakın demiryolu, ilin kuzey sınırında Erzincan topraklarından, güney sınırında ise Elazığ topraklarından geçer.

Tunceli'ye eşit uzaklıkta (yaklaşık 135 km.) Elazığ ve Erzincan illerinde havaalanı bulunmaktadır. Ayrıca devam eden Bingöl Havaalanı da Tunceli'ye yaklaşık 140 km. uzaklıktadır (www.tunceli.gov.tr).

Tunceli'nin ilçelerine olan uzaklıkları sırasıyla;

Tunceli-Çemişgezek	117 km
Tunceli-Hozat	96 km
Tunceli-Ovacık	65 km
Tunceli-Pülümür	65 km
Tunceli-Pertek	51 km
Tunceli-Mazgirt	40 km
Tunceli-Nazımiye	36 km

Tunceli Pülümür arasında kışın meydana gelen çığları önlemek için toplam 26 adet ve 400 m uzunluğunda yapılmış çığ tünelleri bulunmaktadır (Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010).

PTT'nin 2003 yılından itibaren TRB1 Bölgesi'ne yönelik yatırım harcamaları dikkate alındığında 2008 yılına kadar gerçekleştirilen yatırımların ülke geneli kişi başına düşen yatırım harcamasının altında kaldığı

görülmektedir. 2009 yılında ise PTT tarafından TRB1 Bölgesi'ne 119.622.554 TL yatırım yapılmıştır. PTT yatırımları genelde nüfus-yatırım oranına bakıldığında Bingöl ve Tunceli illerinde yoğunlaşmıştır.

Tunceli İli telekomünikasyon alt yapısı yaklaşık 33 bin sabit santral kapasitesine sahip olup ilde 20.659 telefon abonesi mevcuttur. ADSL abonesi Nisan 2011 itibariyle 5.645'tir. İl/ilçe toplam köylerin % 60'ına internet hizmeti sunabilme olanağı bulunmaktadır. 2011 yılı Nisan ayı itibariyle, şebeke hatlarının ortalama % 25 havai, % 75 yer altı şebekesi olarak altyapıda hizmet verilmektedir (www.tunceli.gov.tr).

Tunceli ilinde basın medya sektörü diğer illere oranla az gelişmiştir. İlde yerel düzeyde yayın yapan iki radyo kanalı ve dört gazete bulunmaktadır. Tunceli'de yerel televizyon kanalı bulunmamaktadır.

Tunceli akarsularının bolluğu nedeni ile su sıkıntısı yaşamamakta ve temiz su ihtiyacı daha çok kaynak sularından temin edilmektedir. Mart 2011 itibariyle 242 köy ve 137 mezraya toplam 379 kapalı şebeke içme suyu yapılmıştır. Susuz köy bulunmamaktadır. 71 mezra boş olduğu için su götürülmemiştir. Tunceli'de kentin su ihtiyacı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından açılan sondaj kuyularından karşılanmaktadır (www.tunceli.gov.tr).

Mart 2011 itibariyle, 2 köyün elektrik tesisi inşa halinde, diğer köyler ve yerleşim olan mezraların tamamında elektrik bulunmaktadır.

İlde kanalizasyon suları hiçbir arıtma işlemine tabi tutulmadan Munzur Çayı'na deşarj edilmektedir. İnsan ve çevre sağlığını tehdit eden bu durum, atık suların altyapı sistemi ile toplanması ve arıtılmasını zorunlu kılmaktadır.

Arazi yapısının kentsel gelişimi en çok etkilediği illerden birisi Tunceli'dir. İl merkezi, şehir içinden geçen iki çayın yakası etrafında derelerle bölünen arazi üzerine kuruludur. Yapılar genellikle sonradan tapuları alınmış kaçak yapılardır. Kentin doğu kesiminde genelde tek katlı kerpiç yığma

yapılardan oluşan gecekondü bölgesi vardır. Bu bölgede heyelan riski olması nedeniyle yapı yasağı konulmuştur. Kent için öngörülen gelişme yönleri kuzey ve güneydir. Atatürk ve İnönü Mahalleleri topografik açıdan gelişme için en uygun alanlar olarak belirlenmiştir. Tunceli'de köylerin çoğu güvenlik nedeniyle terk edilmiş olsa da, mezra ve komlardan oluşan dağınık yerleşim birimleri varlığını sürdürmektedir. Kırsal alandaki yapılaşma yok denecek kadar az olmakla birlikte, oluşturulan yeni yapılar genellikle betonarme ve yığma binalardır.

2.3.5. Tunceli İlinde Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri

Tunceli İli Turizmi Geliştirme Planında; kaynak potansiyeline yönelik üç kuşak tanımlanmıştır. Bunlar; kıyı kuşağı, orman kuşağı ve dağ kuşağıdır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

- Kıyı kuşağı, güneyde Keban Baraj Gölü ile sınırlanan ve yükseltileri 845-1250 metreler arasında değişen bölgedir. Kıyı kuşağında Keban Baraj Gölü'nün kıyı ve göl turizmi açısından sağladığı olanaklar, Çemişgezek ve Pertek ilçelerinde yoğunlaşan tarihi ve kültürel veriler ile kıyı yerleşmelerindeki bağ-bahçe alanları, turizm açısından değerlendirilebilecek potansiyel kaynakları oluşturmaktadır.
- Orman kuşağı; yükseltisi 1250-2000 metreler arasında değişen ve ilin orta bölümünü oluşturan bölgedir. Bu bölgenin genel karakterini, akarsu vadileri, yaygın meşe ormanları, küçük vadi ve ovalardaki kuru tarım alanları ve mera alanları ile yerleşmelerin çevresindeki bahçelik alanlar oluşturmaktadır. Tunceli, Mazgirt, Hozat ve Nazımiye ilçelerinin yer aldığı bu kuşakta çok kısıtlı tarım ve hayvancılık yapılmaktadır.
- Dağ kuşağı; ilin kuzeyinde 2000 metrenin üstündeki bölgeleri kapsamaktadır. Bu kuşakta Munzur, Mercan, Avcı ve Bağırpaşa Dağları, dağcılık ve kış sporları açısından elverişli olanaklar sunmaktadır. Bu dağların zirvelerinde yer alan krater gölleri, bölgenin turizm potansiyelini artıran doğal verilerdir (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

2.3.5.1. Kıyı Kuşağı Kaynak Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri

Yükseltisi 845-1250 metreler arasında değişen kıyı kuşağını güneyden sınırlayan Keban Baraj Gölü, kaynak potansiyeli ve iklim verileri bakımından, kıyı ve göl turizmüne yönelik elverişli olanaklar sunmaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Çemişgezek ilçesi, tarihi ve arkeolojik veriler ile sivil mimari yapılar açısından, Pertek ilçesi (ilçe merkezi ve Sağman köyü) ise tarihi yapılar açısından Tunceli ilinde kültürel verilerin en yoğun olduğu bölgedir. Çemişgezek ilçe merkezinde sivil mimari yapıların kısmen korunduğu eski doku ve bu doku ile bütünleşen tarihi eserler, Tahar Çayı Vadisi'nin güneyindeki tarihi köprüler, vadi yamacında İn Delikleri olarak bilinen kaya oyukları, ilçenin güneyinde Keban Baraj Gölü altında kalan tarih öncesi yerleşmelerden Pulur (Sakyol) ve Yeniköy Höyükleri, Pertek ilçe merkezindeki tarihi yapılar ve göl içerisinde kalmış olan Pertek Kalesi ile Pertek-Sağman'daki Osmanlı dönemi yapıları, kıyı kuşağının turizm potansiyelini artıran başlıca kaynaklardır.

Kıyı yerleşmelerinde geleneksel tarım (bağcılık-bahçecilik) ve üretim biçimlerinin, gerek bitki örtüsü gerekse turizme yönelik pazarlama nitelikleri olan gastronomik ürünler açısından ortaya koyduğu zenginlikler, turizm potansiyelini yaratan diğer veriler olarak özetlenebilir.

Kıyı kuşağında Elazığ ile ekonomik ilişkileri kuvvetli olan Çemişgezek ve Pertek'ten Elazığ'a ulaşım sağlayan Çemişgezek-Akçapınar ve Pertek feribot iskeleleri, bu kuşakta kıyı ve göl turizminin gelişme sürecinde turizme yönelik altyapı oluşturan tesisler olarak da önem kazanmaktadır.

Kıyı kuşağında Çemişgezek-Akçapınar ile Pertek-Sağlamtaş, turizm gelişme odakları olarak belirlenmiştir.

Kıyı kuşağında var olan doğal, tarihi, kültürel ve folklorik verilere göre geliştirilebilecek turizm ve rekreasyon türleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır;

- Kıyı ve göl turizmi,
- Su sporları (yüzme, yelken yarışları, sörf vb.),
- Sportif balıkçılık,
- Kültür ve inanç turizmidir.

Kıyı kuşağında, turizmin gelişmesini kısıtlayan, turizm ve rekreasyon kaynaklarının kullanımını olumsuz etkileyen temel sorunlar şunlardır;

- Ulaşım-altyapı eksiklikleri,
- Turizm tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersizlikleri,
- Rekreasyon tesislerinin olmaması,
- Kentsel-tarihi-arkeolojik kaynakların bakımsız olması ve korunamaması,
- İkinci konut gelişimidir (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

2.3.5.2. Orman Kuşağı Kaynak Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri

Yüksekliği 1250-2000 metreler arasında değişen ve ilin orta bölümünü oluşturan orman kuşağı, turizm ve rekreasyona yönelik kaynakların, nitelik ve çeşitlilik açısından en zengin olduğu bölgedir. Yaygın meşe ormanları, vadiler ve akarsular doğal kaynakların yoğunlaştığı alanlardır. Munzur, Mercan, Pülümür, Peri ve Tahar vadileri doğal kaynakların olduğu kadar yerleşmelerin ve kültürel kaynakların da yoğunlaştığı bölgeler olarak ortaya çıkmaktadır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Bu kuşakta yer alan zengin akarsu kaynakları, başta rafting ve sportif balıkçılık olmak üzere çeşitli doğa sporları açısından önemli zenginlikler sunmaktadır. Munzur Vadisi Milli Parkı, Munzur, Mercan, Pülümür, Peri ve

Tahar vadileri, gerek endemik türlerle zenginleşen flora ve fauna açısından, gerek doğal peyzaj bakımından doğa turizmi ve doğa sporları (kaya tırmanışı, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşleri vb.) ile piknik-kamping gibi günübirlik rekreasyona yönelik olduğu kadar botanik inceleme ve foto-safari gibi değişik etkinlikler için de talep oluşturan çok zengin ve çekici olanaklar sunmaktadır.

Munzur Gözeleri, doğal çevre ve görsel değerleriyle 1. derece doğal sit alanı olma niteliklerine sahip bir alan olup, il ve bölge ölçeğinde turizm ve rekreasyon odağı olma potansiyeli taşımaktadır.

Bu kuşağın kuzeyinde, Ovacık ilçesinin batı ve kuzey kesimleri ile Pülümür-Sağlamtaş yolu üzerinde yoğunlaşan yaylalar, iklim kürleri ve yayla turizmine yönelik; Mazgirt ilçesinde yoğunlaşan tarihi ve arkeolojik veriler ve kaplıcalar ise kültürel turizm ve sağlık-termal turizmine yönelik potansiyel yaratan kaynaklardır.

Tunceli ilinde gerçekleştirilen Munzur Kültür ve Doğa Festivali kapsamında düzenlenen sosyal ve kültürel etkinlikler ile gezi programları, il içinden ve dışından gelenlerin katılımı ile yöre turizmini canlandırmaktadır. Hozat-Derviş Cemal köyünde, Halk Eğitim Merkezi ve Sosyal Dayanışma Vakfı tarafından hazırlanan program kapsamında desteklenen cicim dokumacılığı, orman kuşağında turizm açısından geliştirilebilecek folklorik etkinliklerdendir.

Orman kuşağında Tunceli kenti ve Mazgirt-Dedebağ, turizm gelişme odakları olarak belirlenmiştir.

Orman kuşağında var olan doğal, tarihi, kültürel ve folklorik verilere göre geliştirilebilecek turizm ve rekreasyon türleri şunlardır;

- Doğa sporları (kaya tırmanışı, yamaç paraşütü vb.),
- Doğa yürüyüşü,
- Rafting,
- Sportif balıkçılık,

- Piknik-kamping,
- Botanik inceleme,
- Foto-safari,
- Yayla turizmi,
- Sağlık ve termal turizmi,
- Golf turizmi,
- Kültür ve inanç turizmidir.

Orman kuşağında, turizmin gelişmesini kısıtlayan, turizm ve rekreasyon kaynaklarının kullanımını olumsuz etkileyen temel sorunlar şunlardır;

- Enerji ve baraj yatırımları,
- Orman varlığının azalması,
- Milli Park alanına ilişkin sorunlar,
- Kaçak avlanma,
- Tarihi ve kültürel kaynakların turizme kazandırılmaması,
- Ulaşım-altyapı yetersizlikleri,
- Turizm ve rekreasyon tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersizlikleri,
- Yaylalara ulaşım zorluğu,
- Kentsel katı atıklardır (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

2.3.5.3. Dağ Kuşağı Kaynak Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri

2000 metrenin üstündeki bölgeleri kapsayan bu kuşakta Munzur, Mercan, Avcı ve Bağırpaşa Dağları, doğal yapı ve iklim verileri açısından dağcılık ve kış sporları açısından elverişli olanaklar sunmaktadır. Bu dağların zirvelerinde yer alan çok sayıda krater göllerli, bölgenin turizm potansiyelini artıran ilginç doğal verilerdir. Güney yamaçlarındaki çıplak kayalıklar, Munzur Dağlarında yoğunlaşan mağaralar, bitki örtüsünün zenginleştiği vadiler ve

dağ eteklerindeki yaylalar, kaya tırmanışı, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşleri, kampçılık gibi doğa sporları ve günübirlik rekreasyon etkinlikleri ve yayla turizmi için çeşitli olanaklar yaratan doğal verilerdir (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Dağ kuşağında yer alan Ovacık ve Pülümür ilçelerinde hayvancılık ve son yıllarda gelişme eğilimi gösteren arıcılığa bağlı tulum peyniri ve bal üretimi ile Ovacık-Yeşilyazı bucağında dokunan Kemaliye türü ince halılar, turizme yönelik geliştirilmesi gereken potansiyel kaynaklardır. Dağ kuşağında Ovacık-Yeşilyazı ve Pülümür-Sağlamtaş, turizm gelişme odakları olarak belirlenmiştir.

Dağ kuşağında en önemli potansiyeli oluşturan doğal verilere göre geliştirilebilecek turizm ve rekreasyon türleri aşağıda sıralanmıştır. Bunlar;

- Dağ ve kış turizmi (dağcılık-kayak sporları),
- Doğa sporları (yamaç paraşütü vb.),
- Doğa yürüyüşleri,
- Piknik-kamping,
- Yayla turizmidir.

Dağ kuşağında, turizmin gelişmesini kısıtlayan, turizm ve rekreasyon kaynaklarının kullanımını olumsuz etkileyen temel sorunlar şunlardır;

- Ulaşım-altyapı yetersizlikleri,
- Güvenlik sorunları,
- Turizm ve rekreasyon tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersizlikleridir (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

2.3.6. Tunceli İli Turizminin Güçlü-Zayıf Yanlar ve Fırsatlar-Tehditler (GZFT) Analizi

Tunceli İlinin Güçlü Yanları (*):

- İlin tarihi ve kültürel varlıklar ile doğal güzellikler yönünden zengin olması,
- Doğal değerlerin tahrip edilmemiş ve bozulmamış olması,
- Yörenin yüksek ve dağlık olmasının, dağcılık, kampçılık vb. avantajlar sunması,
- Morfolojik ve iklimik unsurlara bağlı olarak zengin floristik çeşitliliğin varlığı,
- Munzur ve Pülümür Çayı'nın parkurunun rafting ve kano sporu için uzun ve çok elverişli olması,
- Yaz mevsiminin serin ve yörede yayla turizmi için ideal ortamlar oluşturması,
- Tunceli'nin kaplıca ve içmeler yönünden sağlık ve termal turizmi açısından uygun olması,
- Ovacık ilçesinde kayak merkezinin olması,
- Okur-yazar oranının yüksek olması,
- Elazığ Havaalanının Tunceli iline yakın olması,
- Yöre insanının konuksever olması,

Tunceli İlinin Zayıf Yanları;

- Nitelikli personel eksikliği,
- Meslek içi eğitimin yetersizliği,
- Kaynak yetersizliği,
- Sosyal tesislerin yetersizliği,
- Yerel ekonomik kalkınmayı sağlayacak paydaşlar arasındaki iletişim yetersizliği,
- Tunceli İli ile ilgili sağlıklı envanterin olmaması,
- Enformasyon bürosu ve enformasyon memurlarının olmaması,
- İlde turizm işletme ve yatırım belgeli tesislerin çok yetersiz olması,
- Hâlihazırda sinema-tiyatro ve diğer kültürel etkinliklerin yapılabileceği bir salonun bulunmaması,
- İlin tanıtımının çok yetersiz olması,
- Tarihi eserlerin restorasyonunun yapılmamış olması,

- Yörede yaşayanların doğal coğrafya kaynaklı turizm potansiyelinin farkında olmamaları,
- Yöre turizmine ilişkin planlama çalışmalarının olmaması,
- Uzun ve çetin kış koşullarının olumsuz etkilerinin giderilememesi,
- eko turizm alanlarına yönelik ulaşım olanaklarının gelişmemiş olması,
- Akarsu yataklarının dar ve engebeli olması, rafting sporunun sekteye uğratması,
- Hayvancılığın doğa turizm kaynaklarına büyük zararlar vermesi,
- Turizm faaliyetlerine dayalı turizm yatırımlarının yetersiz olması (Özgen, 2010).

Tunceli İli İçin Fırsatları

- İlin Fırat Havzası Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesinde olması,
- Bozulmamış bir doğaya sahip olması,
- Alternatif turizm türleri açısından potansiyele sahip olması,
- Munzur Vadisi Milli Parkının olması,
- Eğitim hizmetlerinin yeterli düzeyde olması,
- İlde üniversitenin kurulmuş olması,
- Su kaynakları yönünden zengin olması,
- Yöre insanının konuksever olması,
- İl dışında ve yurt dışında Tuncelili bürokrat ve işadamlarının olması,
- Devlet tarafından huzur ve güven ortamının sağlanmasına yönelik çalışmaların olması (Tunceli Valiliği, İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği Stratejik Planı, 2010-2014),
- Yerel yönetimlerin güçlenmesi ve bürokraside meydana gelen aksamaların giderilmesi,
- 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ve 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Kanunu kapsamında olması,
- Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de alternatif turizm türlerine olan talebin artması,

- Gelişmiş planlamalarla yöre akarsularının turizm zenginliğinin harekete geçirebilmesi,
- Yörenin endemik bitkiler bakımından zengin olmasının, botanik turizminin önemini bir kat daha artırması,
- Yöre halkının eko turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve turizm kaynaklı ekonomik gelirlerin sağlanabilmesi,
- Gelişen iletişim araçlarıyla (tanıtımının yapılması) yörenin turizm potansiyelinin duyulmasının sağlanabilmesi,
- Akarsu ve göllerin avcılık ve önemli sayfiye alanları olarak kullanılabilmesi.

Tunceli İli İçin Tehditler;

- İlde uzun yıllar güven ve huzur ortamının olmaması,
- İlin 1. derece deprem kuşağında olması,
- İlin sürekli göç vererek nüfusunun azalması,
- İlde sanayi tesislerinin olmaması,
- İlde devam eden enerji ve baraj yatırımlarının ekosistem üzerinde yaratacağı olası olumsuz etkiler,
- İlde Organize Sanayi Bölgesinin (OSB) olmaması,
- Yüksek orandaki işsizlik ve yöre halkının gelir seviyesinin düşük olması,
- İldeki doğal kaynakların değerlendirilmesine yönelik projelerin geliştirilememesi,
- Uygun bitki deseni haritasının çıkarılmamış olması,
- İlin arazi yapısının ve iklim koşullarının tarımsal faaliyetleri sınırlaması,
- İlde yükselti ve eğim koşullarının çığ oluşum riskini artırması,
- Yerel baskı gruplarının gereksinim analizine dayanmayan fizibilitesiz yatırım taleplerinin olması,
- İlde çarpık ve dağınık yerleşmenin olması,
- Küresel ısınmaya bağlı olarak tüm dünyada olduğu gibi Tunceli'de de iklim değişikliklerinin yaşanması,

- Kış mevsiminde ulaşım olanaklarında çeşitli sıkıntıların (kar yağışları ve havayolu ulaşımının sekteye uğraması) yaşanması,
- Turizm faaliyetlerinin gelişmesiyle doğal çevrenin bozulması,
- Yöredeki mera hayvancılığı faaliyetlerinin eko turizmin gelişmesine dolaylı ve doğrudan olumsuz yansımalarıdır (1).

Sonuç olarak bir değerlendirme yapmak gerekirse; 1968'de Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına alınan Tunceli bugüne kadar kalkınma hamlelerini gerçekleştirememiştir. Tunceli ilinde sosyo-ekonomik gelişmeyi sağlayacak, kalkınma hamlelerini gerçekleştirebilecek düzeyde sanayi ve diğer ekonomi kolları gelişmemiştir.

Kalkınmış ülkelerde turizmin yerel kalkınmayı ve dolayısıyla bölgelerarası dengesizliği gidermede bir araç olabileceği kabul edilmiş bu ise turizmin önemli bir sektör haline gelmesini sağlamıştır. Avrupa Birliği de turizmi, bölgesel/yerel kalkınma farklılıklarını gideren gelişme stratejilerinin lokomotifleri olarak görmektedir. Yerel kalkınma bakımından en önemli nokta mevcut durumu sanayi ve diğer ekonomik kolların gelişmesine uygun olmayan yörelerde, turizmi bir alternatif olarak kabul etmenin mümkün olup olmayacağını araştırmak ve eğer olumlu olabiliyorsa katkısının en fazla olabileceği şekilde gelişmesini sağlamaktır (Yıldız, 2007, 243).

Tunceli turizm gelişmesine kaynak oluşturabilecek çok zengin doğal, kültürel ve folklorik kaynaklara sahiptir. İlde turizmin gelişmesi konusundaki öncelikli konu, ilin kaynak potansiyelinin turizm amaçlı olarak değerlendirilmesidir. Bu öncelik ülke politikalarında yerini bulan ve turizmin yılın tamamına ve ülkedeki potansiyel yörelere yayılması stratejisinin de bir parçasıdır. İl turizminin geliştirilebilmesi için yerine getirilmesi gereken koşulların çerçevesi aşağıdaki biçimde sıralanabilir;

1Tunceli ilinin GZFT Analizi oluşturulurken; Nurettin Özgen'in "Doğu Anadolu Bölgesi'nin Doğal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler" ve Tunceli İl Özel İdaresi'nin Stratejik Planından (2006-2010) yararlanılmıştır.

- Kaynak potansiyelinin ve geliştirilecek turizm türlerinin tespit edilmesi, önem ve önceliklerin belirlenmesi ve fiziki yatırımların plan ve projelerle yönlendirilmesi gerekmektedir.
- Tunceli'nin doğal ve kültürel çevre değerleri, nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşmeden kaynaklanan sorunlardan etkilenmemiştir. Ancak yapımı süren yada planlanan enerji ve baraj yatırımlarının doğal kaynaklar ve ekosistem üzerindeki olası olumsuz etkilerinin, turizm sektörünü de etkilemesi beklenmelidir. Bu nedenle, turizm gelişmesinin temel verilerini oluşturan kaynakların korunması, özellikle doğal kaynak potansiyeli üzerindeki etkilerin yeniden değerlendirilmesi, bu bağlamda sektörel önceliklerin kalkınma politikalarında yerini bulan "sürdürülebilirlik ilkesi" çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşıma diğer sektörlerde olduğu kadar turizm yatırımlarında da özen gösterilmelidir.
- Kamunun turizm yatırımları için elverişli ortam yaratması, bu bağlamda güvenlik, tanıtım, imaj oluşumu, altyapı gibi konularda girişim ve yatırım yapılması, kamunun özel sektörle işbirliği içinde sektörün gelişmesine destek vermesi beklenmelidir.
- Turizmin gelişmesi için öncelikle küçük işletmelerin gelişmesi için fırsatlar yaratılması, yerel yatırımcı ve işletmeciler potansiyelinin harekete geçirilmesi ve desteklenmesi önem kazanmaktadır.
- Turizm ve rekreasyon gelişmesinin yalnızca yerli ve yabancı turistlere yönelik olmayıp, ilde yaşayanların rekreatif, sportif ve kültürel gereksinimlerine yönelik faaliyetleri de kapsamalı, kentsel alanlarda bu amaca yönelik düzenleme ve yatırımların, bireysel gelişim ve sosyal yapı üzerindeki olumlu etkilerinin göz önüne alınması gerekmektedir.
- Tunceli'nin turizm kaynaklarının tanıtımında öncelikle kaynakların ve Tunceli'nin turizm imajına yönelik tanıtım faaliyetlerinin öne çıkarılması gerekmektedir. Bu amaçla, medya, kamu ve özel sektör, sivil toplum, sporcu, öğrenci, gençlik gibi kamuoyu oluşturuvcu kesimlerin rol alacağı tanıtım faaliyetleri ve kampanyalar düzenlenmelidir (Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005).

Yukarıda yazılanlara ek olarak;

- Ulaşım altyapısının geliştirilmesi,
- Tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile bağlantıların kurulması,
- Turist için güvenliğin sağlanması,
- Yerel halkın bilinçlendirilmesi ve turiste bakış açısının geliştirilmesi,
- Havayolu ile yolculuklarda ekonomik destek sağlanması (ucuz yakıt, havaalanı hizmetlerinin ucuz yapılması),
- Turistik yatırımlarda özel finansman sağlanması,
- Pazarlama ve meslek birliklerinin oluşturulması (kırsal turizm birliği, soft turizm birliği vb.),
- Yabancı ülkelerde tanıtma ve pazarlama için özel destek sağlanması,
- Turizm okulları ve özel turizm uğraşları için geliştirme merkezleri kurulması,
- Turizmde çevrenin öne çıkarılması ve bölgeye has turizm için özel koşulların belirlenmesi,
- Arkeolojik alanların planlanması ve düzenlenmesi için etkin politikaların geliştirilmesi, müze ve sit alanlarındaki kadroların desteklenmesi ve etkin hale getirilmesi, doğal sit alanlarının korunması ve geliştirilmesinde yerel yönetimlerin desteğinde Bakanlıklar arası özel fonların oluşturulması,
- Kültürel yatırımlara önem verilmesi, daha çok kültür merkezi ve halk kütüphaneleri alanında yapıların artırılması, kalifiye personel yetiştirilmesidir.

İlde turizmin gelişmesi için öncelikle turizm planlaması yapılırken turistin yöreden beklentilerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Turistin beklentileri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Turist en kısa yoldan uygun bir ulaşım türü ile yöreye gelmeyi arzulayacaktır,
- Kısa süreli turlarla yöreyi tanımak isteyecektir,

- Ulaşım giderlerini en aza indirmeyi planlayacaktır,
- Yöreyi gezerken kendini güvende hissetmesi gerekmektedir,
- Yöredeki seyahatinin konforlu olmasına önem verecektir,
- Turizmi destekleyen yan etkinlikler, kültürel etkinlikler turistik talebi etkileyecektir.

Erişilebilirliğin yüksek olması; yöreye yapılacak turlar kara ve havayolu ile yapılabileceği gibi kompoze olarak havayolu+karayolu ulaşımı biçiminde de tasarlanabilir. Tunceli ilinin bulunduğu bölgede Malatya, Elazığ ve Erzincan Havaalanları il merkezine yakınlıkları nedeniyle tercih edilebilir. Turizm sektöründe en önemli konu, en ucuz ve en kısa zamanda gidilecek yere erişebilmektir.

Turların süresi; uzun süreli turlara karşın, 3 veya 5 günlük kısa süreli turlara talebin daha fazla olduğu göz önüne alınırsa, kısa süreli turların gerçekleştirilebilmesi için karayolu açısından uzaklık göz önüne alındığında uçakla turların gerçekleştirilmesinin daha anlamlı olacağı görülmektedir.

Ulaşım da giderlerin en aza indirilmesi; turist genelde harcamalarının % 40'ını yol giderleri olarak ayırmaktadır. Konaklama için ayrılan pay ise % 30 kadardır. Yöreye gelişte ulaşım giderleri fazla olacağına göre farkın konaklama giderlerinden sağlanması önerilebilir.

Güvenli seyahat; çığ sorunu yöre için önem arz etmektedir. Çığa karşı güvenlik birinci derecede önem taşımaktadır. Yollardaki güvenlik ise öncelikle altyapının yeterli olması ile mümkündür. Güvenli, konforlu bir ulaşım sistemi yöreye olan turizm talebini artıracaktır.

Konforlu bir turizm; konforlu bir turizm için yöredeki konaklama biçimleri aşağıdaki şekilde önerilebilir:

- Otel-motel, dinlenme-yol üstü tesisleri,
- Kamping (çadırli kamp, karavan vb.),
- Kırsal barınak, cankurtaranlar (karayollarının tesisleri vardır),

- Tatil köyleri,
- Gençlik kampları, hostel, öğrenci yurtları, yatılı bölge okulları vb.,
- Yayla turizmi için yayla evleri.

2.3.7. Tunceli İlinde Turizm Gelişimine Yönelik Yerel Kurumların Faaliyetleri

Fırat Kalkınma Ajansı, TRB1 Bölgesinde (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) faaliyet gösteren kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşların, bölgesel kalkınmaya katkı sağlayabilecek projelerine destek vermek amacıyla 29.06.2011 tarihinde "Turizm ve Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi" ve "Turizm Sektörünün Geliştirilmesi" Mali Destek Programlarına ilişkin proje teklif çağrısı sürecini başlatmıştır. İlgili programlar kapsamında ajansa, Tunceli'den 9, Bingöl'den 12, Elazığ'dan 11 ve Malatya'dan 32 olmak üzere toplam 64 proje teklifi sunulmuştur. Projelerin değerlendirme süreci ise 29.09.2011 tarihli Yönetim Kurulu kararıyla sonuçlanmıştır. Teknik ve Mali değerlendirme aşamasına geçen 62 projeden 19'u asil ve 5'i yedek olmak üzere toplam 24 proje başarılı bulunmuş, Tunceli'den 4, Bingöl'den 3, Elazığ'dan 4 ve Malatya'dan 8 olmak üzere toplam 19 proje asil listede yer almıştır. Tunceli ilinde uygulanacak 4 proje için ajans tarafından 1.588.544 TL kaynak sağlanacak ve sağlanacak eş finansmanla birlikte 2.2 Milyon TL'lik yatırım gerçekleştirilecektir.

Çizelge 9. Tunceli İlinde Uygulanacak Projeler

Proje Adı	Projeyi Uygulayacak Kurum
Munzur Gözelerinin Turizm Değerinin Güçlendirilmesi	Ovacık Kaymakamlığı
Bağın (Dedeağaç) Kaplıcalarının Turizm Altyapısının Hazırlanması	Tunceli İl Özel İdaresi
Tunceli OSB Altyapısının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi Projesi	Tunceli OSB Müteşebbis Heyet Başkanlığı
Güneş Tarihi Aydınlatıyor Projesi	Pertek Köylere Hizmet Götürme Birliği

Kaynak: www.fka.org.tr

Fırat Kalkınma Ajansı tarafından Tunceli, Malatya, Elazığ ve Bingöl'ün bitkisel üretim ve turizm potansiyelini belirlemek amacıyla Fırat'ın Gücüyle, Turizm ve Fırat'ın Gücüyle, Tarım projeleri başlatıldı. Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifi (AnaDOKU) işbirliği ile yürütülecek projeler ile bölgenin her iki sektörde 2023 stratejisi ve eylem planının ortaya konması hedeflenmektedir (www.ciftcihaber.com).

BÖLÜM III

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Yöntem

Yapılan araştırma, niceliksel (kantitatif) araştırma yöntemleri içerisine girmektedir. Niceliksel araştırma, önceden hazırlanmış bir soru formuna bağlı kalınarak, sayısal yorum ve genelleme yapılabilen araştırma türüdür. Niceliksel araştırma yönteminde, araştırılan konuya ilişkin, evreni temsil edecek örneklemden sayısal sonuçlar elde edilmekte, elde edilen sonuçlar üzerinde gerekli istatistiki ve matematiksel analizler yapılabilmektedir. Nicel araştırma yönteminde, araştırma evreninin araştırma konusu hakkındaki fikrinin yönü sorgulanmaktadır (www.istanbul.edu.tr).

Bu araştırmada, Tunceli ili yerel kurum yöneticilerinin Tunceli hakkındaki görüşlerinin öğrenilmesinde gerekli verilerin toplanabilmesi için anket yöntemi tercih edilmiştir. Ayrıca veriler, bizzat araştırmacı tarafından, birincil veri toplama yöntemlerinden yüz yüze mülakat yöntemi ile toplanmıştır. Anketlerin cevaplanması sırasında gerekli görüldüğü takdirde sorular ve ifadeler hakkında açıklamalarda bulunulmuş ve yapılan yorumların anında alınması sağlanarak, bu yorumlara göre gerekli düzenleme ve düzeltmeler yapılmıştır. Araştırmada kullanılan anket 5 sayfa, 4 bölüm ve 74 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölüm; anketi cevaplayan yerel kurum yöneticilerinin demografik özelliklerini ölçmeye yönelik 6 adet sorudan oluşmuştur. İkinci bölüm; Tunceli ili hakkında bilgi edinebilmek ve yerel yönetimlerin yapısını tespit edebilmek amacıyla 25 adet sorudan oluşmuştur. Üçüncü bölümde turizmin ekonomik etkilerine ilişkin 11 adet soru sorulmuştur. Dördüncü bölümde ise, Tunceli ilinin turizm potansiyeline

yönelik 32 adet soru sorulmuştur. Hazırlanan anket formu Ek 1'de sunulmuştur.

Yerel yönetimlerin yapısını ve etkinliğini tespit edebilmek amacıyla hazırlanan anket soruları oluşturulurken, Bilgin'in 2002 yılında yapmış olduğu çalışmadan (Bilgin, 2002, 313-330), turizmin ekonomik etkilerini tespit etmeye yönelik anket soruları hazırlanırken Yılmaz'ın 2009 yılında yapmış olduğu çalışmadan, anketin son bölümünü oluşturan Tunceli ilinin turizm potansiyelini ortaya çıkartmaya yönelik hazırlanan anket sorularında, Çolak'ın 2009 yılında yapmış oldukları çalışmalardan yararlanılmıştır (Çolak, 2009).

Araştırmada uygulanan anketin cevaplandırılmasında ikinci bölümde katılımcıların davranış biçimlerinin tespit edilebilmesi için cevap seçeneklerini 1., 2., 3., şeklinde sıralamaları istenmiştir. Seçeneklere verilen derecelendirmeler SPSS programında ağırlıklı ortalama yöntemiyle tespit edilerek her bir seçeneğin katılımcılar açısından önem dereceleri bulunmuştur. Yine bu bölümde bazı soru grupları çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır. Ayrıca araştırmanın ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerinde 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların, anketteki ifadelere katılım düzeyleri; "1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirlenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Tunceli ilindeki yerel yönetimlerin yapısını ve yörenin ekonomik kalkınmasına ne ölçüde katkıda bulunacaklarını belirleyebilmek için Tunceli ilindeki merkezi yönetim temsilcileri (Vali-Fırat Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı-, Vali Yardımcıları, İl Özel İdaresi Genel Sekreteri, İl Özel İdaresi Genel Sekreter Yardımcısı), ilçe yerel yönetim temsilcileri (Çemişgezek Kaymakamı, Çemişgezek İlçe Özel İdare, Hozat Kaymakamı, Hozat İlçe Özel İdare, Mazgirt Kaymakamı, Mazgirt İlçe Özel İdare, Ovacık Kaymakamı, Ovacık İlçe Özel İdare, Pülümür Kaymakamı, Pülümür İlçe Özel İdare, Pertek Kaymakamı, Nazımiye Kaymakamı), Tunceli Belediye Başkanı-Fırat Kalkınma Ajansı Yönetim

Kurulu Üyesi- ve Belediye Başkan Yardımcısı, ilçe belediye başkanları (Çemişgezek, Hozat, Mazgirt-Darıkent ve Akpazar Belde Başkanları-, Nazımiye, Ovacık, Pertek, Pülümür), Fırat Kalkınma Ajansı Tunceli İli Kalkınma Kurulu; Sanayi ve İşadamları Derneği, Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürü, İl Milli Eğitim Müdürü, Hacı Bektaş-ı Veli Kültürünü Yayma ve Yardımlaşma Derneği Başkanı, Ziraat Odası Başkanı, Girişimci İş Kadınları Derneği Başkanı, Tunceli Üniversitesi Rektörü, Tunceli Üniversitesi Rektör Yardımcıları, Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürü, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürü, Çevre ve Şehircilik İl Müdür Yardımcısı, Kamer Vakfı İl Temsilcisi), Tunceli İl Kültür Turizm Müdürü oluşturmaktadır.

Çizelge 10. Örneklem Grubunun Görevlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Akpazar-Mazgirt Belde Başkanı	1	2,2
Çemişgezek Belediye Başkanı	1	2,2
Çemişgezek İlçe Özel İdare Müdürü	1	2,2
Çemişgezek Kaymakamı	1	2,2
Dankent-Mazgirt Belde Başkanı	1	2,2
İl Özel İdaresi Genel Sekreteri	1	2,2
Hacı Bektaş Veli Derneği	1	2,2
Hozat Belediye Başkanı	1	2,2
Hozat İlçe Özel İdare Müdürü	1	2,2
Hozat Kaymakamı	1	2,2
İl Genel Meclisi Başkanı	1	2,2
İl Kültür Ve Turizm Müdürü	1	2,2
İl Planlama Ve Koordinasyon Müdür Vekili	1	2,2
Kamer Vakfı	1	2,2
Kamu Kuruluşunda Yönetici	1	2,2
Malatya Vali Yardımcısı (Eski Pertek Kaymakamı)	1	2,2
Mazgirt Belediye Başkanı	1	2,2
Mazgirt İlçe Özel İdare Müdürü	1	2,2
Mazgirt Kaymakamı	1	2,2
Milli Eğitim Müdürü	1	2,2
Milli Eğitim Müdür Yardımcısı	1	2,2
Nazımiye Belediye Başkanı	1	2,2
Nazımiye Kaymakamı	1	2,2
Ovacık Belediye Bşk.	1	2,2
Ovacık İlçe Özel İdare Müdürü	1	2,2
Ovacık Kaymakamı	1	2,2
Pertek Belediye Başkanı	1	2,2
Pertek Kaymakamı	1	2,2
Pülümür Belediye Başkanı	1	2,2
Pülümür İlçe Özel İdaresi Müdür Vekili	1	2,2
Pülümür Kaymakamı	1	2,2
Şehir Planlaması	1	2,2
Tunceli Üniversitesi Rektör Yardımcısı	1	2,2
Tunceli Üniversitesi Rektörü	1	2,2
Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreteri	1	2,2
Tunceli Belediye Başkanı	1	2,2
Tunceli Belediye Başkan Yardımcısı	1	2,2
Tunceli Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürü	1	2,2
Tunceli Çevre Ve Şehircilik İl Müdür Yardımcısı	1	2,2
Tunceli Grda, Tarım Ve Hayvancılık İl Müdür Yardımcısı	1	2,2
Tunceli Girişimci İş Kadınları Derneği Başkanı	1	2,2
Tunceli Sanayi Ve İşadamları Derneği Başkanı	1	2,2
Tunceli Valisi	1	2,2
Tunceli Vali Yardımcısı	2	4,3
Ziraat Odası Başkanı	1	2,2
Toplam	46	100,0

Araştırmada “yerel kurum yöneticileri” evrenini merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan bu üç kesim oluşturmaktadır. Çünkü bu üç kesimde Tunceli'nin kalkınmasında aktif rol alabilecek kurumlardır.

Örneklem grubunu tanımlayan demografik ve kişisel özelliklerinin dağılımları aşağıda görülmektedir.

Çizelge 11. Örneklem Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	3	6,5
Erkek	43	93,5
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun cinsiyetlerine göre dağılımı çizelge 11'de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 3'ü (% 6,5) kadın, 43'ü (% 93,5) erkektir.

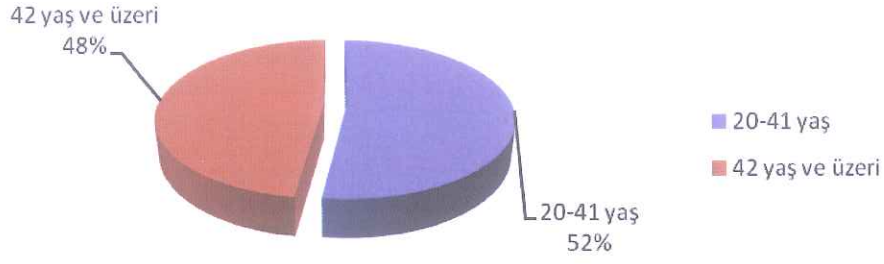

Şekil 3. Örneklem Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Çizelge 12. Örneklem Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
20-41 yaş	24	52,2
42 yaş ve üzeri	22	47,8
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yaşlarına göre dağılımı Çizelge 12'de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 24'ü (% 52,2) 20-41 yaş, 22'si (% 47,8) 42 ve yaş üzeri aralığındadır.

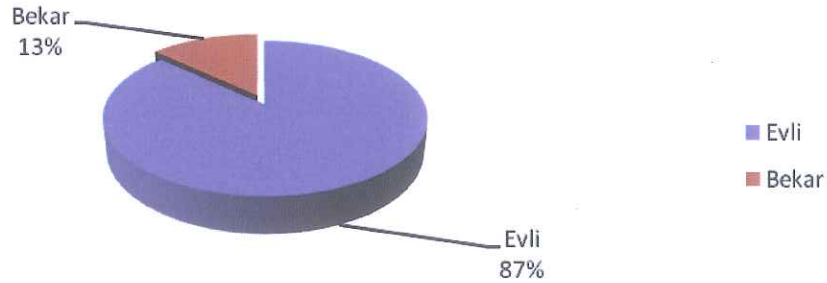

Şekil 4. Örneklem Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımı

Çizelge 33. Örneklem Grubunun Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Evli	40	87,0
Bekâr	6	13,0
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun medeni durumlarına göre dağılımı Çizelge 13'te incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 40'ı (% 87,0) evli, 6'sı (% 13,0) bekaardır.

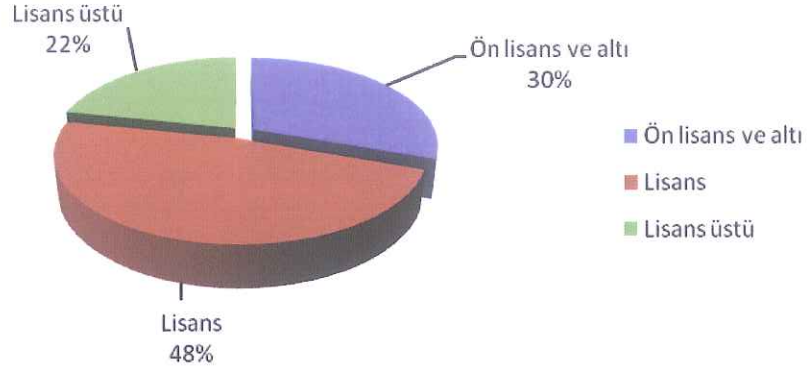

Şekil 5. Örneklem Grubunun Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Çizelge 14. Örneklem Grubunun Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Ön lisans ve altı	14	30,4
Lisans	22	47,8
Lisansüstü	10	21,7
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun öğrenim durumlarına göre dağılımı Çizelge 14'te incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 14'ü (% 30,4) ön lisans ve altı, 22'si (% 47,8) lisans, 10'u (% 21,7) lisansüstü öğrenim durumuna sahiptir.

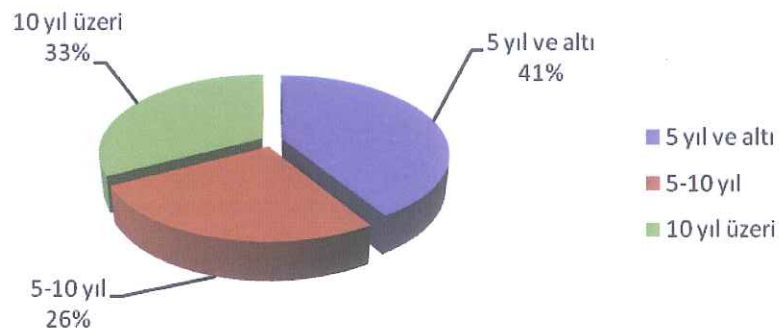

Şekil 6. Örneklem Grubunun Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Çizelge 15. Örneklem Grubunun Görev Sürelerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
5 yıl ve altı	19	41,3
5-10 yıl	12	26,1
10 yıl üzeri	15	32,6
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun görev sürelerine göre dağılımı Çizelge 15'te incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 19'unun (% 41,3) 5 yıl ve altı, 12'sinin (% 26,1) 5-10 yıl, 15'inin (% 32,6) 10 yıl üzeri görev süresi bulunmaktadır.

Şekil 7. Örneklem Grubunun Görev Sürelerine Göre Dağılımı

3.3. Veri Toplama Araç ve Yöntemleri

Veri toplama aracı olarak, konuyla ilgili akademik çalışmalar incelenerek, araştırmada kullanılacak sorular ve değişkenler oluşturulmuş, anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda yerel kurum yöneticilerine; kapalı ve açık uçlu demografik sorular, Tunceli ili hakkındaki görüşlerini öğrenmeye ve yerel yönetimlerin yapısını tespit etmeye yönelik sıralama, çoktan seçme ile 63 adet 5'li Likert Ölçeği türünde sorular bulunmaktadır (EK:1). Anket formları hazırlık aşamasında 9 yerel kurum yöneticisi üzerinde bir pilot uygulama yapılarak, soruların anlaşılabilirliği ve anket formunun cevaplama süresi kontrol edilmiş, anlam güçlüğü yaratan ifadeler düzeltilmiştir. Ayrıca anket içerisinde ekonomik etkileri ve turizm potansiyelini ölçen iki ölçeğin güvenilirlik analizi yapılarak, Cronbach Alfa katsayıları Çizelge 16'da görülmektedir.

Çizelge 4. Ekonomik Etkiler ile Turizm Potansiyeli Ölçeği Genel Güvenirlik Analizi

	Cronbach's Alpha
Ekonomik Etkiler ölçeği 11 soru genel güvenirliliği	$\alpha=0,938$
Turizm Potansiyeli ölçeği 32 soru genel güvenirliliği	$\alpha=0,876$

11 sorudan oluşan Ekonomik Etkiler ölçeğinin genel güvenirliliği $\alpha=0,938$ olarak, 32 sorudan oluşan Turizm Potansiyeli ölçeğinin genel güvenirliliği $\alpha=0,876$ olarak yüksek bir değer elde edilmiştir.

Araştırmada kullanılan likert ölçek için kişilerin verilen önermelerle ilgili görüşlerini, çok olumludan çok olumsuzu kadar sıralanan seçeneklerden belirtmeleri istenmiştir. Buna göre; (5) kesinlikle katılıyorum, (4) katılıyorum, (3) kararsızım, (2) katılmıyorum, (1) kesinlikle katılmıyorum şeklinde bir ölçek kullanılmıştır. Ölçek sonuçları 5.00-1.00=4.00 puanlık bir genişliğe dağılmışlardır. Bu genişlik beşe bölünerek ölçeğin kesim noktalarını belirleyen düzeyler belirlenmiştir. Buna göre; 1.00-1.79 puan aralığı, "çok düşük", 1.80-2.59 "düşük", 2.60-3.39 "orta", 3.40-4.19 "yüksek" ve 4.20-5.00 arası "çok yüksek" olarak değerlendirilmektedir. Araştırmada kullanılan

anketin bölümlerinde yer alan ifadelerin değerlendirilmesinde aşağıdaki kriterler esas alınmıştır.

Seçenekler	Puanlar	Puan Aralığı	Ölçek Değerlendirme
Hiç Katılmıyorum	1	1,00 - 1,79	Çok düşük
	2	1,80 - 2,59	Düşük
	3	2,60 - 3,39	Orta
	4	3,40 - 4,19	Yüksek
Tamamen Katılıyorum	5	4,20 - 5,00	Çok yüksek

3.4. Veri Toplama Süreci

Belirlenen örneklem sayısına, 05 Ocak ve 12 Mart 2012 tarihleri arasında, Tunceli merkez ve ilçelerine ziyaretler düzenlenerek ulaşılmıştır. Anket uygulaması yüz yüze mülakat yöntemi ile yapıldığından ve gerekli durumlardaki açıklamalar sayesinde, anket formlarının tümü kayıpsız şekilde geri dönmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 16.0 for Windows paket programı ile değerlendirilmiştir. Değişkenlerin ve 5'li Likert ölçekli soruların, yüzde dağılımları, frekans dağılımları ve aritmetik ortalamaları hesaplanarak yorumlanmıştır. Ayrıca 5'li Likert ölçekli sorulara güvenilirlik analizi de uygulanmış, ölçeğin güvenilirlik sınırları içerisinde olduğu tespit edilmiştir.

Analizlerde, örneklem sayısı 30'dan büyük olduğundan, ayrıca verilerin normal dağılımı ve homojenliği de incelenerek parametrik analiz yöntemleri kullanılması uygun görülmüştür. Hipotez testleri olarak Parametrik testlerden T-Testi, One-WAY Anova testi ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında 0,05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinden ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.1. Yerel Kalkınmaya İlişkin Bulgular

Çizelge 5. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak “Kobi Sayısının Artmasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	5	10,9
2	3	6,5
3	12	26,1
4	9	19,6
5	7	15,2
6	5	10,9
7	5	10,9
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel ekonomik kalkınmanın ölçüsü olarak “KOBİ sayısının artmasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 17’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 5’inin (% 10,9) “KOBİ sayısının artmasını” 1, 3’ünün (% 6,5) 2, 12’sinin (% 26,1) 3, 9’unun (% 19,6) 4, 7’sinin (% 15,2) 5, 5’inin (% 10,9) 6, 5’inin (% 10,9) 7. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 18. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak “Kentli Nüfusun Çokluğunu” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	2	4,3
2	5	10,9
3	2	4,3
4	4	8,7
5	9	19,6
6	10	21,7
7	14	30,4
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel ekonomik kalkınmanın ölçüsü olarak “Kentli nüfusun çokluğunu” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 18’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 2’sinin (% 4,3) “Kentli nüfusun çokluğunu” 1, 5’inin (% 10,9) 2, 2’sinin (% 4,3) 3, 4’ünün (% 8,7) 4, 9’unun (% 19,6) 5, 10’unun (% 21,7) 6, 14’ünün (% 30,4) 7. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 196. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak “İhracatın Sürekli Artış Göstermesini” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	1	2,2
2	1	2,2
3	5	10,9
4	11	23,9
5	7	15,2
6	12	26,1
7	8	17,4
8	1	2,2
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel ekonomik kalkınmanın ölçüsü olarak “İhracatın sürekli artış göstermesini” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 19’da incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 1’inin (% 2,2) “İhracatın sürekli artış göstermesini” 1, 1’inin (% 2,2) 2, 5’inin (% 10,9) 3, 11’inin (% 23,9) 4, 7’sinin (% 15,2) 5,

12'sinin (% 26,1) 6, 8'inin (% 17,4) 7, 1'inin (% 2,2) 8. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 20. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak “Eğitim, Sağlık ve Diğer Kamu Hizmetlerinin Sürekli Artmasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	5	10,9
2	5	10,9
3	6	13,0
4	9	19,6
5	9	19,6
6	10	21,7
7	2	4,3
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel ekonomik kalkınmanın ölçüsü olarak “Eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin sürekli artmasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 20’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 5’inin (% 10,9) “Eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin sürekli artmasını” 1, 5’inin (% 10,9) 2, 6’sının (% 13,0) 3, 9’unun (% 19,6) 4, 9’unun (% 19,6) 5, 10’unun (% 21,7) 6, 2’sinin (% 4,3) 7. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 21. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak “İstihdam Oranının Artmasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	14	30,4
2	15	32,6
3	8	17,4
4	4	8,7
5	3	6,5
7	2	4,3
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel ekonomik kalkınmanın ölçüsü olarak “İstihdam oranının artmasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 21’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 14’ünün (% 30,4) “İstihdam oranının artmasını” 1, 15’inin (%

32,6) 2, 8'inin (% 17,4) 3, 4'ünün (% 8,7) 4, 3'ünün (% 6,5) 5, 2'sinin (% 4,3) 7. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 22. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak “Kişi Başına Düşen Gelirin Artmasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	14	30,4
2	13	28,3
3	7	15,2
4	2	4,3
5	2	4,3
6	7	15,2
8	1	2,2
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel ekonomik kalkınmanın ölçüsü olarak “Kişi başına düşen gelirin artmasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 22’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 14’ünün (% 30,4) “Kişi başına düşen gelirin artmasını” 1, 13’ünün (% 28,3) 2, 7’sinin (% 15,2) 3, 2’sinin (% 4,3) 4, 2’sinin (% 4,3) 5, 7’sinin (% 15,2) 6, 1’inin (% 2,2) 8. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 23. Örneklem Grubunun Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Olarak “Yörenin Rekabet Gücünün Artmasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	3	6,5
2	4	8,7
3	6	13,0
4	7	15,2
5	9	19,6
6	2	4,3
7	14	30,4
8	1	2,2
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel ekonomik kalkınmanın ölçüsü olarak “Yörenin rekabet gücünün artmasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 23’te incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel

kurum yöneticilerinin 3'ünün (% 6,5) "Yörenin rekabet gücünün artmasını" 1, 4'ünün (% 8,7) 2, 6'sının (% 13,0) 3, 7'sinin (% 15,2) 4, 9'unun (% 19,6) 5, 2'sinin (% 4,3) 6, 14'ünün (% 30,4) 7, 1'inin (% 2,2) 8. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 24. Örneklem Grubunun Yerel Kalkınmayı Sağlamada Lider Olarak Gördüğü Kurumun Yerel Kurumlara Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Belediye	13	28,3
Sivil Toplum Kuruluşları	2	4,3
İl Özel İdaresi	13	28,3
Üniversiteler	3	6,5
Ticaret ve Sanayi Odaları	10	21,7
Fırat Kalkınma Ajansı	5	10,9
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun yerel kalkınmayı sağlamada lider bir kurum olarak gördüğü yerel kurumlara göre dağılımı Çizelge 24'te incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 13'ünün (% 28,3) belediye, 2'sinin (% 4,3) sivil toplum kuruluşları, 13'ünün (% 28,3) il özel idaresi, 3'ünün (% 6,5) üniversiteler, 10'unun (% 21,7) ticaret ve sanayi odalar, 5'inin (% 10,9) Fırat Kalkınma Ajansı'nı yerel kalkınmayı sağlamada lider bir kurum olarak gördüğü görülmektedir.

Çizelge 25. Örneklem Grubunun Tunceli İlinin Kalkınması İçin Turizmin Geliştirilebilecek Bir Sektör Olup Olmama Durumuna Verdiği Cevaplara Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	43	93,5
Hayır	3	6,5
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun Tunceli ilinin kalkınması için turizmin geliştirilebilecek bir sektör olup olma durumuna verdiği cevaplara göre dağılımı Çizelge 25'te incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 43'ünün (% 93,5) Tunceli ilinin kalkınması için turizmin geliştirilebilecek bir sektör olduğu, 3'ünün (% 6,5) Tunceli ilinin kalkınması için turizmin geliştirilebilecek bir sektör olmadığı görüşü bulunmaktadır.

Çizelge 26. Örneklem Grubunun Tunceli Halkının Yöreye Sağlayacağı Ekonomik Faydalar Nedeniyle Turizmin Gelişimini Destekleyeceğini Düşünüp Düşünmeme Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	43	93,5
Hayır	3	6,5
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun Tunceli halkının yöreye sağlayacağı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişimini destekleyeceğini düşünüp düşünmeme durumuna göre dağılımı Çizelge 26'da incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 43'ünün (% 93,5) Tunceli halkının yöreye sağlayacağı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişimini destekleyeceğini düşündüğü, 3'ünün (% 6,5) Tunceli halkının yöreye sağlayacağı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişimini destekleyeceğini düşünmediği görülmektedir.

Çizelge 27. Örneklem Grubunun Tunceli İlinde Turizmin Gelişimi İçin Yeterince Kaynak Ayrıldığını Düşünüp Düşünmeme Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Fazlasıyla	1	2,2
Yeterince	1	2,2
Yetersiz	44	95,7
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun Tunceli ilinde turizmin gelişimi için yeterince kaynak ayrıldığını düşünüp düşünmeme durumuna göre dağılımı Çizelge 27'de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 1'inin (% 2,2) fazlasıyla, 1'inin (% 2,2) Tunceli ilinde turizmin gelişimi için yeterince kaynak ayrıldığını düşündüğü, 44'ünün (% 95,7) Tunceli ilinde turizmin gelişimi için yetersiz kaynak ayrıldığını düşündüğü görülmektedir.

4.2. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydalarını Önem Sıralamasına Koymasının Dağılımı

Çizelge 28. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak “Yöre halkına gelir sağlamasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	12	26,1
2	18	39,1
3	4	8,7
4	6	13,0
5	2	4,3
6	3	6,5
7	1	2,2
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun genel olarak turizmin ekonomik faydaları olarak “Yöre halkına gelir sağlamasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 28’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 12’sinin (% 26,1) “Yöre halkına gelir sağlamasını” 1, 18’inin (% 39,1) 2, 4’ünün (% 8,7) 3, 6’sının (% 13,0) 4, 2’sinin (% 4,3) 5, 3’ünün (% 6,5) 6, 1’inin (% 2,2) 7. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 29. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak “Yörede istihdam olanaklarının/sayısının artmasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	17	37,0
2	15	32,6
3	7	15,2
4	2	4,3
5	3	6,5
6	2	4,3
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun genel olarak turizmin ekonomik faydaları olarak “Yörede istihdam olanaklarının/sayısının artmasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 29’da incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 17’sinin (% 37,0) “Yörede istihdam olanaklarının/sayısının artmasını” 1, 15’inin (% 32,6) 2, 7’sinin (%

15,2) 3, 2'sinin (% 4,3) 4, 3'ünün (% 6,5) 5, 2'sinin (% 4,3) 6. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 30. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak “Yöredeki diğer sektörlerin (tarım, hayvancılık, hizmetler vb.) gelişmesini sağlamasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	2	4,3
2	4	8,7
3	10	21,7
4	7	15,2
5	13	28,3
6	10	21,7
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun genel olarak turizmin ekonomik faydaları olarak “Yöredeki diğer sektörlerin (tarım, hayvancılık, hizmetler vb.) gelişmesini sağlamasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 30’da incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 2'sinin (% 4,3) “Yöredeki diğer sektörlerin (tarım, hayvancılık, hizmetler vb.) gelişmesini sağlamasını” 1, 4'ünün (% 8,7) 2, 10'unun (% 21,7) 3, 7'sinin (% 15,2) 4, 13'ünün (% 28,3) 5, 10'unun (% 21,7) 6. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 317. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak “Altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlamasını” Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	4	8,7
2	3	6,5
3	13	28,3
4	12	26,1
5	10	21,7
6	4	8,7
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun genel olarak turizmin ekonomik faydaları olarak “Altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlamasını” koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 31’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan

yerel kurum yöneticilerinin 4'ünün (% 8,7) "*Altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlamasını*" 1, 3'ünün (% 6,5) 2, 13'ünün (% 28,3) 3, 12'sinin (% 26,1) 4, 10'unun (% 21,7) 5, 4'ünün (% 8,7) 6. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 32. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "*Yatırımların artmasını sağlamasını*" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	10	21,7
2	3	6,5
3	10	21,7
4	13	28,3
5	8	17,4
6	2	4,3
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun genel olarak turizmin ekonomik faydaları olarak "*Yatırımların artmasını sağlamasını*" koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 32'de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 10'unun (% 21,7) "*Yatırımların artmasını sağlamasını*" 1, 3'ünün (% 6,5) 2, 10'unun (% 21,7) 3, 13'ünün (% 28,3) 4, 8'inin (% 17,4) 5, 2'sinin (% 4,3) 6. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

Çizelge 33. Örneklem Grubunun Genel Olarak Turizmin Ekonomik Faydaları Olarak "*Yerel yönetimlere gelir sağlamasını*" Koyduğu Önem Sıralamasına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
1	1	2,2
2	3	6,5
3	2	4,3
4	6	13,0
5	9	19,6
6	25	54,3
Toplam	46	100,0

Örneklem grubunun genel olarak turizmin ekonomik faydaları olarak "*Yerel yönetimlere gelir sağlamasını*" koyduğu önem sıralamasına göre dağılımı Çizelge 33'te incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin 1'inin (% 2,2) "*Yerel yönetimlere gelir sağlamasını*" 1,

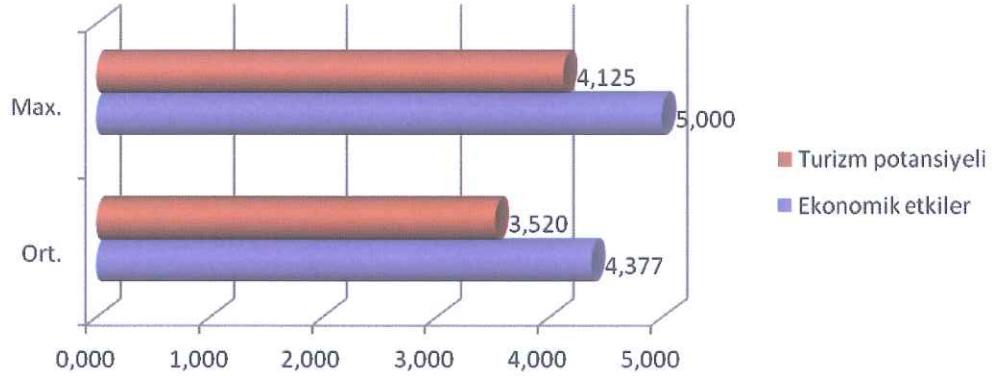
3'ünün (% 6,5) 2, 2'sinin (% 4,3) 3, 6'sının (% 13,0) 4, 9'unun (% 19,6) 5, 25'inin (% 54,3) 6. önem sırasına koyduğu görülmektedir.

4.3. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yönetici Görüşlerine Göre Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeline İlişkin Bulgular

Çizelge 34. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Düzeyi Ortalamaları

	N	Ort.	S.s	Min.	Max.
Ekonomik etkiler	46	4,377	0,530	2,545	5,000
Turizm potansiyeli	46	3,520	0,391	2,188	4,125

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin ekonomik etkiler düzeyi ortalaması $4,377 \pm 0,530$; turizm potansiyeli düzeyi ortalaması $3,520 \pm 0,391$ olarak bulunmuştur.

Şekil 8. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Düzeyi Ortalamaları

Çizelge 35. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Açısından Yaşadığı En Önemli Sorunların Neler Olduğuna İlişkin Düşüncelerinin Ortalaması

	N	Ort.	S.s	Min.	Max.
Altyapı hizmetlerinin yetersiz olması(su, elektrik, haberleşme, kanalizasyon, enerji, sağlık vb.)	46	3,630	1,162	1,000	5,000
Turizm ve rekreasyon tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersiz olması	46	4,391	0,881	1,000	5,000
Sosyo-kültürel etkinliklerin yetersizliği	46	3,609	0,906	1,000	5,000
Ulaşımın yetersiz olması	46	3,478	1,188	1,000	5,000
Yöre tanıtımının eksikliği	46	3,957	1,210	1,000	5,000
Yerel halkın turizmle karşı olumsuz tutumları	46	2,457	1,110	1,000	5,000
Güvenlikle ilgili sorunlar	46	4,196	1,003	1,000	5,000
Yöre halkının girişimcilik ruhunun yeterince gelişmemiş olması	46	3,630	1,123	1,000	5,000
Sermaye birikimi yetersizliği	46	3,717	1,089	1,000	5,000
Ortaklık ve birlikte hareket etme anlayışının noksanlığı	46	3,848	0,894	1,000	5,000
Yerel halkta turizm bilincinin oluşmamış olması	46	3,565	1,047	1,000	5,000
Nitelikli personel eksikliği	46	4,130	0,806	1,000	5,000
Sosyal tesislerin yetersizliği	46	4,239	0,874	1,000	5,000
Meslek içi eğitimin yetersizliği	46	4,065	0,879	1,000	5,000
Uzun ve çetin kış koşullarının olumsuz etkilerinin giderilememesi	46	2,978	1,238	1,000	5,000
Tunceli ile ilgili sağlıklı envanterin olmaması	46	3,543	0,912	1,000	5,000
Yöre turizmine ilişkin planlama çalışmalarının olmaması	46	3,630	1,103	1,000	5,000
Enformasyon bürosu ve enformasyon memurlarının olmaması	46	3,696	1,008	1,000	5,000
Tarihi eserlerin restorasyonunun yapılmamış olması	46	3,783	1,031	1,000	5,000

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin turizm açısından yaşadığı en önemli sorunların neler olduğuna ilişkin düşüncelerinin ortalaması incelendiğinde; “*altyapı hizmetlerinin yetersiz olması(su, elektrik, haberleşme, kanalizasyon, enerji, sağlık vb.)*” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,630 \pm 1,162$; “*Turizm ve rekreasyon tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersiz olması*” sorununa verdiği cevapların ortalaması $4,391 \pm 0,881$; “*Sosyo-kültürel etkinliklerin yetersizliği*” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,609 \pm 0,906$; “*Ulaşımın yetersiz olması*” sorununa

verdiği cevapların ortalaması $3,478 \pm 1,188$; “Yöre tanıtımının eksikliği” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,957 \pm 1,210$; “Yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumları” sorununa verdiği cevapların ortalaması $2,457 \pm 1,110$; “Güvenlikle ilgili sorunlara” verdiği cevapların ortalaması $4,196 \pm 1,003$; “Yöre halkının girişimcilik ruhunun yeterince gelişmemiş olması” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,630 \pm 1,123$; “Sermaye birikimi yetersizliği” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,717 \pm 1,089$; “Ortaklık ve birlikte hareket etme anlayışının noksanlığı” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,848 \pm 0,894$; “Yerel halkta turizm bilincinin oluşmamış olması” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,565 \pm 1,047$; “Nitelikli personel eksikliği” sorununa verdiği cevapların ortalaması $4,130 \pm 0,806$; “Sosyal tesislerin yetersizliği” sorununa verdiği cevapların ortalaması $4,239 \pm 0,874$; “Meslek içi eğitimin yetersizliği” sorununa verdiği cevapların ortalaması $4,065 \pm 0,879$; “Uzun ve çetin kış koşullarının olumsuz etkilerinin giderilememesi” sorununa verdiği cevapların ortalaması $2,978 \pm 1,238$; “Tunceli ile ilgili sağlıklı envanterin olmaması” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,543 \pm 0,912$; “Yöre turizmine ilişkin planlama çalışmalarının olmaması” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,630 \pm 1,103$; “Enformasyon bürosu ve enformasyon memurlarının olmaması” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,696 \pm 1,008$; “Tarihi eserlerin restorasyonun yapılmamış olması” sorununa verdiği cevapların ortalaması $3,783 \pm 1,031$ “olarak bulunmuştur.

Çizelge 36. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Yörede Yaratabileceği Ekonomik Etkiler Hakkındaki Düşüncelerine Katılım Seviyesinin Ortalaması

	N	Ort.	S.s	Min.	Max.
Turizm yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı yaratır.	46	4,304	0,628	2,000	5,000
Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlar.	46	4,522	0,623	2,000	5,000
Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlar.	46	4,087	0,865	2,000	5,000
Turizm yöreye döviz girişi sağlar.	46	4,196	0,778	2,000	5,000
Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektörlerin (tarım, sanayi, inşaat, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunur.	46	4,391	0,614	2,000	5,000
Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.	46	4,478	0,623	2,000	5,000
Turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.	46	4,348	0,604	2,000	5,000
Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.	46	4,543	0,721	2,000	5,000
Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar.	46	4,457	0,657	2,000	5,000
Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanır.	46	4,391	0,649	2,000	5,000
Turizm yöresinin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlar.	46	4,435	0,620	2,000	5,000

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkındaki düşüncelerine katılım seviyesinin ortalaması incelendiğinde; “*Turizm yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı yaratır.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,304 \pm 0,628$; “*Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlar.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,522 \pm 0,623$; “*Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlar.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,087 \pm 0,865$; “*Turizm yöreye döviz girişi sağlar.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,196 \pm 0,778$; “*Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektörlerin (tarım, sanayi, inşaat, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunur.*” ifadesine katılma

düzeylerinin ortalaması $4,391 \pm 0,614$; “*Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,478 \pm 0,623$; “*Turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,348 \pm 0,604$; “*Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,543 \pm 0,721$; “*Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,457 \pm 0,657$; “*Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanır.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,391 \pm 0,649$; “*Turizm yörenin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlar.*” ifadesine katılma düzeylerinin ortalaması $4,435 \pm 0,620$ olarak bulunmuştur.

Çizelge 37. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki İfadelere Verdiği Cevapların Ortalaması

	N	Ort.	S.s	Min.	Max.
Tahrip edilmemiş doğal çevre Tunceli turizminin gelişimine olumlu katkı sağlar.	46	4,500	0,548	3,000	5,000
Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.	46	4,174	0,529	3,000	5,000
Yöre insanının konukseverliği turizmi olumlu yönde etkiler.	46	4,261	0,575	3,000	5,000
Tunceli ilinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.	46	3,957	0,729	2,000	5,000
Alternatif turizm(yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.) türlerine yönelik, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.	46	4,391	0,537	3,000	5,000
Munzur Vadisi Milli Parkı Tunceli ilinde turizmin gelişmesine katkı sağlar.	46	4,283	0,720	1,000	5,000
Tunceli ilinde yapılan şenlik ve festivaller yörenin tanıtımını sağlayarak yöre turizmini olumlu yönde etkiler.	46	4,152	0,759	2,000	5,000
Tunceli ilinin "Kültür ve İnanç Turizmi" potansiyeli yüksektir.	46	4,000	1,054	1,000	5,000
Tunceli ilinin "Sağlık ve Termal Turizm" potansiyeli yüksektir.	46	3,630	1,082	1,000	5,000
Tunceli ilinin "Yayla Turizmi" potansiyeli yüksektir.	46	4,087	0,962	1,000	5,000
Tunceli ilinin "Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)" potansiyeli yüksektir.	46	4,130	0,909	2,000	5,000
Tunceli ilinin "Botanik Turizmi" potansiyeli yüksektir.	46	3,783	1,031	1,000	5,000
Tunceli ilinin "Çiftlik ve Tarım (Agro) Turizm" potansiyeli yüksektir.	46	3,326	1,034	1,000	5,000
Tunceli ilinin "Kamp ve Karavan Turizmi" potansiyeli yüksektir.	46	3,674	1,076	1,000	5,000
Turizm olgusuna adapte olabilecek genç ve dinamik bir nüfusun varlığı yöre turizminin gelişimini olumlu yönde etkiler.	46	3,935	0,929	1,000	5,000
Tunceli hakkında bilgi sahibi olan yeterince eğitimli turist rehberi bulunmaktadır.	46	2,391	1,238	1,000	5,000
Tunceli ilinin turistik çekim merkezlerini tanıtan (internet sayfaları, broşürler, billboardlar vb.) tanıtım araçları yöre turizminin gelişimine katkı sağlar.	46	4,304	0,628	2,000	5,000
Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir.	46	2,457	0,959	1,000	5,000
Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.	46	1,913	0,784	1,000	4,000
Yöreye has el sanatlarının varlığı turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.	46	3,739	0,773	1,000	5,000
Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır.	46	2,022	0,856	1,000	5,000
Yörede yeniden yapılanma nedeniyle ortaya çıkabilecek imar sorunları turizmin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.	46	3,217	1,094	1,000	5,000
Yöre florası (bitki) ve faunasının (hayvan) zenginliği turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.	46	4,196	0,778	2,000	5,000
Yöredeki tarihi varlıklar (kale, kilise vb.) turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.	46	4,196	0,654	2,000	5,000
Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir.	46	1,870	0,749	1,000	4,000
Çiftçiler tarımsal kaynakların turizm amaçlı kullanılması konusunda isteklidirler.	46	2,630	0,928	1,000	4,000
Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.	46	1,783	0,786	1,000	4,000
Şiddet, terör olayları yöre turizminin gelişimini olumsuz etkiler.	46	4,609	0,614	2,000	5,000
Yerel halkın turizm bilinci yörede turizmin gelişimi için yeterlidir.	46	2,391	1,043	1,000	5,000
Özel işletmeler ve kamu idareleri turizmi geliştirme konusunda koordinasyon içerisindedir.	46	2,283	1,068	1,000	5,000
Yöre turizmine ilişkin planlama çalışmalarının yapılması, turizmin gelişimini olumlu etkiler.	46	4,261	0,612	2,000	5,000
Yörenin okur-yazar oranının yüksek olması turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.	46	4,087	0,812	1,000	5,000

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli İlinin turizm potansiyeli hakkındaki ifadelerine verdiği cevapların ortalaması incelendiğinde; *“Tahrip edilmemiş doğal çevre Tunceli turizminin gelişimine olumlu katkı sağlar.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,500 \pm 0,548$; *“Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,174 \pm 0,529$; *“Yöre insanının konukseverliği turizmi olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,261 \pm 0,575$; *“Tunceli İlinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,957 \pm 0,729$; *“Alternatif turizm(yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.) türlerine yönelik, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,391 \pm 0,537$; *“Munzur Vadisi Milli Parkı Tunceli ilinde turizmin gelişmesine katkı sağlar.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,283 \pm 0,720$; *“Tunceli İlinde yapılan şenlik ve festivaller yörenin tanıtımını sağlayarak yöre turizmini olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,152 \pm 0,759$; *“Tunceli İlinin “Kültür ve İnanç Turizmi” potansiyeli yüksektir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,000 \pm 1,054$; *“Tunceli İlinin “Sağlık ve Termal Turizm” potansiyeli yüksektir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,630 \pm 1,082$; *“Tunceli İlinin “Yayla Turizmi” potansiyeli yüksektir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,087 \pm 0,962$; *“Tunceli İlinin “Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)” potansiyeli yüksektir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,130 \pm 0,909$; *“Tunceli İlinin “Botanik Turizmi ” potansiyeli yüksektir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,783 \pm 1,031$; *“Tunceli İlinin “Çiftlik ve Tarım (Agro) Turizm” potansiyeli yüksektir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,326 \pm 1,034$; *“Tunceli İlinin “Kamp ve Karavan Turizmi” potansiyeli yüksektir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,674 \pm 1,076$; *“Turizm olgusuna adapte olabilecek genç ve dinamik bir nüfusun varlığı yöre turizminin gelişimini olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,935 \pm 0,929$; *“Tunceli hakkında bilgi sahibi olan yeterince eğitimli turist rehberi bulunmaktadır.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $2,391 \pm 1,238$; *“Tunceli İlinin turistik çekim merkezlerini tanıtan (internet sayfaları, broşürler,*

bilboardlar vb.) tanıtım araçları yöre turizminin gelişimine katkı sağlar.” ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,304 \pm 0,628$; “*Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $2,457 \pm 0,959$; “*Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $1,913 \pm 0,784$; “*Yöreye has el sanatlarının varlığı turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,739 \pm 0,773$; “*Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $2,022 \pm 0,856$; “*Yörede yeniden yapılanma nedeniyle ortaya çıkabilecek imar sorunları turizmin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $3,217 \pm 1,094$; “*Yöre florası (bitki) ve faunasının (hayvan) zenginliği turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,196 \pm 0,778$; “*Yöredeki tarihi varlıklar (kale, kilise vb.) turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,196 \pm 0,654$; “*Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $1,870 \pm 0,749$; “*Çiftçiler tarımsal kaynakların turizm amaçlı kullanılması konusunda isteklidirler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $2,630 \pm 0,928$; “*Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $1,783 \pm 0,786$; “*Şiddet, terör olayları yöre turizminin gelişimini olumsuz etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,609 \pm 0,614$; “*Yerel halkın turizm bilinci yörede turizmin gelişimi için yeterlidir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $2,391 \pm 1,043$; “*Özel işletmeler ve kamu idareleri turizmi geliştirme konusunda koordinasyon içerisindedir.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $2,283 \pm 1,068$; “*Yöre turizmine ilişkin planlama çalışmalarının yapılması, turizmin gelişimini olumlu etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,261 \pm 0,612$; “*Yörenin okur-yazar oranının yüksek olması turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.”* ifadesine verdiği cevapların ortalaması $4,087 \pm 0,812$ olarak bulunmuştur.

4.4. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması

Çizelge 38. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Ekonomik etkiler	20-41 yaş	24	4,511	0,473	1,835	0,073
	42 yaş ve üzeri	22	4,231	0,562		
Turizm potansiyeli	20-41 yaş	24	3,483	0,483	-	0,503
	42 yaş ve üzeri	22	3,560	0,261		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin ekonomik etkiler ve turizm potansiyeli puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Her iki yaş grubu aralarında ciddi fark olmaksızın ekonomik etkileri çok yüksek, turizm potansiyelini yüksek görmektedirler.

Çizelge 398. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Ekonomik etkiler	Ön lisans ve altı	14	4,162	0,527	3,053	0,058
	Lisans	22	4,376	0,567		
	Lisansüstü	10	4,682	0,285		
Turizm potansiyeli	Ön lisans ve altı	14	3,493	0,420	0,262	0,771
	Lisans	22	3,563	0,428		
	Lisansüstü	10	3,463	0,271		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin ekonomik etkiler ve turizm potansiyeli puanları ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Farklı eğitim düzeylerine ait yöneticiler aralarında ciddi fark olmaksızın ekonomik etkileri çok yüksek, turizm potansiyelini ise yüksek görmektedirler.

Çizelge 40. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Ekonomik Etkiler ve Turizm Potansiyeli Ortalamalarının Görev Süresi Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Ekonomik etkiler	5 yıl ve altı	19	4,287	0,412	1,552	0,223
	5-10 yıl	12	4,606	0,678		
	10 yıl üzeri	15	4,309	0,513		
Turizm potansiyeli	5 yıl ve altı	19	3,447	0,429	2,286	0,114
	5-10 yıl	12	3,721	0,386		
	10 yıl üzeri	15	3,450	0,299		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin ekonomik etkiler puanları ortalamalarının görev süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Farklı görev sürelerine göre yöneticiler aralarında ciddi fark olmaksızın ekonomik etkileri çok yüksek, turizm potansiyelini ise yüksek görmektedirler.

Çizelge 41. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Yörede Yaratabileceği Ekonomik Etkiler Hakkındaki Cevpladığı İfadelerin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Turizm yöreye döviz girişi sağlar.	20-41 yaş	24	4,458	0,779	2,531	0,015
	42 yaş ve üzeri	22	3,909	0,684		
Turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.	20-41 yaş	24	4,542	0,509	2,388	0,021
	42 yaş ve üzeri	22	4,136	0,640		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkındaki "Turizm yöreye döviz girişi sağlar." ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=2,53$; $p=0,015<0,05$). Ortalamalar arasındaki farka göre, 20-41 yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin "Turizm yöreye döviz girişi sağlar." ifadesine verdiği cevapların ortalaması, 42 ve üzeri yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin "Turizm yöreye döviz girişi sağlar." ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkındaki “*Turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=2,39$; $p=0,021<0,05$). Ortalamalar arasındaki farka göre, 20-41 yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “*Turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, 42 ve üzeri yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “*Turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Çizelge 42. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Yörede Yaratabileceği Ekonomik Etkiler Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.	Ön lisans ve altı	14	4,214	0,802	4,043	0,025
	Lisans	22	4,455	0,510		
	Lisansüstü	10	4,900	0,316		
Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.	Ön lisans ve altı	14	4,143	0,770	4,949	0,012
	Lisans	22	4,591	0,734		
	Lisansüstü	10	5,000	0,000		
Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar.	Ön lisans ve altı	14	4,071	0,829	4,614	0,015
	Lisans	22	4,545	0,510		
	Lisansüstü	10	4,800	0,422		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkındaki “*Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,043$; $p=0,025<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, ön

lisans ve altı öğrenim durumuna sahip yerel kurum yöneticilerinin “*Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, lisans üstü öğrenim durumuna sahip yerel kurum yöneticilerinin “*Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından düşüktür.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkındaki “*Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,949$; $p=0,012<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, ön lisans ve altı öğrenim durumuna sahip yerel kurum yöneticilerinin “*Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, lisans üstü öğrenim durumuna sahip yerel kurum yöneticilerinin “*Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından düşüktür.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkındaki “*Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,614$; $p=0,015<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, ön lisans ve altı öğrenim durumuna sahip yerel kurum yöneticilerinin “*Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, lisans üstü öğrenim durumuna sahip yerel kurum yöneticilerinin “*Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından düşüktür.

Çizelge 43. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.	20-41 yaş	24	1,667	0,761	-2,334	0,024
	42 yaş ve üzeri	22	2,182	0,733		
Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir.	20-41 yaş	24	1,583	0,584	-2,928	0,005
	42 yaş ve üzeri	22	2,182	0,795		
Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.	20-41 yaş	24	1,542	0,658	-2,268	0,028
	42 yaş ve üzeri	22	2,045	0,844		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin turizm potansiyeli hakkındaki ifadelerden “*Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-2,33$; $p=0,024<0,05$). Ortalamalar arasındaki farka göre, 42 ve üzeri yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “*Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, 20-41 yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “*Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin turizm potansiyeli hakkındaki ifadelerden “*Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-2,93$; $p=0,005<0,05$). Ortalamalar arasındaki farka göre, 42 ve üzeri yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “*Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, 20-41 yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “*Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin turizm potansiyeli hakkındaki ifadelerden “Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-2,27$; $p=0,028<0,05$). Ortalamalar arasındaki farka göre, 42 ve üzeri yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, 20-41 yaş aralığındaki yerel kurum yöneticilerinin “Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Çizelge 44. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Tunceli İlinin “Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)” potansiyeli yüksektir.	Ön lisans ve altı	14	3,571	1,089	4,563	0,016
	Lisans	22	4,318	0,780		
	Lisansüstü	10	4,500	0,527		
Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir.	Ön lisans ve altı	14	2,929	0,829	4,701	0,014
	Lisans	22	2,455	1,011		
	Lisansüstü	10	1,800	0,632		
Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır.	Ön lisans ve altı	14	2,286	0,914	3,961	0,026
	Lisans	22	2,136	0,834		
	Lisansüstü	10	1,400	0,516		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin “Tunceli İlinin “Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)” potansiyeli yüksektir.” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan

anlamli bulunmuştur ($F=4,563$; $p=0,016<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, ön lisans ve altı öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Tunceli İlinin “Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)” potansiyeli yüksektir.” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, lisans öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Tunceli İlinin “Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)” potansiyeli yüksektir.” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından düşüktür. Ön lisans ve altı öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Tunceli İlinin “Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)” potansiyeli yüksektir.” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, lisansüstü öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Tunceli İlinin “Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)” potansiyeli yüksektir.” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından düşüktür.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin “Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir.” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,701$; $p=0,014<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, ön lisans ve altı öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir.” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, lisansüstü öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir.” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından düşüktür.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin “Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır.” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı

bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=3,961$; $p=0,026<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, ön lisans ve altı öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır.” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, lisansüstü öğrenim düzeyine sahip yerel kurum yöneticilerinin “Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır.” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Çizelge 45. Araştırmaya Katılan Yerel Kurum Yöneticilerinin Tunceli İlinin Turizm Potansiyeli Hakkındaki Cevapladığı İfadelerin Görev Süresi Değişkenine Göre Farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.	5 yıl ve altı	19	4,105	0,459	3,625	0,035
	5-10 yıl	12	4,500	0,674		
	10 yıl üzeri	15	4,000	0,378		
Tunceli İlinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.	5 yıl ve altı	19	3,842	0,688	3,732	0,032
	5-10 yıl	12	4,417	0,669		
	10 yıl üzeri	15	3,733	0,704		
Alternatif turizm(yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.) türlerine yönelik, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.	5 yıl ve altı	19	4,211	0,535	4,434	0,018
	5-10 yıl	12	4,750	0,452		
	10 yıl üzeri	15	4,333	0,488		

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin “*Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının görev süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=3,625$; $p=0,035<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, görev süresi 5-10 yıl olan

yerel kurum yöneticilerinin “*Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, görev süresi 10 yıl üzeri olan yerel kurum yöneticilerinin “*Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin “*Tunceli İlinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının görev süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=3,732$; $p=0,032<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, görev süresi 5-10 yıl olan yerel kurum yöneticilerinin “*Tunceli İlinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, görev süresi 10 yıl üzeri olan yerel kurum yöneticilerinin “*Tunceli İlinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından yüksektir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin “*Alternatif turizm (yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.) türlerine yönelik, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.*” ifadesine verdiği cevapların ortalamalarının görev süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,434$; $p=0,018<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, görev süresi 5 yıl ve altı olan yerel kurum yöneticilerinin “*Alternatif turizm (yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.) türlerine yönelik, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.*” ifadesine verdiği cevapların ortalaması, görev süresi 5-10 yıl olan yerel kurum yöneticilerinin “*Alternatif turizm(yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.)*

türlerine yönelik, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.” ifadesine verdiği cevapların ortalamasından düşüktür.

4.5. Turizm Potansiyeli ile Ekonomik Etkiler Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi

Çizelge 46. Turizm Potansiyeli ile Ekonomik Etkiler Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi

Boyutlar	Boyut	N	r	p
Turizm potansiyeli	Ekonomik etkiler	46	0,502	0,000

Çizelge 46’da anlaşılacağı üzere, turizm potansiyeli ile ekonomik etkiler arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonucunda, puanlar arasında %50,2 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. ($r=0,502$; $p=0,000<0,05$). Buna göre turizm potansiyeli puanı arttıkça ekonomik etkiler puanı da artmaktadır. Diğer bir anlatımla yerel yöneticilerin turizm potansiyelinin artması ekonomik etkileri arttıracığı görüşünde oldukları görülmektedir.

4.6. Araştırmaya Yönelik Bulguların Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Öneriler

Tunceli yerel kurum yöneticilerinin, Tunceli ilinin kalkınmasında turizmi geliştirilebilecek bir sektör olarak görüp görmediklerine ilişkin düşüncelerinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen sonuçlara aşağıda yer verilmiştir:

Öncelikli olarak araştırmadan çıkan sonuçları; araştırmanın başında belirtilen hipotezler doğrultusunda Çizelge 47’ de özetlemekte fayda görülmüştür.

Çizelge 97. Araştırmanın Hipotezleri

	Hipotezler	Red/Kabul
1.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinde turizmin gelişimi için yeterince kaynak ayrıldığını düşünmektedirler.	Red
2.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli halkının yöreye sağlayacağı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişimini destekleyeceğini düşünmektedirler.	Kabul
3.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinin “Kültür ve İnanç Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.	Kabul
4.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinin “Sağlık ve Termal Turizm” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.	Kabul
5.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinin “Yayla Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.	Kabul
6.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinin “Spor Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.	Kabul
7.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinin “Botanik Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.	Kabul
8.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinin “Çiftlik ve Tarım(Agro) Turizm” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.	Red
9.	Yerel yöneticiler/kurumlar, Tunceli ilinin “Kamp ve Karavan Turizmi” potansiyelinin yüksek olduğunu düşünmektedirler.	Kabul
10	Yerel yöneticilerin Tunceli ilinde turizm potansiyeline ilişkin görüşleri ile turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşleri arasında pozitif ilişki vardır.	Kabul

Çizelgeden görüldüğü üzere; araştırmanın başında belirtilen 10 hipotezden 8'i kabul edilmiş, 2'si reddedilmiştir. Çıkan sonuçlar genel olarak değerlendirilecek olursa; Tunceli ili yerel yöneticilere göre oldukça yüksek turizm potansiyeline sahiptir. Ancak turizme yeterince kaynak ayrılmamaktadır. Turizmin mevcut bu potansiyeli değerlendirilirse, turizmin Tunceli ekonomisine etkileri de artacaktır.

Yerel kurum yöneticileri, yerel kalkınmayı yörede istihdam oranının ve kişi başına düşen gelirin artması olarak tanımlamaktadırlar ve kalkınmada lider kurum olarak Belediyeler ile il özel idarelerini görmektedirler. Araştırmada yerel kalkınmayı sağlamada lider kurum olarak, katılımcıların %28,3 belediyeleri ve il özel idarelerini belirtmişlerdir. Bu kurumları %21,7 oranında ticaret ve sanayi odaları ile %10,9 ile Fırat Kalkınma Ajansı takip etmiştir. İstihdam oranının artmasının paralelinde bireylerin yaşam standartları yükselecek ve yerel ekonomi kalkınacaktır görüşünün hakim olduğu, yerel kalkınmanın sağlanmasında kamu kurumlarının liderliği üstlenmeleri gerektiği özellikle belediyelerin ve özel idarelerin hizmetlerini artırarak katkıda bulunmalarının önemli olduğu söylenebilir.

Yerel kurum yöneticileri, Tunceli ilinin kalkınması için turizmi geliştirilebilecek bir sektör olarak görmektedirler (%93,5) ve halkın yöreye sağlayacağı ekonomik faydalar nedeniyle turizmi destekleyeceğini düşünmektedirler. (%93,5). Yerel kalkınmanın başarısında sektör seçimi oldukça önemlidir ve bu süreçte doğru kararlar alabilme mekanizmasının çok iyi çalışması gerekmektedir. Başarının sağlanmasında yerel yönetimlere, yörede yaşayan halka, sivil toplum örgütlerine, özel sektöre vb. ilgili tüm kesimlere önemli görevler düşmektedir. Fakat bu kesimler içerisinde en fonksiyonel görevi olan yerel yönetimlerdir. Yörenin gereksinimlerini ve kaynaklarını en iyi bilen yerel yönetimler olduğundan bu kaynakları akılcı bir şekilde kullanarak kalkınmaya katkıda bulunacaklardır. Ayrıca yerel yönetimler devletin bir parçası olmalarına rağmen fiziksel ve psikolojik açıdan yerel kalkınmanın en önemli kurumu olarak hareket edecek kadar yerel halka yakındır. Yerel kurum yöneticilerinin turizme bakış açıları ve halkın turizmi destekleyeceklerine inançları oldukça önemlidir.

Ancak yerel yöneticiler Tunceli ilinde turizmin gelişimi için yeterince kaynak ayrıldığını ifade etmişlerdir (%95,7).

Araştırmaya katılanlara göre turizmin en önemli ekonomik faydaları sırasıyla; yörede istihdam olanaklarını artırması, yöre halkına gelir sağlaması ve yatırımların artmasını sağlamasıdır.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerine göre Tunceli ilinin turizm açısından yaşadığı en önemli sorunlar; “Turizm ve rekreasyon tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersiz olması”, “Sosyal tesislerin yetersizliği” ve “Güvenlikle ilgili sorunlar” dır. En az sorun olarak gördükleri ise; “Yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumları” ve “Uzun ve çetin kış koşullarının olumsuz etkilerinin giderilememesi” dir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkında en fazla katıldıkları görüş; “Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlar.”, “Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.” ve “Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.” önermelerine ilişkindir. Bunlara göre daha az katıldıkları görüşler ise; “Turizm yöreye döviz girişi sağlar.” ve “Turizm yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı yaratır.” önermelerine ilişkindir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinin turizm potansiyeline ilişkin olarak şu görüşleri ön plana çıkmaktadır: “Şiddet, terör olayları yöre turizminin gelişimini olumsuz etkiler” ve Tahrip edilmemiş doğal çevre Tunceli turizminin gelişimine olumlu katkı sağlar.” Yöneticilere göre Tunceli ilinin kültür ve inanç turizmi, sağlık ve termal turizmi, yayla turizmi, spor turizmi, botanik turizmi ve kamp ve karavan turizmi potansiyeli yüksek, çiftlik ve tarım turizm potansiyeli düşüktür. Yöreyi en iyi tanıyanlar olarak yerel yöneticilerin bu görüşlerine göre Tunceli'nin turizm potansiyeli oldukça yüksektir, bunun iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin yaşlarına göre; “turizm yöreye döviz girişi sağlar” ve turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır” ekonomik etkilerine ilişkin ifadeler katılımlı düzeyleri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Buna göre 20-41 yaş

aralığındaki yöneticilerin bu ifadelere katılım düzeyleri, 42 yaş ve üzerindekiilerden daha olumludur.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin öğrenim durumlarına göre; "Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır." "Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır." ve "Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar." ekonomik etkilerine ilişkin ifadelere katılım düzeyleri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Yöneticilerin eğitim düzeyleri yükseldikçe bu görüşlere katılım düzeyleri de yükselmektedir. Buna göre eğitim düzeyi yüksek olan yöneticiler turizmin yörede yaratabilecek ekonomik etkileri hakkında daha olumlu düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin yaşlarına göre; "Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.", "Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir." Ve "Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir." Tunceli'nin turizm potansiyeline ilişkin ifadelere katılım düzeyleri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Bu konuda 42 yaş ve üzerindeki yöneticiler, 20-41 yaş aralığındaki yöneticilere göre daha olumlu düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin öğrenim durumlarına göre; "Tunceli İlinin "Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)" potansiyeli yüksektir.", "Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir." ve "Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır." Tunceli'nin turizm potansiyeline ilişkin ifadelere katılım düzeyleri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Buna göre lisansüstü eğitim düzeyindeki yöneticiler "Tunceli İlinin "Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.) potansiyeli yüksektir." İfadesine daha düşük eğitim düzeyindeki yöneticilerden daha olumlu düşünürlerken, "Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir." ve "Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır." daha olumsuz düşünmektedirler. Yüksek eğitim düzeyindeki

yöneticilerin yörenin turizm potansiyeline ilişkin olarak daha gerçekçi bir yaklaşım içerisinde oldukları ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan yerel kurum yöneticilerinin görev sürelerine göre; “Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.” “Tunceli İlinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.” ve “Alternatif turizm (yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.) türlerine yönelik, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.” Tunceli'nin turizm potansiyeline ilişkin ifadeler katılımların düzeyleri istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Buna göre 5-10 yıl görev süresine sahip yöneticiler, daha az ve daha fazla görev süresi bulunan yöneticilerden bu ifadelerle ilişkin daha olumlu görüş içersindedirler. Bu sonuçlar; yöneticilerin ilk görev yıllarında Tunceli'yi ve turizm potansiyelini tanıma aşamasında daha olumsuz düşündükleri, zaman içerisinde Tunceli'yi daha iyi tanıyarak görüşlerinin daha olumluya dönüştüğü, ancak zaman içerisinde yapılan ciddi atılımların gerçekleşmemesi sonucunda yöneticilerin daha olumsuz düşünmeye başladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada yerel kurum yöneticilerinin Tunceli ilinde turizm potansiyeline ilişkin görüşleri ile turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşleri arasındaki ilişkiler korelasyon analizi yardımıyla incelenmiştir. Analiz sonucunda; Yerel yöneticilerin Tunceli ilinde turizm potansiyeline ilişkin görüşleri ile turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Buna göre; Tunceli'nin turizm potansiyeline ilişkin olumlu görüşler arttıkça, turizmin ekonomik etkilerine ilişkin görüşler de aynı doğrultuda olumlu olarak artmaktadır.

Araştırmadan çıkan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir;

- Tunceli ili yerel yöneticilere göre oldukça yüksek turizm potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi için, yerel yöneticilerin işbirliğine giderek, özel bir turizm stratejisi oluşturmaları ve bu doğrultuda ilin turizm potansiyelini değerlendirmeye çalışmalarıdır.

- Turizm potansiyelinin değerlendirilmesinin paralelinde turizmin ekonomik etkileri artacaktır. Bunun için yerel turizm işletmeleri desteklenmeli, gerekli turizm eğitimi verilmelidir.
- Yörenin turizm potansiyelinin değerlendirilmesinde güvenlik sorunu önemli bir tehdittir. Bunun için yörede güvenlik önlemleri artırılmalı ve yörenin güvenli bir bölge olduğuna dair kamuoyu oluşturulmalıdır.
- Yerel yöneticilerin bu araştırmadan çıkan görüşleri dikkate alınmalı, yöredeki turizm potansiyelinin nasıl etkin hale getirilebileceğine dair başka araştırmalar da yapılmalıdır.

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızın başından beri anlaşılabilceği gibi, eğer tek cümle ile ifade etmek gerekirse diyebiliriz ki, çalışmamızın amacı Tunceli ilinde turizmin geliştirilmesinin bazı şartlarının bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Turizmin geliştirilmesi için gereken şartlar arasında, gerek yerel yönetici ve kurumların, gerekse yöre halkının bu konuda pozitif bir düşünceye sahip olmaları, dolayısıyla bu gelişmeye gerekli desteği vermeleri de bulunmaktadır. Turizmin gelişmesinin şartları üzerine söylenecek çok söz bulunmakla birlikte, çalışmamızı özellikle bu hususun araştırıp ortaya koyma ile sınırlandırmış bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Zaten dikkat edilirse, çalışmamızın giriş kısmında belirttiğimiz 10 adet hipotez bu yaklaşımı yansıtmaktadır.

Çalışmada yerel yöneticilerin görüşlerini öğrenmek için anket uygulaması yapılmıştır. Bu anket uygulaması, Tunceli'de turizmin geliştirilebilir bir faaliyet olup olmadığının yerel yöneticilere sorulup, onlardan öğrenilmeye çalışılması tarzında anlaşılmalıdır. Çünkü, yukarıdaki paragrafta da belirttiğimiz gibi, yerel aktörlerin olumlu düşüncede olmaları bu faaliyette başarılı olmanın ön şartıdır. Dolayısıyla yerel aktörlere soru sormak, Tunceli ili için bu şartın gerçek olup olmadığını anlama amacına yöneliktir. Bunu bir noktada, bir ordunun zafer kazanması için gerekli şartlardan birisi olan, "savaşma azmi ve kararlılığı"nın ordunun askerlerinde bulunup bulunmadığının merak edilmesine benzetebiliriz.

Bu noktada elbette ki, turizm söz konusu olduğunda yerel aktörlerin pozitif düşüncede olmalarının niçin bu kadar önemli olduğu akla gelebilir.

Bunu kısaca açıklayalım.

Birincisi; turizm faaliyetinde başarılı olunması için birçok yerel aktörün sıkı koordinasyonuna gereksinim duyulmaktadır. Çünkü turizm birçok yöresel faaliyet ile, birçok kurum ile ilişkisi bulunan, birçok yöresel faaliyetin ve kurumun desteğine gereksinim duyan, ayrıca bunun yanı sıra çok yönlü

etkileri olan bir olgudur. Çalışmamızın önemli bir kısmında turizmin bu karakteri ve bunun sebepleri üzerinde geniş olarak durmuş bulunmamız, bu gerçeğin okuyucu tarafından daha iyi idrak edilmesi amacına yöneliktir.

İkincisi, turizm kendi içerisinde homojen bir faaliyet değildir. Turizmin çeşitleri vardır. Turizmin ne gibi çeşitleri olduğunu ve Tunceli ilinde hangi turizm tipleri ile ilgili ne gibi potansiyel olanakların bulunduğunu da çalışmamızda geniş olarak açıkladık. Tek bir tip turizmin bulunduğu bir yöreye yeterli sayıda turist gelmesi zor olduğu gibi, bu koşullarda ortalama kalış süresinin çok kısa olması da bir diğer olumsuzluk olarak karşımıza çıkabilir. Tunceli ilinde –çalışmamızda da açıklandığı gibi – birçok farklı turizm potansiyeli bulunmaktadır. Bu tespitimiz elbette ki Tunceli’de turizmin istikbal vadeden bir sektör olabileceği hususunda bizde bir izlenim oluşturmaktadır. Fakat bunun üzerinde geniş olarak durmamız aynı zamanda, turizmin niçin yerel aktörlerin sıkı koordinasyonuna gereksinim gösterdiğini okuyucunun daha iyi idrak edebilmesi amacına da yöneliktir.

Çalışmamızın başında belirttiğimiz hipotezler hatırlanacağı gibi, genel olarak yerel kurum yöneticilerinin Tunceli’deki turistik faaliyet konusunda pozitif düşüncelere sahip olup olmadığının tespiti ile ilgiliydi. Şüphesiz ki insanların gerçek düşüncelerini öğrenmek için soruların yönlendirici tarzda olmaması gerekmektedir. Örneğin; “düşünceleriniz olumlu mu, olumsuz mu? şeklinde soru sorulduğu takdirde”, olumlu cevap alma ihtimali yüksektir. Bunu önlemek için teknik yönü ağır basan sorular sorulmaya çalışılmıştır. “Yöredeki turistik işletme yöneticilerinin ve çalışanlarının yeterince eğitilmiş bulunup bulunmadığının” yada “Tunceli’nin Elazığ Havaalanı’na yakınlığının yöre turizmi açısından önemli bulunup bulunmadığının” sorulması buna birer örnektir. Burada asıl önemli olan katılımcıların bu konuda doğru düşünüp düşünmediklerini değil, pozitif düşünceye sahip olup olmadıklarının tespiti açısından cevaplarının birer ipucu teşkil etmesidir.

Çalışmamızın başında belirttiğimiz hipotezlerin biri hariç, doğrulandıklarını tespit etmekteyiz. Yani yerel yöneticiler, Tunceli’de turizmin gelişmesi konusunda genellikle pozitif düşünceye sahiptirler.

Çalışmada, katılımcıların ankete verdikleri cevapların samimi yada rastgele olup olmadıklarının tespiti açısından da önemli sayılabilecek, tipik bir başka veriye daha sahip bulunmaktayız. Örneğin çalışmadaki Çizelge 25'e göre katılımcıların %93,5'u turizmi Tunceli'de geliştirilebilir bir sektör olarak görmektedirler. Çizelge 26'ya göre ise; yine katılımcıların %93,5'u Tunceli halkının turizmin gelişimini destekleyeceğini düşünmektedirler. Çizelge 27'ye baktığımızda ise; katılımcıların %95,7'si Tunceli'de turizm için yeterince kaynak ayrılmadığını düşünmektedirler. Dikkat edilirse bu oranlar birbirine çok yakındır. Ayrıca açıktır ki, turizmin geliştirilebilir olduğunu söyleyen bir kişinin turizme ayrılan kaynakları yeterli bulmaması normal olarak beklenir. Ve bu beklentinin gerçekleştiğini görmekteyiz. Yani turizm zaten geliştirilebilir olarak görülmeseydi; "kaynak yetersiz" denmesinin de bununla bir tutarlılığı olmazdı.

Son olarak pozitif düşünceye sahip olduklarını tespit ettiğimiz yerel yöneticilerin bunda haklı olup olmadıklarını da sorgulamakta yarar vardır. Çalışmamızın Tunceli ilinde turizm talebini incelediğimiz kısımda gördük ki, 1999-2010 dönemi boyunca ilde konaklayan kişi sayısı belirgin şekilde azalmıştır. Bunu, Tunceli'deki güvenlik sorunlarına bağlamanın mümkün olduğunu düşünüyoruz. Bilindiği gibi güvenlik sorunu nedeniyle meydana gelen ziyaretçi azalması, iş ve ticaret amaçlı ziyaretçilerden değil, rekreasyon amaçlı ziyaretçilerden kaynaklanır. Yani demek ki, 2000 yılı başında Tunceli'ye turistik anlamda bir ilgi varmış. Bundan da, eğer gerekli şartlar sağlanırsa Tunceli'de turizmin yükselişe geçebileceği sonucu çıkmaktadır. Kısacası yerel yöneticilerin pozitif düşüncelere sahip olmasının nesnel bir temeli de bulunmaktadır. Bu da, pozitif düşüncede olmalarının samimi ve gerçek olabileceği hususunda önemli bir ipucu sayılmalıdır.

Tunceli ilinin turizm açısından zayıf olan bir yönü ise, çalışmamızda da belirttiğimiz gibi yörede sadece üç adet seyahat acentesinin ve sadece beş adet turistik belgeli konaklama tesisinin bulunmasıdır. Söz konusu seyahat acenteleri halihazırda yöreye gelişlerden ziyade yöreden çıkışlara yardımcı olmaktadır. Fakat Tunceli'de turizmin geliştirilmesi açısından bunların halihazırda ne iş yaptıkları değil, yöresel iş deneyimine sahip olmaları nedeniyle sırf varlıkları dahi önem taşımaktadır. Bugün için yöre dışına

ıkışları sağlayan bu kurumlar şartlar değiştiğinde yöreye gelişlerde de önemli fonksiyon üstlenebilirler. Yeni konaklama tesislerinin oluşturulmasında da yine yöreye ait iş deneyimleri sebebiyle mevcut konaklama tesislerinin yöneticileri ile iş birliği yapılması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Agarwall, Sheela. (1999). Restructuring and Local Economic Development: Implications for Seaside Resort Regeneration In Southwest Britain. *Tourism Management*, 20, 511-522.
- Akın, Naci. (2006). Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu. *TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, s.295-304, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum4/4_3_naciakin.pdf
- Aklanoğlu, Filiz. (2010). Geleneksel Yerleşmelerde Kültür Turizmi: Beypazarı Örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 25-136, http://www.kastamonu.edu.tr/Files/File/orman/Dergi/2010%20Kasim/125_136.pdf adresinden 17 Ağustos 2011'de alınmıştır.
- Aktoprak, Doruk. (2006). Girişimcilik Nedir? Türkiye'nin Girişimcilik Performansı, <http://www.vicebusiness.com/makale4.php> adresinden 7 Eylül 2011'de alınmıştır.
- Anonymous (2002). *Local Economic Development*, The World Bank.
- Avcıkurt, Cevdet. (2003). *Turizm Sosyolojisi, Turist Yerel Halk Etkileşimi*. Ankara: Detay Yayınları.
- Aydemir, Zeynep Canan. (2002). *Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri: Veri Zarflama Analizi Uygulaması*. DPT, Yayın No:2664, Aralık.
- Bahar, Ozan, Kozak, Metin. (2006). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bayat, Gülşen. (2010). *Turizmin Yerel Halk Tarafından Algılanması. İğdir Halkı Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Bayer, M. Zeki. (1992). *Turizme Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayınları.
- Bidwell, Simon (2010). *The Development Impact of Rural Tourism in Peru's Colca Valley*. Victoria University of Wellington, Master of Science in Development Studies, Summary Report on Master's Thesis, http://andean-observer.com/tourism_colca_valley.pdf adresinden 26 Ekim 2011'de alınmıştır.
- Bilgin, Mustafa. (2002). Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmadaki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF*, 7 (2), 313-330.

- Bilginoğlu, M. Ali ve Atik, Hayriye. (2002). *Erciyes Üniversitesi'nin Kayseri İlinin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapısına Etkileri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Binns, Tony and Nel, Etienne. (2002). Tourism as a Local Development Strategy in South Africa. *The Geographical Journal*, 168 (3), 185-247.
- Bleaney, M. F., Binks, M.R., Greenaway, Reed, G.V., Whyness, D.K. (1992). What Does A University Add To Its Local Economy. *Applied Economics*, 24, 305-311.
- Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon,
www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/10171/oik702.pdf adresinden
17 Temmuz 2011'de alınmıştır.
- Budanur, Burçe. (2006). *KOBİ'lerin Ev Ödevi: Basel II, AR&GE Bülten*, s. 4-10, Ankara: Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü.
- Can, Yeşim, Karataş, Aslı, (2007). Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İl Örneği. *Selçuk Üniversitesi, Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 251-261.
- Cebeci, Zeynel. (2008). Tarım Turizmi, <http://www.tarbil.org> adresinden 19 Ekim 2011'de alınmıştır.
- Coltman, M. Michael. (1989). *Introduction to Travel and Tourism*. New York: An International Approach.
- Çakmak, Erol. (2006). *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Çarkçı, Akif. (2008). *Ulusal Kalkınma İçin Yerel Teklifler*. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Çatalbaş, Nazım. (2007). Üniversite-Yerel Ekonomi İlişkinde Kutuplaşma Teorisi İyi Bir Model Olabilir Mi?. *Selçuk Üniversitesi, Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 90-101.
- Çeken, Hüseyin. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 10 (2), 293-306.
- Çolak, Okan. (2009). *Turistik Ürün Çeşitlendirme Kapsamında Kırsal Turizm ve Kırsal Turizm İşletmeciliği: "Şirince Örneği"*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, SBE Enstitüsü, Aydın.
- Çukurçayır, M. Arif, Tekel, Ayşe. (2003). *Yerel ve Kentsel Politikalar*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Darıcı, Bülent. (2007). Yerel Kalkınma'da Küresel Yaklaşımlar ve Türkiye'nin Konumu. *Selçuk Üniversitesi, Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, 219-220.
- Dedeoğlu Emin. (2007). Türkiye'de Yerel Kalkınma ve Aktörler, [http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Turkiyede Yerel Kalkınma ve Aktörler.pdf](http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Turkiyede_Yerel_Kalkinma_ve_Aktorler.pdf) adresinden 3 Eylül 2011'de alınmıştır.
- Demiral, Mehmet. (2007). Türkiye'de Sosyal Sermaye Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü. *Akademik Bakış*, (13), 1-10.
- Demirkol, Şehnaz, Oktay, Kutay. (2004). *Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar*. İstanbul: Avcı Ofset.
- Dinçer, Bülent, Özaslan, Metin, Kvasoğlu, Taner. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*. DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2671.
- Dinçer, M. Zeki. (1993). *Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Dinler, Zeynel. (1998). *Mikro Ekonomi*. Bursa Ekin Kitabevi.
- Doğaner, Suna. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- DPT (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu, İl Gelişme Stratejileri ve Politikaları Alt Komisyonu Raporu, <http://www.dpt.gov.tr/bolgesel.portal> adresinden 11 Haziran 2011'de alınmıştır.
- DPT, Türkiye'de Kamu Yatırımlarının Planlanması, M.Cüneyd Düzyol, PPT sunusu 13 Temmuz 2011'de alınmıştır.
- Dülgeroğlu, Ercan. (1991). *Kalkınma Ekonomisi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Eceral, Tanyel Özelçi, Özmen, Canan Altinkaya. (2009). Beypazarı'nda Turizmin Gelişimi ve Yerel Ekonomik Kalkınma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (2), 46-74.
- Erdem, Barış, Girgin, G. Kemal. (2008). *Spor Turizmi. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*. N. Hacıoğlu ve Avcıkurt, C. (Ed.), Ankara: Nobel Yayın.
- Erkul, Hüseyin. (2010). *Türkiye'de Yerel Yönetimler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Eser, Uğur, 2004, "Kentsel Gelişme İçin Plan Neden Gereklidir? Kentsel Gelişme Süreçlerinde İl Gelişme Planlarının Rolü: Bolu ve Düzce İl

Gelişme Planı Deneyimleri", Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt I, S.171-175.

Göymen, Korel. (2000). *Bölgesel Kalkınmada Yerel İdareciliğin Rolü Yoksulluk*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Göymen, Korel. (2004). *Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler, Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü*. İstanbul: Pendik Belediyesi Yayınları.

Göymen, Korel. (2010). *Türkiye'de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Gül, Hüseyin. (2004). Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt I, s.201-219, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/keas-I.pdf>

Gülbahar, Onur. (2009). 1990'lerden Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 14 (1),151-177.

Gündüz, Ali Yılmaz. (2006). *Bölgesel Kalkınma Politikası*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Gürbüz, Ali Kemal. (1998). *Turizm Ekonomisi*. Balıkesir: Alem Matbaacılık.

<http://www.istanbul.edu.tr/akademedya/orta/kantitatif.html> adresinden 28 Şubat 2012'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf> (06.05.2011) adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> adresinden 6 Mayıs 2011'de alınmıştır.

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC38A99272E9326027> (2012 Programı).

<http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=1168> adresinden 14 Eylül 2011'de alınmıştır

Ildırar, Mustafa. (2004). *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İçöz, Orhan, Var, Turgut, İlhan, İbrahim. (2002). *Turizm Planlaması ve Politikası, Turizmde Bölgesel Planlama*. (2. Basım). Ankara: Turhan Yayınevi.

Jacob, T.Johan., Abel, Rajarathnam. (2002). Sustainable Development And Health: An Indian Perspective. *Lancet* 360, (24).

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, (5449 Sayılı Kanun), <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5449&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> adresinden 7 Temmuz 2011'de alınmıştır.

Kar, Muhsine, Zorkirişçi, Ebru, Yıldırım, Metin. (2004). Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi, İİBF Dergisi*, (8), 87-112.

Karpat, Gaye, Açıkgöz, Şenay. (2001). Ülkelerin Kalkınmışlık Faktörleri Açısından Değerlendirilmesi. *V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, Ç.Ü. Adana. <http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil16.htm> adresinden 8 Eylül 2011'de alınmıştır.

Kaya, Erol, Şentürk, Hulusi, Danış, Osman, Şimşek, Sami. (2007). *Modern Kent Yönetimi I*, İstanbul: Okutan Yayıncılık.

Kaya, Gazanfer. (2006). Kamusal Hizmetler Gerçekleştiren Sivil Toplum Kuruluşlarının Neo-Liberal Politikalar Karşısındaki Konumları, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kamusalhizmetler.htm> adresinden 3 Ağustos 2011'de alınmıştır.

Kayasü, Serap, Pınarcıoğlu, Melih, Yaşar, S. Senem, Dere, Sencer. (2003). *Yerel-Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Kılıç, Burhan, Kurnaz, Alper. (2010). Alternatif Turizm ve ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler: Pastoral Vadi Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 39-56.

- Kırzioğlu, M. Ilgar. (1993). Palandöken Dağları Kış Turizmi Planlaması Çerçevesinde Doğa Onarımı. *Çevre Dergisi*, (9), 44-49.
- Koçberber, Seyit. (2006). Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi. *Sayıştay Dergisi*, (61), 37-55.
- Korzay, Meral. (1992). Turizmde İstihdam ve Eğitim. *III. İzmir İktisat Kongresi*, Turizm Çalışma Grupları, 4-7 Haziran, ss. 289-311.
- Koşan, Abdölkadir. (2006). Doğu Anadolu Bölgesi Sürdürülebilir Kalkınma Yönlü Turizm Projeleri ve Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi, SBE Dergisi*, 8 (2), 435-454.
- Kozak, Nazmi, Kozak, Meryem Akoğlan, Kozak, Metin. (2001). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Küçükaltan, Derman. (2002). Tarım Turizmi ve Türkiye’de Tarım Turizmi İşletmeciliği. *II. Turizm şurası Bildirisi*, Cilt 1, s.143-159, Ankara.
- Lasanta, Teodoro, Maria, Laguna, Sergio, M. Vicente-Serrano. (2007). Do tourism Based Ski Resorts Contribute to the Homogeneous Development of the Mediterranean Mountains? A Case Study in the Central Spanish Pyrenees. *Tourism Management*, 28 (5), 1167-1380.
- Lewis, J.A. (1988). Assessing the Effect of the Polytechnic, Wolverhampton on the Local Community. *Urban Studies*, 25, 53-61.
- Maviş, Fermani, Akoğlu, Mustafa. (2001). *Genel Turizm Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Memiş, Hasan, Paksoy, H. Mustafa, Paksoy, Sadettin. (2007). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi: GAP Bölgesinde Bir Araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2 (2), 137-152.
- Mengi, Ayşegöl, Algan, Nesrin. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Naycı, Nida. (2009). Kıyı Alanlarında Kitle Turizmi.: Türkiye’de Kalkınma Planları Bağlamında Kıyıların Dönüşümü ve Tarihi Doğal Çevreler. *M.Ü, SBE Dergisi*, Bahar 2009, Sayı 22.
- Oktayer, Nagihan, Susam, Nazan, Çak, Murat. (2007). Türkiye’de Turizm Ekonomisi. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Olalı, Hasan, Korzay, Meral. (1993). *Otel İşletmeciliği*. İstanbul: Beta Basım Yayını.
- Olalı, Hasan, Timur, Alp, (1986). Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Ofis Ticaret Matbaacılık, İzmir.
- Olalı, Hasan, Timur, Alp. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofset Ticaret Matbaacılık.

Olalı, Hasan. (1990). *Turizm Politikası ve Planlaması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayını.

Orta Vadeli Program,

http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13309/OVP_2012-2014.pdf

Oskay, C. Seymen, Kubar, Yeşim. (2007). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları. *KMÜ, İ.İ.B.F., Yerel Yönetimler Özel Sayısı*, 204-214.

Öğütçü, Bilal. (2002). Ülkemizde Yayla Turizmi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, (29), 1-14.

ÖİK (2008). Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik702.pdf> adresinden 14 Temmuz 2011'de alınmıştır.

Önal, Yıldırım Beyazıt, Düzakın, Erku, Çiftçi, Hakkı. (2006). *Ekonomik Büyümenin Yükselen Değeri Turizm ve Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi*. İstanbul: Kare Yayınları.

Özçelik, Emre, Taymaz, Erol. (2004). Does Innovativeness Matter for International Competitiveness in Developing Countries? The Case of Turkish Manufacturing Industries. *Research Policy*, 33 (3), 409-424.

Özdemir, Gökçe. (2006). Resort Planlaması: Turizm Planlaması İçindeki Yeri ve Önemi. *Journal of Yasar University*, 1 (3), 239-253.

Özgen, Nurettin. (2010). Doğu Anadolu Bölgesinin Doğal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 1385-1416.

Özkan, Şule, Emsen, Ö. Selçuk, Gündoğdu, Fatma, Aksu, Hayati. (2003). Türkiye'de Girişimcilik ve Belirleyicileri: Marmara ve Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama. *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, 58, (4), 145-172.

Özkaynak, Begüm, Adaman, Fikret. (2005). Sürdürülebilir Bir Kent: Yalova Projesi. *Yerel ve Bölgesel Ortaklıklar Sempozyumu*, Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul.

Özmen, Canan Altinkaya. (2007). *Yerel Ekonomik Kalkınma Girişimi ve Etkileri Beypazarı Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, FBE, Ankara.

Öztaş, Kadir, Karabulut, Tahsin. (2006). Turistik Destinasyon Oluşturma Potansiyeli Açısından Göller Yöresinin Önemi. *Selçuk Üniversitesi, İİBF Dergisi*, (12), 2007, 128- 137.

Öztürk, Yüksel, Yazıcıoğlu, İrfan. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 183-195.

- Özyakışır, Deniz. (2011). Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınmadaki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6 (1), 46-71.
- Poroy, Hüseyin. (2004). Bölgesel Gelişme Stratejileri Çerçevesinde Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi. *Türkiye İktisat Kongresi*, İzmir.
- Sayın, Meral. (2006). Yerel Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak Gap-Gidem Projesi, TEPAV, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, 7-8 Eylül 2006, s.345-358, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum5/5_3_sayin.pdf adresinden 19 Ağustos 2011'de alınmıştır.
- Selvi, M. Selim. (2008). *Sağlık Turizmi. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*. N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt, (Ed.), Ankara: Nobel Yayın.
- Sezgin, O. Mesut. (2001). *Genel Turizm ve Turizm Mevzuatı*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sitko, Nicki. (2005). Park City, Utah's Successful Combination of Tourism and Recreation Activities Creates Healthy Economic Development, *Tourism as Economic Development*, <http://www.umich.edu/~econdev/parkcity> adresinden 30 Eylül 2011'de alınmıştır.
- Somuncu, Mehmet. (2004). Dağcılık ve Dağ turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1-21.
- Soyak, Alkan. (2005). *Türkiye'ye Yönelik Yabancı Turizmin İktisadi Etkileri*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Sönmez, Süleyman. (2008). Botanik Turizmi, Turistik Ürün Çeşitlendirmesi, N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt, (Ed.), Ankara: Nobel Yayın.
- Şafak, İsmail. (2003). Türkiye'deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, orman Fakültesi Dergisi*, (2), 133-148.
- Şahbaz, Pars, Akdu, Uğur. (2010). Katılımcı Turizm Planlaması. Fethiye'de Alan Araştırması, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c13s23/makale/c13s23mk.pdf> adresinden 6 Mayıs Şubat 2011'de alınmıştır.
- Şahin, Adem. (1990). *İktisadi Kalkınma Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Sevinç Matbaası, TOBB Yayın.
- Şenel, S. Alpagut. (2007). Turizm Sektöründe Yatırım Kararları. *Selçuk Üniversitesi, Karaman İİBF Dergisi*, (12), 1-12.

- Şenol, Fazıl. (2008). *Kamp ve Karavan Turizmi, Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt, (Ed.), Ankara: Nobel Yayın.
- Şentürk, Hulusi. (2004). *Pendik, Yerel Kalkınma Platformu*. İstanbul: Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, <http://www.makalem.com.tr> adresinden 15 Temmuz 2011'de alınmıştır.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı (2010). www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr adresinden 16 Eylül 2011'de alınmıştır.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi-2023*.
- Tekeli, İlhan. (2002). *Sivil Toplum Kuruluşları, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Topay, Mehmet, Koçan, Nurhan, Yavuz, Ruken. (2008). *Tabiat Parklarında Sürdürülebilir Turizm Planlaması: Abant Gölü Tabiat Parkı Örneği*, SUNU_020.PDF TURİZM DOSYASI
- Tunceli İl Çevre Durum Raporu, 2005.
- Tunceli İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2011.
- Tunceli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı, 2005.
- Tunceli Valiliği, İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği Stratejik Planı 2006-2010.
- Tunceli Valiliği, İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği Stratejik Planı 2010-2014.
- Tunceli Valiliği.
- Tunceli Yatırım Fırsatları, 2010.
- Tunç, A. Hussein, Saç, Firuzan. (1998). *Genel Turizm Gelişimi-Geleceği*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tunç, Mehtap. (1998). *Kalkınmada İnsan Sermayesi: İç Getiri Oranı Yaklaşımı ve Türkiye Uygulaması*. *D.E.Ü., İ.İ.B.F. Dergisi*, 13, 83-106.
- Tunçsiper, Bedriye, Yılmaz, Gülay. (2009). *Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecine Turizm Sektörünün Etkisi*. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 53-64.
- Turizm Bakanlığı (1993). *Sağlık Turizmi ve Turizm Sağlığı*. Yatırımlar Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı Yayını.
- TÜİK Gelişmişlik Göstergeleri, 2010.
- Türkiye Turizm Stratejisi-2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf.

Uçar, Metin, Çeken, Hüseyin, Ökten, Şevket. (2010). *Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma: Fethiye Örneği*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Unur, Kamil. (2000). Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE Dergisi*, 2 (3), <http://sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi06/unur.html> adresinden 24 Ekim 2011'de alınmıştır.

Unur, Kamil. (2004). Turizmin Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (4),114-142.

Usta, Öcal. (2001). *Genel Turizm*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Uygur, Selma Meydan, Baykan, Eda. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.

Ünlüönen, Kurban, Tayfun, Ahmet, Kılıçlar, Arzu. (2007). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Ürger, Savaş. (1992). *Genel Turizm Bilgisi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

Van Boekel, G. Van Logtestijn, M. (2002). *Applying the Comprehensive LED Approach: The Case of Mozambique*. Cooperative Branch International Labour Office, Geneva, Switzerland.

Vanhove, Norbert. (2005). The Economics of Tourism Destinations Library of Congress Cataloguing in Publication Data.

WTO (World Tourism Organisation) (1980). Manila Declaration on World Tourism, Madrid.

WTO (World Tourism Organisation), (1995). Collection of Tourism Expenditure Statistics, p. 14.

www.ciftcihaber.com

www.ekitapyayin.com

www.fka.org.tr

www.frmtr.com

www.kultur.gov.tr

www.tuncelikulturturizm.gov.tr

www.turizm.gov.tr

www.wikipedia.org

Yağcı, Özcan. (2003). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Yağcı, Özcan. (2011). Turizmde Plan-Politika Yaklaşımları ve Türkiye Turizmi, <http://www.kumpinar.com/soid/wp-content/uploads/2011/06/TUR%C4%B0ZMDE-PLAN.pdf> adresinden 2 Aralık 2011'de alınmıştır.
- Yalçın, Murat Cemal, Çavuşoğlu, Erbatur. (2003). Üretim ve İstihdama Yönelik Alternatif Bir Yaklaşım, Yerel Ekonomik Kalkınma http://www.planlama.org/index.php?option=com_content&task=view&id=848&Itemid=133 adresinden 6 Ağustos 2011'de alınmıştır.
- Yarcan, Şükrü. (1994). *Turizm Endüstrisinin Yapısı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayını.
- Yavan, Nuri. (2011). Yeni Yatırım Teşvik Sisteminin Bölgesel Kalkınma Politikaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *TEPAV, 5. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Sanayi Politikasının Yönetişimi*, 27-28 Ocak, Ankara, s.125-154, <http://www.tepav.org.tr/upload/files/1321360091-6.5.Bolgesel.Kalkinma.ve.Yonetisim.Sempozyumu.Bildiri.Kitabi.pdf> adresinden 17 Aralık 2011'de alınmıştır.
- Yaviloğlu, Cengiz. (2002). Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3 (1), 59-77.
- Yeşiltaş, Murat, Öztürk, İlker. (2008). Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme: Sivas Örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1), 1-18.
- Yıldız, Ezgi Baday, Sivri, Uğur, Berber, Metin. (2010). Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması. www.metinberber.com, adresinden 22 Haziran 2011'de alınmıştır.
- Yıldız, Zafer. (2007). *Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Sağladığı Katkılar ve Göller Bölgesi Uygulaması*. Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Yılmaz, Gülay Özdemir. (2009). *Yerel Ekonomik Kalkınma ve Turizm İlişkisi Üzerine Bir Çalışma: Kemer Örneği*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, SBE, Balıkesir.
- Yılmaz, Gülay Özdemir. (2011). Yerel Ekonomik Kalkınmanın Başarısında Sektörel Planlamanın Önemi ve Turizm Sektörünün Değerlendirilmesi. *1.Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*, ss.541-550.
- Yücel, Fatih, Ata, Ahmet Yılmaz. (2006). Bölgesel Kalkınma Stratejileri Açısından Fuarlılık: Birinci ve İkinci Çukurova Sanayi ve Ticaret Fuarlarının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 505-522.

EKLER

ANKET FORMU

Bu araştırma Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalında çalışılan; "Tunceli İlinin Kalkınmasında Turizmin Değerlendirilmesi: Yerel Kurumlar Boyutuyla Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezi için yürütülmektedir. Çalışmanın temel amacı, Tunceli yerel kurumlarının/yerel kurum yöneticilerinin, Tunceli ilinin turizm potansiyeli ve turizmin geliştirilmesi ile ilgili düşüncelerinin tespit edilmeye çalışılmasıdır. Sizlerden alınan bilgiler gizli tutulacak olup yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Gösterdiğiniz ilgiye ve katılımınıza şimdiden teşekkür ederiz.

BİLGİ İÇİN: Öğr. Gör. Gizem ÖZGÜREL

Mail: gizemozgurel@tunceli.edu.tr

Tel: 05305203001-05323353911

A-ANKETİ DOLDURAN KİŞİYE İLİŞKİN SORULAR

<p>1. Cinsiyetiniz nedir?</p> <p>() Kadın () Erkek</p> <p>2. Yaşınız hangi grupta yer almaktadır?</p> <p>() 20-30 () 31-41 () 42-52 () 53 ve üzeri</p> <p>3. Medeni durumunuz nedir?</p> <p>() Evli () Bekar () Diğer.....</p>	<p>4. Öğrenim Durumunuz nedir?</p> <p>() İlköğretim () Lise () Ön Lisans (Üniversite 2 yıllık) () Lisans (Üniversite 4 yıllık) () Lisans Üstü</p> <p>5. Göreviniz?.....</p> <p>6. Görev süreniz?</p> <p>() 0-1 yıl () 2-4 yıl () 5-7yıl () 8-10 yıl () 10 yıl üzeri</p>
--	--

B-Sizce Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Nedir? 1'den 8'e kadar 1 en önemli olacak şekilde sıralayınız.

Seçenekler	Önem Derecesi
KOBİ sayısının artması	
Kentli nüfusun çokluğu	
İhracatın sürekli artış göstermesi	
Eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin sürekli artması	
İstihdam oranının artması	
Kişi başına düşen gelirin artması	
Yörenin rekabet gücünün artması	
Diğer (Önem derecesi ile birlikte lütfen belirtiniz)	

C- Yerel kalkınmayı sağlamada aşağıdaki yerel kurumlardan hangisini lider bir kurum olarak görüyorsunuz?

- Belediye
 Sivil Toplum Kuruluşları
 İl Özel İdaresi
 Üniversiteler
 Ticaret ve Sanayi Odaları
 Fırat Kalkınma Ajansı

D-Sizce Tunceli ilinin kalkınması için "turizm" geliştirilebilecek bir sektör müdür?

- Evet Hayır

E-Tunceli halkının yöreye sağlayacağı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişimini destekleyeceğini düşünüyor musunuz?

- Evet Hayır

F-Tunceli ilinde turizmin gelişimi için yeterince kaynak ayrıldığını düşünüyor musunuz?

- Fazlasıyla
 Yeterince
 Yetersiz

G-Bu bölüm Tunceli İlinin Turizm Açısından Yaşadığı En Önemli Sorunların Neler Olduğuna İlişkin Düşüncelerinizi Tespit Etmeye Yöneliktir.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Altyapı hizmetlerinin yetersiz olması(su, elektrik, haberleşme, kanalizasyon, enerji, sağlık vb.)					
2	Turizm ve rekreasyon tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersiz olması					
3	Sosyo-kültürel etkinliklerin yetersizliği					
4	Ulaşımın yetersiz olması					
5	Yöre tanıtımının eksikliği					
6	Yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumları					
7	Güvenlikle ilgili sorunlar					
8	Yöre halkının girişimcilik ruhunun yeterince gelişmemiş olması					
9	Sermaye birikimi yetersizliği					
10	Ortaklık ve birlikte hareket etme anlayışının noksanlığı					
11	Yerel halkta turizm bilincinin oluşmamış olması					
12	Nitelikli personel eksikliği					
13	Sosyal tesislerin yetersizliği					
14	Meslek içi eğitimin yetersizliği					
15	Uzun ve çetin kış koşullarının olumsuz etkilerinin giderilememesi					
16	Tunceli ile ilgili sağlıklı envanterin olmaması					
17	Yöre turizmine ilişkin planlama çalışmalarının olmaması					
18	Enformasyon bürosu ve enformasyon memurlarının olmaması					
19	Tarihi eserlerin restorasyonun yapılmamış olması					

H-Size göre genel olarak turizmin ekonomik faydaları nelerdir? (Önem sırasına göre 1'den 7'ye kadar sıralayınız) (1 en önemli)

Seçenekler	Önem Derecesi
Yöre halkına gelir sağlaması	
Yörede istihdam olanaklarının/sayısının artması	
Yöredeki diğer sektörlerin (tarım, hayvancılık, hizmetler vb.) gelişmesini sağlaması	
Altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlaması	
Yatırımların artmasını sağlaması	
Yerel yönetimlere gelir sağlaması	
Diğer (Önem derecesi ile birlikte lütfen belirtiniz)	

I-Bu bölüm Tunceli ilindeki turizm faaliyetlerinin yörede yaratabileceği ekonomik etkiler hakkındaki düşüncelerinizi tespit etmeye yöneliktir.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Turizm yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı yaratır.					
2	Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlar.					
3	Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlar.					
4	Turizm yöreye döviz girişi sağlar.					
5	Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektörlerin (tarım, sanayi, inşaat, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunur.					
6	Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratır.					
7	Turizmin gelişmesi yöresel ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırır.					
8	Yörede turizmin gelişimi iş olanaklarını artırır.					
9	Turizmin gelişimi yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlar.					
10	Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanır.					
11	Turizm yörenin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlar.					

J-Bu bölüm Tunceli İlinin turizm potansiyeli hakkındaki düşüncelerinizi tespit etmeye yöneliktir.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Tahrip edilmemiş doğal çevre Tunceli turizminin gelişimine olumlu katkı sağlar.					
2	Elazığ-Tunceli Fırat Havzası, Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmesi turizmin gelişmesine katkı sağlar.					
3	Yöre insanının konukseverliği turizmi olumlu yönde etkiler.					
4	Tunceli İlinin Elazığ Havaalanına yakınlığı yöre turizminin gelişmesi açısından önemlidir.					
5	Alternatif turizm(yayla, kış, spor, kültür, sağlık vb.) türlerine yöneliş, yöre turizminin gelişmesini olumlu yönde etkiler.					
6	Munzur Vadisi Milli Parkı Tunceli ilinde turizmin gelişmesine katkı sağlar.					
7	Tunceli İlinde yapılan şenlik ve festivaller yörenin tanıtımını sağlayarak yöre turizmini olumlu yönde etkiler.					
8	Tunceli İlinin "Kültür ve İnanç Turizmi" potansiyeli yüksektir.					
9	Tunceli İlinin "Sağlık ve Termal Turizm" potansiyeli yüksektir.					
10	Tunceli İlinin "Yayla Turizmi" potansiyeli yüksektir.					
11	Tunceli İlinin "Spor Turizmi (Dağcılık, Kayak, Yüzme, Yelken, Sörf, Sportif Balıkçılık, Rafting, Golf, Av vb.)" potansiyeli yüksektir.					
12	Tunceli İlinin "Botanik Turizmi" potansiyeli yüksektir.					
13	Tunceli İlinin "Çiftlik ve Tarım (Agro) Turizm" potansiyeli yüksektir.					
14	Tunceli İlinin "Kamp ve Karavan Turizmi" potansiyeli yüksektir.					
15	Turizm olgusuna adapte olabilecek genç ve dinamik bir nüfusun varlığı yöre turizminin gelişimini olumlu yönde etkiler.					
16	Tunceli hakkında bilgi sahibi olan yeterince eğitilmiş turist rehberi bulunmaktadır.					
17	Tunceli İlinin turistik çekim merkezlerini tanıtan (internet sayfaları, broşürler, billboardlar vb.) tanıtım araçları yöre turizminin gelişimine katkı sağlar.					
18	Yörede turistik çekim merkezlerine ulaşımı sağlayan araç sayısı yeterlidir.					
19	Tunceli merkez ve çevre illerdeki seyahat acenteleri yöreye yeterli hizmet vermektedir.					
20	Yöreye has el sanatlarının varlığı turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.					
21	Yöredeki turistik işletme yöneticileri ve çalışanları yeterli turizm eğitimi almıştır.					
22	Yörede yeniden yapılanma nedeniyle ortaya çıkabilecek imar sorunları turizmin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.					
23	Yöre florası (bitki) ve faunasının (hayvan) zenginliği turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.					
24	Yöredeki tarihi varlıklar (kale, kilise vb.) turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.					
25	Yöredeki turistik hizmet kalitesi yeterlidir.					
26	Çiftçiler tarımsal kaynakların turizm amaçlı kullanılması konusunda isteklidirler.					
27	Yöredeki işletme yöneticileri ve çalışanları ziyaretçilere sorunsuz hizmet verebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahiptir.					
28	Şiddet, terör olayları yöre turizminin gelişimini olumsuz etkiler.					
29	Yerel halkın turizm bilinci yörede turizmin gelişimi için yeterlidir.					
30	Özel işletmeler ve kamu idareleri turizmi geliştirme konusunda koordinasyon içerisindedir.					
31	Yöre turizmine ilişkin planlama çalışmalarının yapılması, turizmin gelişimini olumlu etkiler.					
32	Yörenin okur-yazar oranının yüksek olması turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler.					

